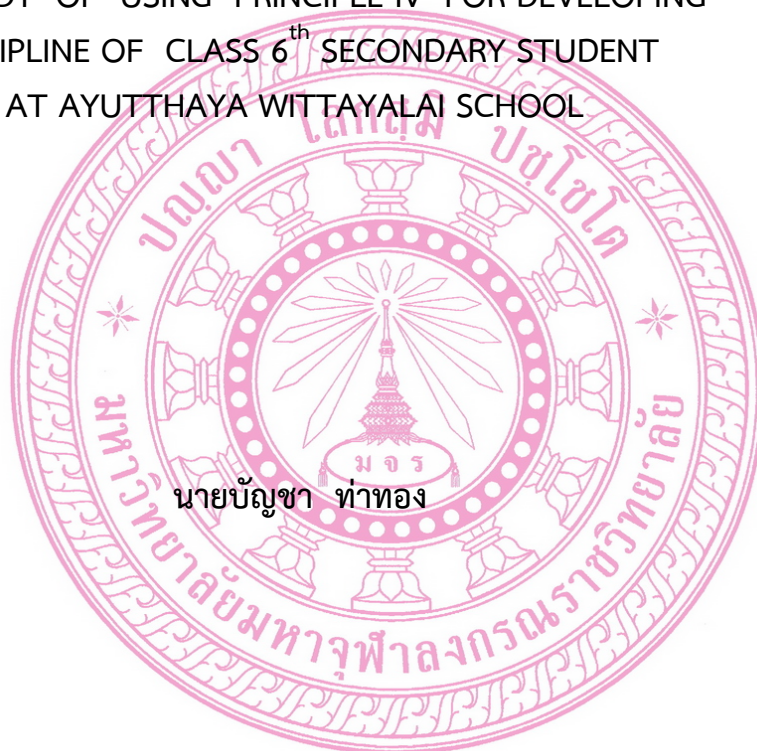




ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

A STUDY OF USING PRINCIPLE IV FOR DEVELOPING
DISCIPLINE OF CLASS 6th SECONDARY STUDENT
AT AYUTTHAYA WITTAYALAI SCHOOL

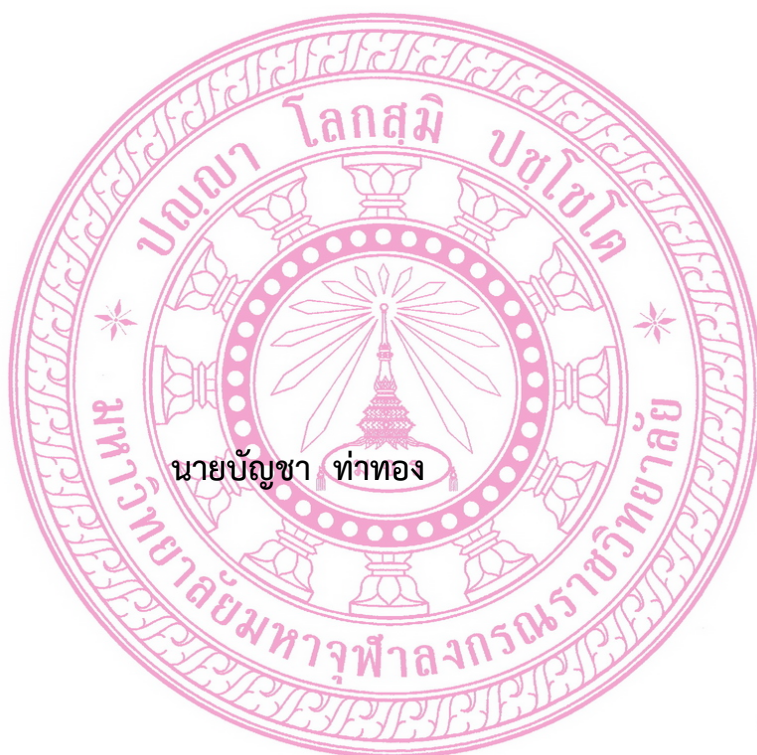


นายบัญชา ท่าทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖



ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย



วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



A STUDY OF USING PRINCIPLE IV FOR DEVELOPING
DISCIPLINE OF CLASS 6th SECONDARY STUDENT
AT AYUTTHAYA WITTAYALAI SCHOOL

Mr. Bancha Thathong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Education Administration)

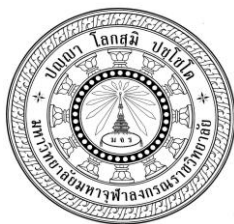
Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
“เรื่อง ศึกษาการใช้หลักกัโฑธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖
โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการบริหารการศึกษา

(พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย ประธานกรรมการ

(พระมหาสม กล

ยาโณ,ดร.)

..... กรรมการ

(ดร.ศุภีพร เศวตพงษ์)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.สิน งามประโคน)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.ชวาล ศิริวัฒน์)

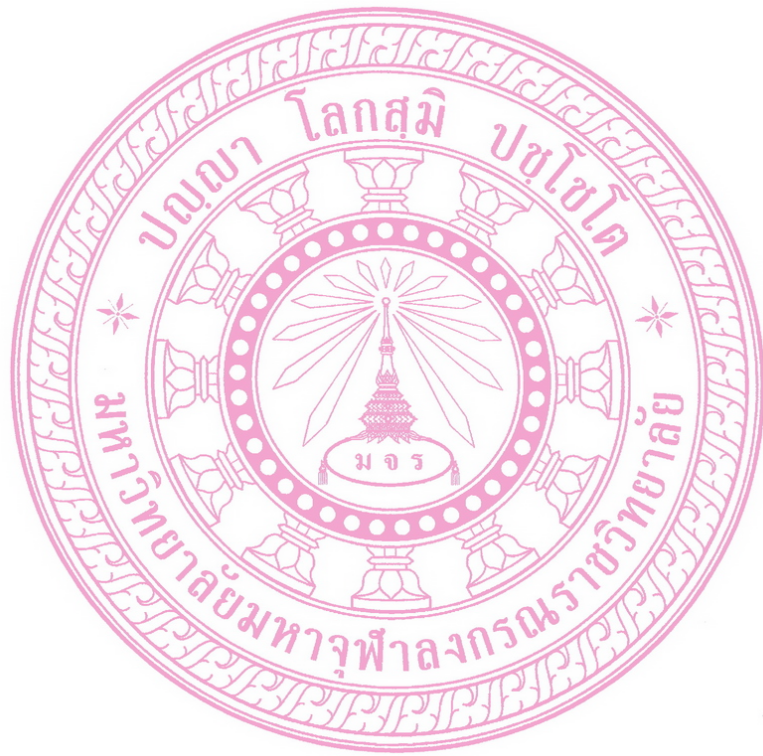
คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

ผศ.ดร.สิน งามประโคน ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.ชวาล ศิริวัฒน์ กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายบัญชา ท่าทอง)



ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย
ผู้วิจัย : นายบัญชา ท่าทอง
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.สิน งามประโคน พธ.บ., M.A., Ph.D.
: ผศ.ดร.ชวาล ศิริวัฒน์ พธ.บ., M.Ed., M.A., Ph.D.

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย เปรียบเทียบความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และศึกษาแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา 255๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๓ พระนครศรีอยุธยา - นนทบุรี จำนวน ๒๕๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การหาค่าร้อยละ (percent) การหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การหาค่า t - test และการหาค่า One - Way Anova โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์วิเคราะห์สถิติสำเร็จรูป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี ความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ ความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการความรับผิดชอบต่อครอบครัว และความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา

ผลการเปรียบเทียบข้อมูลการศึกษาความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จำแนกตามเพศและอาชีพของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนตามห้องเรียน แผนการเรียน เกรดเฉลี่ยสะสม และสถานภาพของผู้ปกครอง พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

ข้อเสนอแนะ

๑. ด้านการศึกษา นักเรียนควรพอใจในสิ่งที่นักเรียนกำลังศึกษาและเอาใจใส่ให้มากขึ้น เพราะความพอใจที่จะเรียนเป็นแนวทางให้นักเรียนขยันและตั้งใจเรียน นักเรียนควรมีการนำเสนอผลการเรียน ความก้าวหน้าในการเรียนให้ครูประจำชั้น ผู้ปกครองทราบเป็นระยะสม่ำเสมอ ครูควรพัฒนากระบวนการสอน รูปแบบการคิด การสร้างแรงจูงใจให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นที่จะรับผิดชอบในเรื่องการเรียนให้มากขึ้น ๒. ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี พบว่านักเรียนควรกตัญญู รู้คุณต่อผู้มีพระคุณเป็นก้าวแรก เพราะจะทำให้นักเรียนก้าวสู่การประพฤติ ปฏิบัติดีในทุกเรื่อง โรงเรียนควรที่จะมีกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านศาสนาทุกอาทิตย์ หรือเป็นประจำ เพราะเป็นแนวทางให้นักเรียนประพฤติดีต่อไป ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนเห็นเช่น การตรงต่อเวลา การเสียสละเวลาเพื่อนักเรียนและโรงเรียน ๓. ด้านการความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่าควรสร้างกิจกรรมที่เป็นการสานสัมพันธ์ความรัก ความเข้าใจในครอบครัว ให้นักเรียนและผู้ปกครองได้พูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกันที่บ้านและในโรงเรียน ๔. ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่าควรมีกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ช่วยเหลือโรงเรียนและช่วยกันรับผิดชอบโรงเรียน เช่น มีกิจกรรมให้ทำพร้อมกับมีใบให้คะแนนความดีเมื่อนักเรียนได้ส่งเสริมและทำความดีให้กับโรงเรียน เมื่อนักเรียนทำความดีหรือสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียนควรให้คะแนนความดีหรือใบเกียรติบัตรรับรองความดี ๕. ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ พบว่า ควรมีการติดตามพฤติกรรมนักเรียนในชุมชน ว่าเป็นอย่างไร ทำงานช่วยเหลือชุมชน สังคมที่นักเรียนอยู่อาศัยอย่างไรบ้าง และให้นักเรียนเขียนรายงานการทำงาน โดยให้ผู้นำชุมชนเขียนรับรองเพื่อให้นักเรียนนำมาเป็นเครื่องหมายรับรองการขอทุนต่างๆ ของทางโรงเรียน

Thesis Title : A Study of Using Principle IV for Developing Discipline class 6th secondary Student at Ayutthaya Wittayalai School

Researcher : Mr. Bancha Thathong

Degree : Master of Arts (Educational Administration)

Thesis Supervisory Committees

: Asst. Prof. Dr. Sin Ngamprakon B.A., M.A., Ph.D.

: Asst. Prof. Dr. Chawal Siriwath B.A., M.Ed., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : March 29, 2014

ABSTRACT

The research aimed to study the developing responsibility of Matthayomsuksa 6 students, Ayutthaya Wittayalai School toward the way of Principle IV, to compare their responsibility and to study the way to increase their responsibility.

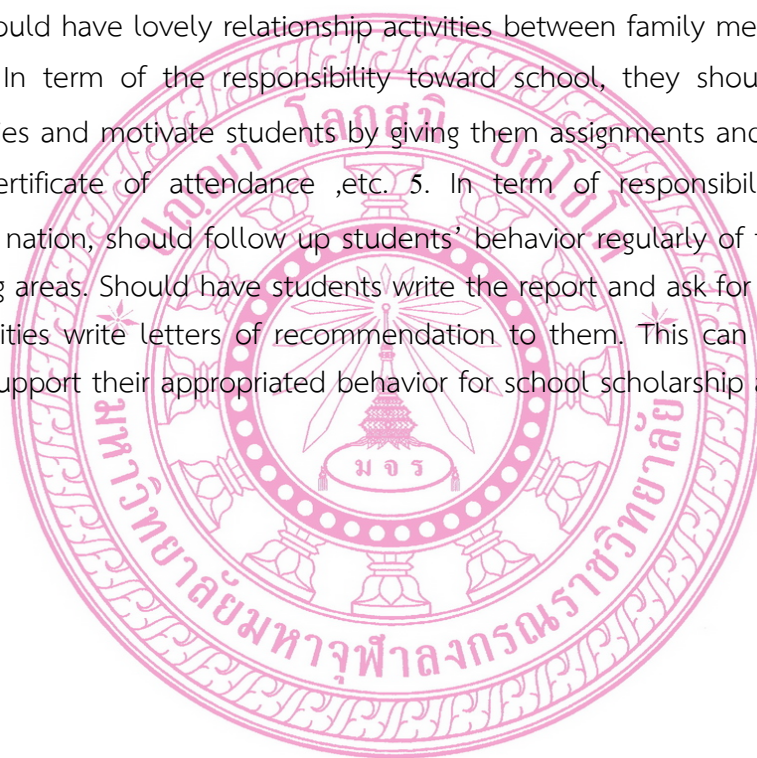
The samples of the studying were 250 Matthayomsuksa 6 students, Academic year 2013 ,Ayutthaya Wittayalai School, Phranakorn Si Ayutthaya Province ;The Secondary Educational Service Area Office 3. The instruments were sets of rating scale questionnaires. The data analyzed by percentage, mean, standard deviation, t-test, and one – way anova which were calculated by computer program.

The result of the study showed that: The Matthayomsuksa 6 students, Ayutthaya Wittayalai School responsibility toward the way of Principle IV were in the highest level. As the details in each items were in the highest; due to the most to the least as following : the responsibility toward school, responsibility toward behavior, responsibility toward community and nation, responsibility toward family, and responsibility toward their education.

The result of the comparing studying data Matthayomsuksa 6 students, Ayutthaya Wittayalai School toward the way of Principle IV divided by gender and parents' occupations showed that there are the difference by significant statistic at 0.05. The dividing by class room, studying program, grade point average and parental status showed that there were no difference by significant statistic at 0.05.

Suggestion 1. In term of education, students should satisfy in what they are studying and pay more attention .Because of satisfaction lead them to be more intelligent and gain more intension. Students should show their studying

achievement to their teachers and their parents regularly. Teachers should develop their teaching methods, thinking pattern, motivate them to get more responsible in learning as well. 2. In term of appropriated behavior, as the main point, student should be royal to whoever support them. The royalty can lead them to be appropriated in whatever they have done. School should set the routine religion activities. At the same time, teachers should be their models in term of be punctual, devoted for both their students and their school. 3. In term of responsibility toward family, there should have lovely relationship activities between family members and school, too. 4. In term of the responsibility toward school, they should set co-operating activities and motivate students by giving them assignments and then give them marks, certificate of attendance ,etc. 5. In term of responsibility toward community and nation, should follow up students' behavior regularly of their social mind, their living areas. Should have students write the report and ask for the leader of the communities write letters of recommendation to them. This can be one of documents to support their appropriated behavior for school scholarship application if they want to.



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการ ควบคุมวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน ประธานที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวาล ศิริวัฒน์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ คำปรึกษาแนะนำด้วยดีมาตลอด

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อินฉา ศิริวรรณ นายสมศักดิ์ งามสมเกล้า รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย นายมานิตย์ แถบทอง รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารทั่วไป โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และนางสาววัชรีย์ ประสพสุข รองผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไข เครื่องมือการวิจัย และขอขอบคุณ ผอ.เฉลิมศักดิ์ ภาระธัญญา ผู้อำนวยการโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย คณะครู และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ที่ได้ช่วยเหลือในการแจก แบบสอบถาม และตอบแบบสอบถาม เพื่อการวิจัย

ขอขอบพระคุณ พระครูปลัดมารุต วรมง คโล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประธาน คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการทุกท่าน ตลอดจนถึงคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เอื้ออำนวยในการสืบค้น ข้อมูลการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์คณะครุศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ในด้านต่างๆแก่ผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบพระคุณคุณแม่ตวัน ท่าทอง มารดาของผู้วิจัย ให้ความรักความ เมตตา สนับสนุนการศึกษา ขอขอบคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุน ให้กำลังใจในการศึกษาและการวิจัย ประโยชน์ใดๆอันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแต่บิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ทุกท่าน และขอมอบความรู้จากการวิทยานิพนธ์นี้ ให้เป็นข้อมูลในการค้นคว้าวิจัยต่อไป

นายบัญชา ท่าทอง

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	2
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	2
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๓
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	3
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	4
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบ	5
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม	34
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4	54
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๔
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	7๙
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	๘๐
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๐
๓.๒ เครื่องมือในการวิจัย	๘๐
๓.๓ การสร้างมือในการวิจัย	๘๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๒
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๓
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๓
บทที่ 4 ผลการวิจัย	8๖
๔.๑ ผลการวิจัยข้อมูลปัจจัยพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	8๗
๔.๒ ผลการวิจัยการศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โดยพิจารณา เป็นรายด้าน รายข้อ และภาพรวม	๙๐
๔.๓ ผลการวิจัยการศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จำแนกตาม	

ปัจจัยส่วนบุคคล	๑๐๐
๔.๔ ผลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความ รับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	1๑๑
๔.๕ ผลการวิจัยแบบสัมภาษณ์พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	1๑๒
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	11๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	11๕
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	1๒๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	12๗
บรรณานุกรม	๑๒๙
ภาคผนวก	๑3๖
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	13๗
ภาคผนวก ข หนังสือขอเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	14๘
ภาคผนวก ค หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย	1๕๕
ประวัติผู้วิจัย	15๘



สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล ๘๗	
๔.๒ แสดงผลการศึกษาคำการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย พิจารณาเป็นรายด้าน รายชื่อ และ ภาพรวม ๙๐	
๔.๒.๑ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย พิจารณาเป็นรายด้าน รายชื่อ และภาพรวม ๙๐	
๔.๒.๒ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ด้านการศึกษา ๙๑	๙๑
๔.๒.๓ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี ๙๓	๙๓
๔.๒.๔ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว 9๕	9๕
๔.๒.๕ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน 9๗	9๗
๔.๒.๖ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ 9๙	9๙
๔.๓ แสดงผลการศึกษาคำเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 96	96
๔.๓.๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาคำเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ นักเรียน จำแนกตามเพศ ๑๐๐	๑๐๐
๔.๓.๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาคำเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ นักเรียน จำแนกตามห้องเรียน 102	102
๔.๓.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ นักเรียน จำแนกตามแผนการเรียน ๑๐๔	๑๐๔
๔.๓.๔ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนา ความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	

ตามความคิดเห็นของนักเรียนจำแนกตามเกรดเฉลี่ย	106
๔.๓.๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนา ความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง	108
๔.๓.๕.๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนา ความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง ด้านอาชีพของผู้ปกครอง รายคู่ โดยใช้วิธีการของเซฟเฟ่	109
๔.๓.๖ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนา ความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามสถานภาพของผู้ปกครอง	110
๔.๔ ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	111
๔.๔.๑ ความคิดเห็นในแนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	111
4.5 ผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	112

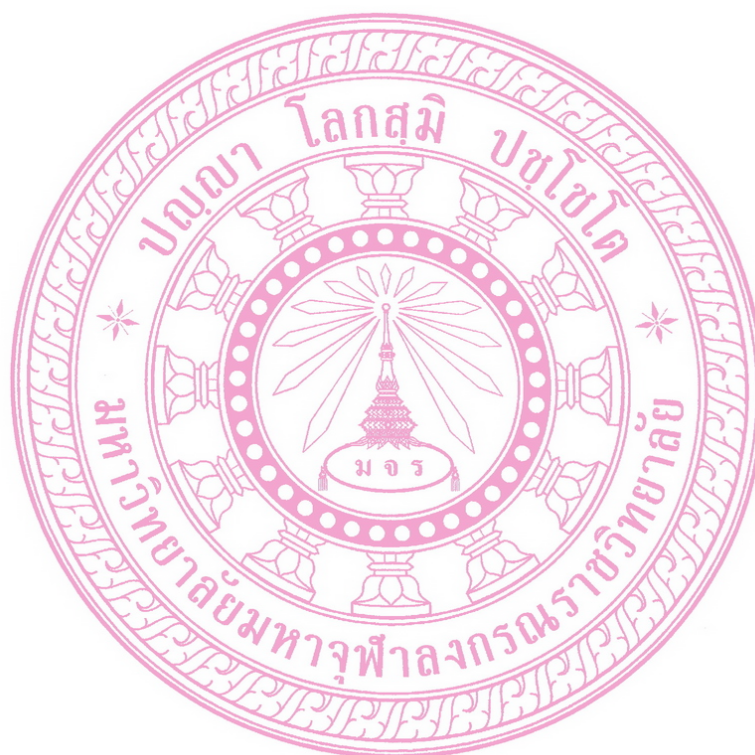
สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

หน้า

๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

79



คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น ที.ม (ไทย) ๑๐/๒๐๘/๑๕๕. หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๒๐๘ หน้า ๑๕๕

2. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในคัมภีร์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำดังนี้

พระสุตตันตปิฎก
 ที.ปา (ไทย) = พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิวารค (ภาษาไทย)



สารบัญ

หน้า

เรื่อง

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

กิตติกรรมประกาศ

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญแผนภูมิ

บทที่ ๑ บทนำ

- ๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
- ๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- ๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ
- ๑.๔ ขอบเขตการวิจัย
- ๑.๕ สมมติฐานการวิจัย
- ๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย
- ๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีและเอกสารเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

- ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๒ เครื่องมือในการวิจัย
- ๓.๓ การสร้างมือในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 4 ผลการศึกษา

- ๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ๔.๒ ผลการวิเคราะห์การศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โดยพิจารณา
เป็นรายด้าน รายข้อ และภาพรวม

๔.๓ ผลการวิเคราะห์การศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จำแนกตาม
ปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ผลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๔.๕ ผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ข หนังสือขอเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ภาคผนวก ค หนังสือออกใบการดำเนินการวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

- ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล
- ๔.๒ แสดงผลการศึกษาคำการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย พิจารณาเป็นรายด้าน รายข้อ และ
ภาพรวม
- ๔.๒.๑ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔
พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย
พิจารณาเป็นรายด้าน รายข้อ และภาพรวม
- ๔.๒.๒ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔
พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย
ด้านการศึกษา
- ๔.๒.๓ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔
พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย
ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี
- ๔.๒.๔ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔
พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย
ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว
- ๔.๒.๕ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔
พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย
ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน
- ๔.๒.๖ แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔
พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย
ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
- ๔.๓ แสดงผลการศึกษาคำเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย
- ๔.๓.๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาคำการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ
นักเรียน จำแนกตามเพศ คือเพศชาย ๗๙ คน เพศหญิง ๑๗๑ คน
- ๔.๓.๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาคำการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ
นักเรียน จำแนกตามห้องเรียน
- ๔.๓.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาคำการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญยุยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ
นักเรียน จำแนกตามแผนการเรียน
- ๔.๓.๔ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาคำการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ

ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน
จำแนกตามเกรดเฉลี่ย

๔.๓.๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ
นักเรียน จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง

๔.๓.๕.๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยตามความคิดเห็นของ
นักเรียน จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง ด้านอาชีพของผู้ปกครอง รายคู่ โดยใช้
วิธีการของเซฟเฟ้

๔.๓.๖ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็น
ของนักเรียน จำแนกตามสถานภาพของผู้ปกครอง

๔.๔ ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๔.๔.๑ นักเรียนแสดงความคิดเห็นในแนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

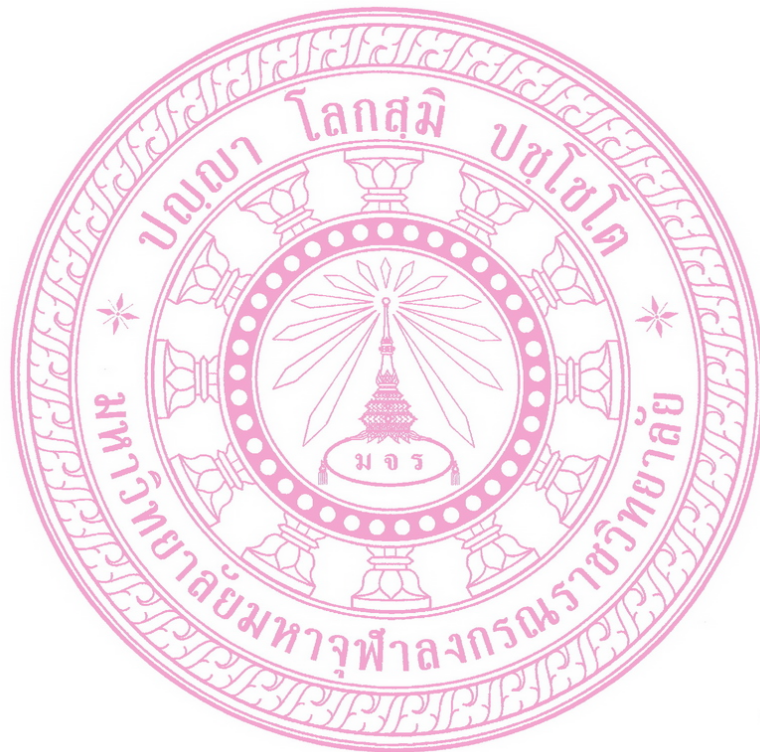


สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

หน้า

๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย



บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความรับผิดชอบ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อนักเรียนทุกคนเพราะการที่นักเรียนจะประสบความสำเร็จในการเรียนนั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การเรียนของตนเป็นสำคัญ เพราะนักเรียนที่มีความรับผิดชอบ ย่อมทำงานทุกอย่างตามเป้าหมายได้ทันเวลา เกิดความก้าวหน้าในการเรียนรวมถึงการได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่นอีกด้วย แต่ถ้าขาดความรับผิดชอบแล้วจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ และยังขาดความเชื่อถือจากคนอื่นด้วย จึงกล่าวได้ว่าความรับผิดชอบมีความสำคัญและควรปลูกฝัง ให้เกิดกับนักเรียนทุกคน ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า ความรับผิดชอบทางการเรียนเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของบุคคลที่มีสำคัญ และจำเป็นต้องปลูกฝังให้นักเรียน เพื่อให้เป็นนักเรียนที่ดีและพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าคนดีและคนเก่งซึ่งเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพสูงที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคงได้ต้องเคารพกฎหมาย ทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบสูง และรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง^๑ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ยังได้กำหนดให้มีการการพัฒนาเยาวชนไว้หลายด้าน ที่สำคัญด้านหนึ่งคือ ให้มีความรับผิดชอบสูงทั้งในการเรียนและการทำงาน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะปลูกฝังและพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนให้มากที่สุดเพื่อประสบความสำเร็จในการเรียนอาชีพการงานในอนาคตต่อไป

จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลของคะแนนสอบในรายวิชาต่างๆ การสังเกตของผู้วิจัย ในฐานะครูผู้สอน และจากการสอบถามครูชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่าเด็กนักเรียนยังมีคะแนนที่ต่ำกว่าความรับผิดชอบในหลายๆด้านด้วยกัน ได้แก่ การเข้าเรียนไม่ตรงเวลา การนั่งงานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนขึ้นมาทำขณะครูสอน ส่งงานไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด ขอบพูดคุยกันเวลาครูสอน การไม่ติดตามงานและแก้ไขงานให้ถูกต้อง พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียน และทำให้เกิดปัญหาตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาต่อตนเอง คือเรียนไม่บรรลุผลสำเร็จตามที่มุ่งหวังเอาไว้ และยังเป็นปัญหาในครอบครัวอีกด้วย จึงควรปลูกฝังและสนับสนุนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบสูงขึ้น

วิจัยเห็นว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนา สามารถนำมาพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนได้ หลักธรรมที่มีความเหมาะสม ได้แก่หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย 1) ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) 2) วิริยะ (ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น) 3) จิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น)

^๑สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การประเมินมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา . (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

4) วิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น) เพราะเป็นธรรมะที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความรับผิดชอบตามหลักอภิปาบท 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ว่ามีความรับผิดชอบตามหลักอภิปาบท ๔ หรือไม่

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงประสงค์จะศึกษาการใช้หลักอภิปาบท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียน ให้มีความรับผิดชอบต่อมากขึ้น และประสบผลสำเร็จในชีวิตต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษา การใช้หลักอภิปาบท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบ ระดับความคิดเห็นต่อ ความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โดยจำแนกตามปัจจัยพื้นฐาน

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ การใช้หลักอภิปาบท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อมากน้อยเพียงใด และเกิดผลอย่างไร

๑.๓.๒ ผลการ เปรียบเทียบ ระดับความคิดเห็นต่อ ความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ แตกต่างกันอย่างไร

๑.๓.๓ แนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ให้มีความรับผิดชอบต่อที่มากขึ้น มีแนวทางใดบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาการใช้หลักอภิปาบท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ศึกษา คือ นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา 2556 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ต.ประตูชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเขต ๓ (นนทบุรี พระนครศรีอยุธยา) จำนวน ๖๖๖ คน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษา การใช้หลักอภิปาบท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ซึ่งมี ๕ ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษา การประพฤติตนเป็นคนดี ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น คือสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ห้องเรียน แผนการเรียน ผลการเรียนรู้เฉลี่ย อาชีพของผู้ปกครองและสถานภาพของผู้ปกครอง

ตัวแปรตาม คือพฤติกรรม ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ซึ่งมี ๕ ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษา การประพฤติตนเป็นคนดี ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ

๑.๔.๔ พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๖

๑.๔.๕ ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยครั้งนี้ ดำเนินงานเริ่มวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖ ถึงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗ จำนวน ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

- ๑.๕.๑ นักเรียนเพศต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน
- ๑.๕.๒ นักเรียนห้องเรียนต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน
- ๑.๕.๓ นักเรียนที่เรียนแผนการเรียนต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน
- ๑.๕.๔ นักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน
- ๑.๕.๕ นักเรียนที่มีบิดา มารดาหรือผู้ปกครองมีอาชีพต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน
- ๑.๕.๖ นักเรียนที่มีบิดา มารดาหรือผู้ปกครองมีสถานภาพทางครอบครัวต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ การใช้หลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง การนำหลักธรรมคำสอนตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มาใช้พัฒนาความรับผิดชอบของตนเอง โดย ฉันทะ หมายถึง ความพอใจกับสิ่งนั้น คือความพอใจในสิ่งที่รับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

วิริยะ หมายถึง มีความมานะพยายาม คือความพยายามทำตามหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

จิตตะ หมายถึง มีใจจดจ่อและเอาใจใส่ มีใจตั้งมั่นกับสิ่งที่ตนต้องรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

วิมังสา หมายถึง หมั่นตรวจสอบ พิจารณา ไตร่ตรองในความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวม เมื่อประสบปัญหา ก็พิจารณา ไตร่ตรองถึงเหตุและผลนั้น พร้อมทั้งแก้ไขให้ปัญหานั้นได้ด้วยตนเองหรือคำแนะนำของครู

๑.๖.๒ พัฒนาการศึกษ หมายถึง นักเรียนมีการพัฒนาความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง และส่วนรวมในทางที่ดีขึ้น ก้าวหน้าขึ้น

๑.๖.๓ ความรับผิดชอบ หมายถึง การมีความมุ่งมั่น ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การงานให้ บรรลุความสำเร็จตามความมุ่งมั่นยอมรับผลการกระทำนั้น และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ ให้ดียิ่งขึ้น

๑.๖.๔ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน อยุธยาวิทยาลัยที่เรียนในปีการศึกษา ๒๕๕๖

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๒. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๓. ได้แนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน อยุธยาวิทยาลัย



บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบในการเรียน กิจกรรมที่จะนำมาพัฒนาความรับผิดชอบต่อการเรียน โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อประกอบการวิจัย โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

๒. 1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรับผิดชอบ
- 2.๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม
๒. 3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4

๒.๑ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

๒.1.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความรับผิดชอบ

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือการยอมรับรู้แล้วกระทำตอบสนองด้วยความสมัครใจต่อสิ่งที่ต้องกระทำในฐานะที่เป็นหน้าที่ของตน ไม่ใช่เพียงแค่วิถีหรือรับอยู่ในใจ^๒

พระเมธีธรรมาภรณ์ กล่าวถึงความรับผิดชอบว่า เกิดจากความสำนึกมีความตระหนักรู้ในหน้าที่และคิดจะทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ด้วยความเต็มใจ ความรับผิดชอบหมายถึง การแสดงออกถึงความมุ่งมั่น ในการปฏิบัติหน้าที่ของนักเรียน ทั้งในส่วนที่ศึกษาเล่าเรียน ในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา^๓ ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1. เอาใจใส่และเพียรพยายามในการทำงาน
2. ยอมรับในการกระทำของตนเอง
3. ช่วยเหลืองานส่วนรวมด้วยความเต็มใจ
4. รู้จักหน้าที่และทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
5. ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และรักษาสีทธิของตนเอง
6. ตรงต่อเวลา
7. เคารพต่อระเบียบ กฎเกณฑ์
8. ดูแลรักษาส่วนรวมเสมือนเป็นของตน
9. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

^๒ พุทธทาสภิกขุ, การเสริมสร้างจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น, (กรุงเทพฯ:สมชายการพิมพ์.๒๕๒๑),หน้า ๓๗๖.

^๓ พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมฺมจิตโต), พุทธศาสนากับปรัชญา, (บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด 2533), หน้า ๕๙-๖๗.

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายความรับผิดชอบว่า หมายถึงยอมรับผลทั้งที่ดีและไม่ดีในกิจการที่ตนได้ทำลงไปหรืออยู่ในความดูแลของตน^๔

กรมวิชาการ ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึงความสนใจ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดี และผลเสีย ทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น^๕

หน่วยศึกษานิเทศก์ ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่าหมายถึง การมีความมุ่งหมายตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การงานให้บรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมายยอมรับผลการกระทำนั้น และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจำแนกความรับผิดชอบไว้เป็น 4 ด้าน คือ ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ความรับผิดชอบต่อครอบครัว และความรับผิดชอบต่อสังคม^๖

ก่อ สวัสดิ์พานิช กล่าวว่าความรับผิดชอบ หมายถึง การควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่ได้ผลสมบูรณ์ ทั้งนี้รวมไปถึงการควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้ถูกต้องตามเกณฑ์ด้วย คนที่มีความรับผิดชอบย่อมเป็นที่น่าเชื่อถือของคน คุณสมบัติด้านความรับผิดชอบจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีของมนุษย์^๗

จำเนียร ช่วงโชติ และคนอื่นๆ อธิบายความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง ลักษณะนิสัยทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้ปฏิบัติตามระเบียบเคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตนและมีความซื่อสัตย์สุจริต^๘

ภิญโญ สาร อธิบายว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง อำนาจชนิดหนึ่งในจิตใจของคนซึ่งสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ บุคคลบางคนเกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะกระทำการใดตรงกันข้ามกับ บำเพ็ญกิจหรือหลักปฏิบัติขององค์กรของตนหรือมีโอกาสโกงอยากโกงแต่ไม่โกง บุคคลนั้นคือคนที่เรียกได้ว่า มีความรู้สึกรับผิดชอบ^๙

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน ,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ,(กรุงเทพฯ:บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชัน จำกัด,2542),หน้า ๙๔๔.

^๕ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการควบคุมตนเองได้และความรับผิดชอบ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว,2542), หน้า ๘.

^๖ หน่วยศึกษานิเทศก์, ชุดการสอนการปลูกฝังและการสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่องความรับผิดชอบ, (กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์,2526), หน้า ๖๒.

^๗ ก่อ สวัสดิ์พานิช, วัยรุ่นและการปรับปรุงบุคลิกภาพ, (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช,๒๕๑๙), หน้า ๕๔.

^๘ จำเนียร ช่วงโชติ และคนอื่นๆ, ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล , (กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยรามคำแหง ,2521), หน้า ๕.

^๙ ภิญโญ สาร, การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช,2519), หน้า ๑.

พอบคิน กล่าวว่า ความรับผิดชอบเป็นกระบวนการเลือกทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งและยอมรับผลที่เกิดขึ้น^{๑๐}

กลาสเซอร์ ได้ให้นิยามความหมายของความรับผิดชอบไว้คือ การที่บุคคลมีความสามารถตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยไม่ขัดขวางต่อสิทธิและความต้องการของบุคคลอื่น^{๑๑}

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าความรับผิดชอบ คือ ความตั้งใจเอาใจใส่ในการเรียนและการปฏิบัติหน้าที่ ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความมานะพยายามด้วยความเอาใจใส่เพื่อให้งานนั้นสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหมายเอาไว้ และทำให้เสร็จทันเวลาตามที่นัดหมายเอาไว้ พร้อมทั้งยอมรับในผลงานของตนเองทั้งที่ดีและไม่ดี และนำมาแก้ไขเพื่อให้งานนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒.๑.๒ ลักษณะของความรับผิดชอบ

พระเมธีธรรมาภรณ์ กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบว่า มีลักษณะ 3 ประการ คือ 1) ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ไม่บกพร่องต่อหน้าที่ 2) ไม่ละทิ้งหน้าที่ 3) ไม่ทุจริตต่อหน้าที่^{๑๒}

กรมการศาสนา กล่าวว่าบุคคลที่มีความรับผิดชอบประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้^{๑๓}

1. ชื่อตรงต่อหน้าที่
2. สำนึกรู้สึกรับผิดชอบต่อภาวะและฐานะของตน
3. รู้จักวางแผนและทำงานอย่างมีระบบ
4. มุ่งมั่น ในวิชาความรู้และความสามารถปฏิบัติหน้าที่การงานทุกประการ
5. ยอมรับผลสำเร็จและความล้มเหลวแห่งการกระทำในการปฏิบัติงานที่ทุกอย่าง
6. พยายามปรับปรุงแก้ไขหน้าที่การงานที่บกพร่องให้สมบูรณ์
7. พยายามปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อย รวดเร็ว ด้วยความเต็มใจและจริงจัง

กรมสามัญศึกษา ได้ให้ความสำคัญแก่คุณลักษณะของความรับผิดชอบด้านการเรียนและได้กำหนดไว้เป็นเป้าหมายสำคัญข้อหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาโดยระบุขอบข่ายพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบของเด็กนักเรียนไว้ว่า จะต้องเป็นผู้ที่เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ มีวินัยในตนเอง มีอารมณ์หนัก

^{๑๐} Opkin, Michael, "Active Parenting", (San Francisco: Harper and Row, 1987), หน้า 150.

^{๑๑} Glasser, W, Reality Therapy A new approach to psychotherapy, (New York: Harper and Row, 1965), หน้า 13.

^{๑๒} พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธศาสนากับปรัชญา, (บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด 2533) , หน้า ๕๙-๖๗.

^{๑๓} กรมการศาสนา, กองศาสนศึกษาและแนวทางการปฏิบัติตามคุณธรรม 4 ประการ และการปฏิบัติตามค่านิยม 5 ประการ, (กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. , 2536), หน้า ๔๖-๔๓.

แน่นเมื่อเผชิญกับอุปสรรค รู้จักหน้าที่ ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างเคร่งครัดมีความเพียรพยายามและละเอียดรอบคอบในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้ผลการเรียนดีขึ้นเรื่อยๆ^{๔๔}

ชม ภูมิภาค กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบว่าจะต้องเอาใจใส่ต่องานรอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วนปฏิบัติตามเกณฑ์^{๔๕}

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าลักษณะความรับผิดชอบ คือ มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ มีความสำนึกรู้สึกรับผิดชอบต่อภาวะและฐานะของตน รู้จักวางแผนและทำงานอย่างมีระบบ มีความมุ่งมั่น ในวิชาความรู้และความสามารถปฏิบัติหน้าที่การทำงานทุกประการ ต้องยอมรับผลสำเร็จและความล้มเหลวแห่งการกระทำในการปฏิบัติงานที่ทุกอย่าง ปรับปรุงแก้ไขหน้าที่การงานที่ตน บกพร่องให้สมบูรณ์ และพยายามปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อย รวดเร็ว ด้วยความเต็มใจและจริงใจ

๒.๑.๓

ประเภทของความรับผิดชอบ

กรมการศาสนา ร่วมกับคณะกรรมการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยมของกลุ่มนักบริหารกลุ่มสื่อสารมวลชน กลุ่มสมาคมมูลนิธิ และกลุ่มพัฒนากำลังคน โดยได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 3 ประเภท^{๔๖}

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้จักสำนึกในหน้าที่และบทบาทของตนเอง โดยปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงด้วยความสามารถของตนเอง มีการวางแผนในการทำงาน เข้าใจแผนงาน และปฏิบัติตามแผนงานจนงานสำเร็จตามจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกันนั้นต้องยอมรับในผลกระทำของตนและยินดีหาวิธีแก้ไขถ้าหากมีข้อบกพร่องและทำงานให้เสร็จทันตามเวลาที่กำหนด

2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง รู้จักตระหนักถึงหน้าที่ของตนในครอบครัว ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทเพื่อความผาสุกของครอบครัว ร่วมกิจกรรมของครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความสุขความเจริญ

3. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อสังคม และปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม และสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวม รู้จักเสียสละหน้าที่ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ปฏิบัติตนตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม

กรมสามัญศึกษา ได้แบ่งประเภทของความรับผิดชอบออกเป็น 4 ด้าน^{๔๗} ด้วยกัน คือ

^{๔๔} กรมสามัญศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, การปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาชุดการสอนปลูกฝังเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐานการมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2529), หน้า ๓.

^{๔๕} ชม ภูมิภาค, ชุดการศึกษาเพื่อคุณธรรม, (กรุงเทพฯ: สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, 2525), หน้า ๑๒๘.

^{๔๖} กรมการศาสนา, คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2525), หน้า ๑.

1. ความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนศึกษาเล่าเรียนจนประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ด้วยความขยันหมั่น เพียร อดทน เข้าห้องเรียนและส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงตามเวลาที่นัดหมาย เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียน ก็พยายามศึกษาค้นคว้า เมื่อทำแบบฝึกหัดผิดก็ยอมรับว่าผิด แล้วพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องด้วยตนเองอยู่เสมอ

2. ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา รักษาผลประโยชน์ เกียรติยศชื่อเสียงของสถานศึกษา ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา ไม่ขีดเขียนฝาผนังห้องเรียน ห้องน้ำ แต่งเครื่องแบบนักเรียนเรียบร้อย ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น คอยตักเตือนเพื่อนที่จะหลงผิดอันทำให้โรงเรียนเสียชื่อเสียง เมื่อโรงเรียนต้องการความร่วมมือหรือความช่วยเหลือ ก็เต็มใจให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนตามความสนใจ และความสามารถของตนเพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน เช่น เป็นนักกีฬา แต่คำขวัญ เรียงความ และอื่นๆ

3. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การที่นักเรียนตั้งใจช่วยเหลืองานต่างๆ ภายในบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน และรู้จักแสดงความคิดเห็น และปฏิบัติตามเพื่อความสุขและชื่อเสียงของครอบครัว ช่วยแก้ปัญหาการที่สมาชิกไม่เข้าใจกัน ช่วยครอบครัวประหยัดไฟฟ้า น้ำ อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน และอื่นๆ

4. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม บำเพ็ญประโยชน์และสร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและสังคมอย่างเต็มความสามารถ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม ให้ความรู้ ความสนุก เพลิดเพลินแก่ประชาชนตามความสามารถของตน ช่วยคิดและแก้ปัญหาต่างๆ ของสังคม

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าองค์ประกอบของความรับผิดชอบประกอบด้วย

1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง คือ การรู้จักหน้าที่ของตนและการทำหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมาย ไม่ว่าจะเป็น รับผิดชอบต่อการเรียน ตั้งใจเรียนหนังสือ เป็นต้น 2) รับผิดชอบต่อครอบครัว คือ ช่วยเหลืองานต่างๆ ภายในบ้านตามที่ได้รับมอบหมายตามสมควรแก่หน้าที่และบทบาทของตน

3) ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การที่นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสถาบันของตนเอง ช่วยเหลืองาน สร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน และรักษาชื่อเสียงแก่โรงเรียน รวมไปถึงการให้ความร่วมมือกับชุมชนที่ตนอยู่อาศัย ช่วยสอดส่องดูแลความปลอดภัยและช่วยกันรักษาความสะอาดในชุมชน

ความหมายตามรากศัพท์ ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 25๔๒ ให้ความหมายของความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับผลทั้งที่ดีและไม่ดีในกิจการที่ตนได้ทำลงไปหรือที่อยู่ในความดูแลของตน

^{๑๓} กรมสามัญศึกษา, หน่วยศึกษานิเทศก์, ชุดการสอนการปลูกฝังและการสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่อง ความรับผิดชอบ, (กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์, 2526), หน้า ๖๒-๖๙.

เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร และวรัญ ภาติธรรมรักษ์ อธิบายความหมายของความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของตนตามภาวะที่เป็นอยู่และตรงเวลาด้วยความสุจริต^{๑๘} ลักษณะของบุคคลที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่จดจ่อ ตั้งใจ มุ่งมั่นต่อหน้าที่การงาน การศึกษาเล่าเรียน และการเป็นอยู่ของตนเอง และ ผู้อยู่ในความดูแลตลอดจนสังคมอย่างเต็มความสามารถด้วยความผูกพัน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตาม ความมุ่งหมายในเวลาที่กำหนด ยอมรับผลการกระทำทั้งผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นรวมทั้งปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้นด้วย

อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์ ให้ความหมายของความรับผิดชอบ ว่า การตั้งใจที่จะทำงานหรือติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้วเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย^{๑๙}

จันทรา พวงยอด ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า พฤติกรรมหรือการกระทำของนักเรียนที่แสดงออกถึงความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติตนตามระเบียบแบบแผนของโรงเรียน^{๒๐}

กรมวิชาการ ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า ความสนใจตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตน ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย ทั้งพยายาม ปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น^{๒๑}

โสภภาพรรณ อักณราศิวะโรจน์ ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า รู้จักหน้าที่และปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น ยอมรับในการกระทำของตนทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ไม่ปิดความผิดให้ผู้อื่น คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดจากการกระทำหรือคำพูดของตน และพร้อมที่จะปรับปรุงการกระทำให้ดีขึ้น^{๒๒}

^{๑๘} เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร และวรัญ ภาติธรรมรักษ์.(2540). ความหมายของความรับผิดชอบ. สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.chiangmaiaea1.net/nitesonline/Manual3.doc.

^{๑๙} อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์.(254๒). ความหมายของความรับผิดชอบ. สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค.,2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231.

^{๒๐} จันทรา พวงยอด.(254๓). ความหมายของความรับผิดชอบ . สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231.

^{๒๑} กรมวิชาการ.(254๔). ความหมายของความรับผิดชอบ . สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231.

^{๒๒} โสภภาพรรณ อักณราศิวะโรจน์. (254๕). ความหมายของความรับผิดชอบ . สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231

นัยนา จันทมิตร ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า ความสนใจ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายามและละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รักษาสิทธิและหน้าที่ของตนด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าจะกระทำผิดหรือถูก ไม่ปิดความรับผิดชอบไปให้ผู้อื่นและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลยิ่งขึ้น โดยไม่ทอดทิ้งแม้จะมีอุปสรรคนานาประการก็ตาม อีกทั้งยังมีความกระตือรือร้น มุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จอย่างดีตามความสามารถของบุคคลนั้น เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานต่าง ๆ จะแสดงพฤติกรรมให้สังเกตได้ เช่น ความสนใจ ความตั้งใจเอาใจใส่และขยันหมั่นเพียรที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จไม่เลื่องงาน ติดตามงานและยอมรับผลจากงานที่ตนกระทำโดยมีความพร้อมในการปรับปรุงแก้ไขงานให้ดีขึ้นเสมอ^{๒๓}

ฟลิบโป ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบว่า เป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ และความสำเร็จนี้เกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพัน หน้าที่การงาน และวัตถุประสงค์^{๒๔}

วิภา ทาโบราณ ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งสามารถวัดได้โดยใช้แบบวัดพฤติกรรม ด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อเพื่อน ในการวิจัยครั้งนี้เน้นความรับผิดชอบ 2 ด้านคือ^{๒๕}

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในการตรงต่อเวลาการรู้จักหน้าที่ของตน การควบคุมความประพฤติของตน การปรับปรุงตนเองและการรู้จักรักษานามียของตน สามารถวัดได้โดยใช้แบบวัดพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อเพื่อน
2. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในการรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน การยกย่องชมเชยเมื่อเพื่อนประพฤติตนเหมาะสมและตักเตือนเมื่อเพื่อนกระทำผิด การร่วมมือทำกิจกรรมกับเพื่อน และการมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สามารถวัดได้โดยใช้แบบวัดพฤติกรรมด้าน ความรับผิดชอบต่อตนเองและความรับผิดชอบต่อเพื่อน

^{๒๓} นัยนา จันทมิตร. (254๗). ความหมายของความรับผิดชอบ . สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231

^{๒๔} ฟลิบโป (254๒). ความหมายของความรับผิดชอบ . สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231

^{๒๕} วิภา ทาโบราณ. ความหมายของความรับผิดชอบ . สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.thaiedresearch.org/result/result.php?id=125

อ้อยทิพย์ ทองดี ให้ความหมายของความรับผิดชอบ หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ จดจ่อตั้งใจมุ่งมั่นต่อหน้าที่การงานการศึกษา เล่าเรียน และการเป็นอยู่ของตนเอง และ ผู้อยู่ในความดูแล ตลอดจนสังคมอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ ตามความมุ่งหมายในเวลาที่กำหนด ยอมรับผลการกระทำทั้งผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้น รวมทั้งปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น^{๒๖}

สรุปจากความหมายความรับผิดชอบของนักการศึกษา หมายถึง บุคคลที่เอาใจใส่ปฏิบัติงาน หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ด้วยความซื่อสัตย์ เพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย รวมทั้งยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งผลดี และผลเสียพยายามปรับปรุงพฤติกรรมในการปฏิบัติหน้าที่การงานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสามารถวัดได้จากวัดความรับผิดชอบ ทางการเรียน

ความสำคัญของความรับผิดชอบ

กรมการศาสนา กล่าวว่าประเทศชาติจะรุ่งเรืองได้ทุก ๆ ด้านอยู่ที่ตัวบุคคล ถ้าบุคคลมีความรู้ความสามารถและคุณธรรมสูงแล้ว ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วแต่ปัจจุบันมักได้ยินเสมอว่า ศีลธรรมหรือคุณธรรมเสื่อม ความจริงคุณธรรมเป็นนามธรรมมีสภาพเป็นปกติไม่ดีขึ้นหรือเลวลง แต่บุคคลเห็นว่าเลวลงรันอยู่ที่คนส่วนหนึ่งไม่สนใจประพฤตินให้มีคุณธรรมตามหลักของศาสนาและวัฒนธรรมอันดีงามจึงต้องเร่งปลูกฝังความดีและความดีประการหนึ่งก็คือให้รู้จักการมีความรับผิดชอบ^{๒๗}

ประเภทของความรับผิดชอบ

กรมวิชาการ ได้แบ่งประเภทของความรับผิดชอบไว้ดังนี้^{๒๘}

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การจัดปัญหาที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เช่น ป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตรายจากโรค รักษาร่างกายให้แข็งแรง รู้จักหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่การงานของตนให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพที่กำหนดตรงเวลา
2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การรู้จักฐานะความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อ

^{๒๖} อ้อยทิพย์ ทองดี. ความหมายของความรับผิดชอบ . สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.thaiedresearch.org/result/result.php?id=3423

^{๒๗} กรมการศาสนา.(2521 อ้างถึงในกองวิจัยทางการศึกษา, 2542).ความหมายของความรับผิดชอบ. สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231

^{๒๘} กรมวิชาการ.(25๔๔).ความหมายของความรับผิดชอบ. สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231

สังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติ และบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมเกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

คณะอนุกรรมการการจัดทำคู่มือ การปลูกฝังค่านิยมของกลุ่มนักบริหาร กลุ่มสื่อมวลชน กลุ่มสมาคมมูลนิธิและกลุ่มพัฒนากำลังคน โดยกลุ่มสื่อมวลชน ได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 3 ประเภทคือ^{๒๕}

1. ความรับผิดชอบ ต่อตนเองคือ การรู้จักหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ให้ลุล่วงอย่างดีที่สุดโดยทำงานในหน้าที่ของตนให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพและทันเวลา ที่กำหนด ฝึกตนให้เป็นคนตรงต่อเวลาอยู่เนื่องนิตย์
2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว หมายถึง การรู้จักฐานะและหน้าที่ที่มีต่อครอบครัว ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมแก่ฐานะและหน้าที่ของตนในครอบครัวและร่วมกิจกรรมของครอบครัว
3. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การรู้จักฐานะและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนที่มีต่อสังคมและปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม โดยให้ตระหนักและยอมรับว่าประโยชน์จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดประโยชน์ส่วนรวม และไม่ละเลยที่จะเสียผลประโยชน์ส่วนตน และกระทำในสิ่งที่จะรักษาหรือยังให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

สรุปจากประเภทของความรับผิดชอบของนักการศึกษาได้ 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง รู้จักแก้ปัญหาทุกชนิดที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เช่น การรักษาป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตราย โรคภัยไข้เจ็บ รักษาร่างกายให้แข็งแรง และปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทันและตรงเวลา
 2. ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม หมายถึง รู้จักบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม ซึ่งได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติ และบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม
- ความรับผิดชอบสำคัญอย่างไร

สถานการณ์ปัญหาเด็กในสังคมไทยนับวันจะรุนแรงมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่แข่งขันกันอย่างเสรี ต่อสู้กันทางการตลาด กระตุ้นและเร่งเร้าให้ผู้คนนิยมการบริโภคผ่านสื่อเทคโนโลยีต่างๆ รวมทั้งวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้โครงสร้างของสังคมไทยอ่อนแอ ต้นทุนทางสังคม ศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมไทย ที่เป็นเอกลักษณ์แสดงให้เห็นความเป็นตัวตนของไทย ถูกละเลยและถูกปฏิเสธจากเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนส่วนหนึ่งจึงได้รับการหล่อหลอมจากบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนเสี่ยงต่อการทำ

^{๒๕} คณะอนุกรรมการการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยม .(25๒๖).ความหมายของความรับผิดชอบ.

สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231

ผิดกฎหมายและศีลธรรมอันดีงาม มีค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ ขาดคุณธรรม จริยธรรม ในเรื่องความ
รับผิดชอบ ขาดระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียรและความซื่อสัตย์ พ่อ แม่ ผู้ปกครองไม่มีเวลาอบรม
เลี้ยงดูบุตรหลาน สถาบันครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปตามโลกาภิวัตน์ ทำให้ความสัมพันธ์ของครอบครัว
ลดน้อยลง ขาดการเอาใจใส่และละเลยในการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงามของสังคมไทยให้กับเยาวชนเหล่านี้เป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหา
เกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก^{๓๐}

การศึกษามีหน้าที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนคนในชาติปลูกฝังและสร้าง
ความรับผิดชอบ ให้เกิดขึ้นกับเยาวชนด้วยกระบวนการทางการศึกษาเพื่อลดปัญหาและเพิ่มความสุข
ให้เกิดขึ้นในสังคม การศึกษามีบทบาทในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอยู่ 6 บทบาทคือ

1. การบังคับ ควบคุม (Custodial Function) เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่อยู่ในกรอบ
กฎเกณฑ์ของสังคมโดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันไปตามความแตกต่างของวัย
2. การสร้างเอกลักษณ์ประจำชาติ (Creating a national identity Function) การศึกษาต้องพัฒนาให้เยาวชนเกิดความรู้สึกร่วมและประสบการณ์ร่วม เพื่อทำให้เกิดความผูกพัน
ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและรับผิดชอบต่อประเทศชาติ
3. การพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต (The shilling Function) ให้ความสำคัญ
กับทักษะการดำรงชีวิต การพัฒนาทักษะการทำงานเพื่อการทำงานตามความต้องการของภาค
เศรษฐกิจ
4. การสร้างและคัดสรรคุณภาพของคน (The credentialing Function) เพื่อ
ตอบสนองต่อการเข้าสู่ตำแหน่งงานและสถานภาพทางสังคม
5. การคัดสรรความรู้ จัดระบบองค์ความรู้ (Knowledge Function) คือการพิจารณา
คัดสรรความรู้ของสังคมมาสร้างเป็นหลักสูตร
6. การถ่ายทอดความรู้ของสังคม (The selecting organizing and transmitting of
public)

ดังนั้น การศึกษามีพลังในตัวเองที่จะสร้างสรรค์และกำหนดบทบาทการพัฒนา เด็ก และ
เยาวชน ด้วยกระบวนการการบังคับควบคุม การสร้างเอกลักษณ์ประจำชาติ การพัฒนาทักษะที่
จำเป็นในการดำรงชีวิต การสร้างและคัดสรรคุณภาพของคน การจัดองค์ความรู้ และการถ่ายทอดทาง
สังคม เพื่อเด็กและเยาวชน คนในชาติให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามต้องการได้

ในการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กนั้นต้องมุ่งให้เด็กสามารถควบคุมตนเองและ
รู้จักปกครองตนเองได้ โรงเรียนต้องมีกระบวนการในการสอนทักษะทางสังคมและพฤติกรรมให้แก่
ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ต้องปลูกฝังแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องให้นักเรียน ให้นักเรียนมีการปรับตัวที่ดี
และต้องดูแล ป้องกัน ควบคุมและแก้ไข พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็กนักเรียน ด้วย กฎ ข้อบังคับ
ระเบียบต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีของนักเรียนให้ควบคุมตนเองและปฏิบัติ
ตามกฎระเบียบ กติกาของสังคมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ลดปัญหาในด้านความประพฤติของ
เด็กนักเรียนได้

^{๓๐} อ่างแล้ว.

ความรับผิดชอบ เป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดีที่สำคัญอย่างหนึ่ง ความรู้สึก
รับผิดชอบ เป็นลักษณะนิสัยและทัศนคติของบุคคลซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้เกิดการปฏิบัติตามระเบียบ
เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตนเองและมีความซื่อสัตย์สุจริต การที่บุคคลมีลักษณะความผิด
ชอบ จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความราบรื่น สงบสุข นอกจากนี้ความรับผิดชอบยัง
เป็นคุณธรรมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ หากคนในชาติมีความรับผิดชอบจะเกิดผล ดังนี้^{๓๑}

๑. คนที่มีความรับผิดชอบย่อมทำงานทุกอย่างสำเร็จตามเป้าหมายได้ทันเวลา
๒. คนมีความรับผิดชอบย่อมเป็นที่นับถือ ได้รับการยกย่อง สรรเสริญและเป็นประโยชน์
ต่อตนเองและต่อสังคม
๓. ความรับผิดชอบเป็นสิ่งเกื้อหนุนให้บุคคลปฏิบัติงานสอดคล้องกับกฎหมาย คุณธรรม
จริยธรรม และหลักเกณฑ์ของสังคม โดยไม่มีการบังคับจากผู้อื่น
๔. คนที่มีความรับผิดชอบ จะไม่นำความเสื่อมเสียและสร้างความเสียหายแก่ตนเองและ
สังคม
๕. คนที่มีความรับผิดชอบจะทำให้เกิดความก้าวหน้าสงบสุข ต่อตนเองและสังคม
๖. คนที่ขาดความรับผิดชอบ ย่อมจะไม่ได้ได้รับความไว้วางใจในการทำงานสำคัญใดๆและ
มักจะได้รับคำตำหนิในการทำงาน
๗. คนที่ขาดความรับผิดชอบ จะเป็นคนเฉื่อยชาไม่สามารถแก้ไขอุปสรรคใดๆได้ ต้องพึ่ง
ผู้อื่นอยู่เสมอ กลายเป็นคนไม่มีความสามารถ และไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
๘. คนที่ขาดความรับผิดชอบ มักจะทำงานใดๆไม่บรรลุจุดหมาย ไม่ทันเวลา
๙. คนที่ขาดความรับผิดชอบ ไม่ก่อให้เกิดความก้าวหน้าในสังคม ทำให้สังคมวุ่นวายไม่
เรียบร้อย ไม่มีระเบียบ

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ มีความสำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนี้

1. คนที่มีความรับผิดชอบ เป็นคนที่มีศักยภาพที่ดี
2. คนที่มีความรับผิดชอบ เป็นคนที่มีสมรรถนะที่ดี(Based Competency)
3. คนที่มีความรับผิดชอบ เป็นคนที่มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานเสมอ
4. คนที่มีความรับผิดชอบ เป็นคนที่มีการวางแผนที่ดี
5. คนที่มีความรับผิดชอบ เป็นคนที่ตรงต่อเวลา
6. คนที่มีความรับผิดชอบ เป็นคนที่มีวิสัยทัศน์ที่ดี
7. คนที่มีความรับผิดชอบ เป็นคนขยันหมั่นเพียร
8. คนที่มีความรับผิดชอบ เป็นคนมุ่งมั่นและมีเป้าหมายในการทำงาน
9. คนที่มีความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเอง
10. คนที่มีความรับผิดชอบ เป็นคนมองโลกในแง่ที่ดีเสมอ
11. คนที่มีความรับผิดชอบ จะเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

^{๓๑} คณะอนุกรรมการการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยม .(25๒๖).ความหมายของความรับผิดชอบ.

12. คนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนที่น่าเชื่อถือและมีคุณค่าในสังคม
13. คนที่มีความรับผิดชอบจะได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น
14. คนที่มีความรับผิดชอบสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขตามหลักเศรษฐกิจ

พอเพียง

15. คนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนที่ระเบียบวินัยต่อตนเองและสังคม
16. คนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนที่ซื่อสัตย์ ซื่อตรง ต่อตนเองและสังคม
17. คนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนที่มีความยุติธรรม
18. คนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนที่มีความเป็นประชาธิปไตย
19. คนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนที่มนุษยสัมพันธ์ดีกับทุกคน
20. คนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนที่ใช้ชีวิตที่สงบสุข
21. คนที่มีความรับผิดชอบเป็นคนที่พบความสำเร็จในชีวิต

จะเห็นได้ว่าความรับผิดชอบ มีความสำคัญมากเพราะจะทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขประเทศชาติเจริญก้าวหน้า และสังคมโลกเกิดความสันติสุขอย่างถาวรหน้าดั่งนั้นโรงเรียน ครู และบุคลากรต่างๆซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษา จึงต้องแสดงบทบาทและความรับผิดชอบในการสร้างเด็ก เยาวชนและคนในชาติให้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมส่วนรวม อย่างจริงจัง

บทบาทและหน้าที่ของเยาวชนที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ

สมาชิกทุกคนในสังคมย่อมต้องมีบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพของตน ซึ่งบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไป แต่ในหลักใหญ่และรายละเอียดจะเหมือนกัน ถ้าสมาชิกทุกคนในสังคมได้ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องก็จะได้ชื่อว่าเป็น "พลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ" และยิ่งส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น สมาชิกในสังคมทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนที่ถือว่าเป็นอนาคตของชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อช่วยนำพาประเทศชาติให้พัฒนาสืบไป^{๑๒}

เยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

เยาวชน หมายถึง คนหนุ่มสาวที่มีพลังอันสำคัญที่จะสามารถช่วยกันเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ดังนั้น เยาวชนที่ดีควรตระหนักในคุณค่าของตนเอง และร่วมแรงร่วมใจ สามัคคี และเสียสละเพื่อส่วนรวม ลักษณะของเยาวชนที่ดี เยาวชนที่ดีควรจะเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม กล่าวคือ จะต้องมึธรรมะในการดำเนินชีวิตได้แก่

1. การเสียสละต่อส่วนรวม เป็นคุณธรรมที่ช่วยในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า เพราะถ้าสมาชิกในสังคมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนจะทำให้สังคมพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและมั่นคง
2. การมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นคุณธรรมที่ช่วยให้คนในสังคม

^{๑๒}ไพศาล ภูไพบูลย์ อังคณา ตติรัตน์ และบัณฑิตดา มีสมบัติงาม. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ม.1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะถ้าสมาชิกในสังคมยึดมั่นในระเบียบวินัย รู้และเข้าใจสิทธิของตนเอง ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น และตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด สังคมนั้นก็จะมีแต่ความสุข เช่น ข้าราชการทำหน้าที่บริการประชาชนอย่างดีที่สุด ก็ย่อมทำให้เป็นที่ประทับใจใคร่ของประชาชนผู้มารับบริการ

3. ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญ เพราะหากสมาชิกในสังคมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ไม่ลักทรัพย์ ไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของประเทศชาติมาเป็นของตน รวมทั้งผู้นำประเทศมีความซื่อสัตย์สุจริต ก็จะทำให้สังคมมีแต่ความเจริญ ประชาชนมีแต่ความสุข

4. ความสามัคคี ความรักใคร่กลมเกลียวปรองดองและร่วมมือกันทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมจะทำให้สังคมเป็นสังคมที่เข้มแข็ง แต่หากคนในสังคมเกิดความแตกแยกทั้งทางความคิดและการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันจะทำให้สังคมอ่อนแอและล่มสลายในที่สุด

5. ความสะอาดและเกรงกลัวในการทำชั่ว ถ้าสมาชิกในสังคมมีหิริโอตตัปปะ มีความเกรงกลัวและสะอาดในการทำชั่ว สังคมก็จะอยู่กันอย่างสงบสุข เช่น นักการเมืองจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตไม่โกงกิน ไม่เห็นแก่ประโยชน์พวกพ้อง โดยต้องเห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ ประเทศชาติก็จะสามารถพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง

ความสำคัญของการเป็นเยาวชนที่ดี

การเป็นเยาวชนที่ดีมีความสำคัญต่อตนเองและประเทศชาติดังนี้^{๓๓}

1. ความสำคัญต่อตนเอง เยาวชนที่ดีต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต คิดดี ทำดีเพื่อตนเองและเพื่อส่วนรวม ปฏิบัติตนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จะทำให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดีสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันและกันเป็นที่รักของครอบครัว

2. ความสำคัญต่อส่วนรวม เมื่อเยาวชนได้รับการปลูกฝังให้เป็นเยาวชนที่ดีแล้ว ก็จะเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต และถ้าประเทศชาติมีพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบปฏิบัติตามกฎระเบียบ กติกาของสังคม และนำหลักประชาธิปไตยมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของตน ก็ย่อมทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข

3. ความสำคัญต่อประเทศชาติ เมื่อสังคมมีเยาวชนที่ดี และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ย่อมเป็นพื้นฐานทำให้เกิดพลเมืองดีในอนาคตและเมื่อสังคมมีพลเมืองที่ดี ย่อมนำมาซึ่งการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างรวดเร็ว

การปฏิบัติตนเป็นเยาวชนที่ดีตามสถานภาพและบทบาท

1. เยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว เยาวชนในสถานภาพของการเป็นบุตร ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

- 1.1 เคารพเชื่อฟังบิดามารดา
- 1.2 ช่วยเหลือบิดามารดาในทุกโอกาสที่ทำได้
- 1.3 ใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย
- 1.4 มีความรักใคร่ปรองดองในหมู่พี่น้อง
- 1.5 ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

^{๓๓}ไพศาล ภูโพบูลย์ อังคณา ตติรัตน์ และปนัดดา มีสมบัติงาม. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ม.1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

- 1.6 ประพฤติตนให้สมกับเป็นผู้ดำรงวงศ์ตระกูล
2. ยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน ยาวชนในฐานะนักเรียนควรมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้
 - 2.1 รับผิดชอบในหน้าที่ของนักเรียนคือตั้งใจเล่าเรียนประพฤติตนเป็นคนดี
 - 2.2 เชื้อฟังคำสั่งสอนอบรมของครูอาจารย์
 - 2.3 กตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์
 - 2.4 รักใคร่ปรองดองกันในหมู่เพื่อนนักเรียน
 - 2.5 ส่งเสริมเพื่อนในทางที่ถูกที่ควร
3. ยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ชุมชนคือสังคมขนาดเล็ก เช่น หมู่บ้านหรือกลุ่มคน โดยยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่จึงต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชนดังนี้
 - 3.1 รักษาสัญลักษณ์ของชุมชน เช่น การทิ้งขยะให้เป็นที่ ช่วยกำจัดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ เป็นต้น
 - 3.2 อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ไม่ขีดเขียนทำลายโบราณวัตถุในชุมชน ช่วยกันดูแลสาธารณสมบัติ
 - 3.3 มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน
4. ยาวชนกับการเป็นสมาชิกที่ดีของประเทศชาติ
 - 4.1 เข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี
 - 4.2 ปฏิบัติตนตามกฎหมาย
 - 4.3 ใช้สิทธิในการเลือกตั้ง
 - 4.4 ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
 - 4.5 สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของไทย
 - 4.6 ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆที่ทางราชการจัดขึ้น
 - 4.7 ประกอบอาชีพสุจริตด้วยความขยันหมั่นเพียร
 - 4.8 ประหยัดและอดออม
- 2.1.4 ความสำคัญของความรับผิดชอบ

หน้าที่และความรับผิดชอบของนักเรียน

 1. ต้องมีเครื่องแต่งกาย เครื่องเขียน แบบเรียน และ เครื่องประกอบการเรียนต่าง ๆ ตามที่โรงเรียนกำหนด
 2. ต้องแต่งกายและ ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับของกระทรวงศึกษาธิการ และข้อบังคับ ของโรงเรียน
 3. ต้องเชื้อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของครู – อาจารย์
 4. ต้องประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับสภาพการเป็นนักเรียน ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษ ไม่เล่นการพนัน และไม่มั่วสุมอบายมุขทั้งปวง
 5. ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายจารีต ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของบ้านเมือง

6. ต้อง ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ และยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม
7. ต้องสุภาพอ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อบุคคลทั่วไปและปฏิบัติตนเหมาะสมตามวัย และสภาพแห่งตน
8. ต้องรู้จักเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นประโยชน์ส่วนรวม รักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน ของสังคม และมีความสามัคคีในหมู่คณะ รุ้ร่นองนั้บถึร่นพี ที่ประพฤดิปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ร่นอง
9. ต้องสร้างชื่อเสียงภาพพจน์ที่ดีให้แก่โรงเรียน และไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นการทำลายชื่อเสียงของโรงเรียน
10. ต้องพัฒนาศักยภาพและสมรรถภาพของตนตลอดเวลาทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม
- ความหมายของวินัย
- วินัยย่อมเกิดขึ้นได้จากการกระทำและการปฏิบัติซ้ำๆ ไม่อาจเกิดขึ้นได้ง่ายและยั่งยืนจากการท่องจำ การสั่ง หรือการบอกวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ ตลอดจนสภาพแวดล้อมรอบข้างของผู้คนในสังคมนั้นๆ ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ต่อการหล่อหลอมให้คนมีทัศนคติและวิถีคิดที่แตกต่างกันออกไป เน้นอนสถาบันครอบครัวที่เป็นสถาบันหลักและใกล้ชิดคนที่สุดตั้งแต่เกิดจนตาย ย่อมหลีกเลี่ยงหรือปิดกั้นหน้าที่และความรับผิดชอบในการบ่มเพาะเด็กคนหนึ่งซึ่งเพิ่งเกิดมา ให้กลายเป็นคนที่มีคุณค่าต่อตนเองและสังคมไม่ได้ บ่อยครั้งที่พ่อแม่ผู้ปกครองรุ่นใหม่ต่างฝ่ายต่างแยกย้ายกันไปทำมาหากิน ทำงานหารู้งามค่า และต้องทิ้งลูกน้อยไว้กับพี่เลี้ยงและอุปกรณ์เทคโนโลยีภายในบ้าน หรือเลือกที่จะพาลูกไปฝากไว้กับโรงเรียนสอนเสริมประสบการณ์ด้านต่างๆ แม้แต่หน้าที่ในการอบรมสั่งสอนและให้ความรู้ ก็จะไม่ไปให้เป็นภาระความรับผิดชอบของโรงเรียนและครู จนลืมนึกไปว่าเราต้องมีส่วนอย่างมากต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของลูก บางครอบครัวจึงมุ่งแสวงหาโรงเรียนดี โรงเรียนดัง และฝากความคาดหวังทุกสิ่งทุกอย่างไว้กับสถาบันนั้นๆ ความจริงแล้วลักษณะและพฤติกรรมของเด็กมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะของพ่อแม่ พ่อแม่เป็นเช่นไรลูกก็จะ มีพื้นฐานเช่นนั้น ซึมซับกันมาตั้งแต่ติเอนเองจนถึงการสัมผัสตั้งแต่ในท้องแม่แล้ว นี่คืข้อคิดเห็น บางส่วนจากนักวิชาการด้านสาธารณสุขและการแพทย์ แต่กระนั้นเด็กก็จะเรียนรู้จากสิ่งรอบตัวในทุก ช่วงวัย โดยมีพื้นฐานเป็นจุดตั้งต้น และสภาพแวดล้อมเป็นตัวหล่อหลอม นั้นหมายความว่าพฤติกรรม ใดที่ไม่ดี เราสามารถแก้ไขได้ในช่วงวัยกำลังพัฒนา ดังนั้นจงใช้สภาพแวดล้อมและการเลี้ยงดูเป็นตัว กำกับพฤติกรรมที่ไม่ดี พร้อมกับเป็นตัวส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีไปพร้อมกันตัวอย่างในเรื่องนิสัยรักการ อ่านของเด็ก เมื่อปลูกฝังได้แล้ว ก็จะเป็นไปโดยอัตโนมัติ ขอบิบบกกรณีเล็กๆ ที่พบเห็นโดยทั่วไป สำหรับเด็กที่มีนิสัยรักการอ่านและพ่อแม่ให้การสนับสนุน เมื่อไปถึงห้างสรรพสินค้า ร้านหนังสือจะ เปรียบเสมือนโลกแห่งความสุขสรรค์และเพลิดเพลิน การได้เห็นหนังสือมากมายเรียงรายอยู่บนชั้น มี เนื้อหาและภาพประกอบที่ดึงดูดใจแตกต่างกันไป สามารถทำให้เด็กเกิดความตื่นตาตื่นใจและอยาก จะเข้าไปค้นหา หรือเอาตัวเองเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ ดังนั้นหนังสือเด็กที่ดีก็จะช่วยสร้างจินตนาการ และความคิดเชิงบวก ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และเด็กก็จะเริ่มที่จะรู้จักจับประเด็นและสรุป ใจความสำคัญได้ดีขึ้นตามช่วงวัย ไม่เชื่อเราลองพูดคุยและให้เด็กเล่าเรื่องย่อหรือความประทับใจจาก

หนังสือที่เขาอ่านสิ รับรองว่าเด็กแต่ละคนจะบอกเล่าพร้อมท่าทางประกอบที่ชวนหัว และทำให้พวกเราเหล่าผู้ใหญ่เกิดความสนุกสนานประทับใจไม่รู้ลืมได้ทีเดียววินัยย่อมเกิดขึ้นได้จากการกระทำและการปฏิบัติซ้ำๆ ไม่อาจเกิดขึ้นได้ง่ายและยั่งยืนจากการท่องจำ การสั่ง หรือการบอก เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็จะติดตัวไปแบบธรรมชาติ

ความหมายและความสำคัญของพลเมืองที่ดี

พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย คือ คนที่ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตนอยู่ในจริยธรรมที่ดีงาม ประพฤติตนในกรอบของสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี รวมทั้งช่วยส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี การมองเห็นคุณค่าของวิถีประชาธิปไตยจะช่วยให้สังคมมีความมั่นคง ปลอดภัยและสงบสุขมากขึ้นวิถีประชาธิปไตยของพลเมืองดี มีลักษณะที่สำคัญดังนี้^{๑๔}

1. การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ได้แก่ การลดความเห็นแก่ตัว และเสียสละแรงกายและใจเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ช่วยกันดูแลรักษาทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติ เช่น ตู้โทรศัพท์สาธารณะ ห้องสมุดประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ แม่น้ำลำธาร เป็นต้น รวมทั้งช่วยกันตักเตือนหรือห้ามปรามบุคคลไม่ให้ทำลายสาธารณสมบัติหรือสิ่งแวดล้อม
2. วินัย ได้แก่ การฝึกกาย วาจา และใจให้สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ดีงาม เพื่อให้การปฏิบัติงานและการอยู่ร่วมกันของกลุ่มในสังคมนั้นเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
3. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ได้แก่ การเอาใจใส่ ตั้งใจ และมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนอย่างเต็มความสามารถทั้งนี้เพื่อให้งานบรรลุผลตามเป้าหมายตรงตามระยะเวลาที่กำหนด
4. ความอดทน ได้แก่ การมีจิตใจหนักแน่น เยือกเย็น ไม่หุนหันพลันแล่น สามารถควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมให้เป็นปกติเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาหรือสิ่งที่ไม่พึงพอใจ
5. การประหยัดและอดออม ได้แก่ การรู้จักใช้จ่ายตามความจำเป็นอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย รู้จักเก็บออมเอาไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น ใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ของตน
6. การมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ได้แก่ การมีจิตใจเปิดเผย รู้จักรู้แพ้รู้ชนะ และให้อภัยกันและกันทำงานในลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกันไม่แข่งขันหรือแก่งแย่งชิงดีกัน
7. ความซื่อสัตย์สุจริต ได้แก่ มีความจริงใจ ไม่มีอคติ ปฏิบัติตนปฏิบัติงานตรงไปตรงมาตามระเบียบปฏิบัติ ไม่ใช่เล่นที่เหลี่ยมหรือกลโกง ไม่ทำแบบ “คดในข้อ งอในกระดูก” นอกจากนี้การทำงานต้องอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจและมีไมตรีจิตต่อกันไม่หวาดระแวงแครงใจกันหรือไม่เชื่อถือผู้อื่นนอกจากตนเอง
8. การอนุรักษ์ความเป็นไทย ได้แก่ มีจิตสำนึกในความเป็นไทย เช่น พุด เขียน และใช้

^{๑๔}ไพศาล ภูไพบูลย์ อังคณา ตติรัตน์ และปนัดดา มีสมบัติงาม. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ม.1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

ภาษาไทยให้ถูกต้อง อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยและนำความเป็นไทยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งคิดค้น ปรับปรุงดัดแปลงความเป็นไทยให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่จริงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตลอดจนถ่ายทอดความเป็นไทยสืบต่อไปยังคนรุ่นหลังได้อย่างถูกต้องเหมาะสม พลเมืองของแต่ละประเทศย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของประเทศนั้น บุคคลต่างสัญชาติที่เข้าไปอยู่อาศัยซึ่งเรียกว่าคนต่างด้าว ไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับพลเมืองและมีหน้าที่แตกต่างออกไป เช่น อาจมีหน้าที่เสียภาษี หรือค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นตามที่กฎหมายของแต่ละประเทศบัญญัติไว้ สิทธิและหน้าที่ เป็นสิ่งคู่กัน เมื่อ มีสิทธิก็ต้องมีหน้าที่ พลเมืองของทุกประเทศมีทั้งสิทธิและหน้าที่ แต่จะมีมากน้อย เพียงใดขึ้นอยู่กับกฎหมายของประเทศนั้นๆ และแน่นอนว่าประเทศที่ปกครองด้วยระบอบ ประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิมากกว่าการปกครองในระบอบอื่น เพราะมีสิทธิที่สำคัญที่สุด คือ สิทธิ ในการปกครองตนเอง

พลเมืองดี หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองได้ครบถ้วน ทั้งกิจที่ต้องทำ และกิจที่ควร ทำ^{๑๕}

หน้าที่ หมายถึง กิจที่ต้องทำ หรือควรทำ เป็นสิ่งที่กำหนดให้ทำ หรือห้ามมิให้กระทำ ถ้า ทำก็จะก่อให้เกิดผลดี เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว หรือสังคมส่วนรวมแล้วแต่กรณี ถ้าไม่ทำ หรือไม่ละเว้นการกระทำตามที่กำหนดจะได้รับผลเสียโดยตรง คือ ได้รับโทษ หรือถูกบังคับ เช่น ปรับ จำคุก หรือประหารชีวิต เป็นต้น โดยทั่วไปสิ่งที่ระบุงกิจที่ต้องทำ ได้แก่ กฎหมาย เป็นต้น

กิจที่ควรทำ คือ สิ่งที่คุณส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ หรือละเว้นการกระทำ ถ้าไม่ทำหรือละเว้นการกระทำ จะได้รับผลเสียโดยทางอ้อม เช่น ได้รับการดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือไม่ คบค้าสมาคมด้วย ผู้กระทำการที่ควรทำจะได้นับการยกย่องสรรเสริญจากคนในสังคม โดยทั่วไปสิ่งที่ ระบุงกิจที่ควรทำ ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น

พลเมืองดีมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของ ชาติคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครู อาจารย์ มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน รู้จักรับผิดชอบชั่ว ดีตามหลักจริยธรรม และหลักธรรมของศาสนา มีความรอบรู้ มีสติปัญญาขยันขันแข็ง สร้างความ เจริญก้าวหน้าให้แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของสังคมมี ความสำคัญต่อประเทศเช่น

1. ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง
2. ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย
3. ทำให้เกิดความรักแ่และความสามัคคีในหมู่คณะ
4. สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

แนวทางการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวโรงเรียนและชุมชนมี แนวทางปฏิบัติ ดังนี้

^{๑๕}ไพศาล ภูไพบูลย์ อังคณา ตติรัตน์ และปนัดดา มีสมบัติงาม. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการ ดำเนินชีวิตในสังคม ม.1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

1. การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว
 2. การเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน
 3. การเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน
- คุณธรรมของการเป็นพลเมืองดี
1. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
 2. การมีระเบียบวินัยและรับผิดชอบต่อหน้าที่
 3. รับฟังความคิดเห็นเป็นขบถกันและกันและเคารพในมติของเสียงส่วนมาก
 4. ความซื่อสัตย์สุจริต
 5. ความสามัคคี
 6. ความละเอียดและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว
 7. ความกล้าหาญและเชื่อมั่นในตนเอง
 8. การส่งเสริมให้คนดีปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ

คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง ความดีที่ควรประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ คุณธรรม

จริยธรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ได้แก่

1. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หมายถึง การตระหนักในความสำคัญของความเป็นชาติไทย การยึดมั่นในหลักศีลธรรมของศาสนา และการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
 2. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การยึดมั่นในการอยู่ร่วมกันโดยยึดระเบียบวินัย เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม
 3. ความกล้าทางจริยธรรม หมายถึง ความกล้าหาญในทางที่ถูกที่ควร
 4. ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น หรือสังคมโดยรวมได้รับประโยชน์จากการกระทำของตน
 5. การเสียสละ หมายถึง การยอมเสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่น หรือสังคมโดยรวมได้รับประโยชน์จากการกระทำของตน
 6. การตรงต่อเวลา หมายถึง การทำงานตรงตามเวลาที่ได้รับมอบหมาย
- การส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี
- การที่บุคคลปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยแล้ว ควรสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลอื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยด้วย โดยมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้
1. การปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย โดยยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมของศาสนา และหลักการของประชาธิปไตยมาใช้ในวิถีการดำรงชีวิตประจำวันเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง
 2. เผยแพร่ อบรม หรือสั่งสอนบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้านคนในสังคมให้ใช้หลักการทางประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน
 3. สนับสนุนชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยการบอกเล่า เขียนบทความเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน

4. ชักชวน หรือสนับสนุนคนดีมีความสามารถในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการเมือง หรือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน

5. เป็นหูเป็นตาให้กับรัฐหรือหน่วยงานของงานรัฐในการสนับสนุนคนดี และกำจัดคนที่เป็นภัยกับสังคม การสนับสนุนให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย ควรเป็นจิตสำนึกที่บุคคลพึงปฏิบัติเพื่อให้เกิดประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

พลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยควรมีแนวทางการปฏิบัติตนดังนี้ คือ

1. ด้านสังคม ได้แก่

- ๑.๑ การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
- ๑.๒ การรับฟังข้อคิดเห็นของผู้อื่น
- ๑.๓ การยอมรับเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่า
- ๑.๔ การตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์
- ๑.๕ การเคารพระเบียบของสังคม
- ๑.๖ การมีจิตสาธารณะ คือ เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมและรักษาสาธารณสมบัติ

2. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

- ๒.๑ การประหยัดและอดออมในครอบครัว
- ๒.๒ การซื้อสัตย์สุจริตต่ออาชีพที่ทำ
- ๒.๓ การพัฒนางานอาชีพให้ก้าวหน้า
- ๒.๔ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
- ๒.๕ การสร้างงานและสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทย และสังคมโลก
- ๒.๖ การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ดีต่อชาติ เป็นสำคัญ

3. ด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่

- ๓.๑ การเคารพกฎหมาย
 - ๓.๒ การรับฟังข้อคิดเห็นของทุกคนโดยอดทนต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้น
 - ๓.๓ การยอมรับในเหตุผลที่ดีกว่า
 - ๓.๔ การซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
 - ๓.๕ การกล้าเสนอความคิดเห็นต่อส่วนรวม กล้าเสนอตนเองในการทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา
 - ๓.๖ การทำงานอย่างเต็มความสามารถ เต็มเวลา
- ความหมายของเยาวชนกับจิตสาธารณะ

จิตสำนึกของคน จากการศึกษาพบว่า มี 2 ลักษณะคือ จิตสำนึกภายใน และจิตสำนึกภายนอก^{๓๖}

^{๓๖}ไพศาล ภูโพบูลย์ อังคณา ตติรัตน์ และปนัดดา มีสมบัติงาม. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ม.1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

1. จิตสำนึกภายใน เป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากเลือดเนื้อเชื้อไขของพ่อแม่และบรรพบุรุษ เป็นจิตสำนึกที่อยากทำด้วยจิตใจของตนเอง ไม่มีใครมาบงการให้ทำนั้นทำนี่ หน่วยงานหรือองค์กรใด มีคนในลักษณะดังกล่าวมาร่วมงาน จะทำให้หน่วยงานและองค์กรนั้น มีแต่ความเจริญรุ่งเรือง เพราะได้รับความร่วมมือด้วยดี

2. จิตสำนึกภายนอก คือการกระทำโดยมีคนอื่นบอกให้ทำ บังคับให้ทำ ทำตามแนวทางที่หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ กำหนดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติ การทำในลักษณะดังกล่าว จะขาดความร่วมมือในกิจกรรมนั้น ๆ เพราะเป็นการปฏิบัติตามแนวทาง ถ้าไม่ทำจะได้รับการลงโทษ การว่ากล่าวตักเตือน ซึ่งคนที่มีจิตสำนึกที่มีมาจากภายใน จะไม่เกิดความประทับใจ หน่วยงานหรือองค์กรใด มีบุคคลลักษณะดังกล่าวทำงาน มักจะก่อปัญหาในหน่วยงานและองค์กร กิจกรรมต่าง ๆ ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ถ้าผู้คนขาดการมี จิตสำนึก หรือ จิตสาธารณะที่ดี สังคมส่วนรวมจะประสบปัญหาอย่างไร จากการศึกษาผลกระทบที่นักวิชาการ ร่วมศึกษามา และจากการศึกษาจากตำราต่าง ๆ ในระดับครอบครัว ครอบครัวไทยในปัจจุบัน เป็นครอบครัวขนาดเล็ก นอกจากพ่อแม่แล้ว ในครอบครัวหนึ่ง ๆ จะมีลูก 2-3 คนเท่านั้น เพราะไม่สามารถเลี้ยงดูลูกที่มีมากมายได้ ลูกที่ไม่มาก พ่อแม่สามารถเลี้ยงดูได้ค่อนข้างจะดีและมีคุณภาพ นอกจากให้การศึกษาในสถาบันการศึกษาแล้ว พ่อแม่ยังช่วยกันอบรมสั่งสอนในด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับลูก ๆ เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ครอบครัวจะมีแต่ความสุขและความอบอุ่น ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในกรณีที่ครอบครัวขาดผู้นำที่ดี พ่อแม่แยกทางกัน ลูก ๆ ขาดความอบอุ่น ฟังพ่อแม่ไม่ได้ กลับต้องไปพึ่งพาเพื่อน ๆ เด็กและเยาวชน ต่างคนก็ต่างไปพึ่งยาเสพติดแทน ครอบครัวเริ่มอ่อนแอ สั่นคลอน นับว่าเป็นผลกระทบกับสังคมส่วนรวมในอนาคต เพราะครอบครัวเป็นสถาบันที่เล็กที่สุด ถ้าครอบครัวมีปัญหา ก็จะส่งผลกระทบต่อชุมชนและสังคมภายนอกในเรื่อง จิตสาธารณะ อย่างแน่นอน ในระดับชุมชน ถ้าคนในชุมชนขาด จิตสำนึก ขาดจิตสาธารณะ ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีใครสนใจใคร ชุมชนเริ่มอ่อนแอ ยิ่งนานไป ก็มีแต่เสื่อมทรุดลง เพราะชุมชนขาดการพัฒนา ขาดศูนย์รวมทางจิตใจ ขาดผู้นำที่ดีและเข้มแข็ง สมาชิกขาดการมีส่วนร่วม เนื่องจากการ เห็นแก่ตัว ไม่ยอมเสียสละ กลัวเสียทรัพย์ รวมทั้งต้องเสียเวลา ที่ต้องมาช่วยเหลือชุมชน เมื่อชุมชนขาดการพัฒนา อาชญากรรมในชุมชนย่อมเกิดขึ้น อันจะส่งผลให้ชุมชนเกิดการล่มสลายในอนาคต

ในระดับชาติ ย่อมรับผลจากครอบครัว จากชุมชน ถ้าครอบครัวและชุมชนขาด จิตสาธารณะ ที่ดี ขาดความความเข้มแข็ง ประเทศชาติก็ย่อมเกิดวิกฤตการณ์ภายในประเทศทุกด้าน ผู้นำประเทศแก้ปัญหาไม่ได้เพราะ บุคลากรในประเทศขาดการเสียสละ มีการเบียดเบียนทำลายทรัพยากรและสมบัติที่เป็นส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง เหมือนปลวกที่คอยแทะกินเนื้อไม้ ประเทศชาติตกอยู่ในสภาพที่ล้าหลัง ไม่สามารถต่อสู้กับชาติอื่นที่อยู่ข้างเคียงได้ เพราะขาดพลังและความร่วมมือของคนในสังคม แม้ว่าผู้นำประเทศ จะนำมาตราการใด ๆ ออกมาใช้ ประชาชนก็จะขัดขวาง ไม่ให้ความร่วมมือ เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก แก่งแย่งแข่งขัน เห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและกลุ่มของตน การทุจริตคอร์รัปชันจึงเกิดขึ้น ผลที่ตามมาคือ การล่มสลายของชาติ

ในระดับโลก ซึ่งเป็นระดับที่ได้รับผลกระทบในวงกว้าง ถ้าบุคคลในระดับประเทศขาด จิตสำนึกสาธารณะ ต่างประเทศ ต่างอยู่ หวังแต่เอารอดเอาเปรียบกับประเทศอื่น โดยไม่มีจิตสำนึกในการช่วยเหลือ โดยเฉพาะ ประเทศที่ด้อยโอกาส การพัฒนามีน้อย หวังแต่จะกอบโกยผลประโยชน์เข้า

ภายในประเทศของตนเอง ขาดความช่วยเหลือมิตรประเทศที่เคียงข้าง หวังให้ประเทศของตนเองอยู่รอดปลอดภัยเท่านั้น ประเทศที่ถูกเอาเปรียบ เกิดความไม่พอใจ หวังที่จะแก้แค้น ขาดการไว้วางใจซึ่งกันและกัน แต่ละประเทศมีการสะสมอาวุธยุทโธปกรณ์ เพื่อปกป้องประเทศของตนเอง เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น มักมีแนวโน้มในการใช้กำลังและความรุนแรง เพื่อแสดงแสนยานุภาพทางการสงคราม ในการตัดสินปัญหา

การเอาเปรียบในเรื่องการค้าระหว่างประเทศ ที่รัฐบาลพยายามทุกวิถีทาง เพื่อให้เกิดการค้าได้เปรียบทางการค้า ทำให้ประเทศด้อยกว่า ขาดโอกาสในการพัฒนาประเทศของตน อันเป็นผลให้เกิดการรังเกียจเหยียดหยามคนต่างเชื้อชาติ สีผิว มีศักดิ์ศรีที่ด้อยกว่าประเทศของตน ดังนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาต่างระดับ จากครอบครัวสู่ชุมชน สู่ประเทศ ที่ส่งผลต่อโลกกลม ๆ ใบนี้นี้ ในอนาคต ถ้าสามารถจัดความเห็นแก่ตัวของคนได้ตั้งแต่ ระดับครอบครัว ความสันติสุขของคนในระดับต่าง ๆ จนถึงระดับโลก ย่อมจะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน^{๓๖}

จากความสำคัญดังกล่าว ขึ้นอยู่กับ ความสำนึก จิตสำนึก ที่พัฒนาไปเป็น จิตสาธารณะ หรือ จิตสำนึกสาธารณะ ถ้าสามารถปลูกฝัง ส่งเสริมหรือพัฒนาให้เด็กมีจิตสำนึกด้านสาธารณะ ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้ จะทำให้เด็กและเยาวชน มีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตน นั่นคืออาสาดูแลรับผิดชอบส่วนรวม มีการใช้สมบัติของส่วนรวม อย่างเห็นคุณค่า ใช้อย่างทะนุถนอมและประหยัด รู้จักการแบ่งปัน เปิดโอกาสในการใช้ของส่วนรวมต่อผู้อื่น เมื่อเด็กและเยาวชนเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดการเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่าง ๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์ของพวกเขาเองก็จะลดน้อยลง และจะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาขึ้น^{๓๗}

การสร้างจิตสำนึกของคน ต้องได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เด็ก จากบุคคลต่าง ๆ เช่น พ่อแม่ ที่อยู่ที่บ้าน ผู้ปกครองส่วนท้องถิ่น ในหน่วยงานหรือองค์กร พระสงฆ์องค์เจ้าที่วัด และครูในสถานศึกษา บุคคลเหล่านั้นจะเพิ่มบทบาทที่สำคัญยิ่งในการอบรมสั่งสอน และเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชน ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม จะเป็นการช่วยเหลือและไม่สร้างความเดือดร้อนความเสียหายกับผู้อื่นหรือสังคมในลักษณะต่างๆดังนี้

1. รับผิดชอบต่อครอบครัว โดยเชื่อฟังพ่อแม่ การช่วยเหลืองานบ้าน ร่วมกับพ่อแม่พี่น้องรวมทั้งญาติๆไม่ทำให้พ่อแม่ต้องได้รับความเดือดร้อนและเสียใจ
2. รับผิดชอบต่อตนเอง โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง ไม่ทำร้ายตัวเองไม่เสพยาเสพติด ไม่ดื่มสุรา ไม่สูบบุหรี่ อันเป็นเหตุให้เสียสุขภาพ มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียน การดูแลรักษาความสะอาด การทิ้งเศษขยะลงถังที่จัดเตรียมไว้ ไม่ขีดเขียนข้อความใด ๆ ที่โต๊ะ เก้าอี้ และผนังของอาคาร ปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัยของโรงเรียน ช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน มีความรับผิดชอบต่อครูเช่นตั้งใจเล่าเรียนเชื่อฟังคำสั่งสอนของครู

^{๓๖} ไพศาล ภูไพบูลย์ อังคณา ตติรัตน์ และปนัดดา มีสมบัติงาม. **หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม** ม.1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

^{๓๗} อ่างแล้ว.

3. รับผิดชอบต่อบุคคลอื่น เช่นการให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ไม่เอา رأดเอาเปรียบบุคคลอื่น เคารพสิทธิและให้เกียรติซึ่งกันและกัน อันจะเป็นการสร้างความรักและความสุขกับสังคมส่วนรวม

4. รับผิดชอบต่อสังคมและสาธารณะ เช่น ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของบ้านเมือง ปฏิบัติตามกฎหมาย รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม ให้ความร่วมมือกับชุมชนและสังคม

5. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางด้านการเมือง การมีความกระตือรือร้น ในสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ ตามระบอบการปกครองประชาธิปไตย การทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางด้านการเมือง การทำหน้าที่ในการเลือกตั้งผู้แทนทุกระดับของหน่วยงานและองค์กร ประกอบกับต้องช่วยกันสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อให้เกิด ความโปร่งใส ตรวจสอบความยุติธรรม ในการสรรหาคนดีเข้าสู่ระบบการปกครองประชาธิปไตย สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมและประเทศชาติ ด้วยจิตสำนึกสาธารณะ

เด็กและเยาวชน ร่วมสร้างความรุ่งเรืองให้กับสังคมและสาธารณะ คือการสร้างจิตใจและจิตสำนึกให้เป็น จิตสาธารณะ นั่นคือเด็กและเยาวชน ต้องมีความรับผิดชอบในตนเอง และต้องเป็นความรับผิดชอบหรือ จิตสำนึกที่มาจากภายใน แม้ว่าจะได้รับการอบรมสั่งสอน ถ้าใจตนเองไม่ยอมรับ จิตสาธารณะ จะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ดังนั้นคำว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน จึงเป็นความสำคัญส่วนหนึ่ง ในการสร้าง จิตสาธารณะ เพราะถ้าแต่ละคนไม่พยายามที่จะช่วยเหลือตนเอง ไม่พยายามที่จะพึ่งตนเอง จะรอแต่คนอื่นเข้ามาช่วย สังคมก็คงจะมีแต่ คนที่อ่อนเปลี้ยเสียแรง และรอรับการช่วยเหลืออย่างเดียว

นอกจากเด็กและเยาวชน จะมีความพร้อมในการสร้างความตระหนักและความสำนึกในใจของตนเองแล้ว แนวทางที่สำคัญในการสร้าง จิตสาธารณะ ยังมีอีกหลายประการที่เด็กและเยาวชนต้องตระหนักคือ

1. การเพิ่มคุณค่าการมีวินัยในตนเอง นั่นคือความตระหนักถึงการมีส่วนร่วม การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เด็กและเยาวชนทุกคน ต้องศึกษาสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสาธารณะ

2. สิ่งแวดล้อมคือชีวิต เด็กและเยาวชนต้องตระหนักอยู่เสมอว่า เราเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ถ้าสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวมดี ก็จะส่งผลดีกลับคืนมายังผู้คนในผืนโลกใบนี้ ได้พบแต่ความสุข อากาศที่ดีและสดชื่น

3. ขจัดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับส่วนรวม เด็กและเยาวชนทุกคนต้องช่วยผู้ใหญ่ ในการกำหนดแผนการดูแลและแก้ไข จากผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในอันที่จะเป็นเหตุทำให้โลกร้อนเช่น การใช้พลังงาน โรงงานอุตสาหกรรม การทำลายป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร การขจัดสิ่งที่จะก่อให้เกิดมลพิษต่างๆ บ้านทุกหลังต้องสร้างบ่อพักน้ำทิ้ง บ่อดักไขมัน ก่อนปล่อยน้ำลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

4. หลักธรรมช่วยในการดำเนินชีวิต สังคมเป็นสุข เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนของทุกศาสนา ซึ่งในแต่ละศาสนา ล้วนแต่สอนให้คนเป็นคนดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้ ย่อมจะทำให้สังคมเป็นสุข ดูแลตนเอง บังคับจิตใจ ไม่ทำร้ายตนเอง ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ดูแลบ้านเมืองแทนผู้ใหญ่ในปัจจุบัน ถ้ายึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาแต่ละศาสนา จะทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขอย่างแน่นอน

สรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หรือจิตสำนึกสาธารณะ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น อันจะเป็นประโยชน์ ในทุกระดับ โดยเฉพาะ ถ้าพัฒนาให้เกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็ง ตั้งแต่บุคคลในระดับครอบครัว ทั่วโลก ย่อมส่งผลดีในระดับที่สูงขึ้นเป็นลำดับ และที่สำคัญที่สุด การสร้างและปลูกฝังจิตสำนึก ที่ดินนั้น ต้องสร้างกับ เด็กและเยาวชน เป็นพื้นฐาน เพราะเด็กสามารถรับรู้ในสิ่งที่ดีงามจากพ่อแม่ที่บ้าน รับรู้จากผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์องค์เจ้า ครูและบุคลากรในระดับชุมชนและสังคม เมื่อถึงสถาบันการศึกษา ครูจะคอยอบรมสั่งสอน ทั้งด้านวิชาการ อบรมคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังให้เด็ก และเยาวชนรู้จักการเสียสละ การ ให้ มากกว่า การรับ อย่างเดียว จะทำให้เด็กและเยาวชน พัฒนาจิตใจในการช่วยเหลือผู้อื่น มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เติบโตเข้าสู่การพัฒนา จิตใจตนเองสู่ จิตสำนึกสาธารณะ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่าความรับผิดชอบนี้มีประเด็นสำคัญ คือ จะต้องระวังตั้งใจใช้กำลังเพื่อสร้างประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว ให้ได้ทั้งประโยชน์ตนทั้งประโยชน์ส่วนรวม พร้อมกันนั้นก็ต้องคอยป้องกันแก้ไขอยู่ตลอดเวลา มิให้ความเสียหายเกิดขึ้นและที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างเสริมกำลังให้มัน คงหนักแน่นและทวีขึ้น ซึ่งมีทางทำได้หลายทาง ทางที่เหมาะสมอย่างหนึ่งก็คือพยายามทำประโยชน์เสียสละเพื่อผู้อื่นและส่วนรวมให้มากขึ้น การปฏิบัติงานด้วยความเสียสละนั้น ยิ่งกระทำมากเท่าใด จะช่วยให้เกิดความสามารถและความเชี่ยวชาญมากขึ้นเท่านั้น ทั้งเมื่อเคยชินกับการประพฤติปฏิบัติความดีแล้ว ก็สามารถป้องกันความชั่วและความเสื่อมเสียได้อย่างดีที่สุดด้วย^{๙๙}

กรมวิชาการ กล่าวว่า การรู้จักปกครองตนเองให้เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นพื้นฐานของคนที่จะทำให้การทำงานสำเร็จได้ หน่วยงานใด ชุมชนใด สังคมใด ประเทศใดก็ตามที่ประชาชนเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง หน่วยงานนั้น ชุมชนนั้น สังคมนั้น ประเทศนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า การจัดการศึกษาในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบของนักเรียนเป็นอันดับแรก^{๑๐๐}

กรมการศาสนา กล่าวว่า ความรับผิดชอบ เป็นคุณลักษณะของคนไทยอย่างหนึ่งที่ต้องปลูกฝัง ให้กับคนไทยสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมประเทศชาติที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะความรับผิดชอบเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองดีเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้สังคมเป็นระเบียบและสงบสุข^{๑๐๑}

ทองคุณ หงส์พันธ์ุ ได้กล่าวถึงผลดีอันเกิดจากความรับผิดชอบต่อว่า ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากผู้อื่น การงานสำเร็จเรียบร้อยได้ผลดี เกิดความเชื่อมั่น ในตนเอง เพราะได้ปฏิบัติ

^{๙๙} พระธรรมปิฎก,การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน, (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

^{๑๐๐} กรมวิชาการ,รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ความดี และความสุขของผู้เรียน,(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว,2545), หน้า ๑๑๖.

^{๑๐๑} กรมการศาสนา,คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่2. (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์การศาสนา ,2525),หน้า 2.

หน้าที่ได้อย่างถูกต้องครบถ้วน เกิดความมั่นใจในสังคมและชาติ สามารถพัฒนาไปสู่ความเจริญได้รวดเร็ว มีความสะดวกสบายร่มเย็นเป็นสุขเกิดขึ้นในสังคมและชาติ^{๔๒}

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าความสำคัญของความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่จะต้องจำเป็นอย่างมาก ที่ทุกคนจะต้องมี เพราะการขาดความรับผิดชอบทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ไม่นับสังคมใดก็ตาม หากในสังคมมีความรับผิดชอบแล้วปัญหาต่างๆ ก็จะลดน้อยลง สังคมก็จะมีความเจริญก้าวหน้าและเกิดความสงบสุขในสังคม เพราะฉะนั้นจึงควรมีการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อให้แก่เยาวชนตั้งแต่ยังเด็กเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคมต่อไป

2.1.5 การปลูกฝังและพัฒนาความรับผิดชอบ

กึ่งแก้ว อรรถากร กล่าวว่าความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อยๆ จนถึงวันรุ่น ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กแนะนำและส่งเสริมในสิ่งที่ถูก ที่ควรให้เขาได้รู้จักแก้ปัญหาและค่อยๆ ปลูกฝังความรับผิดชอบให้แก่เขา เพราะนอกเหนือจากการมีวินัยและความรับผิดชอบตามธรรมชาติ อันอาจเกิดขึ้นได้เองแล้ว เด็กยังเรียนรู้วินัยและความรับผิดชอบจากวัฒนธรรม โดยอาศัยการสั่งฝึกปรือจากบุคคลแวดล้อม ลักษณะเช่นนี้เป็นกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๔๓}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวว่าการพัฒนาจริยธรรมความรับผิดชอบควรพัฒนาให้ครบถ้วนทั้งทางร่างกายและจิตใจ^{๔๔} กล่าวคือ การพัฒนาความรู้ ความคิดและสติปัญญา การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมให้เอื้อต่อการพัฒนาตนเองประเทศชาติ และการสร้างมาตรฐานจริยธรรมความรับผิดชอบในชีวิตของผู้เรียนด้วย

ประณม จันทิม กล่าวว่า การที่เด็กจะมีความรับผิดชอบในเรื่องการเรียนได้อย่างดีนั้น เด็กจะต้องฝึกฝนเกี่ยวกับความรับผิดชอบด้านอื่นๆ มาก่อน^{๔๕}

ไซด์แมน ได้สรุปรวบรวมทัศนะเกี่ยวกับการฝึกความรับผิดชอบของ มิลตัน (Milton) และแฮร์ริส (Harris) ไว้ดังนี้^{๔๖}

1. ควรเริ่มฝึกฝนความรับผิดชอบตั้งแต่เด็ก
2. เด็กทุกคนควรมีโอกาสฝึกให้มีความรับผิดชอบ

^{๔๒} ทองคุณ หงส์พันธุ์, วิถีแห่งบัณฑิต การครองตน ครองคน ครองงาน, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535), หน้า ๑๒๒.

^{๔๓} กึ่งแก้ว อรรถากร, *ทำไมต้องมีวินัย*, (มนุษยศาสตร์ปริทัศน์, 2524), หน้า ๑๙.

^{๔๔} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *จอมปราชญ์นักการศึกษา สังเคราะห์ วิเคราะห์ และประยุกต์พระราชดำรัสด้านการศึกษและการพัฒนาคน*, (กรุงเทพฯ: ชัคเซสมิเดียม, 2543), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๔๕} ประณม จันทิม, “ปัญหาการพฤติกรรมกรเรียนไม่ได้” (วารสารการแนะแนว, 2533), หน้า ๑๘.

^{๔๖} Sideman Jerome M, *The child : A Book of Reading*, (New York: Holt Rinehart and Winston, 1962), Page 408-411.

3. การฝึกให้มีความรับผิดชอบและการจัดประสบการณ์ความรับผิดชอบควรให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล

4. ควรให้เด็กทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากตัวเขา

5. การฝึกให้เด็กรู้จักความรับผิดชอบ ผู้ใหญ่ต้องรู้จักยืดหยุ่นในการฝึกไม่เร่งรัดจนเกินไป

6. เด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่

7. เด็กต้องการความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ เมื่อรู้ว่าส่วนไหนอยู่ในความรับผิดชอบของเขา

8. เจตคติและพฤติกรรมของผู้ใหญ่ต่อความรับผิดชอบของตน มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบของเด็ก

ประเทิน มหาพันธ์ กล่าวว่า การฝึกเด็กให้มีความรับผิดชอบนั้น ไม่มีเวลาใดที่จะสายเกินไป แม้ว่าเด็กจะอยู่ในวัยทารก พ่อแม่ก็สามารถฝึกสอนให้เด็กมีความรับผิดชอบได้ การฝึกสอนจะได้ดีก็ต่อเมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย หรือสร้างสถานการณ์ขึ้นในตอนต้นๆ ความรับผิดชอบที่เด็กพึงจะมีต้องควบคู่ไปกับการเล่นเสมอ เพราะว่าการเล่นเป็นชีวิตจิตใจของเด็ก แต่การงานและความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เด็กไม่ชอบ แต่อย่างไรก็ตามเด็กจะมีความรับผิดชอบได้ดีก็ต่อเมื่อมีงานหรือกิจกรรมให้ทำแม้ว่าเด็กจะพอใจในการเล่น ถ้าสามารถเปลี่ยนของเล่นให้เป็นการทำงานด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินเหมือนกับการได้เล่น ก็จะทำให้เด็กสามารถทำงานได้ ความรับผิดชอบก็จะเกิดขึ้น การเล่นจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการในการเตรียมตัวเด็กให้มีความรับผิดชอบ เด็กจะเรียนรู้ในการรับผิดชอบถ้าหากมีความพร้อมหรือมีสถานการณ์ดังต่อไปนี้^{๔๗}

1. เด็กรู้จักตัดสินใจ การตัดสินใจที่ถูกต้องของเด็กได้รับความสนใจจากผู้ใหญ่ และเสริมแรงด้วยการให้รางวัลตามความเหมาะสม

2. พ่อแม่ และครู จะต้องสร้างสถานการณ์หรือเปิดโอกาสให้เด็กตัดสินใจอยู่เสมอและผู้ใหญ่จะต้องสร้างบรรยากาศให้เด็กมีความรับผิดชอบ ละเว้นการตำหนิติเตียน

3. พ่อแม่และครูจะต้องหลีกเลี่ยงการตัดสินใจแทนเด็กในเรื่องที่เด็กสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เพราะการที่ผู้ใหญ่ตัดสินใจแทนเด็ก เป็นการนำไปสู่การไม่รู้จักความรับผิดชอบของเด็ก

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าการปลูกฝังและการพัฒนาความรับผิดชอบสามารถทำได้ ดังนี้ คือ ควรพัฒนาตั้งแต่ยังเป็นวัยเด็ก และควรที่จะพัฒนาไปเรื่อยๆ ฝึกให้เด็กมีรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง โดยที่ผู้ใหญ่ไม่ควรตัดสินใจแทนเด็ก จัดให้เด็กมีประสบการณ์ความรับผิดชอบด้วยตัวเองอย่างเหมาะสม และควรให้เด็กทราบด้วยว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากตัวของเขา ผู้ใหญ่ต้องคอยให้คำแนะนำแก่เขาเมื่อเขาต้องการความช่วยเหลือ เป็นต้น

2.1.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อการเรียนโดยตรงยังไม่มีผู้ใดกล่าวถึง มีแต่เพียงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพาดพิงถึงที่พอจะนำมาใช้ได้ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก ดังที่

^{๔๗} ประเทิน มหาพันธ์, *สอนเด็กให้มีความรับผิดชอบ*, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2536), หน้า ๒๙-๓๖.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล ได้กล่าวถึง ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมทั้ง 2 พอสรุปได้ดังนี้^{๔๘}

ก. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพ็อแอร์เจต์ พ็อแอร์เจต์ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 2 ขั้น คือ

1. เฮเทอโรโนมัส (Heteronomous) เป็นขั้น ที่ผู้กระทำรับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานทางจริยธรรมจากผู้มีอำนาจเหนือคน และถือว่ากฎเกณฑ์ต้องเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตามเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ลักษณะทางจริยธรรมขั้น เฮเทอโรโนมัส เด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้ เป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 5 – 8 ขวบ รับกฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมมาจากบิดา มารดา ครูและเด็ก เด็กวัยนี้จะมีความเชื่อถือดังต่อไปนี้

- 1.1 พฤติกรรมใดจะถูกต้อนหรือดีก็ต่อเมื่อผู้แสดงพฤติกรรมได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์
- 1.2 กฎเกณฑ์มีไว้สำหรับปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและแก้ไขไม่ได้
- 1.3 ทุกคนมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์โดยเด็ดขาด ถ้าใครทำตามกฎเกณฑ์เป็นคนดี ถ้าใครไม่ทำตามกฎเกณฑ์เป็นคนไม่ดี
- 1.4 การประเมินตัดสินใจว่าใคร “ผิด” “ถูก” ไม่คำนึงถึงความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้ทำ

2. ออโตโนมัส (Autonomous) เป็นขั้นที่ผู้กระทำเชื่อว่ากฎเกณฑ์คือ ข้อตกลงระหว่างบุคคล กฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้ คือ ความร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกันเป็นเรื่องสำคัญ ลักษณะของพัฒนาการทางจริยธรรมขั้น ออโตโนมัส

- 2.1 กฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลและกฎเกณฑ์ อาจเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากบุคคลที่ใช้กฎเกณฑ์นั้นตกลงกันได้ว่าจะเปลี่ยน
- 2.2 กฎเกณฑ์จะมีความหมายหรือมีประโยชน์ ก็ต่อเมื่อบุคคลที่จะต้องปฏิบัติยอมรับกฎเกณฑ์นั้น
- 2.3 การร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพัฒนาการทางจริยธรรม
- 2.4 การประเมินตัดสินใจว่าใคร “ผิด” “ถูก” คำนึงถึงความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้กระทำ

ข. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับแบ่งเป็น 3 ขั้น ระดับขั้น ต่างๆ ของพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก มีดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์ทางสังคม (Preconventional Level) ในระดับนี้ เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ดีและไม่ดีจากผู้มีอำนาจเหนือคน เช่นบิดา มารดา ครูหรือ

^{๔๘} สุรางค์ ไคว์ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖๖-๗๒.

เด็กโต และมักจะคิดถึงผลลบที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้ ซึ่งโคลเบอร์ก ได้แบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง ถ้าเด็กถูกลงโทษจะคิดว่าตนผิดจะเลี้ยวไม่ทำอีก แต่ ถ้าได้รับคำชมหรือรางวัลก็คิดว่าตนทำถูก และจะทำอีกเพื่อหวังรางวัล

ชั้น ที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน เด็กจะทำตามกฎข้อบังคับเพื่อหวังผลตอบแทนหรือรางวัล

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) ในระดับนี้ผู้ทำ ถือว่าประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง กลุ่มที่ตนที่ตนเป็นสมาชิก เป็นสิ่งที่ควรจะทำ ไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ตน ระดับชั้น นี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้น ที่ 1 ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับ “เด็กดี” เป็นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ

ชั้น ที่ 2 กฎและระเบียบ คนดี หรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้อง คือคนที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบบังคับหรือกฎหมาย

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจรรย์ญาณ หรือระดับ กฎเกณฑ์สังคม (Post conventional Level) ระดับนี้มีการตีความหมายด้วยวิจรรย์ญาณก่อนการตัดสินใจทำหรือผิดหรือไม่ควร ระดับนี้แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้น ที่ 1 สัญญาและสังคม ชั้น นี้เน้นคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกสมควรปฏิบัติตาม แต่ก็มีทางเลือกได้โดยคำนึงถึงประโยชน์และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ชั้น ที่ 2 หลักการและคุณธรรมสากล เป็นหลักเพื่อนุชธรรม เพื่อความเสมอภาคและความยุติธรรม สิ่งถูกและสิ่งผิดขึ้นอยู่กับมโนธรรมที่บุคคลยึดถือ

ค. ทฤษฎีจริยธรรมของโรเจอร์ส (จตุพร เฟิงชัย) ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ^{๔๕}

1. ความต้องการให้มีทัศนคติในทางที่ดี ซึ่งความต้องการนี้เกิดจากการเรียนรู้ในเรื่อง ความต้องการ ความรัก ความอบอุ่น การเคารพนับถือจากผู้อื่นในทางที่ดี

2. ความต้องการเอาใจใส่ที่ดีเฉพาะตน คือความต้องการของบุคคลที่ต้องการให้ผู้อื่นให้ความรักความอบอุ่น ความเคารพนับถือจากผู้อื่น อันพัฒนาจากการที่บุคคลมีประสบการณ์กับพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ให้ความรักการยอมรับเด็กอย่างไม่มีเงื่อนไข เด็กจะพัฒนาตนเองไปในทางที่ดี แบบไม่มีเงื่อนไข จึงไม่ต้องบิดเบือนประสบการณ์ใดๆ แต่หากพ่อแม่แสดงการยอมรับอย่างมีเงื่อนไข เด็กก็จะไม่ยอมรับรู้ประสบการณ์นั้นๆ เพราะแย้งกับตัวตนของเด็ก

2.1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

งานวิจัยในประเทศ

^{๔๕} จตุพร เฟิงชัย, *สาระเกี่ยวกับบุคลิกภาพ*, มหาสารคาม, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐๖ - ๑๑๐.

คณิงนิจ พุ่มพวง ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 36 คน แบ่งเป็นกลุ่มควบคุม 18 คน และกลุ่มทดลอง 18 คน พบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนกลุ่มทดลองกับนักเรียนกลุ่มควบคุม มีความรับผิดชอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01^{๕๐}

ไอริส ทิลโฟลท์ ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดทฤษฎีพิจารณาการเผชิญความจริงเพื่อเพิ่มพฤติกรรมความรับผิดชอบทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย รังสิตซึ่งได้ทดลองกับนักเรียนกลุ่มทดลองจำนวน 9 คน พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบในห้องเรียนด้านการพูดคุยในห้องเรียนดีขึ้นหลังจากเข้าร่วมโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพฤติกรรมความรับผิดชอบด้านการจดงานและด้านการส่งงานดีขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยจากการนำคะแนนเฉลี่ยสะสม 3 ภาคเรียน คือ จากมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคต้น ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคต้น เปรียบเทียบกับคะแนนสะสมภาคเรียนที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคปลาย) เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสะสม ดีขึ้นกว่าก่อนที่จะเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01^{๕๑}

กองศรี เขียวชม ศึกษาผลการใช้โปรแกรมการเตือนตนเองและโปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจาที่มีต่อการปรับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งได้ทดลองกับกลุ่มนักเรียน 8 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มๆ ละ 4 คน โดยกลุ่มทดลองที่ 1 ใช้โปรแกรมการเตือนตนเอง และกลุ่มทดลองที่ 2 ใช้โปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจา พบว่านักเรียนที่ได้รับโปรแกรมการเตือนตนเองและนักเรียนที่ได้รับโปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจา มีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียนและความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เพิ่มขึ้นในระยะเวลาทดลองจากระยะเส้นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับ

^{๕๐} คณิงนิจ พุ่มพวง, การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี, **ปริญญาานิพนธ์** ศศ.ม.(จิตวิทยาชุมชน), (กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖), หน้า ๖๗.

^{๕๑} ไอริส ทิลโฟลท์, ผลของการใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดทฤษฎีพิจารณาการเผชิญความจริงเพื่อเพิ่มพฤติกรรมความรับผิดชอบทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยรังสิต, **ปริญญาานิพนธ์** ศศ.ม.(จิตวิทยาการศึกษา), (กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๓.

โปรแกรมทั้งสองกลุ่มมีความรับผิดชอบต่อการเรียนและความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายไม่แตกต่างกัน^{๕๒}

แคทลียา แसनางชน ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนาหลวง เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01^{๕๓}

งานวิจัยต่างประเทศ

เบส ได้ศึกษาเกี่ยวกับการนำผู้ใหญ่เข้าไปในห้องเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางระเบียบวินัยและความรับผิดชอบของครูและนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียน เมื่อนำผู้ใหญ่เข้าไปแนะนำในห้องและให้ผู้นั่งอยู่ในห้องขณะเรียนและทำกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่า เมื่อมีผู้ใหญ่เข้าไปอยู่ในห้องเรียนปัญหาทางระเบียบวินัยจะลดน้อยลง นักเรียนจะตั้งใจเรียนและมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นในช่วงประมาณเวลา 30 นาที^{๕๔}

ออสเตอร์ไลน์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับระเบียบวินัยที่มีต่ออิสระเสรีในการทำงานและการวางแผนงานของนักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่า นักเรียนที่ให้ทำงานอย่างอิสระเสรีและนักเรียนที่ทำงานโดยมีการควบคุมอย่างต่อเนื่อง จะมีผลแตกต่างกันอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า พลังของนักเรียนที่รวมกันเป็นกลุ่มจะอ่อนแอลงเมื่อให้ทำงานอย่างอิสระ ความรับผิดชอบจะลดน้อยลง แต่นักเรียนที่ทำงานเป็นกลุ่มที่มีการวางแผน โดยนักเรียนและครูถ่ายทอดความรับผิดชอบให้กับนักเรียนและดูแลอย่างต่อเนื่อง แล้วผลของความรับผิดชอบที่ทำงานอย่างอิสระแบบนี้จะดีขึ้นอย่างชัดเจน^{๕๕}

สเตอร์นเนอร์ ได้ศึกษาโครงสร้างของครอบครัวและปัญหาความมีระเบียบในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษานิสัยของคนที่มาจากรอบครัวที่ต่างกันว่ามีพฤติกรรมที่

^{๕๒} กองศรี เชิญชม, ผลการใช้โปรแกรมการเตือนตนเองและโปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจาที่มีต่อการปรับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษา ปีที่1,ปริญญาโท กศ.ม.(จิตวิทยาการศึกษา), (มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๔๗).

^{๕๓} แคทลียา แसनางชน, ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการทำงานกับการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่6 โรงเรียนนาหลวง เขตทุ่งครุกรุงเทพมหานคร,ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา), (กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,๒๕๔๙), หน้า ๓๘.

^{๕๔} Best, Amin, “The effect of the presence of an Adult in the classroom on Teacher/Student Discipline Interaction,” (Dissertation AbstractsInternational,2001: 61(12) :4656 – A).

^{๕๕} Osterlind, Eva, “Disciplining Via Freedom. Independent Work and Student Planning,” (Dissertation Abstracts International, 1998 : 59(04) : 819 - C).

เป็นปัญหาต่อการมีระเบียบวินัยในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า การจัดหมวดหมู่นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่ต่างกันทั้งหญิงและชายจะมีอุปนิสัยต่างกัน และมีผลต่อปัญหาความมีระเบียบวินัย และความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน^{๕๖}

สถิลสิง ได้ศึกษาถึงความสำคัญของชีวิตครอบครัวที่มีต่อความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว พบว่า วัฒนธรรมของครอบครัวเป็นส่วนเสริมสำคัญร่วมกับวัฒนธรรมโรงเรียนหลายๆ ด้าน การอบรมความรับผิดชอบให้กับนักเรียน ระเบียบวินัย ปฏิสัมพันธ์ทางบวกระหว่างนักเรียน ครอบครัว ครูและโรงเรียน สร้างความสำเร็จทางการศึกษาให้กับนักเรียน^{๕๗}

จากงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมต่างๆ รวมไปถึงโปรแกรมการพัฒนานั้นทำให้เกิดการเรียนรู้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ ซึ่งจากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศแสดงให้เห็นว่าโปรแกรมและกิจกรรมต่างๆ สามารถพัฒนาความรับผิดชอบได้ ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะศึกษาการนำหลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ต่อไป

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกิจกรรม

2.2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม

เฮอร์โรลด์ กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลมีโอกาสรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา หรือทำอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีจุดหมายที่แน่นอน^{๕๘}

โอลเซน ได้สรุปความหมายของกิจกรรมกลุ่มไว้ 2 ประการ^{๕๙} คือ

1. กิจกรรมกลุ่มที่มีผู้นำเป็นผู้ให้ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ แก่สมาชิก หรือ ผู้นำอภิปรายเพื่อที่สมาชิกได้บรรลุถึงความมุ่งหมายต่างๆ ของกลุ่ม โดยปกติผู้นำในกลุ่มจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา อาชีพ หรือสังคม และส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มนำข้อมูลเหล่านั้นมาอภิปรายเพื่อประโยชน์สำหรับตน เช่น การปฐมนิเทศ การปัจฉิมนิเทศ หรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในช่วงโมง เป็นต้น ในการทำกิจกรรมกลุ่มแบบนี้ ครูจะเป็นผู้ดำเนินการวางแผนให้กลุ่มสมาชิก

^{๕๖} Sterner, Karl Andrew, *Family Structure and Discipline Problem at the Middle School Level*, (Dissertation Abstracts International, 2003 : 63(09) : 3382 - A).

^{๕๗} Skilling, R.N, *A Study of Relationship of Family life to the academic success of student from single-parent families Michigan stage University*, (Proquest-Dissertation Abstracts, 1997 : 58(1) : 53).

^{๕๘} Herrold Keneth F. "Evaluation and Research in Group Dynamic" in *Educational and Psychological Measureme*, Englewood Cliffs, Jersey Prentice – Hall, 1952.

^{๕๙} Ohlsen Merle M. *Group counseling*, New York: Holt, Rinehart, 1970.

2. กิจกรรมกลุ่มแบบต่างๆ ที่สมาชิกเป็นผู้ดำเนินการ คือ นักเรียนได้วางแผนร่วมกันจัดขึ้นเอง เช่น กลุ่มอภิปรายในเรื่องต่างๆ ที่นักเรียนสนใจ หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น

เคมป์ และ กัลลี (Kemp; & Gully) (อ้างใน พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา) ได้ให้ความหมายว่า กลุ่มประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน มีการพึ่งพาอาศัยและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความพึงพอใจมีการยอมรับและเคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม^{๖๐}

ทิตนา แชมมณี และคณะ กล่าวว่า ประสบการณ์ได้จากการเข้ากลุ่มจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสรู้จักจากการมีส่วนร่วมกระทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการวิเคราะห์ความรู้สึก ความต้องการ ตลอดจนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของตนได้อย่างดี^{๖๑}

สมชาติ กิตติธรรมยง ได้ให้ความหมายของกิจกรรมกลุ่มว่า กิจกรรมกลุ่ม คือ เทคนิคการฝึกอบรมที่เน้นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้อยู่ที่กลุ่มผู้เข้ารับการอบรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ อันเนื่องมาจากการค้นพบตนเอง ซึ่งเป็นแนวทางสู่การพัฒนาตนเอง^{๖๒}

คมเพชร ฉัตรศุภกุล กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง การนำเอาประสบการณ์มาวางแผนแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนในสิ่งที่สมาชิกต้องการและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มโดยส่วนรวม ผู้นำจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อเขาได้เรียนรู้วิธีการที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ระหว่างสมาชิกแต่ละคน โดยวิธีดังกล่าวนี้ประสบการณ์ดังกล่าวจะทำให้เกิดพัฒนาการในตัวบุคคลทุกคนและกลุ่มก็จะดำเนินไปด้วยความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้^{๖๓}

พรรณพิศ วาณิชยการ กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึงการกระทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลในกลุ่ม ซึ่งร่วมกันวางแผนงานตามเป้าประสงค์ และจัดประสบการณ์เพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ขึ้นทั้งตัวบุคคลและในกลุ่ม^{๖๔}

นิรันดร์ จุลทรัพย์ กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม เป็นวิธีการที่ใช้กับกลุ่มของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมกระทำกิจกรรมร่วมกัน หรือได้มีการแสดงออกร่วมกันภายใต้

^{๖๐} พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, จิตวิทยาการศึกษา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, 2542), หน้า ๓.

^{๖๑} ทิตนา แชมมณี, กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานและการจัดการเรียนการสอน, (กรุงเทพฯ: นิชินแอดเวอร์ไทซิงกรุ๊ป, 2545), หน้า ๗.

^{๖๒} สมชาติ กิตติธรรมยง, 108 เกมส์ และกิจกรรมเพื่อ พัฒนาบุคลากร, (กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น, 2539), หน้า ๑๐.

^{๖๓} คมเพชร ฉัตรศุภกุล, กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน, (กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์, 2546), หน้า ๖.

^{๖๔} พรรณพิศ วาณิชยการ, การทำงานแบบกลุ่ม, สารานุกรมศึกษาศาสตร์ฉบับเฉลิมพระเกียรติ, (กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2535), หน้า ๒๔.

จุดมุ่งหมายบางประการ ลักษณะของกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการเสริมสร้างความรู้สึกสร้างสรรค์ ประสบการณ์และสร้างทัศนคติที่ดีงามต่อกัน โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกเรียนรู้ด้วยการกระทำ พร้อมมีการ ตีชมเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ ด้วยตนเอง^{๖๕}

กาญจนา ไชยพันธุ์ กล่าวว่า การที่บุคคลมารวมกันเพื่อศึกษาประสบการณ์ของกลุ่ม หลากๆ ฝ่าย ศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำ ความคิด ฝึกปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และมีการศึกษา จากประสบการณ์ โดยผู้ศึกษาจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้น^{๖๖}

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมกลุ่ม คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดเห็นและการกระทำภายในสถานการณ์ที่กำหนด ทำให้สมาชิกใน กลุ่มมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาพร้อมกันส่งผลให้สมาชิก ในกลุ่มได้พัฒนาตนเอง เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนต่อไป

2.2.2 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม

บัททัน ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มว่า เพื่อช่วยส่งเสริมให้มนุษย์ให้เติบโต และพัฒนาขึ้น โดยเฉพาะทักษะทางสังคม การจัดกิจกรรมกลุ่มจึงเป็นการสร้างโอกาสให้มนุษย์ได้ เรียนรู้เกี่ยวกับการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในบรรยากาศที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันโดยใช้เทคนิค ต่างๆ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มพยายามช่วยสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด^{๖๗}

กรมวิชาการ เสนอแนวคิดถึง กระบวนการกิจกรรมกลุ่มช่วยแก้ไขข้อจำกัดในเรื่อง เนื้อหาทางด้านจริยธรรม ซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมและหยุดนิ่งกับที่ให้เป็นการเรียนรู้ที่น่าสนใจโดย สร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้เรียนและเนื้อหาควบคู่กันไป การจัด กระบวนการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และการ ปฏิสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ โดยมีการใช้กิจกรรมและสื่อการสอนบางประการ เช่น สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง เป็นต้น ที่ครูสามารถคิด จัดทำด้วยตนเองได้ จะช่วยส่งเสริมให้ การเรียนรู้ทางด้านจริยธรรมเป็นรูปธรรมน่าสนใจขึ้นสอดคล้องกับวัยพัฒนาตนระดับวุฒิภาวะ และ ความต้องการของนักเรียนแต่ละระดับ^{๖๘}

^{๖๕} นรินทร์ จุลทรัพย์, กลุ่มสัมพันธ์กับการฝึกอบรม, (สงขลา: ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, 2542), หน้า ๑๒๓.

^{๖๖} กาญจนา ไชยพันธุ์, กระบวนการกลุ่ม, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2549), หน้า ๓.

^{๖๗} Button Leslie. *Discovery and experience : a new approach to group work, and teaching*, (London: Oxford University Press, 1971), Page 1-2.

^{๖๘} กรมวิชาการ, รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดี และความสุของผู้เรียน, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2545), หน้า ๑๘๔.

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มคือ การช่วยให้บุคคลมีความเจริญงอกงาม มีทักษะในการทำงานกลุ่ม มีความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น ตลอดจนมีความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเองในด้านต่างๆ^{๖๙}

คมเพชร ฉัตรศุภกุล กล่าวถึง ความมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม^{๗๐} ไว้ดังนี้

1. เพื่อสร้างความเข้าใจในตนเองอย่างถูกต้อง โดยปกติทั่วไปอาจจะคิดว่าตนเองมีความเข้าใจในตนเอง ไม่จำเป็นต้องให้คนอื่นชี้แจงว่าตนเป็นคนอย่างไร ในทางจิตวิทยาแล้วมนุษย์ย่อมเข้าใจตนเอง แต่บางด้านอาจจะไม่เข้าใจตนเอง ทั้งนี้เพราะว่าแต่ละคนมีการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมโดยใช้กลวิธีที่แตกต่างกันไป ด้วยเหตุนี้กิจกรรมก็อาจช่วยมนุษย์ได้ โดยเป็นกระจกเงาสะท้อนให้เห็นภาพของตนเองทุกๆ ด้าน

2. เพื่อสร้างความเข้าใจในบุคคลอื่น มนุษย์มีความต้องการที่จะอยู่รวมกันอย่างมีความสุข ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งก็คือความเข้าใจในสมาชิกของกลุ่ม ความเข้าใจในบุคคลอื่นจะทำให้เกิดการยอมรับพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา ดังนั้นในการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ของสมาชิกจะเปิดโอกาสให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ลักษณะต่างๆ ของแต่ละคนได้เป็นอย่างดี

3. เพื่อสร้างความสามารถในการทำงาน ร่วมกันระหว่างสมาชิก ซึ่งนอกจากจะอาศัยความรู้ ความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิก สิ่งที่สำคัญและมีความหมายต่อความสำเร็จของกลุ่ม คือ ความร่วมมือ ซึ่งถ้าขาดความร่วมมือที่ดีจะทำให้การทำงานของกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรดังนั้นในการทำกิจกรรมกลุ่ม จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีให้แก่สมาชิกกลุ่มให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

แทรคเลอร์ และ นอท ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม^{๗๑}

1. เพื่อให้การศึกษาอบรมแก่บุคคลที่ยังไม่คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัย หรือในโรงเรียน โดยการจัดโครงการ เช่น บรมนิเทศน์นักเรียนใหม่ หรือนำไปจัดในรูปแบบของการแนะแนวได้ตลอดปี

2. เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากประสบการณ์ที่ได้รับจากหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดกิจกรรมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียน

3. เพื่อเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล เพราะทำให้นักเรียนคุ้นเคยกับครูแนะแนวในขณะที่เข้าร่วมจัดกิจกรรม

^{๖๙} บุหงา วชิระศักดิ์มงคล, *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*, (พิมพ์ครั้งที่ 2 : ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2535), หน้า ๓๓.

^{๗๐} คมเพชร ฉัตรศุภกุล, *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*, (กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์, 2546), หน้า 149 - 150.

^{๗๑} Tra ler A.E. & R.D.North, “Techniques of Guidance”, (New York: Harper and Row, 1966), Page 320 .

4. เพื่อเป็นการปรับตัว การบำบัดรักษา และความเจริญงอกงามของบุคคลในกลุ่ม นอกจากนี้กิจกรรมกลุ่มยังสามารถนำมาเป็นเครื่องช่วยแก้ไขในเรื่องส่วนตัวได้ เช่นการปรับบุคลิกภาพ การพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มนั้น คือการช่วยใช้บุคคลได้มี โอกาสฝึกทักษะให้แก่ตนเอง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาส่วนตัวและของคนอื่น และช่วยให้ค้นพบ หนทางในการที่จะช่วยให้สมาชิกปรับตัวเพื่อนำไปสู่ความเจริญงอกงามส่วนตัว มีทักษะในการทำงาน กลุ่ม มีความเข้าใจตนเอง และเข้าใจผู้อื่น ตลอดจนความสามารถในการแก้ปัญหาด้วย

2.2.3 ขนาดของกลุ่ม

อ็อตตาเวย์ กล่าวว่า กลุ่มควรมีขนาดเล็กเพราะจะช่วยให้สมาชิกมีโอกาสแสดงอย่าง อิสระได้อย่างทั่วถึงกัน โดยสมาชิกไม่ต้องใช้เสียงดังมากนัก ทุกคนในกลุ่มก็จะได้ยินอย่างทั่วถึงกัน ดังนั้นกลุ่มควรมีขนาดอย่างมากที่สุด 12 คน หรือถ้ามากกว่านั้น ไม่เกิน 15 คน ส่วนขนาดของกลุ่มที่ มีความเหมาะสมที่สุดนั้น ควรมีสมาชิก 9 – 10 คน จึงจะทำให้การทำงานบังเกิดผลที่ดีที่สุด^{๓๒}

ซอร์ ได้กล่าวถึงขนาดของกลุ่มว่า กลุ่มย่อยควรมีสมาชิก 10 คน เป็นอย่างมาก แต่ถ้ามี สมาชิกจำนวน 30 คนขึ้นไปจะจัดเป็นกลุ่มใหญ่และถึงแม้ว่ากลุ่มจะมีสมาชิกจำนวน 30 คน ก็อาจ เป็นกลุ่มย่อยได้ จำนวนสมาชิกไม่ได้เป็นปัญหาสำคัญ แต่องค์ประกอบอื่นๆ ซึ่งได้แก่ความสำคัญของ สมาชิกและความร่วมมือในการทำงานของสมาชิกจะมีความสำคัญต่อการทำงานกลุ่มมากกว่า^{๓๓}

คมเพชร ฉัตรศุกกุล กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มในการจัดกิจกรรมนั้น ไม่ควรเกิน 15 คน เพราะในกลุ่มที่มีสมาชิกมากเกินไปเกิดความจำป็น สมาชิกจะต้องทำงานซ้ำซ้อนกัน บางคนอาจจะ รับผิดชอบทั้งหมด ในขณะที่คนอื่นๆ รู้สึกคับข้องใจที่มีงานทำในกลุ่ม ไม่มีโอกาสที่จะใช้ทักษะที่ ตนเองมีอยู่ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์^{๓๔}

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มที่มีขนาดเล็กจะมีความเหนียวแน่น มากกว่ากลุ่มขนาดใหญ่ เพราะกลุ่มเล็กสามารถสื่อสารกันได้อย่างทั่วถึงซึ่งตรงกันข้ามกับกลุ่มใหญ่ และยังมีกลุ่มเล็กเกิดขึ้นในกลุ่มใหญ่ มีการแข่งขันกันในกลุ่มเพื่อแย่งผลประโยชน์ความเหนียวแน่น ภายในกลุ่มจึงมีน้อยกว่า^{๓๕}

^{๓๒} Ottaway A.K.G , “Learning Through Group Experiences”, (London Routhledge and Kengan Paul, 1966), Page 7.

^{๓๓} Shaw Marvin E, “Group dynamic : The Psychology of Small Group Behavior”, (3 rd ed New York: McGraw – Hill Book, 1981), Page 3.

^{๓๔} คมเพชร ฉัตรศุกกุล, *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*, (กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์, 2546), หน้า ๑๑๐ -๑๑๑.

^{๓๕} บุหงา วชิระศักดิ์มงคล, *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*, (พิมพ์ครั้งที่ 2 : ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยา การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2535), หน้า ๓๐.

ทิตนา แชมมณี กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มจะมีเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและจุดประสงค์ของกิจกรรม กลุ่มขนาดเล็กมักจะประกอบด้วยสมาชิก 2-5 คน ขนาดใหญ่ประมาณ 10 - 20 คน แต่ขนาดที่นิยมคือ 6-8 คน^{๖๖}

กาญจนา ไชยพันธ์ กล่าวว่า จำนวนสมาชิกของกลุ่มที่จะจัดเกี่ยวกับการช่วยในการทำงานหรือการเรียนการสอน ที่เหมาะสมคือ 5-10 คน โดยครูควรเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและกิจกรรม โดยเฉพาะกลุ่มเล็กที่สมาชิกไม่เกิน 15 คน จะช่วยให้เกิดการเคลื่อนไหวได้ง่าย ถ้าสมาชิกมากเกินไปอาจมีผลต่อการแสดงความคิดเห็นและความต้องการได้ไม่ทั่วถึง รวมถึงสมาชิกไม่เกิดความสนใจและอาจออกไปจากกลุ่ม^{๖๗}

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า ขนาดของกิจกรรมกลุ่มนั้น ไม่มีการกำหนด จำนวนสมาชิกที่ตายตัว แต่มีข้อควรคำนึงคือ กลุ่มที่จะทำกิจกรรมนั้นไม่ควรมีขนาดใหญ่หรือเล็กจนเกินไป และควรจัดให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ การปฏิสัมพันธ์ รวมทั้งจุดมุ่งหมายของกลุ่มเพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.4 ประโยชน์ของการใช้กิจกรรมกลุ่ม

โรเจอร์ส ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกิจกรรมกลุ่ม^{๖๘} ดังนี้

1. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการรับรู้ทางความรู้สึก
2. มีการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ตลอดจนเปิดเผยความรู้สึกที่มีความจริงใจและเป็นไปอย่างธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงทางความสามารถในการควบคุมความรู้สึกต่างๆ ของตนเองมีการแสดงที่ตรงกับความรู้สึกของตน
3. เกิดแนวทางในการสร้างแรงจูงใจ หมายถึง การเข้าใจตนเอง (Self - Actualization) การรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง
4. เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น หมายความว่า บุคคลยอมรับตนเอง พัฒนาในเรื่องคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเองและมีความมั่นใจ คงยิ่งขึ้นลดการสั่งสอนและควบคุมผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น และมีความรู้สึกพึ่งพากันและกัน เชื่อในความสามารถของบุคคล มีการแก้ปัญหาโดยการทำงานเป็นกลุ่มและเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล กล่าวว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มประเภทต่างๆ แล้ว นอกจากจะทำให้ได้ผลงานตามจุดมุ่งหมายของกลุ่มชนิดนั้นๆ แล้วยังมีผลทำให้บุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และมีประโยชน์ต่อผู้ให้บริการแนะแนวในโรงเรียนและชุมชนอีกด้วย ได้แก่

1. ประโยชน์ต่อสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มจะมีผลให้นักเรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางสังคม ทั้งยังเป็นการก่อให้เกิดพัฒนาการในด้านต่างๆ อีกด้วยเช่น การ

^{๖๖} ทิตนา แชมมณี,กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานและการจัดการเรียนการสอน ,(กรุงเทพฯ:นิชนเอดเวอร์ไทซิงกรุ๊ป,2545), หน้า 153.

^{๖๗} กาญจนา ไชยพันธ์,กระบวนการกลุ่ม,(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,2549), หน้า ๑๘.

^{๖๘} Rogers Carl R, *Encounter Group*, (New York: Harper and Row, 1970), Page 121-122.

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา พัฒนาการทางด้านเจตคติ คือ มีการเปลี่ยนแปลงต่อตนเองและผู้อื่น เป็นไปในทางที่สร้างสรรค์ขึ้น และพัฒนาการทางด้านทักษะ ได้แก่ ทักษะทางสังคม ทักษะในการศึกษาค้นคว้า ทักษะทางปัญญา และทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม

2. ประโยชน์ต่อผู้แนะแนวหรือผู้นำกลุ่ม ในฐานะผู้ให้บริการแนะแนวซึ่งต้องจัดบริการให้กับนักเรียนเพื่อส่งเสริมและพัฒนา เพื่อป้องกันปัญหา เพื่อแก้ไขปัญหให้กับผู้เรียนเพื่อจะให้บริการนักเรียนเป็นกลุ่มได้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า ประโยชน์ของการใช้กิจกรรมกลุ่มนั้น จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มมีการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมและตัวของสมาชิกเอง ทำให้สมาชิกมีความรับผิดชอบมีเหตุผล รวมไปถึงการพัฒนาทางด้านความคิด เจตคติ ค่านิยม และ พฤติกรรม สามารถที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ และเรียนรู้ที่จะแก้ไขหรือสู้ได้อย่างถูกต้อง ทำให้มีประสบการณ์ในการดำรงชีพอย่างอิสระและถูกต้อง

2.2.5 เวลาในการใช้กิจกรรมกลุ่ม

แพธเธอร์สัน กล่าวว่า การทำกิจกรรมเป็นกลุ่มควรจัดสัปดาห์ละ 2 ครั้ง แต่ถ้าเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีน้อยอาจจัดสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ช่วงเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มควรใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง ในระดับเด็กประถมศึกษา เพราะเด็กอาจเกิดความเบื่อหน่าย^{๗๕}

ทิพวรรณ กิตติพร กล่าวว่า ระยะเวลาในการเข้ากลุ่มต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาจากชนิดของกลุ่ม อายุสมาชิก จุดมุ่งหมายของกลุ่ม ลักษณะของสมาชิก ซึ่งสอดคล้องโดยตรงกับเวลาที่ระยะเวลาเพียงพอของการพบปะสมาชิก ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำต้องกำหนดเวลาให้เพียงพอกับการปฏิสัมพันธ์กันขณะเดียวกันก็พยายามไม่ให้มีเวลามากเกินไป^{๗๖}

นิรันดร์ จุลทรัพย์ กล่าวว่า เวลามากหรือน้อยเป็นปัจจัยสำคัญที่วิทยากรควรให้ความสำคัญ ถ้าเวลาไม่เกิน 30 นาที กิจกรรมอาจประกอบไปด้วย 1 หรือ 2 กิจกรรม แต่ถ้ามีเวลาเกิน 30 นาที แล้ว ควรมีรูปแบบของกิจกรรมที่เปลี่ยนไปทุก 30 นาที เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซากและเบื่อหน่าย และวิทยากรควรพิจารณาด้วยว่ากิจกรรมลักษณะใดที่ควรจะใช้^{๗๗}

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า เวลาในการใช้กิจกรรมกลุ่มนั้น ควรจัดโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสมาชิกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นอย่างอายุของสมาชิกและจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ซึ่งอยู่ในดุลพินิจผู้นำกลุ่ม โดยการกััดกิจกรรมกลุ่มสำหรับเด็กนั้นไม่ควรเกิน 30 นาที และสำหรับวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ไม่ควรเกิน 1 ชั่วโมง และจำนวนครั้งในการจัดกิจกรรมกลุ่มในแต่ละสัปดาห์นั้นควรจัดอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

2.2.6 ลำดับขั้น การเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่ม

^{๗๕} Patterson C.H, *The Counseling*, (CA: Brooks / Cole: Wadworth, 2000), Page 105.

^{๗๖} ทิพวรรณ กิตติพร, *การให้คำปรึกษากลุ่ม*, (พิษณุโลก: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, 2535), หน้า 197.

^{๗๗} นิรันดร์ จุลทรัพย์, *กลุ่มสัมพันธ์กับการฝึกอบรม*, (สงขลา: ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้, 2542), หน้า ๑๒๐.

กรมวิชาการ ได้เขียนตำราการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย^{๔๒} มีขั้นตอนที่ใช้ในกระบวนการกิจกรรมกลุ่ม โดยมีขั้นตอน ดังนี้ คือ

1. **ขั้นนำ** เป็นการเริ่มบทเรียนให้น่าสนใจ มีสาระ แทรกความสนุกสนาน และตื่นเต้นในบางครั้ง เพื่อช่วยให้นักเรียนตื่นตัว มีสมาธิ เกิดความต้องการในสิ่งที่จะเรียนรู้ กิจกรรมในขั้นนำจะเป็นกิจกรรมสั้น ๆ อาจใช้สื่อการสอนบางอย่างประกอบด้วย เช่น การเสนอข่าว การขีดหุ่น การแสดง การเล่านิทาน ฯลฯ อาจเพิ่มเติมคำแนะนำ กติกา คำสั่งต่างๆ การแบ่งกลุ่มการรับมอบหมายที่กำหนดให้ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในขั้นต่อไปเกิดความเข้าใจตรงกัน ทั้งนี้ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษา ทบทวน และซักถามความเข้าใจด้วย

2. **ขั้นกิจกรรม** นักเรียนทุกคนจะได้รับบทบาทและหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย การแยกย้ายตามกลุ่ม การกำหนดและเลือกประธาน เลขานุการสมาชิกกลุ่มเพื่อประชุมปรึกษาหารือ การวางแผน การเสนอความคิดเห็นของสมาชิกแต่ละคน การหาข้อสรุปคำตอบที่ต้องการ การกำหนดการเสนอผลงาน การแสดงออก การดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ ครูต้องคอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และดูแลนักเรียนทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกระยะ การจัดเตรียมอุปกรณ์บางอย่างให้พอเพียง พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกลุ่ม คอยช่วยเหลือกลุ่มที่ออกมาเสนอที่เกิปัญหาและข้ออุปสรรคในบางครั้ง

3. **ขั้นอภิปราย** ขั้นตอนนี้จะต้องจัดโอกาสให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซักถาม การอภิปรายในแง่คิดประเด็นต่างๆ การวิพากษ์วิจารณ์ การให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม การตอบปัญหา การเสนอแนะวิธีการต่างๆ ได้พูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ของตนเองกับผู้อื่น รู้จักยอมรับฟัง และให้เกียรติความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของตนเอง ขั้นการอภิปรายจะบรรลุผลสำเร็จ ครูควรจะต้องตั้งประเด็นท้าทายให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และให้เหตุผลวิพากษ์วิจารณ์ การตั้งคำถามที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักการหาคำตอบที่ใช้ความคิดในระดับสูง มีความเชื่อมั่น ในการพูด และการแสดงออกในสิ่งที่คิดขึ้นได้ ครูต้องเตรียมตัวอย่างเหตุการณ์ เรื่องราวที่เกี่ยวข้อง น่าสนใจประกอบเสมอ เพื่อทำให้ข้อคิดประเด็นต่างๆ ที่นักเรียนได้รับตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคม สิ่งแวดล้อมและการดำเนินชีวิตของบุคคลต่างๆ

4. **ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้** ในขั้นนี้นักเรียนจะประมวลเนื้อหากิจกรรมและประสบการณ์ ด้วยความคิดเห็นต่างๆ ใน 2 ลักษณะ คือ การสรุปสิ่งที่เรียนมาทั้งหมดได้อย่างถูกต้องได้รับหลักการ แนวคิดที่ชัดเจน มีแนวทางข้อเสนอหลายๆ ด้านที่เป็นประโยชน์ และสามารถปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะด้านจริยธรรมของนักเรียนจะพัฒนาได้สูงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ครูจะต้องพยายามสนับสนุนติดตามให้นักเรียนนำความรู้ ความคิด ทักษะต่างๆ ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของนักเรียนแต่ละคนทั้งในห้องเรียน ครอบครัวและชุมชนของเขา

^{๔๒} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการควบคุมตนเองได้และความรับผิดชอบ**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2542), หน้า ๑๘๗.

คมเพชร ฉัตรศุภกุล ยังได้กล่าวถึง ระยะพัฒนาของกลุ่มว่า พฤติกรรมที่สมาชิก แสดงออกตอนเริ่มเข้ากลุ่มอาจแตกต่างจากภายหลังที่ได้รับเข้ากลุ่มเป็นเวลานานแล้ว ทั้งนี้เพราะว่า การที่จะทำให้กลุ่มเป็นกลุ่มที่สมบูรณ์ขึ้น จะต้องอาศัยเวลาในการพัฒนา^{๕๓} ดังนั้น มักจะพบว่า กลุ่มจะต้องผ่านระยะต่างๆ 4 ระยะ คือ

1. ระยะที่บุคคลแต่ละคนมีการแข่งขัน และมีศูนย์กลางอยู่ที่ตนเอง (Individually centered, Competitive phase)
2. ระยะของความขัดแย้ง และความคับข้องใจ (Frustration and Conflict phase)
3. ระยะกลุ่มมีความสามัคคี (Group harmony phase)
4. ระยะที่มีผลงาน และยึดกลุ่มเป็นศูนย์กลาง (Group centered productive phase)

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า ลำดับขั้น การเรียนรู้ตามวิถีกระบวนการกลุ่ม จะมีระยะ ของการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งลักษณะของการพัฒนาในแต่ละขั้น จะสอดคล้อง กับการจัดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน

2.2.7 เทคนิคของกิจกรรมกลุ่ม

การจัดกิจกรรมกลุ่มให้บรรลุจุดมุ่งหมายและได้รับผลประโยชน์ตามจุดที่มุ่งหวังไว้หรือไม่ นั้นต้องขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีการที่ใช้ในการจัดกิจกรรมกลุ่มด้วย และได้มีผู้กล่าวถึงเทคนิคและวิธีการที่ ใช้ในการจัดกิจกรรมกลุ่มที่สำคัญไว้ดังนี้

ก. กระบวนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

กรมวิชาการ^{๕๔} ได้แบ่งขั้นตอนไว้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนของการกำหนดวัตถุประสงค์ และการจัดเตรียมบทบาท สมมติ และสถานการณ์จำลองให้สอดคล้องกัน จุดเน้นของการใช้บทบาทสมมติอยู่ที่ตัวผู้แสดง ความรู้สึก ความสีกคิด เหตุผล และวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ของนักเรียน ทั้งนี้ต้องระบุให้ชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจอะไรบ้างจากการแสดง จากนั้นจึงกำหนดสถานการณ์และ บทบาทที่จะนำไปใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์โดยพิจารณาเรื่องความยากง่าย วัย ระดับบุคลิกภาวะ คุณธรรม ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง การขัดแย้งปัญหา และอุปสรรคที่จะต้องแก้ไข เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมี โอกาสในการวิเคราะห์ และตัดสินใจต่อไป

2. ขั้นดำเนินการแสดง เป็นการเตรียมนักเรียนให้พร้อม โดยการใช้เทคนิคและวิธีการ นำเข้าสู่บทเรียนในรูปแบบต่างๆ กัน การเล่าเรื่องราวสถานการณ์ที่เริ่มเกิดการโยงกับ ประสบการณ์เดิมของนักเรียน จากนั้นคัดเลือกผู้แสดงให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และบทบาทที่ กำหนดขึ้น เมื่อได้ผู้แสดงตามที่ต้องการแล้ว ต้องให้เวลาสำหรับนักเรียนในการเตรียมการแสดง เพื่อ

^{๕๓} คมเพชร ฉัตรศุภกุล, *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*, (กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์, 2546), หน้า ๒๗-๒๘.

^{๕๔} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, *การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการควบคุมตนเองได้และความรับผิดชอบ*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2542), หน้า ๑๘๙.

ฝึกฝนและทดสอบกับบทบาทที่ตนเองได้รับ เพื่อสร้างความมั่นใจร่วมกัน ต่อจากนั้นจึงช่วยกันจัดฉาก การแสดงให้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง นอกจากนี้ครูต้องเตรียมผู้สังเกตการณ์ เพื่อให้ นักเรียนที่เป็นผู้ดูได้รู้จักการสังเกต การบันทึกข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ด้วย เมื่อห้องเรียนและผู้แสดงอยู่ใน สถานการณ์ที่พร้อมแล้วจึงเริ่มต้นให้นักเรียนเริ่มแสดงได้ การแสดงนี้ควรปล่อยให้ไปตาม ธรรมชาติ ครูหรือผู้ชมไม่ควรขัดกลางคัน นอกจากนี้ในกรณีผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ ในขณะที่ แสดงครูควรสังเกตพฤติกรรมของผู้แสดงและผู้ชมอย่างใกล้ชิด ข้อควรระวัง คือบางครั้งการแสดงอาจ ใช้เวลานานเกินไป เยิ่นเย้อ ควรตัดบทด้วยวิธีการที่ดี เพื่อป้องกันการไม่ให้เสียเวลา และผู้ชมเกิดความ เบื่อหน่าย

3. ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง เป็นขั้นที่นักเรียนจะได้เสนอข้อมูลพฤติกรรม ต่างๆ ที่สังเกตร่วมกัน รู้จักการแยกแยะประเด็น วิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ให้ข้อคิดเห็นอภิปรายจน นำไปสู่ความรู้ความเข้าใจตามคุณธรรมที่ต้องการ บทบาทที่สำคัญของครู คือ การเตรียมคำถามเพื่อ เป็นแนวทางในการอภิปรายกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น เทคนิค บางประการที่ครูสามารถนำมาใช้ คือ การสัมภาษณ์ผู้แสดง ผู้ชม ผู้สังเกตการณ์ในเรื่องความรู้สึก ความคิดที่เกิดขึ้น การอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อคำถามที่นำมาใช้ ครูต้องระมัดระวังไม่ให้มีการ วิพากษ์วิจารณ์ในการทดลอง ตีเทียบข้อบกพร่องของผู้แสดง แต่ควรเน้นในเรื่องของเหตุผล และพฤติกรรม ที่แสดงออกเท่านั้น

4. ขั้นแสดงเพิ่มเติม หลังการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดงแล้ว นักเรียนอาจจะ เสนอแนะแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจ ครูอาจจะให้มีการแสดงเพิ่มเติมก็ได้

5. ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมที่ศึกษาร่วมกัน การให้ข้อคิดเห็น เพิ่มเติม การสรุปสาระสำคัญของเนื้อหา ความคิดรวบยอดของคุณธรรมที่เรียนรู้ การจัดแนวทางแล ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป หลังจากการแสดงบทบาทสมมติแล้ว ครูควรย้ำและทำ ความเข้าใจกับนักเรียนอีกครั้งหนึ่งว่า การแสดงที่ผ่านมาเป็นเพียงบทบาทสมมติเท่านั้น เพราะ นักเรียนบางคนอาจจะติดอยู่กับบทบาท สถานการณ์ และคำอภิปรายของนักเรียนบางคนจนเกินไป อาจก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีเกิดขึ้น ครูจึงต้องชี้แนะและทำความเข้าใจให้ถูกต้องเสมอเมื่อเกิด เหตุการณ์ลักษณะประเภทนี้ขึ้น

ข. แนวทางการจัดการเรียนการสอนกับกรณีตัวอย่าง

1. ศึกษาแยกแยะหัวข้อคุณธรรมที่ต้องการสอน เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการ ความคิดรวบยอด และศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณธรรมที่ช่วยเสริมคุณธรรมที่ต้องการเน้น

2. คัดเลือกข่าว ตัวอย่างเหตุการณ์ที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับคุณธรรมที่สอน ปรับ ให้เข้ากับวัย ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมของผู้เรียน

3. กำหนดขั้นตอนและรายละเอียดของการนำไปใช้ จุดมุ่งหมายลำดับขั้นตอนของกิจ กรรม

4. การแสดงออก จำนวนกลุ่มและนักเรียนในแต่ละกลุ่ม สถานที่ เวลาที่ใช้ บทบาทของ นักเรียนบางคนและทั้งหมด สื่อประกอบการสอน ประเด็นที่ใช้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ตัวอย่าง ข้อมูลเพิ่มเติม ปัญหาอุปสรรคต่างๆ และแนวทางแก้ไข

5. การนำไปใช้ในชั้นเรียน เตรียมห้องเรียน และบรรยากาศให้เหมาะสมกับกรณีตัวอย่าง การอภิปราย การแบ่งกลุ่ม ข้อตกลง หรือกติกาที่นำมาใช้ การมอบหมายงานที่ให้ศึกษา และให้ศึกษากรณีตัวอย่างด้วยตนเอง มีการอภิปรายกลุ่มย่อย เสนอความคิดเห็น การซักถาม การเพิ่มเติม ข้อมูลตัวอย่างต่างๆ การกำหนดผู้แสดงบทบาทสมมติ การตอบปัญหา หรือประเด็นพร้อมเหตุผลท้ายกรณีตัวอย่างที่กำหนดให้

6. การเพิ่มเติมเนื้อหา เอกสารเสริมประสบการณ์ แบบประเมินตนเอง หรือกลุ่มเกี่ยวกับคุณธรรมที่ต้องการสอนแนวสรุปและประเด็นที่นักเรียนควรทราบ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในสิ่งที่เรียนรู้ความขัดแย้งน้อยลง ครูต้องจัดทำแนวสรุปและตั้งคำถามนำเพื่อให้นักเรียนสรุปแนวคิดสาระสำคัญของคุณธรรมได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะและประเภทของกรณีตัวอย่าง สามารถจัดทำได้จาก ข่าวหนังสือพิมพ์ เหตุการณ์ เรื่องสั้น การเล่าเรื่อง รูปภาพ บทสนทนา หรือคำพูด

แนวทางการสร้างกรณีตัวอย่าง

1. กำหนดให้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง หรือมีส่วนใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

2. เรื่องที่สร้างต้องเป็นเรื่องที่ยังหาข้อยุติหรือข้อสรุปไม่ได้ มีประเด็นที่ต้องใช้ความคิดเห็นของบุคคลหลายๆ ฝ่าย ทางเลือกของคำตอบมีหลายแนวและเปิดกว้าง

3. สอดคล้องกับเนื้อหาทางจริยธรรม เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของนักเรียน

4. ปรับเป็นกิจกรรมที่แสดงออกและเคลื่อนไหว

5. มีสาระน่าสนใจ สนุกสนาน แทรกข้อคิดเห็นเป็นประโยชน์

6. มีคำถามหรือประเด็นที่ใช้ในการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นข้อควรพิจารณาในการใช้กรณีตัวอย่าง

1. การสร้างกรณีตัวอย่างไม่ควรเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่งในชั้นเรียน ควรหลีกเลี่ยงการนำมาใช้โดยตรง แต่ควรดัดแปลงให้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างใกล้เคียงที่สุดเท่านั้น

2. ครูต้องพยายามคลี่คลายความคิดเห็นขัดแย้งที่แตกต่างกันของนักเรียนได้ โดยยึดแนวข้อสรุปที่ได้จากข้อตกลงของความคิดเห็นของกลุ่มคุณธรรมที่ต้องการเน้นและความคิดรวบยอดของการสอนเป็นแกนสำคัญที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งหมด

3. ควรนำกิจกรรม หรือสื่อการสอนบางประเภทเข้าช่วยในการสอนบางครั้ง เช่น กิจกรรมบทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลอง เป็นต้น

4. จุดประสงค์สำคัญของกรณีตัวอย่างควรมุ่งเน้นให้นักเรียนรู้จักสร้างความคิดเห็นของตนเองให้เกิดขึ้น มีความเชื่อมั่น และกล้าแสดงออกอย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล การสร้างกฎเกณฑ์ของกลุ่ม การรู้จักเคารพมติหรือผลการตัดสินใจของกลุ่มร่วมกัน

5. ต้องมีเทคนิคเชื่อมโยงกรณีตัวอย่าง ที่นำมาใช้ให้สัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกัน เพื่อประโยชน์ในการหาแนวทางและข้อเสนอแนะแก่นักเรียนที่มีข้อบกพร่องทางความประพฤติอยู่

ค. แนวทางการจัดการเรียนการสอนกับสถานการณ์จำลองประโยชน์ของการใช้สถานการณ์จำลองในการจัดการเรียนการสอน

1. เป็นรูปแบบและกระบวนการที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้นปัญหาต่างๆ การรู้จักแสวงหาข้อมูล การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหา การค้นพบ การวินิจฉัย การตัดสินใจ เป็นต้น
2. ช่วยสร้างความเข้าใจในการบูรณาการของระบบต่างๆ ในสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหาจริยธรรมได้ รู้จักการสัมพันธ์ของความคิด ข้อมูลที่ได้รับ และการเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป
3. สามารถพัฒนาทักษะนิสัยส่วนบุคคลได้ในเรื่อง ความรู้สึก ความพึงพอใจ การช่วยเหลือ การทำงานกลุ่ม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การปรับพฤติกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความเข้าใจ เจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตในสังคมและผู้อื่น

4. เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนในการแสวงหาข้อเท็จจริง การทดลองกับระบบข้อมูล ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต การเปรียบเทียบ ข้อเตือนใจ ความระมัดระวัง ละเอียตรอบครอบในเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นจริงหรือใกล้เคียงกับที่ผู้เรียนเรียนมากระบวนการวางแผนและการออกแบบสถานการณ์จำลอง

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและการวิเคราะห์ระบบปัญหา ครูศึกษาและกำหนดสถานการณ์ที่สอดคล้องกับคุณธรรมที่จะพัฒนา โดยตั้งวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการสอน จากนั้นศึกษาระบบปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม วิเคราะห์และคัดเลือกปัญหาสำคัญที่ต้องการสอนแก่นักเรียน การพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อปัญหาที่ต้องการศึกษา ขั้นตอนนี้ช่วยให้ครูเกิดความมั่นใจ และมีแนวคิดในการวางแผนโครงของสถานการณ์จำลองให้มีส่วนใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง ให้ตรงกับปัญหาจริยธรรมที่ต้องการพัฒนาในตัวนักเรียน ของเขตของการนำไปใช้ในห้องเรียน สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่จัดขึ้นจะมีความเหมาะสมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบสถานการณ์จำลอง ดำเนินการดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจงที่ระบุว่าสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นมุ่งสอนอะไรแก่นักเรียน เน้นเรื่องใดเป็นหลัก เนื้อหาความจริง มโนคติหรือทักษะ
2. การคัดเลือกสถานการณ์ในชีวิตที่ต้องการนำมาจำลองไว้ เป็นกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกการเรียนรู้ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ และทักษะตามที่ต้องการ

3. ออกแบบโครงสร้างทั่วไปของกิจกรรม มีรายละเอียด เช่น

1. บทบาทของผู้ร่วมกิจกรรม
2. เป้าหมายของผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละคน
3. ขวสารข้อมูลที่จำเป็น
4. ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
5. ลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์
6. การจบของสถานการณ์จำลอง
7. สถานการณ์สิ่งแวดล้อม องค์ประกอบภายนอก

4 การสร้างและออกแบบวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในกิจกรรม การกำหนดสัญลักษณ์หรือตัวแทนอะไรในสถานการณ์จริง เช่น กระดาษแข็ง ตารางข้อมูล แผนภูมิ กราฟ สถิติต่างๆ ใบบันทึกคะแนน บัตรคำสั่ง เหรียญ รูปภาพ เป็นต้น

5 การเขียนกฎเกณฑ์ กติกาของกิจกรรมการสอน โดยคำนึงขั้นตอนของกิจกรรม การเตรียมตัวของนักเรียน การอธิบายสื่อการสอนที่นำมาใช้เพื่ออะไร การเริ่มต้นของกิจกรรม ลำดับ

เหตุการณ์ ข้อตกลง เงื่อนไขแต่ละตอน กฎเกณฑ์ของการทำกิจกรรมร่วมกัน การระบุคะแนนที่ควรได้รับ

6 การทดลองใช้ ครูนำสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนในระดับเดียวกัน ซึ่งเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เพื่อปรับปรุงขั้นตอนและกระบวนการเบื้องต้นก่อนการนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การทดสอบและการปรับปรุงคุณภาพของสถานการณ์จำลอง ดำเนินการ 2 ประการ คือ

1 ลักษณะที่เป็นจริงของสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นในแง่ของความตรงกับสถานการณ์จำลอง ความเข้าใจและความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

2 ความสามารถในการนำมาเล่น ในด้านของความยากง่าย ความสนุกสนาน ความเหมาะสม กับระดับความสามารถของนักเรียน วิธีการใช้สถานการณ์จำลองในชั้นเรียน มีขั้นตอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้น นำการสอน เป็นขั้น นำเข้าสู่บทเรียน โดยให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่นักเรียนการเล่าเรื่องสรุปของสถานการณ์ที่นำมาใช้ วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ การแนะนำรูปแบบสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้น ความเข้าใจเบื้องต้น การแบ่งกลุ่ม การทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ บทบาทของนักเรียนบางคน เป็นต้น

2. ขั้น ดำเนินกิจกรรม นักเรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม เริ่มปฏิบัติตามกิจกรรมที่ระบุไว้ในบทบาทหน้าที่ การศึกษาข่าวสารข้อมูลจากวัสดุอุปกรณ์ที่กำหนดให้ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การหาข้อมูลเพิ่มเติม การได้รับผลคะแนนตามกระบวนการแต่ละขั้นตอน การอภิปรายร่วมกัน การหาข้อตกลงและวิธีการ การกำหนดแผนการดำเนินการ ในขั้นตอนนี้ ครูจะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ กำหนดกติกา กฎเกณฑ์การใช้ การให้คะแนนตามคำถาม หรือผลที่ปรากฏออกมา ครูไม่ควรไปขัดหรือห้ามกระบวนการศึกษาของนักเรียน แต่ควรสังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และอภิปรายผลในชั้นเรียนขั้นต่อไป

3. ขั้น วิเคราะห์และอภิปรายผล เมื่อกิจกรรมสิ้นสุด ครูนำนักเรียนทบทวนและวิเคราะห์ประสบการณ์ต่างๆ ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรม สามเหตุและผลที่เกิดขึ้นของกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างกฎเกณฑ์ กติกา การวางแผน เงื่อนไขที่นำมาใช้ การตัดสินใจ โอกาสของสิ่งที่จะเกิดขึ้น การเปรียบเทียบข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาร่วมกัน ครูควรเพิ่มเติมข้อสังเกตหรือบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อเสริมสร้างการอภิปรายในขั้น นี้ด้วย

4. ขั้น การสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ ถ้าครูได้สร้างสถานการณ์จำลองขึ้นมาเป็นตัวแทนของสถานการณ์จริงอย่างถูกต้อง สามารถดำเนินการสอนไปตามขั้นตอนที่กำหนดจะทำให้นักเรียนรู้ได้อย่างมาก การสรุปจึงมักมุ่งในเรื่องของการบูรณาการ การเปรียบเทียบกับเนื้อหาของสิ่งที่เรียนรู้กับการดำเนินชีวิตจริง การประยุกต์เชื่อมโยงของสถานการณ์จริง กับสถานการณ์จำลองให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

ง. กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เกม

นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา ยังอยู่ในวันที่ชอบเล่นชอบเคลื่อนไหว หากครูได้นำเกมมาจัดกิจกรรมการสอนด้านพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมโดยจัดเป็นกิจกรรมสลับ คือ จัดสลับกับ

กิจกรรมหลักที่ใช้ในเวลาสอนนานๆ เช่น สลับกับการอธิบายของครู สลับกับการอ่าน ค้นคว้ารายงาน หรือสลับกับการแบ่งกลุ่มปรึกษาหารือ เป็นต้น เกม เป็นกิจกรรมการเล่นที่มีข้อตกลงหรือกติกาเฉพาะเรื่อง ซึ่งผู้เล่นต้องแสดงความสามารถเฉพาะตน หรือความสามารถในการร่วมใจกันของกลุ่มเพื่อแข่งขันให้ได้ชัยชนะ การสอนโดยใช้เกมเป็นสื่อช่วยให้นักเรียนมีความสัมพันธ์สนิทสนมกัน นักเรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ความคิด และคุณธรรมในจิตใจของตน นักเรียนเกิดอารมณ์สนุก ตื่นเต้น การสอนโดยใช้เกมจึงทำให้นักเรียนไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน

ลักษณะของเกมที่ควรใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนมีดังนี้

1. เกม มีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์
2. เกม ต้องท้าทายให้รู้จักคิด ด้วยการกำหนดระยะเวลาให้ทำ ให้โอกาสสองทำ
3. เกม มีการเริ่มต้นและสิ้นสุด การเริ่มต้นของเกมจะมีสัญญาณ และมีการกำหนดให้

หยุดด้วยสัญญาณ

4. เกม มีบริเวณ มีขอบเขตกำหนดให้เล่น บริเวณหรือขอบเขตจะกว้างหรือแคบแตกต่างกันไปตามลักษณะของเกม

5. เกม มีกฎ และกติกา ซึ่งช่วยให้ผู้เล่นรู้วิธีเล่น การมีเสรีภาพ และการถูกควบคุมในการเล่น

6. เกม จัดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาและฝึกทักษะ

7. เกม ให้โอกาสแก่สมาชิกทุกคนได้เล่นร่วมกัน

ขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนด้วยเกม มีดังนี้

1. เกมที่นำมาจัดกิจกรรม ควรเป็นเกมที่แฝงด้วยคุณธรรม และสอดคล้องกับบทเรียน และมุ่งให้เกมเป็นสื่อ มีใจมุ่งแข่งขันเพื่อเอาชนะอย่างเดียว

2. เป็นเกมที่มีวิธีการเล่นไม่ซับซ้อน และไม่ใช้เวลานานเกินไป

3. นักเรียนมีโอกาสเล่นเกมนั้นหลายคน หรือผลัดกันเล่นได้ทั่วถึง

4. ครูอธิบายและสาธิตวิธีการเล่นอย่างชัดเจน นักเรียนเข้าใจกติกา รู้บทบาทของตน และใช้อุปกรณ์การเล่นได้ถูกต้อง

5. นักเรียนเล่นเกมตามกติกา และเวลาที่กำหนดให้ มีระเบียบวินัยและรับผิดชอบ

6. นักเรียนและครูร่วมกันสรุปผลและอภิปรายผลของการเล่นเกมนั้นพร้อมทั้งจัดเก็บอุปกรณ์ และจัดสถานที่ให้เรียบร้อย

7. ครูสรุป และเชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมที่สอนในบทเรียน

วัตถุประสงค์ของการใช้บทบาทสมมติ

1. เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในความรู้สึก พฤติกรรม การแสดงออกของผู้อื่น

2. เพื่อให้นักเรียนมีการปรับหรือเปลี่ยนแปลงคติ พฤติกรรมและการปฏิบัติตนในสังคมอย่างเหมาะสม

3. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกการใช้ความรู้ในการเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ฝึกการแก้ไขปัญหา และการตัดสินใจ

4. เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนได้มีโอกาสแสดงออกได้เรียนอย่างสนุกสนาน

5. เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีความใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น

3. กรณีตัวอย่าง (Case) เป็นการสอนที่สร้างขึ้นง่าย ๆ มีสาระ น่าสนใจ ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมเป็นอย่างมาก โดยครูสามารถใช้กรณีตัวอย่างหรือเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงมาดัดแปลงและใช้เป็นสื่อตัวอย่าง หรือเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์และอภิปรายกันเป็นการช่วยฝึกฝน การใช้ความคิดในการแก้ปัญหาหลายๆ แบบ วิธีนี้ช่วยให้คิดพิจารณาข้อมูลที่ได้รับอย่างถี่ถ้วนนอกจากนั้นยังช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยการเชื่อมโยงเอาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม สิ่งแวดล้อม ชีวิตประจำวันที่น่าสนใจ ชวนติดตาม และยงหาข้อสรุปเด่นชัดไม่ได้มา ปรับปรุงให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนอย่างมีกระบวนการและขั้นตอนที่เหมาะสม นักเรียนจะได้ฝึกฝนกับการเผชิญเรื่องราวต่างๆ นักเรียนจะได้ฝึกฝนการวิเคราะห์แยกแยะประเด็นปัญหาและตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์อย่างมีเหตุผล นอกจากนี้นักเรียนยังได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ความรู้สึกร่วมกันของตนเองต่อผู้อื่นด้วย พร้อมทั้งได้พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ การทำงานเป็นกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มย่อย และมติของกลุ่ม

4. สถานการณ์จำลอง (Simulation) เป็นการใช้สถานการณ์ที่จำลองขึ้นให้เหมือนจริงหรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงมาเป็นเครื่องมือ โดยให้เข้าไปอยู่ในสถานการณ์และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ในสถานการณ์จำลอง ทำให้ได้ทดลองแสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่ในชีวิตจริงอาจไม่กล้าแสดง การใช้สถานการณ์จำลองจะช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งในองค์ประกอบที่ซับซ้อนของความเป็นจริง

5. ละคร (Acting or Dramatization) คือ วิธีการที่ให้ผู้เรียนได้ทดลองแสดงบทบาทตามที่เรียนหรือกำหนดไว้ โดยผู้เรียนจะต้องพยายามแสดงให้สมบทบาทตามที่กำหนดไว้โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง วิธีการนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการที่จะเข้าใจความรู้สึก เหตุผลและพฤติกรรมของผู้อื่น ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน นอกจากนี้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงละครร่วมกันจะช่วยฝึกให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันและได้ฝึกการทำงานร่วมกัน

6. อภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group) การใช้กลุ่มย่อยช่วยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างทั่วถึง รวมทั้งให้สมาชิกเรียนรู้จากกันและกัน คือ ได้เรียนรู้จากความรู้สึก พฤติกรรม การปรับตัว การมีปฏิสัมพันธ์ การเรียนรู้บทบาทหน้าที่ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจร่วมกัน การใช้เทคนิคกลุ่มย่อยมีหลายวิธีด้วยกันแล้วแต่ผู้จัดจะคิดค้นขึ้น แต่ที่นิยมใช้จะเป็นกลุ่มระดมสมอง

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า เทคนิคของกิจกรรมกลุ่มนั้นมีหลากหลายวิธีด้วยกัน ได้แก่ เกม บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง (Simulation) และกลุ่มย่อย ซึ่งแต่ละวิธีจะมีการดำเนินการเฉพาะของแต่ละวิธี ฉะนั้นในการที่จะเลือกให้เทคนิคหรือวิธีการใดนั้น จึงต้องคำนึงถึงหลักการของแต่ละแบบตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความเหมาะสมในทุกด้าน รวมทั้งคำนึงถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกิจกรรมกลุ่มในแต่ละครั้งด้วย

2.2.8 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

1. ทฤษฎีสถาน (Field Theory) ของ Kurt Lewin ลักษณะของกลุ่มเป็น 2 แบบ

(วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรศุกกุล, 2522 อ้างจาก กาญจนา ไชยพันธุ์^{๔๕})

1.1 ลักษณะตามสภาพของกลุ่ม (Topological Construction) หมายถึง กลุ่มพิจารณาสภาพภายในของกลุ่มเป็นสำคัญ ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ก) พื้นที่ (Region) ส่วนของขนาดและรูปร่างของกลุ่ม (Social Space) มีความแตกต่างกันออกไป ทำให้กลุ่มเกิดความตึงเครียดหรือสมดุลได้

ข) ขอบเขต (Barrier) เป็นส่วนของขอบเขตที่ติดต่อกันระหว่างบุคคล ถ้าบุคคลหรือระหว่างกลุ่มต่อกัน มีขอบเขตมากก็จะเป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารหรือการสร้างสัมพันธ์กัน

1.2 ลักษณะตามการเคลื่อนที่ของกลุ่ม (Dynamics Construction) กลุ่มที่พิจารณาตามพลังกลุ่มเป็นสำคัญ

ก) ลดความตึงเครียด (Tension) เป็นภาวะที่เกิดความไม่สมดุลในกลุ่มสมาชิกของกลุ่ม ต้องช่วยกันลดความตึงเครียดลง

ข) ทิศทาง (Vector) เป็นการเคลื่อนที่ไปสู่จุดหมาย จะช่วยให้กลุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ถือว่าเป็นพลวัตของกลุ่ม ดังนั้นในกระบวนการกลุ่มสมาชิกต้องช่วยกันในการดำเนินกิจกรรมทำให้ทิศทางไปสู่จุดหมายเร็วขึ้น

ค) แรงดึงดูด (Valance) เป็นแรงยึดเหนี่ยวระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและแรงยึดเหนี่ยวระหว่างกลุ่ม ทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย ถ้าสมาชิกในกลุ่มมีแรงยึดเหนี่ยวสูง กลุ่มก็จะรวมตัวกันสูง ก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

1.3 พฤติกรรมของบุคคลในกลุ่ม

ก) พฤติกรรมเป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม กลุ่มไม่ได้เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและกันในกลุ่ม

ข) โครงสร้างของกลุ่มเกิดจากการรวมตัวของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน

ค) การรวมกลุ่มแต่ละครั้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยเป็นปฏิสัมพันธ์ในรูปของ การกระทำ ความรู้สึก และความคิด

ง) องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การกระทำ ความรู้สึกและความคิด จะก่อให้เกิดโครงสร้างของกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม

จ) สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากัน และพยายามช่วยกันทำงาน ซึ่งการที่บุคคลพยายามปรับบุคลิกภาพของตนที่มีความแตกต่างกันนี้ จะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้เกิดแรงผลักดันของกลุ่มในการทำงานเป็นไปด้วยดี

2. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Theory) ของ Bales (อ้างถึงใน ทิศนาخمมณี และคณะ, 2522) ได้กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ คือ

1. กลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์โดยการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

2. ปฏิสัมพันธ์จะเป็นปฏิสัมพันธ์ทุกๆ ด้าน คือ

ก) ปฏิสัมพันธ์ทางร่างกาย

^{๔๕} กาญจนา ไชยพันธุ์,กระบวนการกลุ่ม,(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,2549),หน้า ๒๔-๓๒.

ข) ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา

ค) ปฏิสัมพันธ์ทางจิตใจ

3. กิจกรรมต่างๆ ที่กระทำผ่านการมีปฏิสัมพันธ์นี้ จะก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก

3. ทฤษฎีบุคลิกภาพของกลุ่ม (Group Syntality Theory) ของ Cattell ทฤษฎีนี้อาศัยหลักการจากทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory) คือ กฎแห่งผล (Law of Effect) เพื่ออธิบายพฤติกรรมของกลุ่ม แนวคิดในทฤษฎีนี้ประกอบด้วย

1. ลักษณะของกลุ่มประกอบด้วย

ก) กลุ่มแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีบุคลิกภาพเฉพาะตัว (Population Traits) ได้แก่ สติปัญญา ทัศนคติ บุคลิกภาพ เป็นต้น

ข) กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีบุคลิกภาพเฉพาะกลุ่ม (Syntality Traits หรือ Personality Traits) ซึ่งจะทำให้แต่ละกลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป บุคลิกภาพของกลุ่มได้จากความสามารถของกลุ่มที่มีอยู่ในการกระทำของสมาชิกร่วมกัน เช่น การตัดสินใจ พฤติกรรม หรือการแสดงออกของสมาชิก

ค) กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะโครงสร้างภายในโดยเฉพาะ (Characteristic of Internal Structure) ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและแบบแผนหรือลักษณะในการรวมกลุ่ม เช่น มีการแสดงบทบาทตำแหน่งหน้าที่ มีการสื่อสารระหว่างสมาชิก เป็นต้น

2. พลั้งหรือการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของกลุ่ม (Dynamics of Syntality) หมายถึง การแสดงกิจกรรมหรือความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มเพื่อจุดมุ่งหมาย ใดๆอย่างหนึ่ง มีลักษณะ 2 ประการ คือ

ก) ลักษณะที่ทำให้กลุ่มรวมกันได้ (Maintenance Synergy) หมายถึงลักษณะของความร่วมมือในการทำกิจกรรมของสมาชิกแต่ละกลุ่มเพื่อให้ความสัมพันธ์ เป็นไปได้อย่างราบรื่นและก่อให้เกิดความสามัคคี ความร่วมแรงร่วมใจกัน (Cohesion) ซึ่งจะทำให้การรวมกลุ่มไม่มีการแตกแยก หรือการถอนตัวออกจากกลุ่ม

ข) ลักษณะที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ (Effective Synergy) หมายถึง กิจกรรมที่สมาชิกกระทำเพื่อให้กลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

4. ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม (A Theory of Group Achivement) ของ Stogdill มีวัตถุประสงค์สำคัญในเรื่องผลผลิตหรือสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม แต่เน้นโครงสร้างของทฤษฎี ประกอบด้วยตัวแปร 3 ประเภท คือ

1. การลงทุนของสมาชิกหรือตัวแปรที่สมาชิกป้อนใส่เข้าไป (Member Input) คือการแสดงออกของสมาชิกภายในกลุ่ม รวมถึงการกระทำและการแสดงออก โดยเฉพาะในเรื่องต่อไปนี้

ก) เมื่อบุคคลมาอยู่รวมกันจะมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้น มีการกระทำมีปฏิริยาตอบสนอง หรือการแสดงออกระหว่างสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

ข) การแสดงออก (Performance) หมายถึง การโต้ตอบหรือการตอบสนองของสมาชิกอันเป็นส่วนหนึ่งของการมีปฏิสัมพันธ์ เช่น การตัดสินใจ การเตรียมการสื่อสารการร่วมมือร่วมใจในการทำงาน

ค) ความคาดหวัง (Expectations) หมายถึง สิ่งที่ประกอบกันเข้าเพื่อช่วยเสริมแรงให้สมาชิกคาดหวังความพอใจที่จะได้รับการรวมกลุ่ม เช่น จุดมุ่งหมายของกลุ่มการแสดงบทบาทต่างๆ ความมั่นคงของกลุ่ม

2. สื่อกลางของการลงทุนของสมาชิก (Mediating Variables) เมื่อสมาชิกมีการลงทุนโดยการกระทำหรือมีปฏิสัมพันธ์ รวมทั้งการคาดหวังผลรวมกันแล้ว สิ่งหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ คือ การกำหนดโครงสร้างของกลุ่มขึ้นประกอบด้วย

ก) โครงสร้างอย่างเป็นทางการ คือ สิ่งที่คาดหวังจากการมีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น การกำหนดตำแหน่งให้แก่สมาชิกแต่ละคนให้มีฐานะและหน้าที่ตามที่ควรจะเป็นเพื่อให้ผลของการทำงานเป็นจริงขึ้นมาได้

ข) โครงสร้างเกี่ยวกับบทบาทสมาชิก คือ โครงสร้างของกลุ่มที่เชื่อว่าจะมีอยู่ภายในตัวสมาชิกแต่ละคน สมาชิกแต่ละคนจะมีอิสระที่จะแสดงบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่บทบาทที่กล่าวถึงได้แก่ ความรับผิดชอบและอำนาจในการทำตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ค) ผลของกลุ่มหรือสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม หมายถึง ผลที่ได้จากการลงทุนของสมาชิกจากการแสดงออกการมีปฏิสัมพันธ์ และการคาดหวังผลโดยผ่านการแสดงออกตามโครงสร้าง และการกระทำของกลุ่มที่กำหนดขึ้น ผลของกลุ่มที่ได้รับนี้มีอยู่ 3 ประการ คือ

ง) ผลผลิตของกลุ่ม (Productivity) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบ

จ) จริยธรรมของกลุ่ม (Morale) ความเป็นอิสระในการทำงานหรือการแสดงพฤติกรรมที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว ถ้ากลุ่มมีการกำหนดโครงสร้างและปฏิบัติตามโครงสร้างนั้น จริยธรรมของกลุ่มจะมีมากขึ้น

ฉ) บูรณาภาพของกลุ่ม (Integration) หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งช่วยให้กลุ่มคงสภาพทางโครงสร้างอยู่ได้และสามารถดำเนินกิจกรรมกลุ่มได้ด้วยดี จะปรากฏเป็นความพอใจของกลุ่มหรือการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในกลุ่มรวมถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิก การได้รับการสนับสนุนการแสดงปฏิกิริยาที่ส่งผลดีต่อกัน ลักษณะเช่นนี้บางครั้งเรียกว่า “แรงยึดเหนี่ยวของกลุ่ม (Cohesiveness)”

5. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมกลุ่ม (Exchange Theory) ของ Thibaut ทฤษฎีนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดนี้เป็นพื้นฐานของการทำหน้าที่ในกลุ่มได้เป็นอย่างดี แนวคิดที่สำคัญมี 3 ประการ คือ

1. ในการรวมกลุ่มทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ซึ่งเกิดจากการที่สมาชิกในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในรูปแบบต่างๆ เช่น การสื่อสาร หรือการแสดงพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งแสดงต่ออีกคนหนึ่ง เช่น การแสดงพฤติกรรม การกระทำหรือคำพูด

สรุปแนวคิดของทฤษฎีในประการแรกในการรวมกลุ่ม คือ

ก) สมาชิกมีความสัมพันธ์กัน (Interpersonal Relationship)

ข) สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction)

ค) การแสดงปฏิสัมพันธ์ คือ การแสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆของสมาชิก (Behavior Sequences)

ง) พฤติกรรมที่แสดงออกภายในกลุ่มจะเป็นพฤติกรรมที่เลือกสรรแล้ว (Behavior Repertoire)

2. แลกเปลี่ยนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก จะก่อให้เกิดผลของกลุ่ม (Group Outcome) จึงเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิก (Consequences of Interaction) ซึ่งประกอบด้วยรางวัลจากการมีปฏิสัมพันธ์ เช่น ความสบายใจ ความสนุกสนาน ความอึดอ้อมใจ ความพอใจ และเห็นคุณค่าของการพยายามกระทำพฤติกรรมนั้นให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการ

6. ทฤษฎีสังคมมิติ (Sociometric Theory) โมเรโน (Moreno) คือ ผู้ก่อตั้งทฤษฎีและอาศัยพื้นฐานทางทฤษฎี ดังนี้

1. การกระทำและจริยธรรมหรือขอบเขตการกระทำของกลุ่มจะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ คือ การแสดงบทบาทจำลอง (Role Playing) หรือสังคมมิติ (Sociometric)

2.2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

งานวิจัยในประเทศ

อรัญญา วันกิ่ง ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเอง ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า นักเรียนมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเองสูงขึ้น หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05 และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเองสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05^{๖๖}

จิรัฐถ์ ภูเจริญ ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ของนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในมหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า นักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเมื่อทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มแล้วส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านลักษณะพฤติกรรม ด้านสติปัญญาของนักศึกษา ด้านรูปร่างและคุณลักษณะ ด้านความสุขและความพึงพอใจ สำหรับด้านอัตมโนทัศน์ด้านความวิตกกังวล และลักษณะความเป็นคนน่านิยม มีระดับอยู่ในระดับปานกลาง และนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หลังจากทำกิจกรรมกลุ่มแล้ว มีอัตมโนทัศน์มากกว่าก่อนการทำกิจกรรมกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05^{๖๗}

^{๖๖} อรัญญา วันกิ่ง, ผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเอง ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์, **ปริญญาณิพนธ์** กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว), (กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ถ่ายเอกสาร, 2546), หน้า ๕๙.

^{๖๗} จิรัฐถ์ ภูเจริญ, ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ของนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในมหาวิทยาลัยราชภัฏ, **ปริญญาณิพนธ์** กศ.ม. (การศึกษาพิเศษ), (กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ถ่ายเอกสาร, 2551), หน้า ๖๗.

ศุภร บุตรสุวรรณ ได้ศึกษาเรื่องผลการใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์ แตกต่างกันโดยนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่ม แบบกลุ่มเปิดและกลุ่มปิด มีคะแนนความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน โดยนักเรียนกลุ่มปิดมีคะแนนสูงกว่านักเรียนกลุ่มเปิด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05^{๕๔}

พิมลรัตน์ ธรรมมา ได้ศึกษาเรื่องการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาอัตมโนทัศน์ของวัยรุ่นตอนต้น พบว่า ผลในการจัดกิจกรรมกลุ่มในแต่ละครั้งดำเนินไปด้วยความเป็นกันเอง สนุกสนาน นักเรียนให้ความร่วมมือในกิจกรรมดีมาก ทุกคนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น มีความมั่นใจ ทำให้นักเรียนรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นทั้งในด้านบวกและด้านลบ คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น มีความรักและความผูกพันมากขึ้น และผลการสังเกตเป็นรายบุคคล พบว่า ในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 นักเรียนยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น นักเรียนบางคนพูดด้วยความไม่มั่นใจ แต่หลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มในครั้งที่ 3 เป็นต้นไป นักเรียนมีพฤติกรรมมีเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด โดยนักเรียนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น มีความสุข มีความพึงพอใจในตนเองมากขึ้น^{๕๕}

งานวิจัยในต่างประเทศ

แบรณนิแกน ได้ทำการวิจัยโดยการใช้กิจกรรมกลุ่ม กับหลักทางจิตวิทยาการศึกษา เป็นรูปแบบในการพัฒนาความสามารถทางด้านวิชาการ ที่ Queensbury Middle School ซึ่งวัยรุ่นตอนกลางอายุระหว่าง 10 – 15 ปี เป็นช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านพัฒนาการต่างๆ มักคิดด้านลบกับตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดความเครียดและขาดความมั่นใจในตนเองรวมถึงการเรียนในระดับนี้ ต้องสามารถอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านวิชาการ เด็กวัยนี้จะถูกคาดหวังและเกิดแรงกดดันทางสังคมในเรื่องการเรียน การออกแบบการวิจัยครั้งนี้ส่งผลให้นักเรียนได้รู้การใช้ทักษะการสื่อสาร ทำอย่างไรจึงจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อนๆ การบริหารเวลาในการทำการบ้าน การ

^{๕๔} ศุภร บุตรสุวรรณ, ผลการใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่4, **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว), (พิษณุโลก:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, ถ่ายเอกสาร, 2550), หน้า ๖๖.

^{๕๕} พิมลรัตน์ ธรรมมา, **การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาอัตมโนทัศน์ของวัยรุ่นตอนต้น**, ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (การแนะแนวและให้คำปรึกษา), (ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ถ่ายเอกสาร, 2545), หน้า ๕๑-๕๕.

สนับสนุนจากพ่อแม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะกระตุ้นให้เด็กลดความกลัว มีความภาคภูมิใจในตนเอง และสามารถเรียนรู้อย่างมีความสุขพร้อมทั้งพัฒนาความสามารถด้านวิชาการให้สูงขึ้น

แฮมม์ ได้ทำการวิจัยโดยการใช้กิจกรรมกลุ่ม ในการพัฒนาทักษะความสัมพันธ์ในหมู่วัยรุ่นตอนต้น ที่ Middle School โดยที่ความสำคัญของการเข้ากลุ่มเพื่อน จะเกิดโอกาสที่ดีในการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อกลุ่มเกิดความไว้วางใจ ความรู้สึกที่เกิดจะมีคุณค่าและเกิดการรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกันมากขึ้น และยังพบว่า การเข้ากลุ่มทำให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะทำให้เข้าใจบุคคลที่อยู่รอบข้างมากขึ้นโดยลดความขัดแย้งลงจากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมกลุ่ม สามารถใช้ในการพัฒนาบุคลิกและพฤติกรรมในด้านต่างๆ ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ เช่น การพัฒนาทัศนคติด้านต่างๆ ความภาคภูมิใจในตนเอง ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความฉลาดทางอารมณ์ และความรับผิดชอบในด้านต่างๆ เป็นต้น ผู้สนใจจึงประสงค์ที่จะนำกิจกรรมกลุ่มมาใช้ในการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ต่อไป

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4

2.3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4

ความหมายของหลักอิทธิบาท 4

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึง อิทธิบาทวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์ ดังนี้ คำว่า อิทธิ มีอธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี กิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้เฉพาะ ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ธรรมเหล่านั้น คำว่า อิทธิบาท มีอธิบายว่า เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และวิญญานขันธของบุคคลผู้เป็นอย่างนั้น (ผู้ได้ธรรมที่มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา) คำว่า เจริญอิทธิบาท มีอธิบายว่า ภิกษุเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท 4 คือ คุณธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามประสบความสำเร็จ 4 ประการ^{๕๐} ดังนี้

ฉันทอิทธิบาท

ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่น เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประครองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภियोภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่าปธานสังขาร ประมวลย่อฉันทสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าฉันทสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

^{๕๐} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 35, อิทธิบาทวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 35/342 - 347.

วิริยธิบาท

ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำวิริยะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิริยสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ประมวลยอวิริยสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าวิริยสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

จิตติธิบาท

ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำจิตให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า จิตตสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ประมวลยอจิตตสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าจิตตสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

วิมังสีธิบาท

ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำวิมังสาให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น สร้างฉันทะ พยายามปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่าปธานสังขาร ประมวลยอวิมังสาสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกันจึงนับได้ว่าวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายว่า อิทธิบาทแยกเป็น อิทธิ แปลว่า ความสำเร็จ บาท แปลว่า ฐาน เเชิงรอง ดังนั้นอิทธิบาทจึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมี 4 อย่างคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา^{๕๐}

พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายว่า อิทธิบาท 4 ธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จมี 4 อย่าง คือ ฉันทะ มีความพอใจ มีใจรัก คือ พอใจที่จะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดี แห่งกิจกรรมหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่น ประกอบหมั่น กระทำสิ่งนั้น ด้วยความพยายามเข้มแข็ง

^{๕๐}พุทธทาสภิกขุ, การงานที่เป็นสุข, (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2537), หน้า: 9.

อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย จิตตะ เอาใจฝึก ฝึ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น แปลให้ง่ายตามลำดับว่า “มีใจรัก พากเพียรทำ เอาใจฝึก ฝึ ใช้ปัญญาสอบสวน”^{๕๒}

พุทธสูตร เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะเจริญอิทธิบาท ๓ อธิบาย ๔ เหล่านี้ อิทธิบาท ๔ เป็นฉนวน ฝึกในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิ จิตตสมาธิ วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ๓ อธิบาย ๔ เหล่านี้แล เพราะได้เจริญ ได้กระทำให้มาก ซึ่งอิทธิบาท ๔ เหล่านี้แล เขาจึงเรียกตถาคตว่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ญาณสูตร พระพุทธเจ้าเจริญอิทธิบาท ๔ อธิบาย ๔ เหล่านี้ จักขุ ญาณ ปัญญา วิชชา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมที่เราไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่า นี่เป็นอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทสมาธิและปธานสังขารอิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนั้นนี้แล อันเราควรเจริญ อิทธิบาทอันประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนั้นนี้แล อันเราเจริญแล้ว^{๕๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายอิทธิบาท 4 ว่า คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี 4 อย่าง^{๕๔} คือ

1. ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ฝึใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป
2. วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่น ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง
3. จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาใจฝึกฝึไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้สิ่งที่ทำ
4. วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

จารุมาศ เรื่องสุวรรณ ได้สรุปหลักอิทธิบาท 4 ไว้ว่า เป็นหลักแห่งการประกอบการงานใดๆ ให้สำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจและรักที่จะทำในงานนั้นๆ วิริยะ คือ ความพากเพียรในการทำงานอย่างไม่ย่อท้อจนงานสำเร็จ จิตตะ คือ การตั้งใจทำงานหมั่นตรวจตรางานอยู่เสมอ

^{๕๒} พระธรรมปิฎก, **พุทธธรรม**, พิมพ์ ครั้งที่ 10, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิกจำกัด, 2546), หน้า ๘๔๒ .

^{๕๓} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเล่มที่ ๑๙, **อิทธิบาทวิภังค์ สุตตันตภาชนีย์**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), หน้า ๒๗๑ – ๒๗๓.

^{๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์รวมเล่ม 3 ภาค ครั้งที่ 15, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, 2550), หน้า 160/231.

เอาใจใส่ในสิ่งที่ทำไม่เอาใจไปคิดในเรื่องอื่น วิมังสา คือ การคิดไตร่ตรองเกี่ยวกับงานที่ทำ ใช้สติปัญญาคิดใคร่ครวญข้อดีข้อเสีย และปรับแก้อย่างมีเหตุผล^{๕๕}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้คำแปลของอิทธิบาท 4 ไว้ 2 ทาง คือ หนึ่ง แปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้ผู้รู้ฤทธิ์ (Basic of Psychic Power) อีกอย่างหนึ่งแปลว่า ข้อปฏิบัติที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จ (Low of Success) และสุชีพ ปุญญานุภาพ (2539: 676) ได้ให้ความหมายอิทธิบาท 4 ไว้ดีกว่า เป็นคุณให้บรรลุความสำเร็จ 4 อย่าง ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะความเพียร จิตตะ เอาใจใส่ วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวน^{๕๖}

บุญมี แทนแก้ว กล่าวว่า ตามหลักพุทธศาสนากล่าวไว้ว่าผู้หวังความสำเร็จควรปฏิบัติในธรรมอันเป็นเครื่องนำไปสู่ความสำเร็จ หรือสำเร็จตามความประสงค์ หมายความว่าเมื่อต้องการความสำเร็จก็กำหนดต้องสร้างเหตุผลเพื่อให้เกิดผลนั้นๆ เพราะผลย่อมมาจากเหตุ การสร้างเหตุจนถึงแม้จะยากยิ่งเพียงใด หากใช้คุณธรรมเข้าสนับสนุนแล้วก็จะสำเร็จตามความประสงค์ได้ คุณธรรมที่จะช่วยให้สำเร็จหรือความสำเร็จกำหนดดังประสงค์ คือ อิทธิบาท 4^{๕๗}

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย กล่าวว่า อิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย หรือ หนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ความถูกต้อง และการเข้าถึงประโยชน์สุข นอกจากนี้ อิทธิบาทยังเป็นธรรมที่อนุโลมได้ว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่การงานของบุคคล เช่น ประสบความสำเร็จทางด้านการศึกษา การประกอบอาชีพการดำรงชีวิต เป็นต้น^{๕๘}

ปริญญ์ จงวัฒนา กล่าวว่า อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรม 4 ประการที่เป็นฐานนำไปสู่ความสำเร็จ^{๕๙} ดังนี้

1. ฉันทะ ความพอใจ ความพึงใจที่จะกระทำกิจใดๆ เพื่อให้ได้รับผลสำเร็จตามปรารถนา

๒. วิริยะ ความเพียร คือ มีความขยันหมั่น เพียรที่จะกระทำกิจใดๆ ที่ได้ตั้งปรารถนาไว้แล้ว และได้มีความพอใจ พึงใจ กระทำแล้วให้สำเร็จลุล่วงตามปรารถนา

^{๕๕} จารุมาศ เรื่องสุวรรณ, พันเอก, การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างตามหลักอิทธิบาท 4 ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพบก ,ปริญญาคุณศึกษาศาสตรบัณฑิต ปร.ด.อาชีวศึกษา ,(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ถ่ายเอกสาร,2548), หน้า ๓๕.

^{๕๖} สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

^{๕๗} บุญมี แทนแก้ว,**จริยศาสตร์**,พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์,๒๕๓๙), หน้า ๑๔๒.

^{๕๘} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย,ผศ.ดร, “**หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์**”, สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๑๕๕๐), หน้า ๒๓๘ .

^{๕๙} ปริญญ์ จงวัฒนา, **พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร**, (กรุงเทพฯ: บจก. ศิลป์สยามบรรณภัณฑ์และการพิมพ์,๒๕๕๐), หน้า ๑๔๔ - ๑๔๕.

3. จิตตะ จิตจตจ่อ คือ มีสติ มีสมาธิ ในการที่จะกระทำกิจใดๆ ที่ตั้งปรารถนาไว้แล้วได้มีความพอใจ พึงใจก่อกิจกรรมนั้นแล้วได้ใช้ความเพียรพยายามแล้ว ก็ต้องใช้กำลังใจ กำลังความคิด กำลังสติปัญญา และสมาธิ ไม่หันเหไปทางอื่น การกระทำกิจนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามปรารถนา

4. วิมังสา ความไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง พิสูจน์พิจารณา เมื่อกระทำสิ่งใดๆ แล้วย่อมประสบปัญหา ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ก็ต้องใช้การใคร่ครวญพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ เหล่านั้นด้วยอุบาย ปัญญา ตั้งข้อสมมติฐานเป็นเหตุ เพื่อที่จะหาปัจจัยองค์ประกอบในสิ่งที่ตนรู้มาเป็นข้อเปรียบเทียบเชิงกระทบ เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และทำการทดสอบทดลอง สามารถให้ผลได้จริงตามที่ตั้งข้อสมมติหรือไม่ กระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนมีความแน่ใจ จนสามารถประสบกับความสำเร็จได้ตามปรารถนาตั้งใจ

การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพด้วยอิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางการเรียน การทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสวดไว้อย่างแยกคล้าย อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งใครๆ ก็ท่องได้ จำได้ แต่จะมีสักกี่คนที่ปฏิบัติได้ครบกระบวนการทั้ง 4 ข้อ อันเป็น 4 ขั้นตอนต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้ตามความมุ่งหวัง ดังต่อไปนี้^{๑๑๑}

1) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร เราคงเคยได้ยินคำว่า "ขอฉันตามติจากประชุม" บ่อยๆ หรือ "มีฉันทะร่วมกัน" ก่อนเลิกการประชุมบางอันเป็นเสมือนสัญญาระหว่างกันว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ร่วมกันหรือละเว้นบางสิ่งร่วมกัน ซึ่งความเข้าใจในข้อนี้คิดว่าถูกเพียงครั้งเดียว เพราะความหมายของ "ฉันทะ" นั้นไม่ใช่แปลว่าเป็นสัญญาภาษากระต่ายหรือสัญญาที่ให้ไว้กับมวลหมู่สมาชิกเท่านั้น หากแต่เป็นสัญญาใจและเป็นใจที่ผูกพัน เป็นใจที่ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งนั้นอยู่เต็มเปี่ยม จึงจะเกิดความเพียรตามมาเปรียบได้กับนักวิจัยที่ศรัทธาและเชื่อมั่นในแนวคิดแนวปฏิบัติของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นซึ่งอาจมีมากน้อยต่างกัน คงไม่มีใครบอกได้นอกจากตัวนักวิจัยเองและผลของงานที่เกิดขึ้นจริงเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน การมีใจรัก ถือว่าสำคัญมาก ไม่ใช่ทำใจให้รักเพื่ออะไรสักอย่าง หรือ ห้ามใจไม่ให้รัก มันก็ยากยิ่งพอๆกัน เพราะรักดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความรักความศรัทธาของเราจริงๆ ขึ้นทำไปก็มีแต่จะทุกข์ทรมานแม้จะได้บางสิ่งทีมุ่งหวังแล้วก็ตาม ประการสำคัญเป็นการแอบแฝงมาจากความคิดอื่น ศรัทธาอื่นหรือความเป็นอื่นที่เราพยายามหาเหตุและผลมาอธิบายว่า มันคือสิ่งเดียวกันเพื่อให้สามารถดำเนินไปได้หรือเพื่อให้ตัวเองสบายใจที่สุด แต่ถ้าเรามีใจศรัทธาอันแรงกล้าแล้ว พลังสร้างสรรค์ก็จะบังเกิดขึ้นกับเราอย่างมหัศจรรย์ทีเดียว

เราจะสร้างฉันทะให้เกิดขึ้นได้อย่างไร พระพุทธองค์เคยสอนไว้ว่า มนุษย์เราต้องเลือกที่จะศรัทธาบางอย่างและหมั่นตรวจสอบศรัทธาของตัวเองว่าดีต่อตัวเองและดีต่อผู้อื่นอันรวมถึงสังคมโดยรวมหรือไม่ เมื่อดีทั้งสองอย่างก็จงมุ่งมั่นที่จะทำด้วยความตั้งใจ และหากไม่ดีก็จงเปลี่ยนแปลงศรัทธาเสียใหม่ ซึ่งเราต้องเลือก ไม่เช่นนั้นเราจะกลายเป็นคนที่สับสนไม่มีแก่นสารและเป็นคนไร้ราก

^{๑๑๑} <http://thaifamilymental.blogspot.com/2007/10/4.html>

ในที่สุด เมื่อเป็นคนไม่มีแก่นสารก็จะถูกชักชวนไปในทางที่ไม่ดีได้ง่ายนั่นเอง หากจะฝึกฝนตนเอง อาจเริ่มจากการตั้งคำถามกับตัวเองว่าเราศรัทธาอะไรอยู่ เพราะคนเราเมื่อศรัทธาอะไรก็จะได้พบกับสิ่งนั้น เข้าถึงสิ่งนั้น ศรัทธาในเทคโนโลยีเราก็จะเข้าถึงเทคโนโลยี ศรัทธาต่อชาวบ้านเราก็จะเข้าถึงชาวบ้าน ศรัทธาต่อวัตถุก็จะเข้าถึงวัตถุ ศรัทธาต่อลาภยศสรรเสริญก็จะเข้าถึงลาภถึงยศเข้าถึงตำแหน่ง ศรัทธาต่อความรู้ก็จะเข้าถึงความรู้ หรือศรัทธาต่อหลักธรรมก็จะเข้าถึงธรรม หรือไม่ศรัทธาอะไรเลยก็ไม่เข้าถึงก็ไม่เข้าถึงอะไรเลย เพราะความศรัทธานำมาซึ่งมุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อทำทุกอย่างให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เราศรัทธานั้นเอง ขณะเดียวกันก็ลองตรวจสอบตัวเองดูว่าสิ่งที่เราศรัทธากับสิ่งที่ยึดครองของเราศรัทธานั้นตรงกันหรือไม่ หากตรงกันก็เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตนหรือหากไม่ตรงกันก็เรียนรู้ที่จะให้โอกาสตัวเองไปสู่แห่งที่ที่เหมาะสมกว่า

2) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำจนเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวต่างๆ ดังนั้น คำว่า "วิริยะ" จึงหมายถึงความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง หากเราไม่มีความเพียรแล้วก็อ่อนน้อมได้ว่าเรามีฉันทะหลอกล้อ หรือศรัทธาหลอกล้อ ทั้งโกหกตัวเองและหลอกผู้อื่น เพื่ออะไรนั้น ผลงานที่เขาทำจะชี้ชัดออกมาเองว่าทำเพื่ออะไร ดังนั้น นักวิจัยท้องถิ่น จึงต้องมีใจที่รักต่อคนท้องถิ่นและรักต่อการทำงานวิจัยเพื่อแก้ปัญหาคนท้องถิ่น อันเป็นศรัทธาสูงสุด หากไม่เป็นเช่นนั้น ก็ได้แต่เพียงศรัทธาปากเปล่าที่ไร้แม้เงาของความมุ่งมั่นและทุ่มเท หากแต่มีศรัทธาอื่นให้ครุ่นคิดและกระทำอยู่ วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกละม้าย่อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่ใช่หมู่ทะเลดุดันรบเร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด ดังนั้น ความวิริยะอสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและท้าวทำต่ออุปสรรคใดๆทั้งมวล ความวิริยะมันเกิดจากอะไร เกิดจากศรัทธาหรือฉันทะนั้นเอง และเป็นศรัทธาที่มั่นคงด้วยไม่ว่าจะมีอุปสรรคใดๆมากระทบก็ตามก็จะไม่เปลี่ยนแปลง แต่อาจปล่อยวางหรือวางเฉยในบางเวลาบางสถานการณ์บ้าง เพื่อรอสถานะที่เหมาะสมกว่า ความวิริยะไม่ใช่ความอดทนอย่างเอาเป็นเอาตายหรือต้องให้ได้เสมอ แต่มันคือความแยบยลและเลือกที่จะทำบางอย่างเพื่อรักษาศรัทธาไว้หรือเพื่อรอวาระที่เหมาะสมอันหมายถึงการบรรลุผลแห่งศรัทธา ถ้าจะฝึกฝนเรื่องความวิริยะแล้วคงต้องเริ่มจากความคิดที่ว่า ต้องหมั่นฝึกฝนตนเองบ่อยๆ หมั่นทำหมั่นคิดหมั่นเขียนหมั่นนำเสนอและอย่าซีเกียจ อย่ากลัวความผิดพลาดและจงกล้าแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวของตัวเอง อย่าท้อต่องานหนักและงานมากให้คิดว่าทำมากรู้มากเก่งมากขึ้น อย่าบ่นว่าไม่มีเวลาเพราะเวลามีเท่าเดิม

3) จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตามค่านิยมใหญ่ๆปัจจุบัน สังคมซับซ้อน มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ละคนมีภาระหน้าที่ ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน เวลาอ่านหนังสือก็คิดถึงงานที่รับผิดชอบ เวลาอ่านทำงานก็คิดว่าต้องอ่านหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบ ไม่สามารถมีจิตจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน ผลคือ ทำอะไรก็ไม่ดีสักอย่างทำผิดๆถูกๆอยู่อย่างนั้น แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นเอง เราก็จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆด้วยใจที่

จดจ่อตั้งมั่นและไม่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่รอบรู้ ดังนั้น การที่คนจะรอบรู้ได้นั้น ต้องหมั่นศึกษาเรียนรู้อยู่เป็นเนืองนิจ ติดตามข่าวสารบ้านเมืองสม่ำเสมอ ต้องอ่านหนังสืออย่าให้ขาดและหลากหลายโดยไม่ยึดติดกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ประการสำคัญต้องฝึกตั้งคำถามกับตัวเองกับเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นรอบตัวเราพร้อมกับค้นหาคำตอบให้ได้ การฝึกสนทนากับผู้รู้บ่อยๆก็เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งเมื่อเราทำได้อย่างนี้แล้ว เราจะเป็นผู้ที่เข้าใจความรอบรู้ไปโดยปริยาย เมื่อเราเข้าใจความรอบรู้แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากที่จะวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อแท้ของเรื่องราวต่างๆ ออกมาสู่การตัดสินใจของหมู่คณะหรือแม้แต่เรื่องส่วนตัวของเราเอง ดังนั้น ความรอบคอบจึงแฝงไปด้วยความรอบรู้ตามสภาพจริงของมัน อันเป็นแนวปฏิบัติที่คนรุ่นใหม่ต้องสร้างให้เกิดเป็นนิสัยแก่ตนเอง ความรอบคอบนอกจากจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้แล้ว ยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย ถึงจะสามารถใช้จิตของเราพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่างๆนั้นได้อย่างเหมาะสม เพราะความดีงามตามแบบอย่างของคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคมนั้นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุข

4) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจาร์ณญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมามีเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น การทบทวนเรื่องราวจากภายในของตัวเราเองเป็นสิ่งสำคัญมากในยุคปัจจุบันที่ผู้คนเริ่มสับสนวุ่นวายอย่างเข้มข้น ทบทวนความคิดเพื่อตรวจสอบความคิดและการกระทำของเราว่าเราคิดหรือทำจากความคิดอะไร? พร้อมกับถามตัวเองว่าเราคิดอย่างนั้นเพื่ออะไร? เราทำสิ่งนี้เพื่ออะไร? เพื่อความสุขของตัวเองหรือเพื่อความสุขของสังคม? ฯลฯ ซึ่งจะทำให้เรารู้ว่าเราควรจะทำอะไร จุดไหนของสังคมหรือเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไรไปสู่การสร้างสรรคตนเองและสังคมที่งดงาม ในการวิจัยและการพัฒนานั้นเรามักจะใช้คำว่า "สรุปทบทวน" เป็นการสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดูว่าสิ่งที่คิดและทำมานั้นมันดำเนินไปในแนวทางที่วาดหวังหรือไม่ หรือว่าคิดไว้อย่างทำอีกอย่าง หรือคิดไว้แต่ไม่ได้ทำเลย หรือทำไปแล้วแต่ไม่ได้อย่างที่มุ่งหวัง ทั้งนี้จะได้วิเคราะห์ต่อไปว่า ที่มันสำเร็จมันเป็นเพราะอะไร และที่มันล้มเหลวมันเกิดจากอะไร เพื่อที่จะได้หาแนวทางแก้ไขหรือหาทางหลีกเลี่ยงผลเสียที่อาจเกิดขึ้น การสรุปทบทวนนั้น คนส่วนใหญ่ยังเข้าใจว่า สรุปเมื่องานเดินทางมาได้ครึ่งทางหรือสิ้นสุดการทำงาน หรืออย่างดีที่สุดมีการทำแผนงานรายไตรมาส คือทุก 3 เดือน จึงสรุปทบทวนครั้งหนึ่ง แต่จริงๆ แล้วการสรุปทบทวนควรจะทำให้อย่างสม่ำเสมอ อาจเป็นการพูดคุยกันหลังเสร็จสิ้นการทำกิจกรรมทุกครั้ง หรือหลังเลิกงานแต่ละวัน หรือใช้วิธีการแบบไม่เป็นทางการ เพื่อสรุปทบทวนของแต่ละคนให้ได้มากที่สุด หรือพูดคุยกับตัวเองบ้าง การที่เราคุยกับตัวเอง ด้วยสติ ความรู้เนื้อ รู้ตัว จะทำให้เรามองตัวเองชัดเจนขึ้น รู้ว่าขณะนี้ปัญหาของเราคืออะไร และจะแก้ไขอย่างไร เพราะธรรมชาติของคนเรา สายตาเรามองทอดมองออกไปข้างนอก ทำให้ไม่เห็นตัวเองและสิ่งใกล้ตัว ถ้าจะมองตัวเองต้องส่องกระจก ดังนั้น เราต้องหมั่นถามตัวเองว่า เราทำอะไรบ้างไม่รู้อะไรบ้าง เป้าหมายชีวิตเราคือ อะไร แล้วเราจะวิธีไปถึงจุดนั้นได้อย่างไร คำถามที่ดีหนึ่งคำถาม ดีกว่าคำตอบร้อยคำตอบ ถ้าเราตั้งคำถามกับตัวเองบ่อยๆ จิต เราก็จะหา

คำตอบให้เราได้ ไม่ เช่นนั้นเราก็มีชีวิตอยู่แบบไม่มีจุดหมายปลายทาง มีแต่ความทุกข์ใจหาทางออกให้กับชีวิตไม่ได้ หรือ ถ้ามีคนอื่นอยู่ด้วยเราก็คุยในใจ สร้างเสียงในใจ (inner voice) แต่ว่าวิธีที่ได้ผลคือ ปิดประตูห้องอยู่คนเดียวเงียบแล้วคุยกับตัวเองดังๆ หรือจะคุยกับหมากับแมวก็ได้ แต่ช่วงที่เหมาะสมที่สุดคือช่วงที่รู้สึกว่างและปลอดโปร่งจากเรื่องราวทั้งปวง ซึ่งควรทำให้เป็นนิสัย ดังนั้น "อิทธิบาท 4" จึงมีความหมายกับคนรุ่นใหม่ที่ต้องการจะเดินทางไปในสู่ความสำเร็จในชีวิตและการทำงาน เพราะหากทำได้ตามกระบวนการแล้ว สังคมความรู้ ชุมชนความรู้ และปัจเจกชนความรู้ คงอยู่ไม่ไกลเกินฝัน ประการสำคัญ "อิทธิบาท 4" ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวจากหลักธรรมข้ออื่นๆ อันเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงถึงกัน เพียงแต่อธิบายคนละบทบาทเท่านั้น สิ่งสำคัญ เราได้ใคร่ครวญในเรื่องเหล่านี้มาน้อยเพียงใด เพราะ ในโลกปัจจุบัน โลกที่สั่งสม อวิชามามากจนเกินล้น จึงกลายเป็นโลกที่ฉาบฉวยและวุ่นวายสูงสุด นั่นแปลว่าเราต้องฝึกฝนตนเองหลายเท่าตัวเพื่อจะเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมที่ก่อกำเนิดการพัฒนาที่จุดเริ่มต้นของตนเองอย่างแท้จริง

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในสังคมไทยตามหลักอิทธิบาท ๕^{๑๑๑}

สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รักความสงบ อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ และรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้ลดน้อยลงไป คนไทยให้ความสำคัญกับวัตถุและความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น ความเสื่อมทางด้านศีลธรรมจึงเกิดขึ้นแพร่หลายทั่วไป ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่งก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย และนับวันปัญหาดังกล่าวยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น สิ่งหนึ่งที่จะช่วยทำให้สังคมไทยมีความสุขและมีสันติสุข คือ คนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งการปฏิบัติเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยมีดังนี้

1. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในครอบครัว ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลหลัก ๆ คือ บิดามารดาและบุตรธิดา การที่ครอบครัวจะมีความสุข สมาชิกภายในครอบครัวต้องปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ทำดีต่อกัน คือ บิดามารดาควรปฏิบัติต่อบุตรโดยเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนให้ทำสิ่งที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมไม่ให้ประพฤตินิสัย ส่งเสียให้เล่าเรียน สอนมารยาทที่ดีงามในสังคม ไม่ลงโทษโดยใช้ความรุนแรง เป็นต้น ในขณะที่บุตรพึงปฏิบัติต่อบิดามารดาโดย มีความกตัญญูกตเวทิต์ เลี้ยงดูบิดามารดา ช่วยกิจการของครอบครัว ประพฤติตนเป็นคนดี เป็นต้น นอกจากนี้สามีและภรรยาควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อกัน โดยยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกัน เคารพและซื่อสัตย์ไม่นอกใจ รู้จักขยันใช้จ่ายอย่างประหยัดมีเหตุผลและมีความเข้าใจกัน

2. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในโรงเรียน สมาชิกในโรงเรียนประกอบด้วย ครู ลูกศิษย์ เพื่อน ๆ เป็นต้น ซึ่งสมาชิกที่ดีต้องปฏิบัติตนต่อกัน โดยครูมีหน้าที่อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ กิริยามารยาทต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ให้เป็นคนเก่ง คนดี นอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มี

^{๑๑๑} http://jakkritfunction1.blogspot.com/2010/06/blog-post_6549.html

เมตตา มีความยุติธรรมปฏิบัติตนต่อลูกศิษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนลูกศิษย์ควรปฏิบัติต่อครูโดยประพฤติดนเป้ฯคนว่านอนสอนง่าย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ชยันตั้งใจเรียน มีความกตัญญูกตเวที ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น นอกจากนี้นักเรียนทุกคนควรปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนโดยมีน้ำใจเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน มีความรักใคร่สามัคคีซื่อสัตย์ต่อกัน

3. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่นการปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีในท้องถิ่น เช่น ให้ความร่วมมือในการรักษาความสะอาด และพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ เสียภาษีให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ติดตามดูแลและตรวจสอบการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช่วยกันอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันป้องกันอาชญากรรมภัยจากสารเสพติด

4. การปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศการปฏิบัติตัวเป็นพลเมืองดีของประเทศ เช่น ไม่ปฏิบัติตนอันเป็นการละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลอื่น ไม่รวมตัวกันในทางที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน อารังรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เสียภาษีอากร และมีส่วนร่วมในหน่วยราชการหรือการป้องกันประเทศ เป็นต้น

ความรับผิดชอบต่อครอบครัวตามหลักอิทธิบาท ๔

ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ตามหลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง การที่นักเรียนตั้งใจช่วยเหลืองานต่างๆ ภายในบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน ตามความสมัครใจและพึงพอใจในการกระทำ และรู้จักแสดงความคิดเห็น และปฏิบัติตนเพื่อความสุขและชื่อเสียงของครอบครัว ช่วยแก้ปัญหาการที่สมาชิกไม่เข้าใจกัน ช่วยครอบครัวประหยัดไฟฟ้า น้ำ อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน เคารพเชื่อฟังบิดามารดา พอใจในสิ่งที่บิดามารดา อบรมสั่งสอนในทางที่ดีที่ควร ช่วยเหลือบิดามารดาในทุกโอกาสที่ได้ด้วยความพอใจที่ได้ทำ ใช้จ่ายอย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย พอใจในสิ่งที่ตนเอง มีความเพียรพยายามช่วยเหลือครอบครัวในทุกเรื่อง แบ่งเบาภาระของบิดามารดาอยู่เสมอ รู้จักอดออม เก็บหอมรอมริบเพื่ออนาคตของตนเองและครอบครัว กตัญญูรู้คุณของบิดามารดาเพียรพยายามตั้งมั่นในความกตัญญู^{๑๐๒}

ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท ๔

ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาด้วยความเต็มใจ พึงพอใจ รักษาผลประโยชน์ เกียรติยศชื่อเสียงของสถานศึกษา ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา ไม่ขีดเขียนฝาผนังห้องเรียน ห้องน้ำ แต่งเครื่องแบบนักเรียนเรียบร้อย ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น คอยตักเตือนเพื่อนที่จะหลงผิดอันทำให้โรงเรียนเสียชื่อเสียง เมื่อโรงเรียนต้องการความร่วมมือหรือความช่วยเหลือ ก็เต็มใจให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนตามความสนใจ และความสามารถของตนเพื่อ

^{๑๐๒} กรมสามัญศึกษา, หน่วยศึกษานิเทศก์, ชุดการสอนการปลูกฝังและการสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่อง ความรับผิดชอบ, (กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์, 2526), หน้า ๖๒-๖๙.

สร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน เช่นเป็นนักกีฬา แต่งคำขวัญ เรียงความ นักเรียนแต่งกายและ ประพฤติ ปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับ ของโรงเรียน พอใจที่จะอยู่ในกฎระเบียบอันถูกต้องและดีงามของ โรงเรียน นักเรียน รักและภาคภูมิใจ ในสถาบันการศึกษาของตน เพียรพยายามในการเรียนและตอบ แทนบุญคุณเสมอ^{๑๐๓}

ความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักอิทธิบาท ๔

ความรับผิดชอบต่อสังคม ตามหลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง การรู้จักพอใจฐานะและหน้าที่ที่ ความรับผิดชอบของตนที่มีต่อสังคมและปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม เพียรพยายามสร้าง ประโยชน์ แก่สังคมส่วนรวม โดยให้ตระหนักและยอมรับว่าประโยชน์จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดประโยชน์ส่วนรวม และไม่ละเลยที่จะเสีย สละประโยชน์ส่วนตน และกระทำในสิ่งที่จะรักษาหรือยังให้เกิดประโยชน์แก่ ส่วนรวม รัก ภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นของตนเอง เต็มใจสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญา ท้องถิ่นมิให้สูญหาย ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เข้าร่วมกิจกรรม ทางศาสนาและเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนากับชุมชนและท้องถิ่นของนักเรียนเสมอ ร่วมกิจกรรมวัน พ่อ วันแม่ พร้อมนำเอาพระราชดำรัส ของพระองค์มาปฏิบัติ ด้วยความรักและตั้งใจปฏิบัติ เมื่อทำผิด ต่อจารีตประเพณีของชุมชนหรือและถูกว่ากล่าวตักเตือน พร้อมทั้งจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเอง เสมอ^{๑๐๔}

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าความหมายของอิทธิบาท 4 คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ ความสำเร็จทั้งในด้านการเรียนและการงานอื่นๆ ให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตนเองตั้งเป้าหมายเอาไว้ ซึ่งมี 4 อย่าง คือ ฉันทะ ความรักความพอใจในหน้าที่การงานการเรียน วิริยะ คือ มีความขยันหมั่น เพียรพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายนั้นให้เสร็จสมบูรณ์ถูกต้องและทันเวลา จิตตะ คือ เอาใจใส่ใน หน้าที่ มีจิตจดจ่ออยู่กับหน้าที่ที่ทำ ไม่คิดฟุ้งซ่านอันเป็นบ่อเกิดให้ทำงานผิดพลาดได้ง่าย และวิมังสา คือ คอยตรวจสอบหาส่วนที่ผิดพลาด แล้วนำมาแก้ไขด้วยสติปัญญาของตน

2.3.2 ลักษณะของหลักอิทธิบาท 4

^{๑๐๓} กรมวิชาการ.(25๔๔).ความหมายของความรับผิดชอบ. สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก:

www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231

^{๑๐๔} คณะอนุกรรมการการจัดทำคู่มือการปลูกฝังค่านิยม.(25๒๖).ความหมายของความรับผิดชอบ.

สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค., 2556, จาก: www.sahavicha.com/?name=blog&file=readblog&id=231

ลักษณะของอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมที่มีความสัมพันธ์และมีผลต่อกัน หมายความว่า ผู้ที่ปฏิบัติงานหรือหน้าที่โดยที่มีคุณธรรมด้านใดด้านหนึ่งเด่นหรือสูงมาก จะส่งผลให้คุณธรรมด้านอื่นๆ สูงตามไปด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่าอิทธิบาท 4 คือความจริงที่ เกื้อหนุนกัน และมักมาด้วยกัน^{๑๐๕} เช่นเกิดฉันทะ มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจใส่อยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง แต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้อ ก็ด้วยถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่เป็นตัวนำ เป็นตัวชักจูงข้ออื่นๆ ในแต่ละกรณี เช่น เมื่อฟังธรรมด้วยกัน คนหนึ่งชอบศึกษาธรรม ฟังด้วยความรักความพอใจในธรรมอยากรู้ อยากเข้าใจในธรรมในยิ่งๆ ขึ้นไป จึงฟังด้วยจิตแน่วแน่ ก็มีฉันทะเป็นตัวเด่นชักนำสมาธิและกุศลธรรมข้ออื่นๆ อีกคนหนึ่งมีนิสัยหรือความรู้สึกเกิดขึ้นในขณะนั้นว่า เมื่อพบอะไรที่ฟังทำก็ต้องสู้ต้องเอาชนะ ต้องเข้าเผชิญและทำให้สำเร็จ จึงฟังด้วยความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ท้าทาย จะต้องพยายามเข้าใจให้ได้ ก็มีวิริยะเป็นธรรมเด่น อีกคนหนึ่งมีนิสัยเอาใจใส่รับผิดชอบไม่ว่าอะไรที่ตนเกี่ยวข้องก็ต้องใส่ใจเอาจิตจดจ่อติดตาม จึงตั้งใจฟังเอาจิตติดตามเนื้อความไป ก็มีจิตตะเป็นใหญ่ อีกคนหนึ่งคิดจะตรวจสอบว่าธรรมที่แสดงนั้นเป็นจริงหรือไม่ ดีหรือไม่ หรือจะค้นหาเหตุผลในธรรมที่ฟัง ฟังไปก็คิดใคร่ครวญพิจารณาสอบสวนไป ใจจึงแน่วแน้อยู่กับธรรมที่ฟัง ก็มีวิมังสาเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้บางแห่ง บางท่านจึงเรียกอิทธิบาท 4 นี้ว่า เป็นอธิบดี หรืออธิปไตย 4 โดยกำหนดเอาภาวะที่เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า ในกรณีอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ลักษณะคุณธรรมอิทธิบาท 4 ของแต่ละบุคคลจึงมีลักษณะเด่นหรือสูงในแต่ละด้านแตกต่างกันได้ และอาจมีคุณธรรมเป็นลักษณะเด่นหรือสูงมากกว่าหนึ่งด้านก็ได้

ดวงเดือน พันธมนาวิน ได้แบ่งลักษณะของอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย

1. ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ทำ
2. วิริยะ ความพากเพียร ไม่ท้อถอยในสิ่งที่ทำ
3. จิตตะ ความเอาใจใส่จดจ่อต่อสิ่งที่ทำ
4. วิมังสา ความไตร่ตรองในสิ่งที่ทำไปแล้ว

แบ่ง ตามพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ในด้านอิทธิบาท 4 ถือว่า เป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นหลักธรรมนำไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษาให้เหมาะสมตามหลักจริยธรรมหลักจริยธรรมนั้น เป็นข้อปฏิบัติที่นักศึกษาจะเลือกหลักธรรมไปใช้ประกอบในการศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จมีประสิทธิภาพสูง

2. นักเรียนนักศึกษามีความรู้สึกมั่นใจที่จะนำเอาหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษา ศึกษาเล่าเรียน โดยหลักธรรมดังกล่าวนี้หากนำไปใช้ในการศึกษาดังกล่าวแล้วจะประสบผลสำเร็จหรือไม่มากนักน้อยเพียงใดนั้น ต้องขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักศึกษาจะต้องสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 ขอบข่ายของหลักอิทธิบาทมีความหมายกว้างขวาง นักเรียนนักศึกษาต้องมีวิจรรณญาณและปัญญาหา

^{๑๐๕} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 6, ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 845 - 846.

เหตุผลล้นกรงที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน เป็นดรรชนีบ่งชี้ที่จะบอกถึงความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนตามเป้าหมายที่ตนเองกำหนดไว้

3. เหตุผลทางจริยธรรมก็เป็นส่วนประกอบอีกอย่างหนึ่งในการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด จริยธรรมเป็นเครื่องจูงใจ และเป็นปัจจัยที่จะผลักดันให้นักเรียนนักศึกษาได้นำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเล่าเรียนอย่างถูกต้องและเหมาะสม

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ก็เป็นสิ่งที่สำคัญเช่นเดียวกัน ที่จะทำให้นักศึกษามีความนิยมชมชอบที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประกอบใช้ในการศึกษาเล่าเรียน จริยธรรมเชิงพฤติกรรมก็เป็นค่านิยมในการศึกษาที่จะทำให้ให้นักศึกษานิยมชอบพอใจ มีความเพียร มีจิตมั่น มีการไตร่ตรอง ในการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างดีเลิศ การศึกษาหลักธรรมจริยธรรมเป็นองค์ประกอบในการเลือกสรรหลักอิทธิบาท 4 จะทำให้ทราบว่าบุคคลมีพฤติกรรมเหมาะสมที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 เป็นเครื่องมือในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนนักศึกษา ถ้านักเรียนนักศึกษาขาดหลักจริยธรรมก็จะไม่มีหลักเกณฑ์ในการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน หลักจริยธรรมและอิทธิบาท 4 จะต้องใช้ควบคู่กันไปเสมอ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด วิถีทางในการนำเอาหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ปฏิบัติจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องอาศัยหลักจริยธรรมเป็นขื่อนำทาง^{๑๐๖}

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าลักษณะของอิทธิบาท 4 ได้ว่า ลักษณะของอิทธิบาท 4 นั้น จะมีความสอดคล้องกัน คือ เมื่อมีฉันทะ พอใจที่จะเรียนแล้ว จะความเพียรพยายามเกิดขึ้นเพราะหวังที่จะเรียนให้ได้ผลดีตามที่ตนเองปรารถนา เมื่อขณะที่เรียนก็มีความเอาใจใส่เชื่อฟังตามที่ครูสอน ไม่หยอกล้อเพื่อเล่น ไม่ละทิ้งงานที่ได้รับมอบหมายจากครู เมื่อส่งครูแล้วเห็นความบกพร่องหรือผิดพลาดเกิดขึ้นก็พิจารณาหาข้อผิดพลาดนั้น แล้วก็แก้ไขเพื่อที่จะทำให้งานนั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

2.3.3 องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท 4

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ในความหมายของพุทธศาสนานั้นมีการกล่าวเอาไว้อย่างมากมาย แต่หลักๆ แล้วจะมีความหมายความหมายที่เป็นแก่นแท้ในการปฏิบัติเพื่อให้เห็นชอบเพียง 4 อย่าง

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึง อิทธิบาทวิงค์ สุตตันตภาชนีย์^{๑๐๗} ดังนี้

1. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทะสมาธิและปธานสังขาร
2. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร
3. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
4. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร

^{๑๐๖} ดวงเดือน พันธมนาวิน, **ต้นไม้จริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า ๒-๔.

^{๑๐๗} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 35, **อิทธิบาทวิงค์ สุตตันตภาชนีย์**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า 342 – 347.

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในด้านการเรียนและด้านอื่นๆ มี 4 ประการคือ

1. ฉันทะ คือ ความรักความพอใจในหน้าที่การเรียนและการงานของตนที่ได้รับมอบหมาย ไม่ทำเพื่อสักแต่ว่าทำ มีความทุ่มเทเพื่อหวังให้การเรียนนั้นออกมาได้เป็นที่ชื่นชอบ และพอใจทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย

2. วิริยะ คือ ความเพียรพยายามในหน้าที่การเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียน ไม่ว่าจะยากหรือง่ายจะเพียรพยายามจนถึงที่สุด ไม่ย่อท้อจนกว่าการเรียนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ล้มเลิกความเพียรก่อนที่จะได้ลองทำด้วยตนเอง

3. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการเรียนของตนเอง ไม่คิดไปในเรื่องอื่นนอกจากเรื่องเรียน เมื่อทำหน้าที่ของตนเองไม่สำเร็จ มีความใส่ใจเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา ตรวจสอบข้อบกพร่องอยู่เสมอเพื่อที่จะได้นำมาแก้ไขให้ดีขึ้น

4. วิมังสา คือ การใคร่ครวญไตร่ตรองหาเหตุผลของความผิดพลาดที่เกิดขึ้นว่าเกิดขึ้นได้เพราะอะไร แล้วหาหนทางแก้ไขข้อบกพร่อง

2.3.4 ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4

ปิ่น มุกกันต์ ปัญหาหรืออุปสรรคที่จะขัดขวางให้การทำงานนั้น ไม่ประสบความสำเร็จมีหลายทางคือ เกิดจากตัวเองก็มี เกิดจากเหตุการณ์แวดล้อมก็มี เกิดจากงานที่ทำนั้นเองก็มี แต่อุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งที่เกิดจากตัวเราที่ทำงานไม่สำเร็จ มี 4 อย่าง คือ ความเบื่อหน่าย ความเกียจคร้าน ความท้อถुर ความโม่งเขลา ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนวิธีการทำงานไว้มี 4 ข้อ เรียกว่า อิทธิบาท แปลว่าทางแห่งความสำเร็จ คือฉันทะ ความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความใส่ใจ วิมังสา ความคิดค้น ถ้ามีอิทธิบาท 4 นี้ครบแล้ว ย่อมบรรลุถึงความสำเร็จได้สมประสงค์หากสิ่งนั้นไม่เหลือวิสัย^{๑๐๔}

พระเมธีธรรมาภรณ์ กล่าวว่า อิทธิบาท 4 นอกจากจะเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในงานที่ทำแล้ว อิทธิบาทยังเป็นอายุวัฒนธรรมคือ ธรรมเป็นเหตุให้คนมีอายุยืนยาวอีกด้วย ดังที่มีพุทธดำรัสรับรองไว้ในมหาปริณีพพานสูตรว่า “ยสฺส กสฺสจฺจ อานนท จตฺตารโ อธิปาทา” เป็นต้น แปลความว่า “อานนท อิทธิบาท 4 บุคคลใดเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นพื้นฐานตั้งไว้ อบรม เริ่มไว้ดีแล้ว บุคคลนั้นเมื่อปรารถนาก็พึงดำรงชีวิตอยู่ตลอดกับหรือเกินกว่ากับ ” พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า การเจริญอิทธิบาททำให้คนมีชีวิตอยู่ตลอดอายุกับ หมายถึงมีชีวิตอยู่ได้จนครบเกณฑ์อายุขัยประมาณได้ 100 ปีหรือมากกว่านั้น^{๑๐๕}

วัตสันต์ (Watson อ้างอิงจาก พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเพราะมีการวางเงื่อนไข และการที่พฤติกรรมใดจะมีความเข้มข้นรุนแรงนั้น มิใช่เป็นเพราะรางวัล หรือการ

^{๑๐๔} ปิ่น มุกกันต์, พ.อ. มงคลชีวิตภาค 2 ,(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย ,2535), หน้า ๑๐.

^{๑๐๕} พระเมธีธรรมาภรณ์, “อิทธิปาทกถา” พุทธจักร โลกธรรมแผ่นดินชัยได้ด้วยศาสนา , (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,2539), หน้า ๑๐.

เสริมแรงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะการเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับสิ่งเร้า คือ สิ่งกระตุ้นให้นักเรียนมีความต้องการเรียนรู้ มีอิทธิบาทสมบูรณ์ก็เพราะสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกที่ทำให้นักเรียนมีแรงกระตุ้นที่จะเรียนรู้ มีสิ่งกระตุ้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ แรงจูงใจที่อยากจะเรียน ภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า ฉันทะ ความพอใจหรือความต้องการ มีความสัมพันธ์กับความเพียรพยายาม (วิริยะ) สนใจในการเรียนรู้โดยมิเห็นแก่ความยากลำบาก คือ ตั้งใจเรียนรู้ (จิตตะ) และ การหาวิธีการหรือการพิจารณา (วิมังสา) สิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการเรียน ละสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องต่อการเรียน ทำให้ตนเองประสบความสำเร็จ การศึกษาได้เพราะมีสิ่งเร้า^{๑๑๑}

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย อิทธิบาท 4 มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็ เพราะว่าการฝึกหัดคนให้มีคุณธรรมตามหลักอิทธิบาท 4 นี้จัดเป็นการใช้ปัญญาในการพิจารณาหาเหตุผลและกระบวนการทำงาน โดยวิมังสาเป็นผลของจิตตะ คือเมื่อตรวจตราดูแล้วเห็นว่า การทำงานของตนยังบกพร่องอยู่หรือผิดวัตถุประสงค์ อีกอย่างหนึ่งคือพิจารณาหาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอน งานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้น ๆ อย่างไร เป็นการทบทวนผลว่าเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่ ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลที่ไม่พึงปรารถนา ก็จัดการแก้ไขหรือปรับปรุงตามกระบวนการอิทธิบาท 4 นั้น^{๑๑๑}

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าความสำคัญของอิทธิบาท 4 ว่า มีความสำคัญต่อการเรียน การศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะถ้าขาดหลักอิทธิบาท 4 แล้ว ย่อมทำให้บุคคลนั้นไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน เพราะอิทธิบาท 4 จะทำให้บุคคลที่นำไปปฏิบัตินั้น เกิดสร้างความสำเร็จในหน้าที่การงานของตน พร้อมทั้งมีความขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่ในหน้าที่ของตน และกลับมาทบทวนไตร่ตรองหาข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น แล้วจึงนำข้อผิดพลาดนั้นไปแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นไป

2.3.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 4

1. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของ ดวงเดือน พันธุนาวิน

ดวงเดือน พันธุนาวิน ได้ศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมคนดีและคนเก่งสามารถสรุปออกมาในรูปของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม^{๑๑๒} ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่ามีองค์ประกอบทางจิตเกี่ยวข้องอยู่ 8 จิตลักษณะ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ จิตลักษณะที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจ ด้าน และลักษณะที่เป็นสาเหตุทางจิตอีก 5 ด้าน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกัน เมื่อนำไปประกอบเป็นภาพต้นไม้ จะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1) ส่วนดอกและผลไม้บนต้นไม้ 2) ส่วนลำต้นของต้นไม้ 3) ส่วนรากของต้นไม้ มีรายละเอียดดังนี้

^{๑๑๑} พงษ์พันธ์ พงษ์โสภานา, พฤติกรรมกลุ่ม, (กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา,2542),หน้า ๙๒.

^{๑๑๑} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย,ผศ.ดร, “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”, สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๑๕๕๐), หน้า ๒๓๙ .

^{๑๑๒} ดวงเดือน พันธุนาวิน, ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก,2544).

1. ส่วนดอกและผลไม้บนต้นไม้ คือ พฤติกรรมประเภทต่างๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของคนดีคนเก่ง พฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมการทำความดีและละเว้นความชั่ว พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ผลที่ออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าปรารถนานี้ มีสาเหตุมาจากสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนของต้นไม้ และลักษณะทางพื้นฐานทางจิตใจที่เป็นส่วนของรากต้นไม้

2. ส่วนลำต้นของต้นไม้ คือ สาเหตุทางจิตใจของพฤติกรรมประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่

1. การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ประเทศชาติมนุษยชาติและหลักการมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

2. จิตลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน คือ รู้จักคาดการณ์ไกล รู้จักควบคุมตัวเองได้ สามารถอดได้รอได้ มีความภูมิใจในการทำความดี แม้จะไม่มีคนอื่นเห็น

3. ความเชื่ออำนาจในตน คือ เชื่อว่าผลที่เกิดกับตนมาจากการกระทำของตนเอง ไม่ใช่เกิดจากความบังเอิญ หรือโชคเคราะห์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือบุคคลอื่นบันดาลให้

4. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ มีความมุ่งมั่น ในการที่จะทำงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายโดยไม่ย่อท้อ

5. ทศนคติ คุณธรรม ค่านิยม คือ (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม หรือ ค่านิยมอื่นๆ) คือ มองเห็น และเข้าใจในคุณค่า ประโยชน์ ความดีของการปฏิบัติหน้าที่เกิดความพึงพอใจ มีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

3. ส่วนรากของต้นไม้ คือ ลักษณะพื้นฐานทางจิตใจของพฤติกรรม ประกอบด้วย จิตลักษณะ 3 ด้าน ได้แก่

1. สติปัญญา คือ ความเฉลียวฉลาดมีการรู้คิดที่เหมาะสมกับอายุเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็มีความสามารถทางความคิดที่เป็นนามธรรมขั้น สูงได้ กล่าวคือ คิดแบบเป็นระบบได้เมื่อเป็นผู้ใหญ่

2. มีสุขภาพจิตที่ดี ได้แก่ มีความสุขในการทำงาน มีการปรับตัวที่ดี มีความวิตกกังวลน้อยเหมาะสมกับเหตุการณ์ มีอารมณ์มั่นคง มีความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมของการทำงาน

3. มีประสบการณ์ทางสังคมสูง คือ การเข้าใจมนุษย์และสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ได้รับประสบการณ์อย่างเพียงพอเหมาะสมตามอายุ ถ้าบุคคลมีลักษณะทางจิตใจ 3 ด้าน ที่เป็นส่วนรากของต้นไม้ในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุ และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม ก็จะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาทางจิตลักษณะทั้ง 5 ด้าน อันเป็นสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ได้

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพค

เพค ได้แบ่งขั้น ของพัฒนาการทางจริยธรรม^{๑๑๑} ไว้ ดังนี้

^{๑๑๑} Peck R.F. & R.J. Harighurst, *The Psychology of Character Development*, (New York: Wiley, 1960), P 79-80.

ขั้น ที่ 1 ไม่มีจริยธรรมอะไรเลยขาดความรู้ ความสำนึกกว่าสิ่งใดก็ตามที่ตัวเองกระทำลงไปนั้นมิผลดีหรือผลเสียต่อบุคคลอื่นอย่างไร ผู้มีจริยธรรมอยู่ในขั้น นี้ได้แก่ ทารก ในหมู่นักเรียนอาจมีอยู่บ้างแต่ก็น้อย

ขั้น ที่ 2 เป็นการกระทำด้วยตนเอง เอาใจใส่ในเรื่องของตนเองว่า ตนเองมีความต้องการอะไรบ้าง ทำตามอารมณ์หรือความพอใจของตนเองฝ่ายเดียว ทั้งๆ ที่รู้ว่าสิ่งที่ตนพอใจนั้นคนอื่นไม่พอใจ

ขั้นที่ 3 เป็นการกระทำตามเพื่อฝูง หรือทำตามแบบแผนที่หมู่คณะเขาปฏิบัติกันโดยไม่ใครไต่ตรองว่าสิ่งที่ทำนั้นดีหรือเลว เป็นผลเสียแก่บุคคลอื่นไหน

ขั้น ที่ 4 เป็นการกระทำตามระเบียบแต่ขาดความเข้าใจในเรื่องเหตุผลว่าทำไมต้องทำสิ่งนั้น

ขั้น ที่ 5 เป็นการกระทำอย่างมีเหตุผลและมีสติสัมปชัญญะ ขั้น นี้เป็นขั้นสูงสุด เป็นการปฏิบัติที่เป็นผลดีต่อทุกๆ คน แม้ว่าบางครั้งจะละเมิดระเบียบแบบแผนหรือผิดไปจากหลักการปฏิบัติตามหมู่คณะก็ตาม

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (psychoanalytic theory) ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ ธรรมชาติของมนุษย์มีความเลวติดตัวมาตั้งแต่เกิด พฤติกรรมต่างๆเกิดจากสัญชาตญาณ ซึ่งมี 2 ชนิด คือสัญชาตญาณทางเพศและสัญชาตญาณความก้าวร้าว นอกจากนี้ยังเกิดจากระบบของจิต 3 ประการ คือ อิด (id) , อีโก้ (ego) และซุเปอร์อีโก้ (super ego)^{๑๑๔}

ฟรอยด์ (Freud) เป็นชาวออสเตรีย เป็นคนแรกๆ ที่เห็นความสำคัญของ พัฒนาการในวัยเด็ก ถือว่าเป็นรากฐานของ พัฒนาการของบุคลิกภาพ ตอนวัยผู้ใหญ่ สนับสนุนคำกล่าวของนักกวี Wordsworth ที่ว่า "The child is father of the man" และมีความเชื่อว่า 5 ปีแรกของชีวิตมีความสำคัญมาก เป็นระยะวิกฤติของพัฒนาการ ของชีวิตบุคลิกภาพของผู้ใหญ่ มักจะเป็นผลรวมของ 5 ปีแรก ฟรอยด์เชื่อว่า บุคลิกภาพของผู้ใหญ่ ที่แตกต่างกัน ก็เนื่องจากประสบการณ์ของแต่ละคน เมื่อเวลาอยู่ในวัยเด็ก และขึ้นอยู่กับว่าเด็กแต่ละคน แก้ปัญหาของความขัดแย้งของแต่ละวัยอย่างไร ทฤษฎีของฟรอยด์มีอิทธิพลทางการ รักษาคนไข้โรคจิต วิธีการนี้เรียกว่า จิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) โดยให้คนไข้ระบายปัญหาให้จิตแพทย์ฟัง ทฤษฎีของฟรอยด์อาจจะกล่าวหลักโดยย่อต่อไปนี้ ฟรอยด์ได้แบ่งจิตของมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับ คือ

๑. จิตสำนึก (Conscious)
๒. จิตก่อนสำนึก (Pre-conscious)
๓. จิตไร้สำนึก (Unconscious)

เนื่องจากระดับจิตสำนึก เป็นระดับที่ผู้แสดงพฤติกรรมทราบ และรู้ตัว ส่วนเนื้อหาของระดับ จิตก่อนสำนึก เป็นสิ่งที่จะดึงขึ้นมา อยู่ในระดับจิตสำนึก ได้ง่าย ถ้าหากมีความจำเป็นหรือต้องการ ระดับจิตไร้สำนึกเป็นระดับที่อยู่ในส่วนลึกภายในจิตใจ จะดึงขึ้นมาถึงระดับจิตสำนึกได้ยาก

^{๑๑๔} Freud.(1856-1939). **ทฤษฎีจิตวิเคราะห์**. สืบค้นเมื่อ 10 ธ.ค.,2556, จาก : www.novabizz.com/NovaAce/Personality/Theory_Freud.htm.

แต่สิ่งที่อยู่ในระดับไร้สำนึก ก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ฟรอยด์เป็นคนแรก ที่ได้ให้ความคิดเกี่ยวกับแรงผลักดันไร้สำนึก (Unconscious drive) หรือแรงจูงใจไร้สำนึก (Unconscious motivation) ว่าเป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรม และมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของมนุษย์

ฟรอยด์กล่าวว่า มนุษย์เรามีสัญชาตญาณติดตัวมาแต่กำเนิด และได้แบ่งสัญชาตญาณออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. สัญชาตญาณเพื่อการดำรงชีวิต (Life instinct)
2. สัญชาตญาณเพื่อความตาย (Death instinct)

สัญชาตญาณบางอย่าง จะถูกเก็บกดไว้ในจิตไร้สำนึก ฟรอยด์ได้อธิบายเกี่ยวกับสัญชาตญาณเพื่อการดำรงชีวิตไว้อย่างละเอียด ได้ตั้งสมมติฐานว่า มนุษย์เรามีพลังงานอยู่ในตัวตั้งแต่เกิด เรียกพลังงานนี้ว่า "Libido" เป็นพลังงานที่ทำให้คนเราอยากมีชีวิตอยู่ อยากสร้างสรรค์ และอยากจะมีความรัก มีแรงขับทางด้านเพศ หรือกามารมณ์ (Sex) เพื่อจุดเป้าหมาย คือความสุขและความพึงพอใจ (Pleasure) โดยมีส่วนต่างๆ ของร่างกายที่ไวต่อความรู้สึก และได้เรียกส่วนนี้ว่า อีโรจีเนียสโซน (Erogenous Zones) แบ่งออกเป็นส่วนต่างดังนี้

- ส่วนปาก ช่องปาก (Oral)
- ส่วนทวารหนัก (Anal)
- และส่วนทางอวัยวะสืบพันธุ์ (Genital Organ)

ฉะนั้น ฟรอยด์กล่าวว่าความพึงพอใจในส่วนต่างๆ ของร่างกายนี้ เป็นไปตามวัย เริ่มตั้งแต่วัยทารก จนถึงวัยผู้ใหญ่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ชั้น คือ

1. ชั้นปาก (Oral Stage)
2. ชั้นทวารหนัก (Anal Stage)
3. ชั้นอวัยวะเพศ (Phallic Stage)
4. ชั้นแฝง (Latence Stage)
5. ชั้นสนใจเพศตรงข้าม (Genital Stage)

1) ชั้นปาก (0-18 เดือน) ฟรอยด์เรียกชั้นนี้ว่า เป็นชั้นออโรล เพราะความพึงพอใจอยู่ที่ช่องปาก เริ่มตั้งแต่เกิด เด็กอ่อนจนถึงอายุราวๆ 2 ปี หรือวัยทารก เป็นวัยที่ความพึงพอใจ เกิดจากการดูดนมแม่ นมขวด และดูดนิ้ว เป็นต้น ในวัยนี้ความคับข้องใจ จะทำให้เกิดภาวะที่เรียกว่า "การติดตรึงอยู่กับที่" (Fixation) ได้และมีปัญหาทางด้านบุคลิกภาพ เรียกว่า "Oral Personality" มีลักษณะที่ชอบพูดมาก และมักจะติดบุหรี่ เหล้า และชอบดูด หรือกัตอยู่เสมอ โดยเฉพาะเวลาที่มีความเครียด บางครั้งจะแสดงด้วยการดูดนิ้ว หรือดินสอ ปากกามีลักษณะแบบนี้อาจจะชอบพูดจาถากถาง เหน็บแนม เสียดยผู้อื่น

2) ชั้นทวารหนัก (18 เดือน - 3 ปี) ฟรอยด์กล่าวว่า เด็กวัยนี้ได้รับความพึงพอใจทางทวารหนัก คือ จากการขับถ่ายอุจจาระ และในระยะซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง และความคับข้องใจของเด็กวัยนี้ เพราะพ่อแม่มักจะหัดให้เด็กใช้กระโถน และต้องขยับถ่ายเป็นเวลา เนื่องจากเจ้าขอความต้องการของผู้ฝึก และความต้องการของเด็ก เกี่ยวกับการขยับถ่ายไม่ตรงกันของเด็ก คือความอยากที่จะถ่ายเมื่อไรก็ควรจะทำได้ เด็กอยากจะขยับถ่ายเวลาที่มีความต้องการ กับเวลาที่พ่อแม่หัดให้ขยับถ่ายเป็นเวลา บางทีเกิดความขัดแย้งมาก ทำให้เกิดมีบุคลิกภาพนี้เรียกว่า "Anal Personality" ผู้ที่

มีพฤติกรรมแบบนี้ อาจจะเป็นคนที่ชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นพิเศษ และค่อนข้างประหยัด มัธยัสถ์ หรืออาจมีบุคลิกภาพตรงข้าม คืออาจจะเป็นคนที่ใจกว้าง และไม่มีความเป็นระเบียบ เห็นได้จากห้องทำงานส่วนตัวจะรกไม่เป็นระเบียบ

3) ขั้นอวัยวะเพศ (3-5 ปี) ความพึงพอใจของเด็กวัยนี้อยู่ที่อวัยวะสืบพันธุ์ เด็กมักจะจับต้องลูกคลำอวัยวะเพศ ระยะเวลานี้ ฟรอยด์กล่าวว่า เด็กผู้ชายมีปมเอ็ดดิปัส (Oedipus Comple) ฟรอยด์อธิบายการเกิดของปมเอ็ดดิปัสว่า เด็กผู้ชายติดแม่และรักแม่มาก และต้องการที่จะเป็นเจ้าของแม่แต่เพียงคนเดียว และต้องการร่วมรักกับแม่ แต่ขณะเดียวกันก็ทราบว่ามีแม่และพ่อรักกัน และก็รู้ว่าตนต้องยกว่าพ่อทุกอย่าง ทั้งด้านกำลังและอำนาจ ประกอบกับความรักพ่อ และกลัวพ่อ ฉะนั้นเด็กก็พยายามที่จะเก็บกตความรู้สึก ที่อยากเป็นเจ้าของแม่แต่คนเดียว และพยายามทำตัวให้เหมือนกับพ่อทุกอย่าง ฟรอยด์เรียกกระบวนการนี้ว่า "Resolution of Oedipal Comple " เป็นกระบวนการที่เด็กชายเลียนแบบพ่อ ทำตัวให้เหมือน "ผู้ชาย" ส่วนเด็กหญิงมีปมอีเล็คตรา (Electra Comple) ซึ่งฟรอยด์ก็ได้ความคิดมาจากนิยายกรีก เหมือนกับปมเอ็ดดิปัส ฟรอยด์อธิบายว่า แรกทีเดียวเด็กหญิงก็รักแม่มากเหมือนเด็กชาย แต่เมื่อโตขึ้นพบว่าตนเองไม่มีอวัยวะเพศเหมือนเด็กชาย และมีความรู้สึกอิจฉาผู้ที่มีอวัยวะเพศชาย แต่เมื่อทำอะไรไม่ได้ก็ยอมรับ และโกรธแม่มาก ถอนความรักจากแม่มารักพ่อ ที่มีอวัยวะเพศที่ตนปรารถนาจะมี แต่ก็รู้ว่าแม่และพ่อรักกัน เด็กหญิงจึงแก้ปัญหาด้วยการใช้กลไกป้องกันตน โดยเก็บความรู้สึกความต้องการของตน (Repression) และเปลี่ยนจากการโกรธเกลียดแม่ มาเป็นรักแม่ (Reaction Formation) ขณะเดียวกันก็อยากทำตัวให้เหมือนแม่ จึงเลียนแบบ สรุปลงได้ว่าเด็กหญิงมีความรักพ่อ แต่ก็รู้ว่าแย่งพ่อมาจากแม่ไม่ได้ จึงเลียนแบบแม่ คือ ถือแม่เป็นแบบฉบับ หรือต้นแบบของพฤติกรรมของ "ผู้หญิง"

4) ขั้นแฝง (Latency Stage) เด็กวัยนี้อยู่ระหว่างอายุ 6-12 ปี เป็นระยะที่ฟรอยด์กล่าวว่า เด็กเก็บกตความต้องการทางเพศ หรือความต้องการทางเพศสงบลง (Quiescence Period) เด็กชายมักเล่น หรือจับกลุ่มกับเด็กชาย ส่วนเด็กหญิง ก็จะเล่น หรือจับกลุ่มกับเด็กหญิง

5) ขั้นสนใจเพศตรงข้าม (Genital Stage) วัยนี้เป็นวัยรุ่นเริ่มตั้งแต่อายุ 12 ปีขึ้นไป จะมีความต้องการทางเพศ วัยนี้จะมี ความสนใจในเพศตรงข้าม ซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นของวัยผู้ใหญ่ ฟรอยด์กล่าวว่า ถ้าเด็กโชคดี และผ่านวัยแต่ละวัย โดยไม่มีปัญหาก็จะเจริญเติบโต เป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพปกติ แต่ถ้าเด็กมีปัญหา ในแต่ละขั้นของพัฒนาการ ก็จะมีบุคลิกภาพผิดปกติ ซึ่งฟรอยด์ได้ตั้งชื่อตามแต่ละวัย เช่น "Oral Personalities" ในวัยทารกจนถึง 2 ปี ผู้ใหญ่ที่มี Oral Personality เป็นผู้ที่มีความต้องการที่จะหาความพึงพอใจ ทางปากอย่างไม่จำกัด เช่น สูบบุหรี่ กัดนิ้ว ดูดนิ้ว รับประทานมาก มีความสุขในการกิน และชอบดื่ม คนที่มี Oral Personality อาจจะเป็นผู้ที่เห็นโลกในทางดี (Optimist) มากเกินไป จนถึงกับเป็นคนที่ไม่ยอมรับความจริงของชีวิต หรืออาจจะเป็น คนที่แสดงตนว่าเป็นคนเก่ง ไม่กลัวใคร และใช้ปากเป็นเครื่องมือ เช่น ชอบพูดเยาะเย้ย ถากถางและกระแนะกระแหนผู้อื่น เกิดในระยะที่ 2 ของชีวิต คือ อายุราวๆ 2-3 ปี จะทำให้บุคคลนั้น มีบุคลิกภาพแบบ Anal Personalityซึ่งอาจจะมีลักษณะต่างๆดังนี้

1) เป็นคนเจ้าสะอาดมากเกินไป (Obsessively Clean) และเรียบร้อยเจ้าระเบียบ เข้มงวดและเป็นที่ต้องทำอะไรตามกฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้

2) อาจจะมีลักษณะตรงข้ามเลยคือรุ่มรังไม่เป็นระเบียบ

3) อาจจะเป็นคนสุรุษร้าย หรือตระหนี่ก็ได้ ผู้ชายที่แต่งงานก็คิดว่า ตนเป็นเจ้าของ "ผู้หญิง" ที่เป็นภรรยาเก็บไว้แต่ในบ้าน หึงหวงจนทำให้ภรรยาไม่มีความสุข ผู้หญิงที่มี anal personality ก็หึงหวงสามีมาก จนทำให้ชีวิตสมรสไม่มีความสุข

บุคลิกภาพ : Id Ego และ Superego

Id เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่ติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด แต่เป็นส่วนที่จิตไร้สำนึก มีหลักการที่จะสนองความต้องการของตนเองเท่านั้น เอาแต่ได้อย่างเดียว และจุดเป้าหมายก็คือ หลักความพึงพอใจ (Pleasure Principle) Id จะผลักดันให้ Ego ประกอบในสิ่งต่างๆ ตามที่ Id ต้องการ Ego เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ที่พัฒนามาจากการที่ทารกได้ติดต่อกับโลก ภายนอก บุคคลที่มีบุคลิกภาพปกติ คือ บุคคลที่ Ego สามารถที่ปรับตัวให้เกิดสมดุลระหว่างความต้องการของ Id โลกภายนอก และ Superego หลักการที่ Ego ใช้คือหลักแห่งความเป็นจริง (Reality Principle) Superego เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่เกิดขึ้นในระยะที่ 3 ของพัฒนาการที่ชื่อว่า "Phallic Stage" เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพที่ตั้งมาตรการของพฤติกรรมให้แก่แต่ละบุคคล โดยรับค่านิยมและมาตรฐานจริยธรรมของบิดามารดา เป็นของตน โดยตั้งเป็นมาตรการความประพฤติ มาตรการนี้จะเป็นเสียงแทนบิดามารดา คอยบอกว่าอะไรควรทำ หรือไม่ควรทำ มาตรการของพฤติกรรมโดยมากได้มาจากกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่พ่อแม่สอนและ มักจะเป็นมาตรฐานจริยธรรม และค่านิยมต่างของพ่อแม่ ฟรอยด์กล่าวว่าเป็นผลของการปรับของ Oedipus และ Electra Comple ซึ่งนอกจาก ทำให้เด็กชายเลียนแบบพฤติกรรมของ "ผู้ชาย" จากบิดา และเด็กหญิงเลียนแบบพฤติกรรมของ "ผู้หญิง" จากมารดาแล้ว ยังยึดถือหลักจริยธรรม ค่านิยมของบิดามารดา เป็นมาตรการของพฤติกรรมด้วย

Superego แบ่งเป็น 2 อย่างคือ

- 1."Conscience"ซึ่งคอยบอกให้หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา
- 2."Egoideal"ซึ่งสนับสนุนให้มีความประพฤติดี

"Conscience" มักจะเกิดจากการชู้ว่าจะทำโทษ เช่น "ถ้าทำอย่างนั้นเป็นเด็กไม่ดี ควรจะละอายแก่ใจที่ประพฤติเช่นนั้น" ส่วน "Ego ideal" มักจะเกิดจากการให้แรงเสริมบวก หรือการยอมรับ เช่น แม่รักหนู เพราะหนูเป็นเด็กดี ฟรอยด์ถือว่าความต้องการทางเพศเป็นแรงขับ และไม่จำเป็นจะอยู่ในระดับจิตสำนึกเสมอไป แต่จะอาจอยู่ในระดับจิตไร้สำนึก (Unconscious) และมีพลังงานมาก ความคิดของฟรอยด์เกี่ยวกับแรงขับระดับจิตไร้สำนึกเป็นประโยชน์ในการเข้าใจพฤติกรรมของคนซึ่งปัจจุบันนี้นักจิตวิทยาส่วนใหญ่ยอมรับความคิดของฟรอยด์เกี่ยวกับ Unconscious motivation แม้ว่าจะไม่รับหลักการของฟรอยด์ทั้งหมด

ฟรอยด์กล่าวว่า พัฒนาการทางบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะช่วงวัยทารก วัยเด็ก และวัยรุ่น ระบบทั้ง 3 ของบุคลิกภาพ คือ Id, Ego และ Superego จะทำงานประสานกันดีขึ้น เนื่องจากเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือโลกภายนอกมากขึ้น ยิ่งโตขึ้น Ego ก็ยิ่งแข็งแกร่งขึ้น และสามารถที่จะควบคุม Id ได้มากขึ้น

องค์ประกอบที่มีส่วนพัฒนาการทางบุคลิกภาพมีหลายอย่างซึ่งฟรอยด์ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1. วุฒิภาวะ ซึ่งหมายถึงขั้นพัฒนาการตามวัย
2. ความคับข้องใจ ที่เกิดจากความสมหวังไม่สมหวัง เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

ภายนอก

3. ความคับข้องใจ เนื่องมาจากความขัดแย้งภายใน

4. ความไม่พร้อมของตนเอง ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านเชาวน์ปัญญา และการขาดประสบการณ์

5. ความวิตกกังวล เนื่องมาจากความกลัว หรือความไม่กล้าของตนเอง

فروยด์เชื่อว่า ความคับข้องใจ เป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาการทางบุคลิกภาพ แต่ต้องมีจำนวนพอเหมาะที่จะช่วยพัฒนา Ego แต่ถ้ามีความคับข้องใจมากเกินไป ก็จะเกิดมีปัญห และทำให้เกิดกลไกในการป้องกันตัว (Defense Mechanism) ซึ่งเป็นวิธีการปรับตัวในระดับจิตไร้สำนึก กลไกในการป้องกันตัวมักจะเป็นสิ่งที่คนทั่วไปนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันของบุคคลปกติทุกวัย ตั้งแต่อนุบาลจนถึงวัยชรา

กลไกในการป้องกันตัว (Defense Mechanism) فروยด์และบุตรเอนนา فروยด์ ได้แบ่งประเภทกลไกในการป้องกันตัวดังต่อไปนี้

๑. การเก็บกด (Repression) หมายถึง การเก็บกดความรู้สึกไม่สบายใจ หรือความรู้สึกผิดหวัง ความคับข้องใจไว้ในจิตใต้สำนึก จนกระทั่ง ลืมกลไกป้องกันตัวประเภทนี้มีอันตราย เพราะถ้าเก็บกดความรู้สึกไว้มากจะมีความวิตกกังวลใจมาก และอาจทำให้เป็นโรคประสาทได้

๒. การป้ายความผิดให้แก่ผู้อื่น (Projection) หมายถึง การลดความวิตกกังวล โดยการป้ายความผิดให้แก่ผู้อื่น ตัวอย่าง ถ้าตนเองรู้สึกเกลียด หรือไม่ชอบใครที่ตนควรจะชอบก็อาจจะบอกว่าคุณนั้นไม่ชอบตน เด็กบางคนทีโง่งในเวลาสอบ ก็อาจจะป้ายความผิด หรือใส่โทษว่าเพื่อโง่ง

๓. การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) หมายถึง การปรับตัว โดยการหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง โดยให้คำอธิบายที่เป็นที่ยอมรับสำหรับคนอื่น ตัวอย่างเช่น พ่อแม่ที่ตีลูก มักจะบอกว่า การตีทำเพื่อเด็ก เพราะเด็กต้องได้รับการทำโทษเป็นบางครั้งจะได้เป็นคนดี พ่อแม่จะไม่ยอมรับว่าตี เพราะโกรธลูก นักเรียนที่สอบตกก็อาจจะอ้างว่าไม่สบาย แทนที่จะบอกว่าไม่ได้ดูหนังสือ บางครั้งจะใช้เหตุผลแบบ "อ๋อเน่เปรี้ยว" เช่น นักเรียนอยากเรียนแพทยศาสตร์ แต่สอบเข้าไม่ได้ ได้วิศวกรรมศาสตร์ อาจจะบอกว่าเข้าแพทยไม่ได้ก็ดีแล้ว เพราะอาชีพแพทย์เป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อย ไม่มีเวลาของตนเอง เป็นวิศวกรดีกว่า เพราะเป็นอาชีพอิสระ "การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง" แตกต่างกับการโกหก เพราะผู้แสดงพฤติกรรมไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองทำผิด

๔. การถดถอย (Regression) หมายถึง การหนีกลับไปอยู่ในสภาพอดีตที่เคยทำให้ตนมีความสุข ตัวอย่างเช่น เด็ก 2-3 ขวบ ที่ช่วยตนเองได้ มีน้องใหม่ เห็นแม่ให้ความเอาใจใส่กับน้อง มีความรู้สึกว่ามีแม่ไม่รัก และไม่สนใจตนเท่าที่เคยได้รับ จะมีพฤติกรรมถดถอยไปอยู่ในวัยทารกที่ช่วยตนเองไม่ได้ ต้องให้แม่ทำให้ทุกอย่าง

๕. การแสดงปฏิกิริยาตรงข้ามกับความปรารถนาที่แท้จริง (Reaction Formation) หมายถึง กลไกป้องกันตน โดยการทุ่มเทในการแสดงพฤติกรรมตรงข้ามกับความรู้สึกของตนเอง ที่ตนเองคิดว่าเป็นสิ่งที่สังคม อาจจะยอมรับ ตัวอย่างแม่ที่ไม่รักลูกคนใดคนหนึ่ง อาจจะมีความรักที่ตรงข้าม โดยการแสดงความรักมากอย่างผิดปกติ หรือเด็กที่มีอคติต่อนักเรียนต่างชาติที่อยู่โรงเรียนเดียวกัน การจะแสดงพฤติกรรมเป็นเพื่อนที่ดีต่อนักเรียนผู้นั้น โดยทำตนเป็นเพื่อนสนิท เป็นต้น

๖. การสร้างวิมานในอากาศ หรือการฝันกลางวัน (Fantasy หรือ Day dreaming) กลไกป้องกันตัวประเภทนี้ เป็นการสร้างจินตนาการ หรือมโนภาพ เกี่ยวกับสิ่งที่ตนมีความต้องการ แต่

เป็นไปได้ ฉะนั้นจึงคิดฝัน หรือสร้างวิมานในอากาศขึ้น เพื่อสนองความต้องการชั่วขณะหนึ่ง เป็นต้นว่า นักเรียนที่เรียนไม่ดี อาจจะฝันว่าตนเรียนเก่ง มีมีโนภาพว่าตนได้รับรางวัล มีคนปรบมือให้เกียรติ เป็นต้น

๗. การแยกตัว (Isolation) หมายถึง การแยกตนให้พ้นจากสถานการณ์ที่นำความคับข้องใจมาให้ โดยการแยกตนออกไปอยู่ตามลำพัง ตัวอย่างเช่น เด็กที่คิดว่าพ่อแม่ไม่รัก อาจจะแยกตนปิดประตูอยู่คนเดียว

๘. การหาสิ่งมาแทนที่ (Displacement) เป็นการระบายอารมณ์โกรธ หรือคับข้องใจต่อคน หรือสิ่งของ ที่ไม่ได้เป็นต้นเหตุของความคับข้องใจ เป็นต้นว่า บุคคลที่ถูกนายข่มขู่ หรือทำให้คับข้องใจ เมื่อกลับมาบ้านอาจจะใช้กรรยา หรือลูกๆ เป็นแพะรับบาป เช่น อาจจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวต่อกรรยา และลูก ๆ นักเรียนที่โกรธครู แต่ทำอะไรครูไม่ได้ ก็อาจจะเลือกสิ่งของ เช่น โตะเก้าอี้เป็นสิ่งที่แทนที่ เช่น ตะโตะ เก้าอี้

๙. การเลียนแบบ (Identification) หมายถึง การปรับตัวโดยการเลียนแบบบุคคลที่ตนนิยมยกย่อง ตัวอย่างเช่น เด็กชายจะพยายามทำตัวให้เหมือนพ่อ เด็กหญิงจะทำตัวให้เหมือนแม่ ในพัฒนาการขั้นพอลลิคของ فروยด์ การเลียนแบบนอกจากจะเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมือนบุคคลที่ตนเลียนแบบ แม้ยังจะยึดถือค่านิยม และมีความรู้สึกร่วมกับผู้ที่เราเลียนแบบในความสำเร็จ หรือล้มเหลวของบุคคลนั้น การเลียนแบบไม่จำเป็นจะต้องเลียนแบบจากบุคคลจริงๆ แต่อาจจะเลียนแบบจากตัวเอกในละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ โดยมีความรู้สึกร่วมกับผู้แสดง เมื่อประสบความสำเร็จ ความเศร้าโศกเสียใจ หรือเมื่อมีความสุขก็จะพลอยเป็นสุขไปด้วย

กลไกในการป้องกันตัว เป็นวิธีการที่บุคคลใช้ในการปรับตัว เมื่อประสบปัญหาความคับข้องใจ การใช้กลไกป้องกันจะช่วยยืดเวลาในการแก้ปัญหา เพราะจะช่วยให้อ่อนคลายความเครียด ความไม่สบายใจ ทำให้คิดหาเหตุผล หรือแก้ไขปัญหาได้

สรุปแล้วทฤษฎีของ فروยด์ เป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลมากทั้งทางตรง และทางอ้อม ผู้ที่มีความเชื่อ และเลื่อมใสในทฤษฎีของ فروยด์ ก็ได้นำหลักการต่างๆ ไปใช้ในการรักษาคนที่มีปัญหาทางบุคลิกภาพ ซึ่งได้ช่วยคนมากกว่ากึ่งศตวรรษ ส่วนนักจิตวิทยาที่ไม่ใช่หลักจิตวิเคราะห์ ก็ได้นำความคิดของ فروยด์ ไปทำงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางบุคลิกภาพ และนำมาใช้ในการพัฒนาความรับผิดชอบได้

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมคิด โครธา ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้อธิบาท 4 ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า การใช้อธิบาท 4 ของพระนิสิตโดยรวมและที่เป็นรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านฉันทะ ด้านจิตตะ ด้านวิริยะ และด้านวิมังสา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยชั้น ปีที่ 1 ถึง ชั้น ปีที่ 4 จำนวน 384 รูป พระนิสิตมีการใช้หลักอธิบาท 4 อยู่ในระดับ

มาก พระนิสิตที่มีผลสำเร็จทางการเรียนต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนโดยรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5^{๑๑๕}

พันเอกจรรยา มาศ เรืองสุวรรณ ได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างซ่อมจักรยานยนต์ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพบก พบว่า แบบจำลองการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 แตกต่างจากการสอนแบบปกติมากที่สุด จากการเปรียบเทียบการจำลองการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 กับการสอนหลังจากปรับอิทธิพลตัวแปรร่วมออกแล้ว พบว่า แบบจำลองการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 มีผลสำเร็จสูงกว่าการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05^{๑๑๖}

เสกสันต์ บุญยะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีพฤติกรรมการใช้อิทธิบาท 4 ดังนี้ ด้านฉันทะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในเรื่องมีอัธยาศัยและมีน้ำใจที่ดีต่อทุกคน และมีการใช้ที่อยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องการใช้คำพูดที่เหมาะสมในการตักเตือนผู้ร่วมงานทุกคน มีความหวังใจในผู้ร่วมงานทุกคน และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารงานในสถานศึกษา ด้านวิริยะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องไม่ใช้อำนาจหน้าที่บังคับให้ทำงานเกินกำลังความสามารถ และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่อง ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษานำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้ในกา ารบริหารงาน เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา และส่งเสริมในการให้ความรู้แก่บุคลากร ผู้ปกครอง และนักเรียนให้เห็นคุณค่าของการใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาชีวิต ด้านจิตตะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องเป็นมิตรกับผู้ร่วมงานทุกคนและ รักษาความลับของทางราชการและของผู้ร่วมงาน และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่องชื่นชมผลงาน การปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ เอาใจใส่ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้ผู้ร่วมงานเสมอ ส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน ด้านวิมังสา มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่องอดทนต่อปัญหาต่างๆ ในที่ทำงาน อุทิศเวลาในการทำงานอย่างเต็มที่ และข่มใจ รักษาอารมณ์ของตนเองได้อย่างมั่นคง^{๑๑๗}

^{๑๑๕} พระมหาสมคิด โครธา, การใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ปริญญานิพนธ์** กศ.ม. (การอุดมศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, อัดสำเนา, 2547), หน้า ๖๖.

^{๑๑๖} จรรยา มาศ เรืองสุวรรณ, พันเอก, การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีพช่างซ่อมจักรยานยนต์ตามหลักอิทธิบาท 4 ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพบก,**ปริญญาดุษฎีบัณฑิต** **ปร.ด.** อาชีวศึกษา,(บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ,2548), หน้า ๒๕๓.

^{๑๑๗} เสกสันต์ บุญยะ, การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4, **ปริญญานิพนธ์** ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), (เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2549), หน้า ๗๓-๗๔.

นายไพบุลย์ ตั้งใจ ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (= ๔.๑๘) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (= ๔.๒๗) ในด้านจิตตะ (การเอาใจใส่ใฝ่ในการปฏิบัติงาน) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (= ๔.๐๙) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน)^{๑๑๔}

การเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ฝ่ายที่สังกัด และประสบการณ์ทางาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ รายได้ยังไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมยังไม่ค่อยสะอาด สวัสดิการยังไม่ครอบคลุม เทคโนโลยีในด้านงานเอกสารยังไม่ดีพอ สถานที่จอดรถน้อย และยังต้องเสียค่าที่จอดรถ ความล่าช้าด้านเอกสาร การให้คำปรึกษาก็บล็อกค้ายังไม่ดีเท่าที่ควร และ เจ้าหน้าที่ยังไม่เพียงพอ

กัญแก้วภาภรณ์ กลิ่นนิมมวล ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงาน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔^{๑๑๕} ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ตามทัศนะของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (=๔.๑๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านฉันทะอยู่ในระดับมากที่สุด (=๔.๒๖) ส่วนด้านวิริยะ จิตตะ และวิมังสา อยู่ในระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบทัศนะของบุคลากรต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงาน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ต่างกันมีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔

โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าบุคลากรที่มีเพศต่างกันมีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารสำนักงานจังหวัดพิษณุโลก คือ บุคลากรควรมีความต้องการใฝ่ใจรักที่จะปฏิบัติงานอยู่เสมอปรารถนา

^{๑๑๔} ไพบุลย์ ตั้งใจ, ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ,ปริญญาานิพนธ์ พุทธศาสนมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๔, หน้า ๘๓ – ๑๑๙.

^{๑๑๕} กัญแก้วภาภรณ์ กลิ่นนิมมวล,ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔, ปริญญาานิพนธ์ พุทธศาสนมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๔, หน้า ๑๑๓ – ๑๔๗.

ที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป มีความขยัน หมั่นประกอบการทำงานด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย ต้องตั้งใจรับรู้ในภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยปฏิบัติงานด้วยความคิด เอา จิตฝึกฝน ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่งานที่ปฏิบัติอย่างแท้จริง และหมั่นใช้ ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล ตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในงานนั้นๆ ที่สำคัญต้องรู้จัก การวางแผนงาน วัดผลและคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา

สถิต รัชปต์ย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคุณุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด^{๑๒๐} พบว่า นักศึกษา ได้ประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการเรียนครั้งนี้ด้านฉันทะ ในการเรียนทุกครั้งจะเริ่มต้นด้วยการ ชอบในเนื้อหาวิชาที่เรียนก่อนเพื่อให้การศึกษาเล่าเรียนมีความสุขสนุกสนาน ศึกษาถึงข้อสงสัยเนื้อหา วิชาที่เรียน คำนึงถึงเป้าหมายที่ตนเองต้องการ คือความสำเร็จการศึกษา ไม่มีอคติต่อครูผู้สอนและ เพื่อนร่วมชั้น และสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสถาบันของตนเอง เมื่อมีความชอบใจแล้ว ความเพียรพยายาม ก็จะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จตามที่ตนเองตั้งใจไว้ก็คงไม่ยากเกินไป ด้านวิริยะ ในการสร้าง ความเพียรพยายามในสิ่งที่ตนเองกำลังกระทำนั้น จะต้องทำตนเองให้มีความขยันหมั่นเพียร มีความ กระตือรือร้นในเนื้อหาวิชาที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียน มากที่สุด ไม่ทิ้งหรือทอดทิ้งกลางคันทั้งที่ไม่รู้ว่าตนเองทำเต็มที่แล้วหรือยัง เข้าเรียนสม่ำเสมอตรงต่อ เวลา ไม่ชักช้าเอาเปรียบเพื่อนร่วมชั้น คนอื่นๆ หากมีการงานเป็นกลุ่มก็ทำงานช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ไม่เกียจคร้านในการศึกษาเล่าเรียน ด้านจิต ตะ มุ่งเน้นในเรื่องของการศึกษาอย่างเต็มความสามารถ หรือเต็มศักยภาพที่ตนมี เอาใจใส่และจดจ่อ อยู่กับเนื้อหาวิชาที่เรียนในระหว่างที่อาจารย์บรรยาย เอาใจใส่ที่จะปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ที่จัดขึ้นอย่าง เต็มอกเต็มใจ ไม่ละทิ้งหน้าที่ หรือเลือกที่ชอบหรือไม่ชอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันใน หมู่เพื่อร่วมชั้น จะฝึกหัดด้านสมาธิอยู่เสมอๆ มีจิตใจที่แน่วแน่มีสติตั้งใจและจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ตนเอง กำลังกระทำ สร้างความผ่อนคลายควบคู่กับการศึกษาด้วย เพื่อไม่ให้ตนเองตึงเครียดกับการศึกษาเล่า เรียน ด้านวิมังสา ในเวลานอกเหนือจากเวลาเรียนในห้องเรียนจะหมั่น ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม นอกเหนือจากวิชาที่ตนเองเรียน และพยายามปรับปรุงการเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พิจารณาให้ เป็นขั้นเป็นตอน หากพบปัญหาที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือปรึกษาอาจารย์ผู้สอนในการเรียน ต้องมีอุปสรรคและปัญหาอยู่เสมอ ไม่ละทิ้งและทอดทิ้ง จะต่อสู้กับปัญหานั้นๆ โดยพิจารณา ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ นอกจากนี้แล้วยังมีการจับกลุ่มทำงานกันเป็นทีม การแก้ไขอุปสรรคต่างๆ มีความคิดหลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

^{๑๒๐}สถิต รัชปต์ย์, การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคุณุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด , **ปริญญาานิพนธ์** การศึกษา (การบริหารการศึกษา) , มหาวิทยาลัยทักษิณ, 254๔, หน้า ๔๑-๔๘.

บุญมี บุญเอี่ยม ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาการนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของ พนักงานการควบคุมการบินภูเก็ต บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด^{๑๒๑} พบว่าพนักงานศูนย์ การควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด มีระดับการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานโดยภาพรวมและองค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก และพนักงานที่มีประวัติการกร ผ่านการฝึกอบรมต่างกัน มีระดับการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานโดยภาพรวมและ องค์ประกอบ ไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่า พนักงานที่มีการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการ ทำงานให้ประสบผลสำเร็จ โดยมีการนำไปใช้ในระดับน้อยขึ้นขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน ที่ทำ นอกจากนี้การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ยังขึ้นอยู่กับแรงจูงใจภายนอกอีกด้วย เช่น เงินเดือนสวัสดิการ เป็นต้น

นางวิชญาภา เมธีวรฉัตร ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิ บาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์^{๑๒๒} ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๖๙ มีอายุต่ำกว่า ๓๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๘๕ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่า ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๒๔ และมีตำแหน่งส่วนใหญ่ เป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕๘ การ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน อยู่ใน ระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลัก อิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และ ตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของ โรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ บุคลากรต้องยึดหลักอิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะ ส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจ ใส่ในงาน และมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ ผลก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมี ประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ ความสำเร็จได้ในอนาคต

^{๑๒๑}บุญมี บุญเอี่ยม, การศึกษาการนำอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการควบคุมการบิน ภูเก็ต บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด , **ปริญญาานิพนธ์** การศึกษามหาบัณฑิต สังคมศึกษา, มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, 2548, หน้า ๔๑-๑๑๖.

^{๑๒๒} วิชญาภา เมธีวรฉัตร, ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์, **ปริญญาานิพนธ์** พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๕๔, หน้า ๘๗-๑๑๒.

ณัฐพัชร์ แนนบัว ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ^{๑๒๓} การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ฉันทะ ความพร้อมที่จะกระทำงาน วิริยะ การลงมือทำตามแผนงาน จิตตะ การเอาใจใส่กวดขันในงาน และวิมังสา การติดตามประเมินผลงาน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

จากเอกสารงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถทำให้ผู้ที่นำไปปฏิบัติ มีความรับผิดชอบต่องานที่ตนเองได้รับมอบหมาย ไม่ว่าจะในด้านการเรียน และในด้านอื่นๆ ที่ตนเองได้รับทำหน้าที่นั้นบรรลุจุดประสงค์ตามที่ตนเองได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถนำไปพัฒนาความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ได้ ผู้วิจัยจึงมีประสงค์ที่จะนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการพัฒนาความรับผิดชอบด้านการเรียนกับเด็กนักเรียนต่อไป

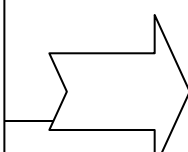


๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

เพศ
ห้องเรียน
แผนการเรียน
ผลการเรียนเฉลี่ย
อาชีพของผู้ปกครอง
สถานภาพของผู้ปกครอง



, การบริหารทรัพยากรมนุษย์
จังหวัดนครสวรรค์ ปี
ลัยมหาจุฬาลงกรณวิเทศ

ความรับผิดชอบของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔
ความรับผิดชอบต่อตนเอง
๑. ความรับผิดชอบในด้านการศึกษา
๒. ความรับผิดชอบในด้านการประพฤติตนเป็นคนดี
ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม
๑. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว
๒. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน
๓. ความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ

ม

แผนภูมิ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย



บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความรับผิดชอบ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

๓.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ๓.2 เครื่องมือในการวิจัย
- ๓.๓ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร คือ นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา 255๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๓ พระนครศรีอยุธยา - นนทบุรี จำนวน ๖๖๖ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา 255๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๓ พระนครศรีอยุธยา - นนทบุรี ซึ่งใช้สูตรคำนวณของ ทาโรยามาเน่ ได้จำนวน ๒๕๐ คน

๓. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยในปีการศึกษา 255๖ ใช้เวลาในการดำเนินงาน วิจัย เริ่มวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖ ถึงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๗ จำนวน ๖ เดือน

๓.2 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย เป็นแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นในเรื่องความรับผิดชอบของนักเรียนในความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอนและข้อเสนอแนะ

2. แบบสอบถามพฤติกรรมความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย เป็นแบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นจากการศึกษา เอกสารงานวิจัย และแนวคิดที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔ แบ่งเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษา การประพฤติตนเป็นคนดี ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า มีจำนวน ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยใน ๒ ด้าน ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษา การประพฤติตนเป็นคนดี ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ โดยมีคำตอบให้

เลือก ๔ ระดับ คือ มากที่สุด มาก น้อย และน้อยที่สุด ๕ ด้านย่อย ด้านละ ๑๐ ข้อ จำนวน ๕๐ ข้อ
ข้อคำถามมีความหมายทั้งทางบวกและทางลบ มีเกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้

ตัวเลือก คะแนนข้อความทางบวก คะแนนข้อความทางลบ

มากที่สุด ๔ ๑

มาก ๓ ๒

น้อย ๒ ๓

น้อยที่สุด ๑ ๔

การแปลความหมายของคะแนนเมื่อรวมคะแนนของแต่ละคน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับ
เกณฑ์ต่อไปนี้

คะแนนเฉลี่ย 3.4 - 4.0 หมายถึง มีความรับผิดชอบในการเรียนมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 2.6 - 3.3 หมายถึง มีความรับผิดชอบในการเรียนมาก

คะแนนเฉลี่ย 1.8 - 2.5 หมายถึง มีความรับผิดชอบในการเรียนน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.0 - 1.7 หมายถึง มีความรับผิดชอบในการเรียนน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามความคิดเห็น ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความ
รับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

๓.๓ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์พฤติกรรมความ
รับผิดชอบและแบบสอบถาม มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

๑. ศึกษาทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาค้นคว้าหลักธรรมอิทธิ
บาท 4 จากเอกสาร ตำรา บทความ พระไตรปิฎก และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสร้าง แบบสอบถาม การใช้
หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย
นำแบบสอบถาม การใช้หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖
โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ให้แก่อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง ปรับปรุงแบบสอบถาม การใช้
หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย
ตาม อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

๒. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จไป ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและให้ ผู้เชี่ยวชาญ ดัง
มีรายนามต่อไปนี้

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร

การศึกษา , อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อินดา ศิริวรรณ

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์

สถานที่ทำงานปัจจุบัน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. นายสมศักดิ์ งามสมเกล้า รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน

สถานที่ทำงานปัจจุบัน : โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๔. นายมานิตย์ แถบทอง รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร

สถานที่ทำงานปัจจุบัน: โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๕. นางสาววัชรีย์ ประสพสุข รองผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ

สถานที่ทำงานปัจจุบัน : โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

สถานที่ทำงานปัจจุบัน : โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ได้ ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Content Validity) ของเครื่องมือ เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เพื่อพิจารณาความสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ เนื้อหา คำนียามศัพท์เฉพาะ ภาษาที่ใช้ สถานการณ์ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีค่าความสอดคล้องที่ 1.00 แล้วนำไปใช้เป็นแบบสอบถาม การใช้หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

๓. นำแบบสอบถาม การใช้ หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลอง (Try out) ใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา 255๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมในเรื่องของ เวลา สถานการณ์ การใช้ภาษา ลักษณะกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ และนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและถูกต้องก่อนนำไปใช้ทดลองจริงได้ค่าที่ ๐.๙๖

๔. นำแบบสอบถาม การใช้ หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปใช้ทำการ ทดลองกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยติดต่อขอรับหนังสือขอความร่วมมือเพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนและแบบสอบถาม การใช้หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

2. ผู้วิจัยติดต่อขอรับหนังสือขอความร่วมมือเพื่อการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อส่งถึงผู้อำนวยการโรงเรียน อยุธยาวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการทำการวิจัย และนำผลไปวิเคราะห์ปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือต่อไป

๓. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปใช้กับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๖

๔. นำแบบสอบถามที่ได้มาทำการตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของแบบสอบถาม และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและนำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติต่างๆ ดังนี้

๑. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่และร้อยละ (Percent)
๒. การศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย รายด้าน รายข้อ และภาพรวมโดยหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
๓. การศึกษาการเปรียบเทียบ ระดับความคิดเห็นต่อความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จำแนกตามเพศ ห้องเรียน แผนการเรียน เกรดเฉลี่ยสะสม อาชีพของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และสถานภาพของผู้ปกครอง โดยหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
๔. การทดสอบสมมติฐาน
ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ ห้องเรียน แผนการเรียน เกรดเฉลี่ยสะสม อาชีพของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และสถานภาพของผู้ปกครอง แตกต่างกัน การทดสอบระหว่างตัวแปร ๒ ตัว ใช้การทดสอบค่าที (t – test) ส่วนการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปร ๓ ตัวขึ้นไปใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One – Way Anova) และถ้าพบว่ามี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จะทำการทดสอบเป็นรายคู่โดยวิธีการของ (Seheffe, post hoc comparison)
๕. ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบ ใช้ความถี่และค่าร้อยละ
๖. การสัมภาษณ์ ใช้การบรรยายเชิงพรรณนาแบบวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติพื้นฐานได้แก่

๑. การหาค่าร้อยละ (percent)
๒. การหาค่าเฉลี่ย
๓. ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
๔. การหาค่า t – test
๕. การหาค่า one – way anova

สูตรการหาค่าสถิติที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

๑) การหาค่าร้อยละ (Percentage)^{๑๒๔}

$$P = \frac{X \times 100}{N}$$

P= ค่าร้อยละ

^{๑๒๔} นิภา เมธาวิชัย, วิทยาการวิจัย (กรุงเทพมหานคร สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๘.

X=จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

N= จำนวนประชากร

๒) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) หรือมัชฌิมเลขคณิต^{๑๒๕}

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{N}$$

\bar{x} = ค่าเฉลี่ย

\sum = ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม

N= จำนวนประชากร

๓) การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^{๑๒๖}

$$S = \sqrt{\frac{N \sum fx^2 - (\sum fx)^2}{N(N-1)}}$$

S=ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

$\sum f$ = ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละระดับ

N= จำนวนประชากร

๔) การทดสอบสมมติฐาน (t-test)^{๑๒๗}

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

เมื่อ t =ค่าที่ - เทสต์ (t- test Independent) โดยที่ df = $n_1 + n_2 - 2$

\bar{X}_1, \bar{X}_2 = ค่าเฉลี่ยของคะแนนกลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๒ ตามลำดับ

S_1^2, S_2^2 = ความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๒ ตามลำดับ

n_1, n_2 = จำนวนคะแนนของกลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๒ ตามลำดับ

๕) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (ONE WAY ANOVA) หรือ

(F-test)^{๑๒๘}

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

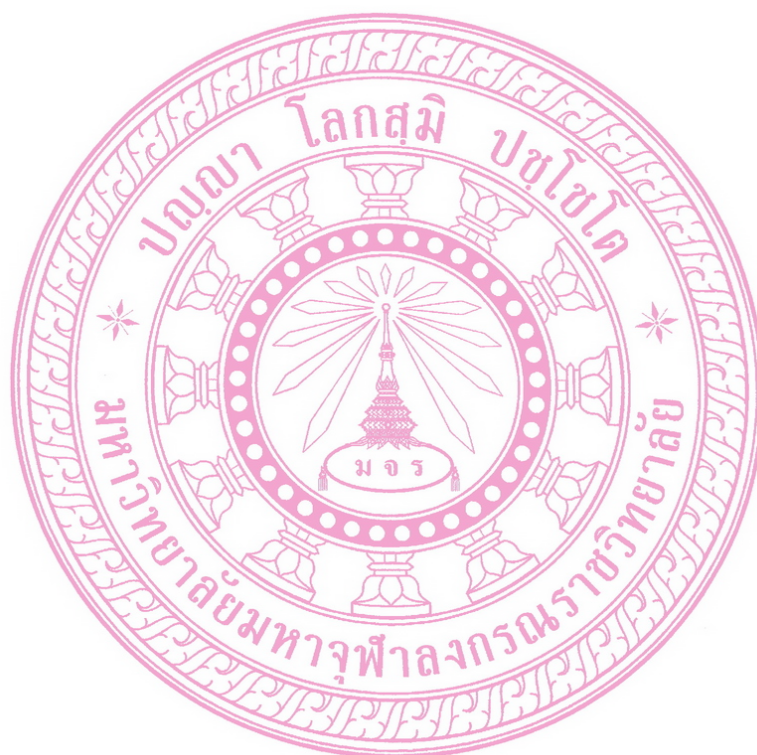
^{๑๒๕} ส่องศรี ชมภูวงศ์, การวิจัย, (นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗), หน้า ๕๕.

^{๑๒๖} ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ,เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

^{๑๒๗} พวงรัตน์ ทวีรัตน์, วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ฉบับปรับปรุงใหม่ล่าสุด), (กรุงเทพมหานคร สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๓.

^{๑๒๘} นิภา เมธาวิชัย,วิทยาการวิจัย อ่างแล้ว, หน้า ๑๑๐.

F = อัตราส่วนของความแปรปรวน
MS_b = ค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
MS_w = ค่าความแปรปรวนภายในกลุ่ม



บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการนำเสนอและการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
- \bar{X} แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
- S.D แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- F แทน ค่าสถิติทดสอบ F – test (one – way anova)
- t แทน ค่าสถิติทดสอบ t - test
- p แทน ค่าความน่าจะเป็น
- * แทน นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๑ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะนำเสนอผลในรูปตารางประกอบความเข้าใจ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ตามลำดับดังนี้

๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่และร้อยละ (Percent)

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โดยหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยพิจารณาเป็นรายด้าน รายข้อ และภาพรวม

๔.๓ ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จำแนกตามเพศ ห้องเรียน แผนการเรียน เกรดเฉลี่ยสะสม อาชีพของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และสถานภาพของผู้ปกครอง โดยหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One – Way Anova) และทดสอบค่า ที่ t- test

๔.๔ ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๔.๕ ผลการวิเคราะห์ แบบ สัมภาษณ์ พฤติกรรมความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอนและข้อเสนอแนะ

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าความถี่และร้อยละ รายละเอียดดังแสดงในตาราง ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล (n = ๒๕๐)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
๑.เพศ		
๑) ชาย	79.00	31.60
๒) หญิง	171.00	68.40
รวม	250.00	100.00
๒.ห้องเรียน		
๑) ห้องเรียน ๑	18.00	7.20
๒) ห้องเรียน ๒	18.00	7.20
๓) ห้องเรียน ๓	18.00	7.20
๔) ห้องเรียน ๔	18.00	7.20
๕) ห้องเรียน ๕	18.00	7.20
๖) ห้องเรียน ๖	18.00	7.20
๗) ห้องเรียน ๗	20.00	8.00
๘) ห้องเรียน ๘	19.00	7.60
๙) ห้องเรียน ๙	21.00	8.40
๑๐) ห้องเรียน ๑๐	20.00	8.00
๑๑) ห้องเรียน ๑๑	12.00	4.80
๑๒) ห้องเรียน ๑๒	12.00	8.00
๑๓) ห้องเรียน ๑๓	12.00	4.80
๑๔) ห้องเรียน ๑๔	12.00	4.80
๑๕) ห้องเรียน ๑๕	14.00	5.60
รวม	250	100.00

ตารางที่ ๔.๑ ต่อ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
๓.แผนการเรียน		
๑) วิทย์ -คณิตฯ	146	58.40

๒) คณิตฯ	-อังกฤษ	22	8.80
๓) อังกฤษ	-ญี่ปุ่น	20	8.00
๔) จีน		12	4.80
๕) ฝรั่งเศส		12	4.80
๖) ไทย	-สังคม	38	15.20
รวม		250	100.00
๔.เกรดเฉลี่ยสะสม			
๑) 1.๐๐ – 2.00		4	1.60
2) 2.01 – 3.00		96	38.40
3) 3.01 – 4.00		150	60.00
รวม		250	100.00
๕.อาชีพของผู้ปกครอง			
๑) รับราชการ		53	21.20
๒) รัฐวิสาหกิจ		12	4.80
๓) พนักงานบริษัท		22	8.80
๔) รับจ้าง		84	33.60
๕) เกษตรกรรม		10	4.00
๖) ธุรกิจส่วนตัว		69	27.60
รวม		250	100.00
๖.สถานภาพของผู้ปกครอง			
๑) อยู่ด้วยกัน		203	81.20
๒) แยกกันอยู่		14	5.60
๓) อย่ำร้าง		26	10.40
๔) เสียชีวิต		7	2.80
รวม		250	100.00

จากตารางที่ ๔.๑ สถานภาพด้านเพศ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๔๐ รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๖๐ ตามลำดับ

ด้านห้องเรียน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นห้องเรียนที่ ๙ มีจำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๔๐ ห้องเรียนที่ ๗ และ ๑๐ มีจำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐๐ ห้องเรียนที่ ๘ จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๖๐ ห้องเรียนที่ ๑ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๒ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๓ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๔ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๕ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๖ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๑๕ จำนวน ๑๔ คน คิดเป็น

ร้อยละ ๕.๖ ห้องเรียนที่ ๑๑ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘ ห้องเรียนที่ ๑๒ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘ ห้องเรียนที่ ๑๓ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘ และห้องเรียนที่ ๑๔ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘

ด้านแผนการเรียน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นนักเรียนที่เรียนแผนการเรียน วิทยาศาสตร์-คณิตฯ จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๔๐ รองลงมาคือแผนการเรียน ไทย-สังคม จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒๐ แผนการเรียน คณิตฯ-อังกฤษ จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๐ แผนการเรียน อังกฤษ-ญี่ปุ่น จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐๐ แผนการเรียนจีน จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘๐ และแผนการเรียน ฝรั่งเศส จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘๐

ด้านเกรดเฉลี่ยสะสม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนเฉลี่ย 3.01 - 4.00 จำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐ รองลงมาคือ ผลการเรียนเฉลี่ย 2.01 - 3.00 จำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๔๐ และ ผลการเรียนเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๒.๐๐ จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๖๐ ตามลำดับ

ด้านอาชีพของผู้ปกครอง พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นนักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๖๐ รองลงมาคือ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๖๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพรับราชการ จำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพพนักงานบริษัท จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพรัฐวิสาหกิจ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพเกษตรกร จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐ ตามลำดับ

ด้านสถานภาพทางครอบครัวของผู้ปกครอง พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นนักเรียนที่มีผู้ปกครองมีสถานภาพทางครอบครัวส่วนมากอยู่ด้วยกัน จำนวน ๒๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๒๐ รองลงมาเป็นนักเรียนที่มีผู้ปกครองมีสถานภาพทางครอบครัวหย่าร้าง ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๔๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีสถานภาพทางครอบครัวแยกกันอยู่ ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๐ และนักเรียนที่มีผู้ปกครองเสียชีวิต ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๐ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โดยหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยพิจารณาเป็นรายด้าน รายข้อ และภาพรวม

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย (n = ๒๕๐)

การศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา	3.06	0.41	มาก
๒) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติ ตนเป็นคนดี	3.48	0.37	มากที่สุด
๓) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการความ รับผิดชอบต่อครอบครัว	3.45	0.39	มากที่สุด
๔) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความ รับผิดชอบต่อโรงเรียน	3.50	0.47	มากที่สุด
๕) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความ รับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ	3.47	0.38	มากที่สุด
รวม	3.39	0.30	มาก

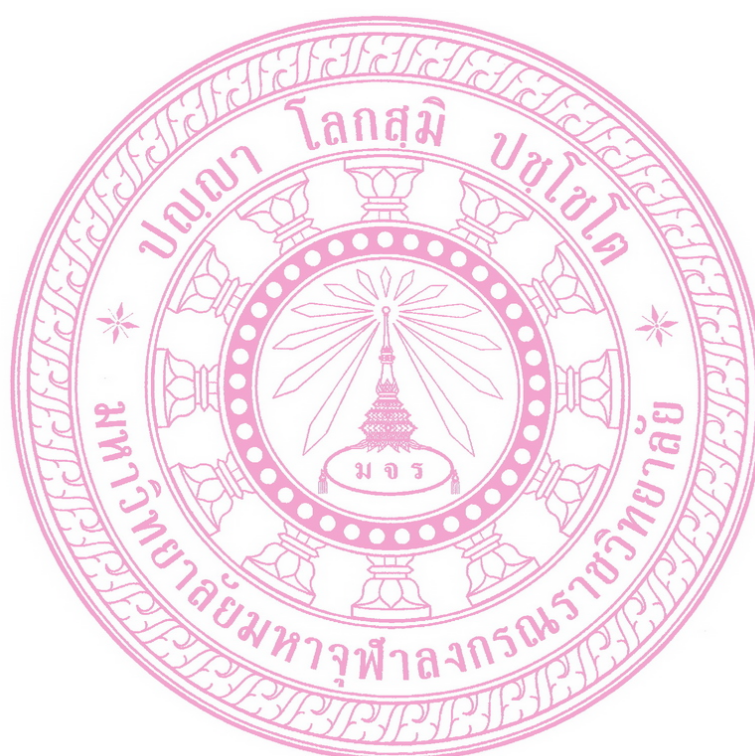
จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.39$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ($\bar{X} = 3.50$) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี ($\bar{X} = 3.48$) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ ($\bar{X} = 3.47$) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการความรับผิดชอบต่อครอบครัว ($\bar{X} = 3.45$) และความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา ($\bar{X} = 3.06$)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ด้านการศึกษา (n = ๒๕๐)

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑) เมื่อนักเรียน เรียนในวิชาใดๆ จะมีความพอใจและชอบใจ ในสิ่งที่เรียน	3.19	0.65	มาก

๒) นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนอยู่เสมอ	3.16	0.58	มาก
๓) นักเรียนสามารถทำงาน กลุ่มและพอใจที่จะทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	3.28	0.61	มาก
๔) เมื่อนักเรียนรู้สึกท้อในเวลาเรียน หรือเหนื่อยกับการเรียน จะเตือนตนด้วยการสร้างแรงกระตุ้นให้กับตนเอง	3.04	0.69	มาก
๕) ขณะที่ยังเรียน นักเรียนไม่พูดคุยเรื่องอื่นใดที่นอกเหนือจากครูสอน	2.64	0.84	มาก
๖) นักเรียนพยายามตั้งใจเรียนในทุกรายวิชาเสมอ	3.05	0.69	มาก
๗) นักเรียนมีความเพียรพยายามในการเรียน ถึงแม้วิชาที่เรียนอยู่จะยากเพียงใดก็ตาม	3.02	0.66	มาก
๘) นักเรียนมีจิตใจตั้งมั่นกับเรื่องที่กำลังเรียนมากกว่าที่จะทำเรื่องอื่นๆ	2.97	0.66	มาก
๙) นักเรียนตรวจสอบงานที่ทำก่อนส่งและส่งงานสม่ำเสมอ	3.10	0.70	มาก
๑๐) เมื่อนักเรียนเรียนวิชาใดๆก็ตาม จะคิดพิจารณา ไตร่ตรองหาเหตุผล ที่ถูกต้องพร้อมกับการ แก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสมเสมอ	3.16	0.61	มาก
รวม	3.06	0.41	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.06$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากจำนวน ๑๐ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนสามารถทำงาน กลุ่มและพอใจที่จะทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ($\bar{X} = 3.28$) เมื่อนักเรียน เรียนในวิชาใดๆ จะมีความพอใจและชอบใจในสิ่งที่เรียน ($\bar{X} = 3.16$) นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.16$) เมื่อนักเรียนเรียนวิชาใดๆก็ตาม จะคิดพิจารณา ไตร่ตรองหาเหตุผล ที่ถูกต้องพร้อมกับการ แก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสมเสมอ ($\bar{X} = 3.16$) นักเรียนตรวจสอบงานที่ทำก่อนส่ง และส่งงานสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 3.10$) นักเรียนพยายามตั้งใจเรียนในทุกรายวิชา เสมอ ($\bar{X} = 3.05$) เมื่อนักเรียนรู้สึกท้อในเวลาเรียน หรือเหนื่อยกับการเรียน จะเตือนตนด้วยการสร้าง แรงกระตุ้นให้กับตนเอง ($\bar{X} = 3.04$) นักเรียนมีความเพียรพยายามในการเรียน ถึงแม้วิชาที่เรียนอยู่จะยากเพียงใดก็ตาม ($\bar{X} = 3.02$) นักเรียนมีจิตใจตั้งมั่นกับเรื่องที่กำลังเรียนมากกว่าที่จะทำเรื่องอื่นๆ ($\bar{X} = 2.97$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ขณะที่ยังเรียน นักเรียนไม่พูดคุยเรื่องอื่นใดที่นอกเหนือจากครูสอน ($\bar{X} = 2.64$)



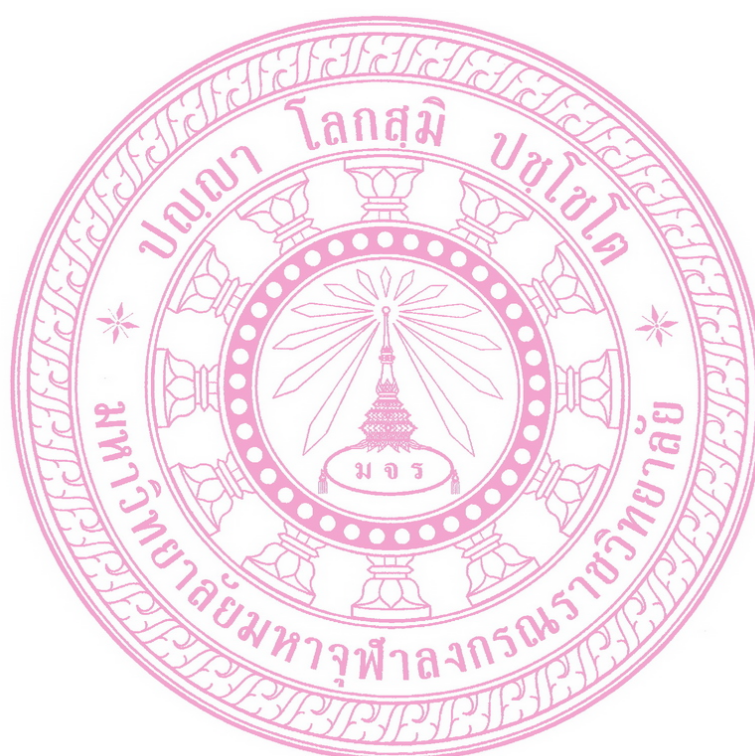
ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความ
 รับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญุชาวิทยาลัย ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิ
 บาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี (n = ๒๕๐)

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตน เป็นคนดี	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑) นักเรียน แต่งกาย ถูกต้อง ตาม ระเบียบ ที่โรงเรียนกำหนด และมีความพอใจในการที่อยู่ใกฎและระเบียบวินัยของ โรงเรียน	3.43	0.58	มากที่สุด

๒) นักเรียน เชื่อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของ บิดาและมารดาเสมอ พอใจในคำสั่งสอนของบิดามารดา เพียรพยายามทำความดีตามที่ท่านสั่งสอน	3.43	0.57	มากที่สุด
๓) นักเรียน เชื่อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของ ครู อาจารย์เสมอพอใจในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ เพียรพยายามศึกษา คิดและไตร่ตรองตามที่ท่านสั่งสอน	3.41	0.60	มากที่สุด
๔) นักเรียนเพียรพยายาม ประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับสภาพการเป็นนักเรียน ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษ ไม่เล่นการพนัน และไม่มั่วสุมอบายมุขทั้งปวง คิดและตระหนักเสมอว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี	3.54	0.63	มากที่สุด
๕) นักเรียนเพียรพยายาม ประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย ตระหนักใน จารีต ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม อยู่เสมอ	3.50	0.58	มากที่สุด
๖) นักเรียนมีความ ชยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ และยึดมั่นในหลักคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งงามอยู่เสมอ	3.34	0.58	มาก
๗) นักเรียนสำนึกและกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาอยู่เสมอ	3.64	0.58	มากที่สุด
๘) นักเรียนสำนึกและกตัญญูรู้คุณของครู อาจารย์อยู่เสมอ	3.59	0.58	มากที่สุด
๙) นักเรียนมีความ สุภาพอ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อบุคคลทั่วไปและปฏิบัติตนเหมาะสมตามวัย และสภาพแห่งตน	3.49	0.57	มากที่สุด
๑๐) เมื่อมีผู้กล่าวตักเตือนนักเรียนเรื่องที่ทำไม่ถูกต้อง นักเรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ	3.41	0.63	มากที่สุด
รวม	3.48	0.37	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.๔๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๙ ข้อ ระดับมาก ๑ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนสำนึกและกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.๖๔$) นักเรียนสำนึกและกตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์ อยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.๕๙$) นักเรียนเพียรพยายาม ประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับสภาพการเป็นนักเรียน ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษ ไม่เล่นการพนัน และไม่มั่วสุมอบายมุขทั้งปวง คิดและตระหนักเสมอว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ($\bar{X} = 3.๕๔$) นักเรียนเพียรพยายาม ประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย ตระหนักในจารีต ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม อยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.๕๐$) นักเรียนมีความสุภาพอ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อบุคคลทั่วไปและปฏิบัติตนเหมาะสมตามวัย และสภาพแห่งตน ($\bar{X} = 3.๔๙$) นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบที่โรงเรียนกำหนด และมีความพอใจในการที่อยู่ในกฎและระเบียบวินัยของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.๔๓$) นักเรียนเชื่อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของบิดาและมารดาเสมอ พอใจในคำสั่งสอนของบิดามารดา เพียรพยายามทำความดีตามที่ท่านสั่งสอน ($\bar{X} = 3.๔๓$)

นักเรียนเชื่อฟัง และปฏิบัติตามอยู่ในโอวาทของ ครู อาจารย์เสมอพอใจในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ เพียรพยายามศึกษา คิดและไตร่ตรองตามที่ท่านสั่งสอน ($\bar{X} = 3.๔๑$) เมื่อมีผู้กล่าวตักเตือนนักเรียน เรื่องที่นักเรียนทำไม่ถูกต้อง นักเรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ ($\bar{X} = 3.๔๑$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียนมีความ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ และยึดมั่นใน หลักคุณธรรมจริยธรรมที่ตั้งามอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.๓๔$)

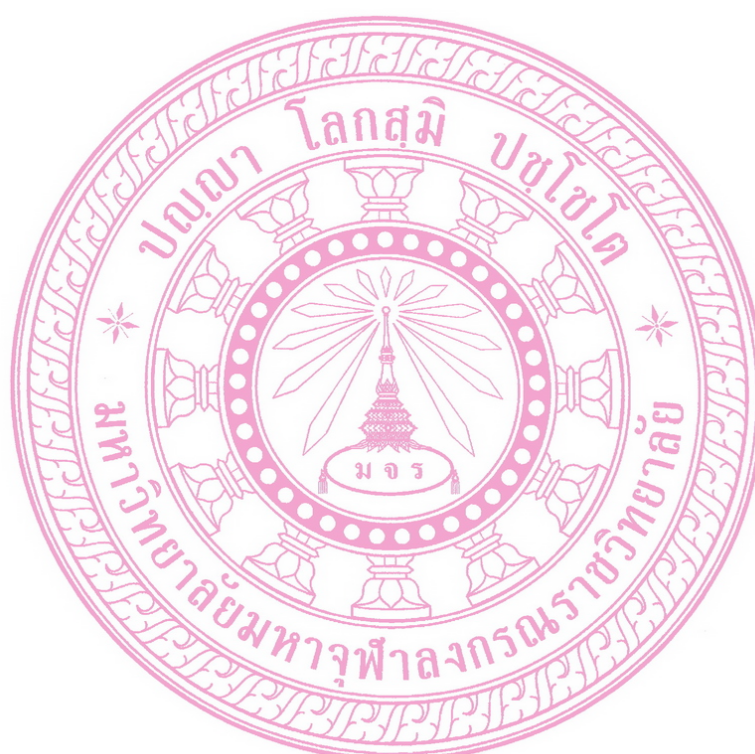


ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาการ รับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ความสำเร็จตามหลักอิทธิ บาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว (n = ๒๕๐)

ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความ รับผิดชอบต่อครอบครัว	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑) นักเรียนเคารพเชื่อฟังบิดามารดา พอใจในสิ่งที่บิดามารดา อบรมสั่งสอนในทางที่ดีที่ควร	3.54	0.57	มากที่สุด
๒) นักเรียน ช่วยเหลือบิดามารดาในทุกโอกาสที่ทำได้ ด้วย ความพอใจที่ได้ทำ	3.46	0.60	มากที่สุด
๓) นักเรียน ใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย พอใจในสิ่งที่			

ตนเองมี	3.24	0.59	มาก
๔) นักเรียนเพียรพยายามช่วยเหลือครอบครัวในทุกเรื่อง แบ่งเบาภาระของบิดามารดาอยู่เสมอ	3.32	0.68	มาก
๕) นักเรียนรู้จักอดออม เก็บหอมรอมริบเพื่ออนาคตของ ตนเองและครอบครัว	3.30	0.65	มาก
๖) นักเรียนกตัญญูรู้คุณของ บิดามารดาเพียรพยายามตั้งมั่น ในความกตัญญู	3.55	0.59	มากที่สุด
๗) นักเรียนระลึกถึงบุญคุณของบิดามารดาอยู่เสมอ	3.60	0.55	มากที่สุด
๘) นักเรียนรักใคร่ปรองดองในครอบครัวและหมู่เพื่อนเสมอ	3.53	0.57	มากที่สุด
๙) นักเรียนประพฤติตนสมกับเป็นผู้ดำรงวงศ์ตระกูลที่ดีเสมอ	3.50	0.61	มากที่สุด
๑๐) เมื่อบิดามารดา ตักเตือนยามที่นักเรียนกระทำไม่ถูกต้อง หรือไม่ควร นักเรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขทุกครั้ง	3.50	0.58	มากที่สุด
รวม	3.45	0.39	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.๕๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๗ ข้อ ระดับมาก ๓ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนสำนึกและ กตัญญูรู้คุณของบิดามารดาอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.๖๐$) นักเรียนกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาเพียรพยายามตั้งมั่นในความกตัญญู ($\bar{X} = 3.๕๕$) นักเรียนเคารพเชื่อฟังบิดามารดา พอใจในสิ่งที่บิดามารดา อบรมสั่งสอนในทางที่ดีที่ควร ($\bar{X} = 3.๕๔$) นักเรียนรักใคร่ปรองดองในครอบครัวและหมู่เพื่อนเสมอ ($\bar{X} = 3.๕๓$) นักเรียนประพฤติตนสมกับเป็นผู้ดำรงวงศ์ตระกูลที่ดีเสมอ ($\bar{X} = 3.๕๐$) เมื่อบิดามารดา ตักเตือนยามที่นักเรียนกระทำไม่ถูกต้องหรือไม่ควร นักเรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขทุกครั้ง ($\bar{X} = 3.๕๐$) นักเรียนช่วยเหลือบิดามารดาในทุกโอกาสที่ทำได้ ด้วยความพอใจที่ได้ทำ ($\bar{X} = 3.๔๖$) นักเรียนเพียรพยายามช่วยเหลือครอบครัวในทุกเรื่อง แบ่งเบาภาระของบิดามารดาอยู่เสมอ ($\bar{X} = 3.๓๒$) นักเรียนรู้จักอดออม เก็บหอมรอมริบเพื่ออนาคตของตนเองและครอบครัว ($\bar{X} = 3.๓๐$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียนใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย พอใจในสิ่งที่ตนเองมี ($\bar{X} = 3.๒๔$)



ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความ
 รับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิ
 บาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน (n = ๒๕๐)

ความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อ โรงเรียน	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑) นักเรียน แต่งกายและ ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบ ข้อบังคับ ของโรงเรียน พอใจที่จะอยู่ในกฎระเบียบอันถูกต้อง และดีงามของโรงเรียน	3.49	0.60	มากที่สุด
๒) นักเรียนรักและภาคภูมิใจ ในสถาบันการศึกษาของตน	3.62	0.53	มากที่สุด
๓) นักเรียน เต็มใจและยินดีร่วมกัน รับผิดชอบต่อ ดูแลรักษาความ สะอาดห้องเรียน อาคารเรียนและรักษาสภาพแวดล้อมใน โรงเรียนให้สวยงาม	3.50	0.55	มากที่สุด

๔) นักเรียน มาโรงเรียนให้ทันเวลา และเข้าเรียนให้ตรงเวลา ไม่หนีเรียน	3.41	0.63	มากที่สุด
๕) นักเรียน กตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์ เพียรพยายามในการเรียนและตอบแทนบุญคุณเสมอ	3.53	0.54	มากที่สุด
๖) นักเรียนให้ความร่วมมือ กับครู/อาจารย์ และโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของ โรงเรียนอย่างขยันขันแข็ง	3.46	0.54	มากที่สุด
๗) นักเรียน ปฏิบัติงานเหมาะสมกับกาลเทศะมีความสุขภาพ อ่อนโยนทั้งกาย วาจา ใจ	3.47	0.55	มากที่สุด
๘) นักเรียน รู้จักเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นประโยชน์ส่วนรวม รักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน	3.43	0.57	มากที่สุด
๙) นักเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนอบรมของครูอาจารย์ ทุกท่าน คิดและไตร่ตรองตามที่ได้รับคำสั่งสอนเสมอ	3.44	0.59	มากที่สุด
๑๐) เมื่อนักเรียนกระทำสิ่งที่ผิดระเบียบวินัยของโรงเรียนและถูกตักเตือนให้แก้ไข นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับและแก้ไขตัวเองเสมอ	3.45	0.60	มากที่สุด
รวม	3.50	0.47	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.๕๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๑๐ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนรักและภาคภูมิใจในสถาบันการศึกษาของตน ($\bar{X} = 3.๖๒$) นักเรียนกตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์ เพียรพยายามในการเรียนและตอบแทนบุญคุณเสมอ ($\bar{X} = 3.๕๓$) นักเรียนเต็มใจและยินดีร่วมกัน รับผิดชอบ ดูแลรักษาความสะอาดห้องเรียน อาคารเรียนและรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สวยงาม ($\bar{X} = 3.๕๐$) นักเรียน แต่งกายและประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับ ของโรงเรียน พอใจที่จะอยู่ในกฎระเบียบอันถูกต้องและดีงามของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.๔๙$) นักเรียนปฏิบัติงานเหมาะสมกับกาลเทศะมีความสุขภาพ อ่อนโยนทั้งกาย วาจา ใจ ($\bar{X} = 3.๔๗$) นักเรียนให้ความร่วมมือ กับครู/อาจารย์ และโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของ โรงเรียนอย่างขยันขันแข็ง ($\bar{X} = 3.๔๖$) เมื่อนักเรียนกระทำสิ่งที่ผิดระเบียบวินัยของโรงเรียนและถูกตักเตือนให้แก้ไข นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับและแก้ไขตัวเองเสมอ ($\bar{X} = 3.๔๕$) นักเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนอบรมของครูอาจารย์ ทุกท่าน คิดและไตร่ตรองตามที่ได้รับคำสั่งสอนเสมอ ($\bar{X} = 3.๔๔$) นักเรียนรู้จักเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นประโยชน์ส่วนรวม รักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.๔๓$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียนมาโรงเรียนให้ทันเวลา และเข้าเรียนให้ตรงเวลา ไม่หนีเรียน ($\bar{X} = 3.๔๑$)



ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความ
 รับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ความสำเร็จตามหลักอิทธิ
 บาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ (n = ๒๕๐)

ความสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อ สังคมและประเทศชาติ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑) นักเรียนมีความรัก ภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นของตนเอง	3.50	0.59	มากที่สุด
๒) นักเรียนยินดีและเต็มใจ สืบสาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมิให้สูญหาย	3.43	0.61	มากที่สุด
๓) นักเรียนเพียรพยายาม ช่วยเหลือ และพัฒนาท้องถิ่นให้ เจริญก้าวหน้า	3.41	0.59	มากที่สุด
๔) นักเรียนช่วยกัน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ	3.46	0.57	มากที่สุด
๕) นักเรียน รักษาความสะอาดแหล่งน้ำ อากาศ สวนสาธารณะ ต่าง ๆ	3.40	0.60	มากที่สุด

๖) นักเรียนใช้สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และประหยัด	3.43	0.58	มากที่สุด
๗) นักเรียนส่งเสริมสนับสนุนการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข	3.58	0.54	มากที่สุด
๘) นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและเผยแพร่หลักธรรมทาง ศาสนากับชุมชนและท้องถิ่นของนักเรียนเสมอ	3.42	0.60	มากที่สุด
๙) นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ พร้อมนำเอาพระราช ดำรัส ของพระองค์มาปฏิบัติด้วยความรักและตั้งใจปฏิบัติ	3.53	0.53	มากที่สุด
๑๐) เมื่อนักเรียนทำผิดต่อจารีตประเพณีของชุมชนหรือและถูก ว่ากล่าวตักเตือน นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับและปรับปรุงแก้ไข ตัวเองเสมอ	3.57	0.56	มากที่สุด
รวม	3.47	0.38	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.๔๗$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๑๐ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนส่งเสริมสนับสนุนการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข ($\bar{X} = 3.๕๘$) เมื่อนักเรียนทำผิดต่อจารีตประเพณีของชุมชนหรือและถูกว่ากล่าวตักเตือน นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ ($\bar{X} = 3.๕๗$) นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ พร้อมนำเอาพระราชดำรัส ของพระองค์มาปฏิบัติ ด้วยความรักและตั้งใจปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.๕๓$) นักเรียนมีความรักภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นของตนเอง ($\bar{X} = 3.๕๐$) นักเรียนช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ($\bar{X} = 3.๔๖$) นักเรียนยินดีและเต็มใจ สืบสาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมิให้สูญหาย ($\bar{X} = 3.๔๓$) นักเรียนใช้สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และประหยัด ($\bar{X} = 3.๔๓$) นักเรียน เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนากับชุมชนและท้องถิ่นของนักเรียนเสมอ ($\bar{X} = 3.๔๒$) นักเรียนเพียรพยายาม ช่วยเหลือ และพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า ($\bar{X} = 3.๔๑$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียน รักษาความสะอาดแหล่งน้ำ อากาศ สวนสาธารณะต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.๔๐$)

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความ รับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จำแนกตามปัจจัยส่วน บุคคล

การศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖
โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
ได้แก่ เพศ ห้องเรียน แผนการเรียน เกรดเฉลี่ยสะสม อาชีพของผู้ปกครอง และสถานภาพของ

ผู้ปกครอง ใช้การวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One – Way Anova) และทดสอบค่า ที่ t- test รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๘ – ๔.๑๔



สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนเพศต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน ปรากฏผลดังตารางที่ ๔.๘

ตารางที่ ๔.๘ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม คือเพศชาย ๗๙ คน เพศหญิง ๑๗๑ คน(n=250)

สภาพการศึกษาความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยทั้ง ๕ ด้าน	ชาย		หญิง		t	sig
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา	3.04	0.43	3.07	0.40	0.664	0.508
๒) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี	3.39	0.39	3.52	0.36	2.429	0.016*
๓) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้าน						

การความรับผิดชอบต่อครอบครัว	3.42	0.34	3.47	0.41	0.962	0.337
๔) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้าน						
ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน	3.44	0.62	3.52	0.38	1.310	0.191
๕) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้าน						
ความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ	3.39	0.38	3.51	0.38	2.342	0.020*
รวม	3.34	0.30	3.42	0.29	2.070	0.040*

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาคำใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามเพศ พบว่านักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $\alpha = .05$ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนห้องเรียนต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน
ปรากฏผลดังตารางที่ ๔.๙

ตารางที่ ๔.๙ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาคำใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามห้องเรียน ($n=250$)

สภาพการศึกษาความ						
รับผิดชอบตามหลักอิทธิ	แหล่งข้อมูล	SS	df	Ms	F	Sig
บาท ๔ ของนักเรียนชั้น						
มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน						
อยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน						
๑) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	1.037	14	0.074	0.427	0.965
อิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา	ภายในกลุ่ม	40.723	235	0.173		
	รวม	41.70	249			
๒) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	4.850	14	0.346	2.729	0.055

อิทธิบาท ๔ ด้านการ	ภายในกลุ่ม	29.830	235	0.127		
ประพอดีตนเป็นคนดี	รวม	34.680	249			
๓) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	3.651	14	0.261	1.802	0.059
อิทธิบาท ๔ ด้านการความ	ภายในกลุ่ม	34.013	235	0.145		
รับผิดชอบต่อครอบครัว	รวม	37.664	249			
๔) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	5.560	14	0.397	1.863	0.051
อิทธิบาท ๔ ด้านความ	ภายในกลุ่ม	50.097	235	0.213		
รับผิดชอบต่อโรงเรียน	รวม	55.657	249			
๕) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	1.968	14	0.141	0.967	0.488
อิทธิบาท ๔ ด้านความ	ภายในกลุ่ม	34.161	235	0.145		
รับผิดชอบต่อชุมชนและ	รวม	36.129	249			
ประเทศชาติ						
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	2.093	14	0.150	1.777	0.053
	ภายในกลุ่ม	19.774	235	0.084		
	รวม	21867	249			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ ๔.๙ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษาคำหลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามห้องเรียน พบว่านักเรียนที่เรียนห้องเรียนต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาคำหลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาการรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้สาเหตุที่ไม่แตกต่างกันเพราะนักเรียนทั้ง ๑๕ ห้องเรียน มีความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน เมื่อเปรียบเทียบเป็นระหว่างกลุ่มและภายในกลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน



สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนเรียนแผนการเรียนต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่าง
กัน ปรากฏผลดังตารางที่ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๐ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนา
ความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ
นักเรียน จำแนกตามแผนการเรียน (n=250)

สภาพการศึกษาความ รับผิดชอบตามหลักอิทธิ บาท ๔ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน อยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน	แหล่งข้อมูล	SS	df	Ms	F	Sig
๑) ความรับผิดชอบตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	0.143	5	0.029	0.168	0.974
	ภายในกลุ่ม	41.616	244	0.171		
	รวม	41.760	249			
๒) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	2.727	5	0.545	4.165	0.051

อิทธิบาท ๔ ด้านการ	ภายในกลุ่ม	31.953	244	0.131		
ประพุดิตนเป็นคนดี	รวม	34.680	249			
๓) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	1.522	5	0.304	2.055	0.072
อิทธิบาท ๔ ด้านการความ	ภายในกลุ่ม	36.142	244	0.148		
รับผิดชอบต่อครอบครัว	รวม	37.664	249			
๔) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	0.289	5	0.058	0.255	0.937
อิทธิบาท ๔ ด้านความ	ภายในกลุ่ม	55.368	244	0.227		
รับผิดชอบต่อโรงเรียน	รวม	55.657	249			
๕) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	0.561	5	0.112	0.770	0.572
อิทธิบาท ๔ ด้านความ	ภายในกลุ่ม	35.568	244	0.146		
รับผิดชอบต่อชุมชนและ	รวม	36.129	249			
ประเทศไทย						
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	0.413	5	0.083	0.939	0.456
	ภายในกลุ่ม	21.454	244	0.088		
	รวม	21.867	249			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ ๔.๑๐ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาการรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามแผนการเรียน พบว่านักเรียนที่เรียนแผนการเรียนต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาการรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สาเหตุที่ไม่แตกต่างกันเพราะนักเรียนทั้ง ๖ แผนการเรียน มีความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน เมื่อเปรียบเทียบเป็นระหว่างกลุ่มและภายในกลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน



สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน
ปรากฏผลดังตารางที่ ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๑๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนา
ความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ
นักเรียน จำแนกตามเกรดเฉลี่ย (n=250)

สภาพการศึกษาความ รับผิดชอบตามหลักอิทธิ บาท ๔ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน อยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน	แหล่งข้อมูล	SS	df	Ms	F	Sig
๑) ความรับผิดชอบตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	0.303	2	0.152	0.904	0.406
	ภายในกลุ่ม	41.456	247	0.168		
	รวม	41.760	249			

๒) ความรับผิดชอบตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านการ ประพடுத்தินเป็นคนดี	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	0.521 34.159 34.680	2 247 249	0.260 0.138	1.883	0.154
๓) ความรับผิดชอบตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านการความ รับผิดชอบต่อครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	0.029 37.635 37.664	2 247 249	0.015 0.152	0.097	0.908
๔) ความรับผิดชอบตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านความ รับผิดชอบต่อโรงเรียน	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	0.488 55.169 55.657	2 247 249	0.244 0.223	1.093	0.337
๕) ความรับผิดชอบตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านความ รับผิดชอบต่อชุมชนและ ประเทศชาติ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	0.026 36.102 36.129	2 247 249	0.013 0.146	0.091	0.913
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	0.096 21.771 21.867	2 247 249	0.048 0.088	0.547	0.579

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ ๔.๑๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามเกรดเฉลี่ย พบว่านักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยแตกต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐5 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สาเหตุที่ไม่แตกต่างกันเพราะนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยต่างกัน มีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน เมื่อเปรียบเทียบเป็นระหว่างกลุ่มและภายในกลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน



สมมติฐานที่ ๕ นักเรียนที่มีผู้ปกครองอาชีพต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกัน ปรากฏผลดังตารางที่ ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง (n=250)

สภาพการศึกษาความ รับผิดชอบต่อหลักอิทธิ บาท ๔ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน อยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน	แหล่งข้อมูล	SS	df	Ms	F	Sig
๑) ความรับผิดชอบต่อหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	0.251	5	0.050	0.295	0.916
	ภายในกลุ่ม	41.509	244	0.170		
	รวม	41.760	249			
๒) ความรับผิดชอบต่อหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านการ	ระหว่างกลุ่ม	0.795	5	0.159	1.145	0.337
	ภายในกลุ่ม	33.885	244	0.139		

ประพัตตินเป็นคนดี	รวม	34.680	249			
๓) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	1.097	5	0.219	1.464	0.202
อิทธิบาท ๔ ด้านการความ	ภายในกลุ่ม	36.567	244	0.150		
รับผิดชอบต่อครอบครัว	รวม	37.664	249			
๔) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	3.450	5	0.690	3.225	0.008*
อิทธิบาท ๔ ด้านความ	ภายในกลุ่ม	52.208	244	0.214		
รับผิดชอบต่อโรงเรียน	รวม	55.657	249			
๕) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	0.557	5	0.111	0.765	0.576
อิทธิบาท ๔ ด้านความ	ภายในกลุ่ม	35.572	244	0.146		
รับผิดชอบต่อชุมชนและ	รวม	36.129	249			
ประเทศชาติ						
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	0.713	5	0.143	1.645	0.149
	ภายในกลุ่ม	21.154	244	0.087		
	รวม	21.867	249			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง พบว่านักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียนรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียนมีค่านัยสำคัญที่ ๐.๐๕ ซึ่งตรงกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพื่อให้ทราบความแตกต่างเป็นรายคู่ จึงใช้วิธีของเซฟเฟ่ตรวจสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ซึ่งปรากฏผลดังตาราง ๔.๑๓

ตาราง ๔.๑๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง ด้านอาชีพของผู้ปกครอง รายคู่ โดยใช้วิธีการของเซฟเฟ่

อาชีพ	\bar{X}	รับ ราชการ	รัฐวิสาหกิจ	พนักงาน บริษัท	รับจ้าง	เกษตรกร	ค้าขาย
รับราชการ	3.51	-	0.44	0.20	0.00	0.01	0.07
รัฐวิสาหกิจ	3.95	-	-	0.64*	0.44	0.45	0.51*

พนักงาน บริษัท	3.31	-	-	-	0.20	0.19	0.13
รับจ้าง	3.51	-	-	-	-	0.01	0.07
เกษตรกรรม	3.50	-	-	-	-	-	0.06
ค้าขาย	3.44	-	-	-	-	-	-

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตาม
ด้านอาชีพของผู้ปกครอง รายคู่ โดยใช้วิธีการของเซฟเฟ้ พบว่า มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ อยู่ ๒ คู่ คือ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจกับพนักงาน
บริษัท และพนักงานรัฐวิสาหกิจกับค้าขาย

สมมติฐานที่ ๖ นักเรียนที่ผู้ปกครองมีสถานภาพต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔
แตกต่างกัน ปรากฏผลดังตารางที่ ๔.๑๔
ตารางที่ ๔.๑๔

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนา
ความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของ
นักเรียน จำแนกตามสถานภาพของผู้ปกครอง (n=250)

สภาพการศึกษาความ

รับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน	แหล่งข้อมูล	SS	df	Ms	F	Sig
๑) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	0.551	3	0.184	1.097	0.351
	ภายในกลุ่ม	41.208	246	0.168		
	รวม	41.760	249			
๒) ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี	ระหว่างกลุ่ม	0.191	3	0.064	0.455	0.714
	ภายในกลุ่ม	34.489	246	0.140		
	รวม	34.680	249			
๓) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	0.400	3	0.133	0.880	0.452

อิทธิบาท ๔ ด้านการความ	ภายในกลุ่ม	37.264	246	0.151		
รับผิดชอบต่อครอบครัว	รวม	37.664	249			
๔) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	0.350	3	0.117	0.519	0.670
อิทธิบาท ๔ ด้านความ	ภายในกลุ่ม	55.308	246	0.225		
รับผิดชอบต่อโรงเรียน	รวม	55.657	249			
๕) ความรับผิดชอบตามหลัก	ระหว่างกลุ่ม	0.083	3	0.028	0.188	0.904
อิทธิบาท ๔ ด้านความ	ภายในกลุ่ม	36.046	246	0.147		
รับผิดชอบต่อชุมชนและ	รวม	36.129	249			
ประเทศไทย						
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	0.116	3	0.039	0.436	0.727
	ภายในกลุ่ม	21.752	246	0.088		
	รวม	21.867	249			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามสถานภาพของผู้ปกครอง พบว่านักเรียนที่มีผู้ปกครองมีสถานภาพต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สาเหตุที่ไม่แตกต่างกันเพราะนักเรียนที่ผู้ปกครองมีสถานภาพต่างกันมีความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน เมื่อเปรียบเทียบเป็นระหว่างกลุ่มและภายในกลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน

๔.๔ ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ตารางที่ ๔.๑๕ นักเรียนแสดงความคิดเห็นในแนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	ความถี่	ร้อยละ
๑.ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา		
๑.๑ นักเรียนควรพอใจในสิ่งที่นักเรียนกำลังศึกษาและเอาใจใส่ให้มากขึ้นเพราะความพอใจที่จะเรียนเป็นแนวทางให้นักเรียนขยันและตั้งใจเรียน	๗๕	๓๐.๐๐
๑.๒ นักเรียนควรมีการนำเสนอผลการเรียน ความก้าวหน้าในการเรียนให้ครูประจำชั้น ผู้ปกครองทราบเป็นระยะสม่ำเสมอ	๕๐	๒๐.๐๐
๑.๓ ครูควรพัฒนากระบวนการสอน รูปแบบการคิด การสร้าง		

แรงจูงใจให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นที่จะรับผิดชอบในเรื่องการเรียนให้มากขึ้น	๔๕	๑๘.๐๐
๒. ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี		
๒.๑ นักเรียนควรกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณเป็นก้าวแรก เพราะจะทำให้ให้นักเรียนก้าวสู่การประพฤติ ปฏิบัติดีในทุกเรื่อง	๔๖	๑๘.๔๐
๒.๒ โรงเรียนควรที่จะมีกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านศาสนาทุกอาทิตย์ หรือเป็นประจำ เพราะเป็นแนวทางให้นักเรียนประพฤติดีต่อไป	๓๒	๑๒.๘๐
๒.๓ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนเห็นเช่น การตรงต่อเวลา การเสียสละเวลาเพื่อนักเรียนและโรงเรียน	๕๕	๒๒.๐๐
๓. ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการความรับผิดชอบต่อครอบครัว		
๓.๑ ควรสร้างกิจกรรมที่เป็นการสานสัมพันธ์ความรัก ความเข้าใจในครอบครัว ให้นักเรียนและผู้ปกครองได้พูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกันที่บ้านและในโรงเรียน	๗๕	๓๐.๐๐
๔. ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน		
๔.๑ ควรมีกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ช่วยเหลือโรงเรียน และช่วยกันรับผิดชอบต่อโรงเรียน เช่น มีกิจกรรมให้ทำพร้อมกับมีใบให้คะแนนความดีเมื่อนักเรียนได้ส่งเสริมและทำความดีให้กับโรงเรียน	๖๕	๒๖.๐๐
๔.๒ เมื่อนักเรียนทำความดีหรือสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียนควรให้คะแนนความดีหรือใบเกียรติบัตรรับรองความดี	๔๕	๑๘.๐๐
๕. ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ		
๕.๑ ควรมีการติดตามพฤติกรรมนักเรียนในชุมชน ว่าเป็นอย่างไร ทำงานช่วยเหลือชุมชน สังคมที่นักเรียนอยู่อาศัยอย่างไรบ้าง และให้นักเรียนเขียนรายงานการทำงาน โดยให้ผู้นำชุมชนเขียนรับรอง เพื่อให้นักเรียนนำมาเป็นเครื่องหมายรับรองการขอทุนต่างๆของทางโรงเรียน	๖๘	๒๗.๒๐

๔.๕ ผลการวิเคราะห์ แบบสัมภาษณ์ พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน และข้อเสนอแนะ

ผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอนและข้อเสนอแนะ ผลการสัมภาษณ์โดยภาพรวม สรุปได้ดังนี้

พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔

ความรับผิดชอบต่อตนเอง

๑) ความรับผิดชอบต่อในด้านการเรียนของนักเรียน

ฉันทะ (ความเอาใจใส่) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนห้องเรียนที่อยู่ในลำดับต้นๆ ส่วนใหญ่จะมีความเอาใจใส่ในการเรียนมาก โดยเฉพาะนักเรียนที่เรียนสายวิทย์ฯ-คณิตฯ ส่วนนักเรียนห้องเรียนลำดับท้ายๆ จะมีความเอาใจใส่ในการเรียนค่อนข้างน้อย และนักเรียนส่วนใหญ่มีความเอาใจใส่ในวิชาที่ตนเองสนใจมากเป็นพิเศษ แต่ในวิชาที่ไม่ชอบจะไม่ค่อยเอาใจใส่

วิริยะ (ความขยัน) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนห้องเรียนที่อยู่ในลำดับต้นๆ ส่วนใหญ่จะมีความขยันในการเรียนมาก โดยเฉพาะนักเรียนที่เรียนสายวิทย์ฯ-คณิตฯ ส่วนนักเรียนห้องเรียนลำดับท้ายๆ จะมีความขยันฝึกฝนในการเรียนค่อนข้างน้อย

จิตตะ (การรู้จักคิด) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนห้องเรียนที่อยู่ในลำดับต้นๆ ส่วนใหญ่จะมีความสามารถในการคิดในหลักเบื้องต้นในเรื่องการเรียนมาก สามารถต่อยอดความคิด นำเสนอในรูปแบบต่างๆ ได้ดี โดยเฉพาะนักเรียนที่เรียนสายวิทย์ฯ-คณิตฯ ส่วนนักเรียนห้องเรียนลำดับท้ายๆ จะมีความคิดในรูปแบบที่ขัดแย้งและใช้ความคิดของตนเองเป็นหลัก

วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนส่วนใหญ่จะมีการยอมรับข้อเสนอจากหลายๆด้านผนวกกับความคิดของตนเอง ยอมรับและปรับปรุงแก้ไขในสิ่งที่ทำผิด มีส่วนน้อยที่ไม่ยอมรับและไม่ยอมปรับปรุงแก้ไข

๒) ความรับผิดชอบต่อในด้านการประพฤติตนเป็นคนดีของนักเรียน

ฉันทะ (ความเอาใจใส่) นักเรียนส่วนเป็นคนที่มีความประพฤติเรียบร้อยและเป็นคนดี แต่ในการทำดีบางครั้งต้องรอคำสั่งหรือมีผู้นำยังไม่สามารถปฏิบัติเองได้

วิริยะ (ความขยัน) นักเรียนส่วนใหญ่เข้าเรียนสม่ำเสมอ ทำหน้าที่ถูกต้องสม่ำเสมอ ให้ความร่วมมือทุกครั้ง

จิตตะ (การรู้จักคิด) มีนักเรียนที่เป็นผู้นำในการคิด กล้าคิดประมาณ ๒๐ % ในห้องเรียน และปฏิบัติตามระเบียบต่างๆโดยไม่ต้องให้ครูคอยบอกหรือตักเตือน

วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข)
 คำแนะนำของครูและเพื่อน นำไปปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง

นักเรียนส่วนใหญ่ยอมรับ

ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

๓) ความรับผิดชอบต่อครอบครัวของนักเรียน

ฉันทะ (ความเอาใจใส่) จากการสำรวจพื้นฐานทางบ้านของนักเรียนโดยครูประจำชั้นพบว่านักเรียนรับผิดชอบ เอาใจใส่ในครอบครัวดี เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ส่วนน้อยจะไม่เอาใจใส่

วิริยะ (ความขยัน) จากการสำรวจพื้นฐานทางบ้านของนักเรียนโดยครูประจำชั้นพบว่านักเรียนมีความขยัน ช่วยเหลืองานในครอบครัวดีและกระทำอย่างสม่ำเสมอ

จิตตะ (การรู้จักคิด) จากการสำรวจพื้นฐานทางบ้านของนักเรียนโดยครูประจำชั้นพบว่าส่วนใหญ่ของนักเรียนจะมีแนวคิดเป็นของตนเองโดยผู้ปกครองให้อิสระในการคิดแต่จะคอยกำกับดูแลให้ถูกต้อง

วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข) นักเรียนยอมรับและฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข

๔) ความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของนักเรียน

ฉันทะ (ความเอาใจใส่) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนส่วนใหญ่จะมีความเอาใจใส่และให้ความร่วมมือ เข้าร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียนเป็นอย่างดีในทุกเรื่อง เช่นกิจกรรมการเข้าค่ายเยาวชน กิจกรรมกีฬาและกีฬาสี และกิจกรรมอื่นๆ

วิริยะ (ความขยัน) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมสม่ำเสมอ และหมั่นฝึกฝนตนเอง

จิตตะ (การรู้จักคิด) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนคิดและวางแผนในการปฏิบัติกิจกรรมสม่ำเสมอ สามารถวางแผนการทำงานต่างด้วยตนเอง เช่นงานกีฬา งานแท่นเทียบ งานชุมชน งานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน

วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนมีการนำเสนอแนวคิด และรับฟังข้อคิดเห็นของครูและเพื่อนนักเรียน

๕) ความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติของนักเรียน

ฉันทะ (ความเอาใจใส่) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมที่อยู่ภายในชุมชนของตนเองจัดขึ้น และเอาใจใส่งานสม่ำเสมอ ติดตามข่าวสารบ้านเมืองและสอบถามในกิจกรรมโฮมรูมเสมอ

วิริยะ (ความขยัน) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนมีกิจกรรมที่ต้องเข้าร่วมกับโรงเรียนและชุมชน นักเรียนจะปฏิบัติอย่างเต็มที่และเต็มใจปฏิบัติ เช่นกิจกรรมจิตอาสาต่างๆ

จิตตะ (การรู้จักคิด) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนคิดและวางแผนในการปฏิบัติกิจกรรมสม่ำเสมอ สามารถวางแผนการทำงานต่างด้วยตนเองที่จะช่วยกิจกรรมของทางโรงเรียนและชุมชน เช่นงานกีฬา งานแห่เทียน งานชุมชน งานส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน

วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข) ตามความคิดเห็นจากประสบการณ์ตรงของครูผู้สอน มีข้อเสนอแนะสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือนักเรียนมีการนำเสนอแนวคิด และรับฟังข้อคิดเห็นของครูและเพื่อนนักเรียน เมื่อกระทำผิดไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียนหรือชุมชน นักเรียนจะพยายามแก้ไขให้ถูกต้องเสมอ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตามสภาพการศึกษาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ทั้ง ๕ ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่การศึกษา การประพฤติตนเป็นคนดี ความรับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๕.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่าส่วนมากเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๔๐ รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๖๐ ตามลำดับ ด้านห้องเรียน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นห้องเรียนที่ ๙ มีจำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๔๐ ห้องเรียนที่ ๗ และ ๑๐ มีจำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐๐ ห้องเรียนที่ ๘ จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๖๐ ห้องเรียนที่ ๑ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๒ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๓ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๔ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๕ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๖ จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๒๐ ห้องเรียนที่ ๑๕ จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๖ ห้องเรียนที่ ๑๑ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘ ห้องเรียนที่ ๑๒ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘ ห้องเรียนที่ ๑๓ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘ และห้องเรียนที่ ๑๔ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘ ด้านแผนการเรียน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นนักเรียนที่เรียนแผนการเรียนวิทย์ -คณิตฯ จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๔๐ รองลงมาคือแผนการเรียน ไทย -สังคม จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒๐ แผนการเรียน คณิตฯ -อังกฤษ จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๐ แผนการเรียน อังกฤษ-ญี่ปุ่น จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐๐ แผนการเรียนจีน จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘๐ และแผนการเรียน ฝรั่งเศส จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘๐ ด้านเกรดเฉลี่ยสะสม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนเฉลี่ย 3.01 – 4.00 จำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐ รองลงมาคือ ผลการเรียนเฉลี่ย 2.01 – 3.00 จำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๔๐ และ ผลการเรียนเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๒.๐๐ จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๖๐ ตามลำดับ ด้านอาชีพของผู้ปกครอง พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นนักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๖๐ รองลงมาคือ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๖๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพรับราชการ จำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพพนักงานบริษัท จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพรัฐวิสาหกิจ จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๘๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีอาชีพเกษตรกร จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐ ตามลำดับ ด้านสถานภาพทางครอบครัวของผู้ปกครอง พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นนักเรียนที่มีผู้ปกครองมีสถานภาพทางครอบครัวส่วนมากอยู่ด้วยกัน จำนวน ๒๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๒๐ รองลงมาเป็นนักเรียนที่มีผู้ปกครองมีสถานภาพทางครอบครัวหย่าร้าง ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๔๐ นักเรียนที่มีผู้ปกครองมีสถานภาพทางครอบครัวแยกกันอยู่ ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๐ และนักเรียนที่มีผู้ปกครองเสียชีวิต ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๐ ตามลำดับ

๕.๑.๒ วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โดยหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยพิจารณาเป็นรายด้าน รายข้อ และภาพรวม

ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการยอมรับผิดชอบต่อครอบครัว และความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา พบว่าความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๑๐ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนสามารถทำงานกลุ่มและพอใจที่จะทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เมื่อนักเรียน เรียนในวิชาใดๆ จะมีความพอใจและชอบใจในสิ่งที่เรียน นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียน อยู่เสมอ เมื่อนักเรียนเรียนวิชาใดๆก็ตาม จะคิดพิจารณา ไตร่ตรองหาเหตุผล ที่ถูกต้องพร้อมกับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสมเสมอ นักเรียนตรวจสอบงานที่ทำก่อนส่ง และส่งงานสม่ำเสมอ นักเรียนพยายามตั้งใจเรียนในทุกรายวิชา เสมอ เมื่อนักเรียนรู้สึกท้อในเวลาเรียน หรือเหนื่อยกับการเรียน จะเตือนตนด้วยการสร้างแรงกระตุ้นให้กับตนเอง นักเรียนมีความเพียรพยายามในการเรียน ถึงแม้วิชาที่เรียนอยู่จะยากเพียงใดก็ตาม นักเรียนมีจิตใจตั้งมั่นกับเรื่องที่กำลังเรียนมากกว่าที่จะทำเรื่องอื่นๆ ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ขณะที่เรียน นักเรียนไม่พูดคุยเรื่องอื่นใดที่นอกเหนือจากครูสอน

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี พบว่า ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๙ ข้อ ระดับมาก ๑ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนสำนึกและ กตัญญูรู้คุณของ บิดามารดา อยู่เสมอ นักเรียนสำนึกและ กตัญญูรู้คุณของ ครู อาจารย์ อยู่เสมอ นักเรียนเพียรพยายามประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับสภาพการเป็นนักเรียน ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษ ไม่เล่นการพนัน และไม่มั่วสุมอบายมุขทั้งปวง คิดและตระหนักเสมอว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี นักเรียนเพียรพยายาม ประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย ตระหนักใน จารีต ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามอยู่เสมอ นักเรียนมีความสุภาพอ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อบุคคลทั่วไปและปฏิบัติตนเหมาะสมตามวัย และสภาพแห่งตน นักเรียน แต่งกาย ถูกต้อง ตามระเบียบ ที่โรงเรียนกำหนด และมีความพอใจในการที่อยู่ใกฎและระเบียบวินัยของโรงเรียน นักเรียนเชื่อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของบิดาและ มารดาเสมอ พอใจในคำสั่งสอนของบิดามารดา เพียรพยายามทำความดีตามที่ท่านสั่ง

นักเรียนเชื่อฟัง และปฏิบัติตามอยู่ในโอวาทของ ครู อาจารย์เสมอพอใจในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ เพียรพยายามศึกษา คิดและไตร่ตรองตามที่ท่านสั่งสอน เมื่อมีผู้กล่าวตักเตือนนักเรียนเรื่องที่ทำนักเรียน ทำไม่ถูกต้อง นักเรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียนมีความ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ และยึดมั่นในหลักคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามอยู่เสมอ

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่า

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญวิทยาวิทยาลัยของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญวิทยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบต่อ หลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๗ ข้อ ระดับมาก ๓ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนสำนึกและ กตัญญูรู้คุณของ บิดามารดา อยู่เสมอ นักเรียนกตัญญูรู้คุณของ บิดามารดาเพียร พยายามตั้งมั่นในความกตัญญู นักเรียนเคารพเชื่อฟังบิดามารดา พอใจในสิ่งที่บิดามารดา อบรมสั่ง สอนในทางที่ดีที่ควร นักเรียนรักใคร่ปรองดองในครอบครัวและหมู่เพื่อน้องเสมอ นักเรียนประพฤติตน สมกับเป็นผู้ดำรงวงศ์ตระกูลที่ดีเสมอ เมื่อบิดามารดา ตักเตือนยามที่นักเรียนกระทำไม่ถูกต้องหรือไม่ ควร นักเรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขทุกครั้ง นักเรียนช่วยเหลือบิดามารดาในทุกโอกาสที่ทำได้ ด้วยความพอใจที่ได้ทำ นักเรียนเพียรพยายามช่วยเหลือครอบครัวในทุกเรื่อง แบ่งเบาภาระของบิดา มารดาอยู่เสมอ นักเรียนรู้จักอดออม เก็บหอมรอมริบเพื่ออนาคตของตนเองและครอบครัว ส่วนข้อที่มี ความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียนใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย พอใจในสิ่งที่ตนเองมี



ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่า ความ

รับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญวิทยาวิทยาลัยของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญวิทยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบต่อ หลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณา เป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๑๐ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนรักและภาคภูมิใจ ในสถาบันการศึกษาของตน นักเรียนกตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์ เพียรพยายามในการเรียนและตอบ แทนบุญคุณเสมอ นักเรียนเต็มใจและยินดีร่วมกันรับผิดชอบ ดูแลรักษาความสะอาดห้องเรียน อาคาร เรียนและรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สวยงาม นักเรียนแต่งกายและประพฤติปฏิบัติตนตาม ระเบียบข้อบังคับ ของโรงเรียน พอใจที่จะอยู่ในกฎระเบียบอันถูกต้องและดีงามของโรงเรียน นักเรียนปฏิบัติงานเหมาะสมกับกาลเทศะมีความสุข อ่อนโยนทั้งกาย วาจา ใจ นักเรียนให้ความ ร่วมมือ กับครู/อาจารย์ และโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของ โรงเรียน อย่างขยันขันแข็ง เมื่อ นักเรียนกระทำการสิ่งผิดระเบียบวินัยของโรงเรียนและถูกตักเตือนให้แก้ไข นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับ และแก้ไขตัวเองเสมอ นักเรียนเชื่อฟังคำสั่งสอนอบรมของครูอาจารย์ ทุกท่าน คิดและไตร่ตรองตามที่ ได้รับการสั่งสอนเสมอ นักเรียนรู้จักเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นประโยชน์ส่วนรวม รักษาทรัพย์สินสมบัติ

ของโรงเรียน ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียนมาโรงเรียนให้ทันเวลา และเข้าเรียนให้ตรงเวลา ไม่หนีเรียน

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ พบว่า ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๑๐ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนส่งเสริมสนับสนุนการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เมื่อนักเรียนทำผิดต่อจารีตประเพณีของชุมชนหรือและถูกว่ากล่าวตักเตือน นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ พร้อมนำเอาพระราชดำรัส ของพระองค์มาปฏิบัติ ด้วยความรักและตั้งใจปฏิบัติ นักเรียน มีความรัก ภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นของตนเอง นักเรียนช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ นักเรียน ยินดีและเต็มใจ สืบสาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สูญหาย นักเรียน ใช้สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และประหยัด นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนากับชุมชนและท้องถิ่นของนักเรียนเสมอ นักเรียนเพียรพยายาม ช่วยเหลือ และพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียน รักษาความสะอาดแหล่งน้ำ อากาศ สวนสาธารณะต่าง ๆ



๕.๑.๓ เปรียบเทียบการพัฒนาความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑. เพศต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย อยู่ในระดับมาก พบว่าความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามเพศ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒. ห้องเรียนต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย พบว่าความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามห้องเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. แผนการเรียนต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย พบว่าความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามแผนการเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔

พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔. เกรดเฉลี่ยสะสมต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย พบว่าความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามเกรดเฉลี่ยสะสม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕. อาชีพของผู้ปกครองต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย พบว่าความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๖. สถานภาพของผู้ปกครองต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย พบว่าความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามสถานภาพของผู้ปกครอง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษา การใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ แนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา พบว่านักเรียนควรพอใจในสิ่งที่นักเรียนกำลังศึกษาและเอาใจใส่ให้มากขึ้นเพราะความพอใจที่จะเรียนเป็นแนวทางให้นักเรียนขยันและตั้งใจเรียน นักเรียนควรมีการนำเสนอผลการเรียน ความก้าวหน้าในการเรียนให้ครูประจำชั้น ผู้ปกครองทราบเป็นระยะสม่ำเสมอ ครูควรพัฒนากระบวนการสอน รูปแบบการคิด การสร้างแรงจูงใจให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นที่จะรับผิดชอบในเรื่องการเรียนให้มากขึ้น

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี พบว่านักเรียนควรกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณเป็นก้าวแรก เพราะจะทำให้ นักเรียนก้าวสู่การประพฤติ ปฏิบัติดีในทุกเรื่อง โรงเรียนควรที่จะมีกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านศาสนาทุกอาทิตย์ หรือเป็นประจำ เพราะเป็นแนวทางให้นักเรียนประพฤติดีต่อไป ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนเห็นเช่น การตรงต่อเวลา การเสียสละเวลาเพื่อนักเรียนและโรงเรียน

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่าควรสร้างกิจกรรมที่เป็นสานสัมพันธ์ความรัก ความเข้าใจในครอบครัว ให้นักเรียนและผู้ปกครองได้พูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกันที่บ้านและในโรงเรียน

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน

พบว่าควรมี

กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ช่วยเหลือโรงเรียนและช่วยกันรับผิดชอบต่อโรงเรียน เช่น มีกิจกรรมให้ทำพร้อมกับมีใบให้คะแนนความดีเมื่อนักเรียนได้ส่งเสริมและทำความดีให้กับโรงเรียน เมื่อนักเรียนทำความดีหรือสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียนควรให้คะแนนความดีหรือใบเกียรติบัตรรับรองความดี

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและ

ประเทศชาติ พบว่า ควรมีการติดตามพฤติกรรมนักเรียนในชุมชน ว่าเป็นอย่างไร ทำงานช่วยเหลือชุมชน สังคมที่นักเรียนอยู่อาศัยอย่างไรบ้าง และให้นักเรียนเขียนรายงานการทำงาน โดยให้ผู้นำชุมชนเขียนรับรองเพื่อให้นักเรียนนำมาเป็นเครื่องหมายรับรองการขอทุนต่างๆของทางโรงเรียน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษา การพัฒนาความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนนอญุยาวิทยาลัย ตามสภาพการศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนนอญุยาวิทยาลัย ของนักเรียน ทั้ง ๒ ด้าน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนนอญุยาวิทยาลัย นำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองในด้านต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา การประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี ด้านครอบครัว ด้านโรงเรียน ด้านชุมชนและประเทศชาติ ทำให้ นักเรียนศึกษาเล่าเรียนจนประสบผลสำเร็จตามจุดหมาย ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทน เข้าห้องเรียนและส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงตามเวลาที่นัดหมาย เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียน ก็พยายามศึกษาค้นคว้า เมื่อทำแบบฝึกหัดผิดก็ยอมรับว่าผิด แล้วพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องด้วยตนเองอยู่เสมอ มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ มีความสำนึกรู้สึกรับผิดชอบต่อภาวะและฐานะของตน รู้จักวางแผนและทำงานอย่างมีระบบ มีความมุ่งมั่น ในวิชาความรู้และความสามารถปฏิบัติหน้าที่การงานทุกประการ ต้องยอมรับผลสำเร็จและความล้มเหลวแห่งการกระทำในการปฏิบัติงานที่ทุกอย่าง ปรับปรุงแก้ไขหน้าที่การงานที่ตนบกพร่องให้สมบูรณ์ และพยายามปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อย รวดเร็ว ด้วยความเต็มใจและจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์** ได้ทำการศึกษากิจกรรกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 ที่มีต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อในการเรียนของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

1. ได้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน
2. หลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อในการเรียนมากกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มด้วยหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อในการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อ **กรมการศาสนา** ซึ่งแบ่งความรับผิดชอบต่อเป็นด้าน ดังนี้ 1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรู้จักสำนึกในหน้าที่และบทบาทของตนเอง โดยปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงด้วยความสามารถของตนเอง มีการวางแผนในการทำงาน เข้าใจแผนงาน และปฏิบัติตามแผนงานจนงานสำเร็จตามจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกันนั้นต้องยอมรับในผลกระทำของตนและยินดีหาวิธีแก้ไขถ้าหากมีข้อบกพร่องและทำงานให้เสร็จทันตามเวลาที่กำหนด
2. ความรับผิดชอบต่อ

ครอบครัว หมายถึง รู้จักตระหนักถึงหน้าที่ของตนในครอบครัว ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทเพื่อความผาสุกของครอบครัว ร่วมกิจกรรมของครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความสุขความเจริญ 3. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อสังคม และปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม และสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวม รู้จักเสียสละหน้าที่ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ปฏิบัติตนตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ระดับมากที่สุดทุกด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความรับผิดชอบต่อหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการศึกษา พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย นำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองในด้านการศึกษาทำให้ นักเรียนศึกษาเล่าเรียนจนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระจิรศักดิ์ บุญฤทธิ์** เรียงจากมากที่สุดไปหาน้อยสุด คือ นักเรียนสามารถทำงาน กลุ่มและพอใจที่จะทำงานกลุ่ม ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่านักเรียน ทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้วยความขยันหมั่น เพียร อดทน ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงตามเวลาที่นัดหมาย เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียน ก็พยายามศึกษาค้นคว้า หรือปรึกษากลุ่ม พยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องด้วยตนเองอยู่เสมอ ยอมรับผลสำเร็จและความล้มเหลวแห่งการกระทำในการปฏิบัติงานที่ทุกอย่าง ปรับปรุงแก้ไขหน้าที่การงานที่ ตน บกพร่องให้สมบูรณ์ และพยายามปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อย รวดเร็ว ด้วยความเต็มใจและจริงใจ เมื่อนักเรียนเรียนในวิชาใดๆ จะมีความพอใจและชอบใจในสิ่งที่เรียน นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนอยู่เสมอ เมื่อนักเรียนเรียนวิชาใดๆ ก็ตาม จะคิดพิจารณา ไตร่ตรองหาเหตุผล ที่ถูกต้องพร้อมกับการ แก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสมเสมอ นักเรียนตรวจสอบงานที่ทำก่อนส่ง และส่งงานสม่ำเสมอ นักเรียนพยายามตั้งใจเรียนในทุกรายวิชาเสมอ เมื่อนักเรียนรู้สึกท้อในเวลาเรียน หรือเหนื่อยกับการเรียน จะเตือนตนด้วยการสร้างแรงกระตุ้นให้กับตนเอง นักเรียนมีความเพียรพยายามในการเรียน ถึงแม้วิชาที่เรียนอยู่จะยากเพียงใดก็ตาม นักเรียนมีจิตใจตั้งมั่นกับเรื่องที่กำลังเรียนมากกว่าที่จะทำเรื่องอื่นๆ ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ ขณะที่เรียน นักเรียนไม่พูดคุยเรื่องอื่นใดที่นอกเหนือจากครูสอน ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย นำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองในด้านการศึกษาในข้อนี้ในระดับน้อยที่สุดเพราะสมาธิของนักเรียนยังวอกแวกและไม่มั่นคงหรือตั้งมั่นในเรื่องเดียวได้เป็นระยะเวลาต่างๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสมคิด โครธา** ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า การใช้อิทธิบาท 4 ของพระนิสิตโดยรวมและที่เป็นรายด้าน 4 ด้าน คือ ด้านฉันทะ ด้านจิตตะ ด้านวิริยะ และด้านวิมังสา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยชั้น ปีที่ 1 ถึง ชั้น ปีที่ 4 จำนวน 384 รูป พระนิสิตมีการใช้หลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับมาก พระนิสิตที่มีผลสำเร็จทางการเรียนต่างกัน มีการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนโดยรวมต่างกัน ซึ่งอภิปรายผลได้ว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย นำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองในด้านการศึกษาดังกล่าว จะประสบผลสำเร็จในการเรียนต่างกัน และยิ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สถิต รัชปต์ย์** ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคุุหศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ดพบว่า

นักศึกษาได้ประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการเรียนครั้งนี้ด้านฉันทะ ในการเรียนทุกครั้งจะเริ่มต้นด้วยการชอบในเนื้อหาวิชาที่เรียนก่อนเพื่อให้การศึกษาเล่าเรียนมีความสุขสนุกสนาน ศึกษาถึงชอบขำย เนื้อหาวิชาที่เรียน คำนึงถึงเป้าหมายที่ตนเองต้องการ คือความสำเร็จการศึกษา ไม่มีอคติต่อครูผู้สอน และเพื่อนร่วมชั้น และสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสถาบันของตนเอง เมื่อมีความชอบใจแล้ว ความเพียรพยายามก็จะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จตามที่ตนเองตั้งใจไว้ก็คงไม่ยากเกินไป ด้านวิริยะ ในการสร้างความเพียรพยายามในสิ่งที่ตนเองกำลังกระทำนั้น จะต้องทำตนเองให้มีความขยันหมั่นเพียร มีความกระตือรือร้นในเนื้อหาวิชาที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียนมากที่สุด ไม่ทิ้งหรือทอดถอยกลางคันทั้งที่ไม่รู้ว่าตนเองทำเต็มที่แล้วหรือยัง เข้าเรียนสม่ำเสมอ ตรงต่อเวลา ไม่ซัดซี้เอาเปรียบเพื่อนร่วมชั้น คนอื่นๆ หากมีการงานเป็นกลุ่มก็ทำงานช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ไม่เกียจคร้านในการศึกษาเล่าเรียน ด้านจิตตะ มุ่งเน้นในเรื่องของการศึกษาอย่างเต็มความสามารถ หรือเต็มศักยภาพที่ตนมี เอาใจใส่และจดจ่ออยู่กับเนื้อหาวิชาที่เรียนในระหว่างที่อาจารย์บรรยาย เอาใจใส่ที่จะปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ที่จัดขึ้นอย่างเต็มอกเต็มใจ ไม่ละทิ้งหน้าที่ หรือเลือกที่ชอบหรือไม่ชอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่เพื่อนร่วมชั้น จะฝึกหัดด้านสมาธิอยู่เสมอๆ มีจิตใจที่แน่วแน่มีสติตั้งใจและจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ตนเองกำลังกระทำ สร้างความผ่อนคลายควบคู่กับการศึกษาด้วย เพื่อไม่ให้ตนเองตั้งเครียดกับการศึกษาเล่าเรียน ด้านวิมังสา ในเวลาอันพอเหมาะจากเวลาเรียนในห้องเรียนจะหมั่น ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม นอกเหนือจากวิชาที่ตนเองเรียน และพยายามปรับปรุงการเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พิจารณาให้เป็นขั้นเป็นตอน หากพบปัญหา ก็จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือปรึกษาอาจารย์ผู้สอนในการเรียน ต้องมีอุปสรรคและปัญหาอยู่เสมอ ไม่ละทิ้งและทอดถอย จะต่อสู้กับปัญหานั้นๆ โดยพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ นอกจากนี้แล้วยังมีการจับกลุ่มทำงานกันเป็นทีม การแก้ไขอุปสรรคต่างๆ มีความคิดหลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและยังสอดคล้องกับสอดคล้องกับ พระเมธีธรรมาภรณ์ ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากความสำเร็จ คือตระหนักรู้ในหน้าที่และคิดจะทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ด้วยความเต็มใจ และลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบนั้น มี 3 ประการ คือ 1) ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ไม่บกพร่องต่อหน้าที่ 2) ไม่ละทิ้งหน้าที่ 3) ไม่ทุจริตต่อหน้าที่ ในส่วนของความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียน นักเรียนตั้งใจเรียนทำงานส่งทันตามกำหนด และพยายามศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากห้องสมุด ซักถามปัญหาที่ยังไม่เข้าใจ และตรงต่อเวลาในการนัดหมาย ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ที่กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือการยอมรับรู้แล้วกระทำตอบสนองด้วยความสมัครใจต่อสิ่งที่ต้องกระทำในฐานะที่เป็นหน้าที่ของตน ไม่ใช่เพียงแค่วางใจหรือรับรู้ไว้ในใจ ในเรื่องของการมีความรับผิดชอบในการเรียนนั้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมีความพอใจกระตือรือร้นในกิจกรรม มีความพยายามในการร่วมกิจกรรม เอาใจใส่ ตั้งใจเล่นกิจกรรม รวมไปถึงตรวจสอบความผิดพลาดในการกระทำของตนเองและสมาชิกในกลุ่มเพื่อแก้ไขให้สมบูรณ์นั้นเป็นการนำหลักธรรมมาใช้ในการเล่นกิจกรรมอีกด้วย ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ว่าเมื่อนักเรียน มีความรับผิดชอบในการเรียนนั้น เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มีความพอใจกระตือรือร้น มีความพยายาม เอาใจใส่ ตั้งใจ รวมไปถึงตรวจสอบความผิดพลาดในการกระทำของตนเองและสมาชิกในกลุ่มเพื่อแก้ไขให้สมบูรณ์นั้นเป็นผลให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน สอดคล้องกับ สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย กล่าวว่า อิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายหรือ หนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่

ความสำเร็จ ความถูกต้อง และการเข้าถึงประโยชน์สุข นอกจากนี้อิทธิบาทยังเป็นธรรมที่อนุโลมได้ว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่การงานของบุคคล เช่น ประสบความสำเร็จทางด้าน การเรียน การประกอบอาชีพการดำรงชีวิต

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี พบว่า อยู่ใน ระดับมากที่สุด จำนวน ๙ ข้อ ระดับมาก ๑ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนสำนึกและกตัญญู รู้คุณของบิดามารดาอยู่เสมอ นักเรียนสำนึกและกตัญญูรู้คุณของครู อาจารย์อยู่เสมอ นักเรียนเพียร พยายามประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับสภาพการเป็นนักเรียน ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพสิ่งเสพติดให้ โทษ ไม่เล่นการพนัน และไม่มั่วสุมอบายมุขทั้งปวง คิดและตระหนักเสมอว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี นักเรียน เพียรพยายามประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย ตระหนักในจารีต ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม อยู่ เสมอ นักเรียนมีความสุภาพอ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อบุคคลทั่วไปและปฏิบัติตนเหมาะสมตามวัย และ สภาพแห่งตน นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบที่โรงเรียนกำหนด และมีความพอใจในการที่อยู่ใน กฎและระเบียบวินัยของโรงเรียน นักเรียน เชื่อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของ บิดาและ มารดา เสมอ พพอใจในคำสั่งสอนของบิดามารดา เพียรพยายามทำความดีตามที่ท่านสั่ง นักเรียนเชื่อฟัง และ ปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของ ครู อาจารย์เสมอพอใจในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ เพียรพยายามศึกษา คิดและไตร่ตรองตามที่ท่านสั่งสอน เมื่อมีผู้กล่าวตักเตือนนักเรียนเรื่องที่ทำไม่ถูกต้อง นักเรียน จะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียนมีความ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ และยึดมั่นในหลักคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม อยู่เสมอ ซึ่ง อภิปรายผลได้ว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย นำหลักอิทธิบาท ๔ มา ประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองในด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี นักเรียนจะประสบกับ ความสำเร็จในชีวิต เพราะความดีเป็นเครื่องหมายของคนดี และเป็นเครื่องยืนยันในความสำเร็จทุก อย่าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นางสาวสุภาภรณ์ แพนอิสสระ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาการ จัดการเรียนรู้ตามแนวทางวิถีพุทธของโรงเรียนหนองแขงวิทยาคม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น พบว่าการจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนหนองแขงวิทยาคม มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้ เยาวชนเป็นคนดี คนเก่ง และรู้จักใช้ชีวิตอย่างมีความสุข โดยถือแนวทางปฏิบัติตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ และเพิ่มเติมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีคุณธรรม จริยธรรม ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องในการบริหารตามหลักวิถีพุทธนั้น นักเรียนได้ปฏิบัติตนตามหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา คือ อิทธิบาท ๔ เช่น รู้จัก พพอใจทำ ตั้งใจทำ ฉลาดทำ เคารพในการศึกษาเล่า เรียนไม่ประมาทมีความกตัญญูตเวทิต่างต่อผู้ปกครองและครูในโรงเรียน ผลของการจัดกิจกรรมมีผล ต่อพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของนักเรียน คือ นักเรียนมีประสิทธิภาพในการทำงานเพิ่มขึ้น รู้จักการ

ปรับตัวเข้ากับสังคมและกลุ่มเพื่อนได้ดี มีประสิทธิภาพในการศึกษา รู้จักยับยั้งอารมณ์ฝ่ายบาปทางกายวาจาและทางความคิด เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทะเลาะกับเพื่อนๆ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครองและชุมชน รู้จักกตัญญูทวดต่อผู้ปกครอง ชุมชนและสถานศึกษา ประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจร่าเริงแจ่มใสไม่หดหู่หรือซึ่งซึ้ง มีความเมตตาต่อเพื่อนๆ และรวมถึงสรรพสัตว์ นอกจากนี้ยังพบว่า มีพัฒนาการในทางที่ดี เช่นนักเรียนมีมารยาทเรียบร้อยดีงาม แต่งกายเรียบร้อย มีวาจาสุภาพ ให้ความเคารพบูชาผู้มีพระคุณ รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลา

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่าความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญธยาวิทยาลัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญธยาวิทยาลัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการความรับผิดชอบต่อครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๗ ข้อ ระดับมาก ๓ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียนสำนึกและกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาอยู่เสมอ นักเรียนกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาเพียรพยายามตั้งมั่นในความกตัญญู นักเรียนเคารพเชื่อฟังบิดามารดา พอใจในสิ่งที่บิดามารดา อบรมสั่งสอนในทางที่ดีที่ควร นักเรียนรักใคร่ปรองดองในครอบครัวและหมู่พี่น้องเสมอ นักเรียนประพฤติตนสมกับเป็นผู้ดำรงวงศ์ตระกูลที่ดีเสมอ เมื่อบิดามารดา ตักเตือนยามที่นักเรียนกระทำไม่ถูกต้องหรือไม่ควร นักเรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขทุกครั้ง นักเรียนช่วยเหลือบิดามารดาในทุกโอกาสที่ทำได้ด้วยความพอใจที่ได้ทำ นักเรียนเพียรพยายามช่วยเหลือครอบครัวในทุกเรื่อง แบ่งเบาภาระของบิดามารดาอยู่เสมอ นักเรียนรู้จักอดออม เก็บหอมรอมริบเพื่ออนาคตของตนเองและครอบครัว ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียนใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย พอใจในสิ่งที่ตนเองมี ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ว่านักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนนอญธยาวิทยาลัย นำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองในด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัวนักเรียนจะประสบผลสำเร็จในทุกๆ ด้าน เพราะเมื่อนักเรียนสามารถรับผิดชอบต่อครอบครัวตนเองได้แล้ว ความรับผิดชอบอื่นๆนักเรียนก็สามารถทำได้และประสบแต่ความสำเร็จ สอดคล้องกับ**กรมวิชาการ** กล่าวว่า เด็กและเยาวชน ที่มีความรับผิดชอบ จะเป็นการช่วยเหลือและไม่สร้างความเดือดร้อน ความเสียหายในลักษณะต่าง ๆ รับผิดชอบต่อครอบครัว โดยเชื่อฟังพ่อแม่ การช่วยเหลืองานบ้าน ร่วมกับพ่อแม่พี่น้องรวมทั้งญาติ ๆ ไม่ทำให้พ่อแม่ต้องได้รับความเดือดร้อนและเสียใจ

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านการความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๑๐ ข้อ เรียงจากมากไปหาน้อย คือ นักเรียน รักและภาคภูมิใจ ในสถาบันการศึกษาของตน นักเรียนกตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์ เพียรพยายามในการเรียนและตอบแทนบุญคุณเสมอ นักเรียนเต็มใจและยินดีร่วมกันรับผิดชอบ ดูแลรักษาความสะอาดห้องเรียน อาคารเรียนและรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สวยงาม นักเรียนแต่งกายและประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับ ของโรงเรียน พอใจที่จะอยู่ในกฎระเบียบอันถูกต้องและดีงามของโรงเรียน นักเรียนปฏิบัติตนเหมาะสมกับกาลเทศะมีความสุข อ่อนโยนทั้งกาย วาจา ใจ นักเรียนให้ความร่วมมือ กับครู อาจารย์ และโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของ โรงเรียน อย่างขยันขันแข็ง เมื่อ

นักเรียนกระทำสิ่งที่ผิดระเบียบวินัยของโรงเรียนและถูกตักเตือนให้แก้ไข นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับและแก้ไขตัวเองเสมอ นักเรียนเชื่อฟังคำสั่งสอนอบรมของครูอาจารย์ ทุกท่าน คิดและไตร่ตรองตามที่ได้รับคำสั่งสอนเสมอ นักเรียนรู้จักเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นประโยชน์ส่วนรวม รักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียนมาโรงเรียนให้ทันเวลา และเข้าเรียนให้ตรงเวลา ไม่หนีเรียน ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย นำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองในด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ทำให้นักเรียนสามารถเรียนและประสบผลสำเร็จในด้านต่างๆ เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งปลูกฝังระเบียบวินัย การเรียน การทำงานทุกอย่างก่อนที่จะออกสู่สังคมการทำงานหรือสังคมภายนอกต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสกสันต์ บุญยะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4 พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีพฤติกรรมการใช้อิทธิบาท 4 ดังนี้ ด้านฉันทะ มีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในเรื่องมีอัธยาศัยและมีน้ำใจที่ดีต่อทุกคน และมีการใช้ที่อยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องการใช้คำพูดที่เหมาะสมในการตักเตือนผู้ร่วมงานทุกคน มีความหวังใฝ่ในผู้ร่วมงานทุกคน และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารงานในสถานศึกษา ด้านวิริยะ มีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องไม่ใช้อำนาจหน้าที่บังคับให้ทำงานเกินกำลังความสามารถ และมีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากในเรื่อง ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษานำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้ในกา ารบริหารงาน เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษา และส่งเสริมในการให้ความรู้แก่บุคลากร ผู้ปกครอง และนักเรียนให้เห็นคุณค่าของการใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาชีวิต ด้านจิตตะ มีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องเป็นมิตรกับผู้ร่วมงานทุกคนและ รักษาความลับของทางราชการและของผู้ร่วมงาน และมีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากในเรื่องชื่นชมผลงาน การปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ เอาใจใส่ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้ผู้ร่วมงานเสมอ ส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน ด้านวิมังสา มีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากที่สุดในเรื่องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และมีการใช้อิทธิบาทอยู่ในระดับดีมากในเรื่องอดทนต่อปัญหาต่างๆ ในที่ทำงาน อุทิศเวลาในการทำงานอย่างเต็มที่ และข่มใจ รักษาอารมณ์ของตนเองได้อย่างมั่นคง

ความรับผิดชอบตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและ

ประเทศชาติ พบว่า เมื่อพิจารณารายชื่ออยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน ๑๐ ชื่อ เรียงจากมากไปหาน้อยคือ นักเรียนส่งเสริมสนับสนุนการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข เมื่อนักเรียนทำผิดต่อจารีตประเพณีของชุมชนหรือและถูกว่ากล่าวตักเตือน นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ พร้อมนำเอาพระราชดำรัส ของพระองค์มาปฏิบัติ ด้วยความรักและตั้งใจปฏิบัติ นักเรียน มีความรัก ภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นของตนเอง นักเรียนช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ นักเรียนยินดีและเต็มใจสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมิให้สูญหาย นักเรียนใช้สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และประหยัด นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนากับชุมชนและท้องถิ่นของนักเรียนเสมอ นักเรียนเพียรพยายาม ช่วยเหลือ และพัฒนาท้องถิ่นให้

เจริญก้าวหน้า ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยที่สุดคือ นักเรียน รักษาความสะอาดแหล่งน้ำ อากาศ สวนสาธารณะต่าง ๆ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย นำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเองในด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ ทำให้นักเรียนสามารถเรียนและประสบผลสำเร็จในการเข้าสู่สังคม การใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **กรมวิชาการ** ที่กล่าวว่า การที่นักเรียนได้เข้าร่วมการทำงานเป็นกลุ่มในชุมชนและสังคม ทำให้ได้มีส่วนร่วมทั้งทางด้านร่างกาย ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนมีอารมณ์ร่วมต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้ ได้ใช้สติปัญญาพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล มีโอกาสได้ศึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มในชุมชนและสังคม อันเป็นผลทำให้ได้ฝึกฝนการเรียนรู้ทำให้เกิดการพัฒนาและปรับตัวให้เข้าร่วมกับกลุ่ม สังคม และชุมชน ช่วยพัฒนาสังคม และพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ **คมเพชร ฉัตรศุภกุล** ที่กล่าวว่า การนำเอาประสบการณ์มาวางแผนแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการในสมาชิกแต่ละคน และการเปลี่ยนแปลง ของกลุ่มโดยส่วนร่วม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยวิธีการดังกล่าวนี้ จะทำให้เกิดการพัฒนาในตัวบุคคลทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **นิรันดร์ จุลทรัพย์** ได้กล่าวว่าการฝึกอบรมกระทำกิจกรรมร่วมกันในสังคมมีการแสดงออกร่วมกัน ลักษณะของกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นการเสริมสร้างความรู้สึกร่วมกัน ประสพการณ์และสร้างทัศนคติที่ดีงามต่อกัน โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกเรียนรู้ด้วยการกระทำ พร้อมมีการติชมเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการพัฒนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์สติปัญญา สอดคล้องกับ **พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)** กล่าวว่าความรับผิดชอบต่อสังคมมีประเด็นสำคัญ คือ จะต้องระวังตั้งใจใช้กำลังเพื่อสร้างประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว ให้ได้ทั้งประโยชน์ตนทั้งประโยชน์ส่วนรวม พร้อมกันนั้นก็ต้องคอยป้องกันแก้ไขอยู่ตลอดเวลา มิให้ความเสียหายเกิดขึ้นและที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างเสริมกำลังใจให้มั่น คงหนักแน่นและทวีขึ้น ซึ่งมีทางทำได้หลายทาง ทางที่เหมาะสมอย่างหนึ่งก็คือพยายามทำประโยชน์เสียสละเพื่อผู้อื่นและส่วนรวมให้มากขึ้น การปฏิบัติงานด้วยความเสียสละนั้น ยิ่งกระทำมากเท่าใด จะช่วยให้เกิดความสามารถและความเชี่ยวชาญมากขึ้นเท่านั้น ทั้งเมื่อเคยชินกับการประพฤติปฏิบัติความดีแล้ว ก็สามารถป้องกันความชั่วและความเสื่อมเสียได้อย่างดีที่สุดด้วย สอดคล้องกับ **กรมวิชาการ** กล่าวว่า

1. การเพิ่มคุณค่าการมีวินัยในตนเอง นั่นคือความตระหนักถึงการมีส่วนร่วม การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เด็กและเยาวชนทุกคน ต้องศึกษาสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบต่อตนเองและสาธารณะ
2. สิ่งแวดล้อมคือชีวิต เด็กและเยาวชนต้องตระหนักอยู่เสมอว่า เราเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมถ้าสิ่งแวดล้อมโดยส่วนรวมดีก็จะส่งผลดีกลับคืนมายังผู้คนในฝันโลกใบนี้ได้พบแต่ความสุขอากาศที่ดีและสดชื่น
3. จัดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับส่วนรวม เด็กและเยาวชนทุกคนต้องช่วยผู้ใหญ่ ในการกำหนดแผนการดูแลและแก้ไข จากผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในอันที่จะเป็นเหตุทำให้โลกร้อนเช่น การใช้พลังงาน โรงงานอุตสาหกรรม การทำลายป่าไม้ ต้นน้ำ ลำธาร การขจัดสิ่งที่จะก่อให้เกิดมลพิษต่าง ๆ บ้านทุกหลังต้องสร้างบ่อพักน้ำทิ้ง บ่อดักไขมัน ก่อนปล่อยน้ำลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ
4. หลักธรรมช่วยในการดำเนินชีวิต สังคมเป็นสุข เพราะหลักธรรมหรือคำสั่งสอนของทุกศาสนา ซึ่งในแต่ละศาสนา ล้วนแต่สอนให้คนเป็นคนดีทั้งสิ้น ถ้าปฏิบัติได้ ย่อมจะทำให้สังคมเป็นสุข ดูแลตนเอง บังคับจิตใจ ไม่ทำร้ายตนเอง ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ดูแลบ้านเมืองแทนผู้ใหญ่

ในปัจจุบัน ถ้ายึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาแต่ละศาสนา จะทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขอย่าง
แน่นอน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.3.1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ด้านการศึกษา นักเรียนควรพอใจในสิ่งที่นักเรียนกำลังศึกษาและเอาใจใส่ให้มากขึ้น
เพราะความพอใจที่จะเรียนเป็นแนวทางให้นักเรียนขยันและตั้งใจเรียน นักเรียนควรมีการนำเสนอผล
การเรียน ความก้าวหน้าในการเรียนให้ครูประจำชั้น ผู้ปกครองทราบเป็นระยะสม่ำเสมอ ครูควร
พัฒนากระบวนการสอน รูปแบบการคิด การสร้างแรงจูงใจให้กับนักเรียนเพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นที่จะ
รับผิดชอบในเรื่องการเรียนให้มากขึ้น

๒. ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี พบว่านักเรียนควรกตัญญูคุณต่อผู้มีพระคุณเป็นก้ำ
แรก เพราะจะทำให้นักเรียนก้าวสู่การประพฤติ ปฏิบัติดีในทุกเรื่อง โรงเรียนควรที่จะมีกิจกรรมที่
ส่งเสริมด้านศาสนาทุกอาทิตย์ หรือเป็นประจำ เพราะเป็นแนวทางให้นักเรียนประพฤติดีต่อไป ครูต้อง
เป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนเห็นเช่น การตรงต่อเวลา การเสียสละเวลาเพื่อนักเรียนและโรงเรียน

๓. ด้านการความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่าควรสร้างกิจกรรมที่เป็นงานสาน
สัมพันธ์ความรัก ความเข้าใจในครอบครัว ให้นักเรียนและผู้ปกครองได้พูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกันที่
บ้านและในโรงเรียน

๔. ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่าควรมีกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้นักเรียน
ได้ช่วยเหลือโรงเรียนและช่วยกันรับผิดชอบโรงเรียน เช่น มีกิจกรรมให้ทำพร้อมกับมีใบให้คะแนน
ความดีเมื่อนักเรียนได้ส่งเสริมและทำความดีให้กับโรงเรียน เมื่อนักเรียนทำความดีหรือสร้างชื่อเสียง
ให้กับโรงเรียนควรให้คะแนนความดีหรือใบเกียรติบัตรรับรองความดี

๕. ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ พบว่า ควรมีการติดตามพฤติกรรม
นักเรียนในชุมชน ว่าเป็นอย่างไร ทำงานช่วยเหลือชุมชน สังคมที่นักเรียนอยู่อาศัยอย่างไรบ้าง และให้
นักเรียนเขียนรายงานการทำงาน โดยให้ผู้นำชุมชนเขียนรับรองเพื่อให้นักเรียนนำมาเป็นเครื่องหมาย
รับรองการขอทุนต่างๆของทางโรงเรียน

๕.๓.2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรศึกษาเรื่องการใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการพัฒนาการเรียนการสอนของครูผู้สอน
ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. ควรมีการติดตามผลระยะยาว หลังจากเสร็จสิ้นการ วิจัยไปแล้ว เพื่อดูความ
รับผิดชอบของนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาไปแล้วยังคงอยู่กับนักเรียนมากน้อยเพียงใด

๓. การสัมภาษณ์พฤติกรรมควรสัมภาษณ์จากทุกฝ่าย เช่น ครูประจำวิชา ครูฝ่ายกิจการ
นักเรียน ครูฝ่ายวิชาการ เป็นต้น

- กองศาสนาศึกษาแนะแนวการปฏิบัติตามคุณธรรม 4 ประการ และการปฏิบัติตาม
ค่านิยม 5 ประการ, กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. , 2536.
- กรมวิชาการ, รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
ความดี และความสุขของผู้เรียน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2545.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านการ
ควบคุมตนเองได้และความรับผิดชอบ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2542
- รายงานการพัฒนาศักยภาพ, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2540.
- กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, การปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาชุดการสอน
ปลูกฝังเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐาน “การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย”, กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2529.
- หน่วยศึกษานิเทศก์, ชุดการสอนการปลูกฝังและการสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่องความ
รับผิดชอบ, กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์, 2526.
- ก่อ สวัสดิ์พานิช, วิทยุรุ่นและการปรับปรุงบุคลิกภาพ, กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2519.
- เกียรติกิติ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, จอมปราชญ์นักการศึกษา สังเคราะห์ วิเคราะห์ และประยุกต์พระราช
ดำรัสด้านการศึกษาและการพัฒนาคน , กรุงเทพฯ: ซีเคสมิเดีย, 2543.
- คณางค์ คำณเอนก, ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อทัศนคติต่อการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบรมนิวาส, สารนิพนธ์ กศ.ม, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, ถ่ายเอกสาร, 2544.
- คมเพชร ฉัตรศุกกุล, กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน, กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์, 2546.
- จตุพร เฟื่องชัย, สาระเกี่ยวกับบุคลิกภาพ, มหาสารคาม, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม
, 2533.
- จำเนียร ช่วงโชติ และคนอื่นๆ, ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง ,
2521.
- ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย , กรุงเทพฯ: เทพนิรมิต, 2541.
- ชม ภูมิภาค, ชุดการศึกษาเพื่อคุณธรรม , กรุงเทพฯ: สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, 2525.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน, ต้นไม้จริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม, กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2544.
- การบริหารงานบุคคลแผนใหม่, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2544.
- ทิพย์วรรณ กิตติพร, การให้คำปรึกษากลุ่ม, พิษณุโลก: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ,
2535.
- ทิตนา แคมมณี, กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานและการจัดการเรียนการสอน, กรุงเทพฯ: นิซินแอดเวอร์
ไทซิ่งกรุ๊ป, 2545.
- และคณะ, กลุ่มสัมพันธ์: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ, เล่ม 1 กรุงเทพฯ: บุรพาศิลป์การพิมพ์
, 2542.
- ทองคุณ หงส์พันธุ์, วิถีแห่งบัณฑิต การครองตน ครองคน ครองงาน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา

- ลาดพร้าว,2535.
- นิรันดร์ จุฬทรัพย์. **กลุ่มสัมพันธ์กับการฝึกอบรม**, สงขลา: ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาควิชา,2542.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การพัฒนาการสอน**, กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น,2535.
- บุหงา วชิระศักดิ์มงคล. **กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน**, : ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยา การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร,2535.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์**, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์,2539.
- ประณม จันทิม. **“ปัญหาการพฤติกรรมการเรียนไม่ได้” วารสารการแนะแนว,2533).**
- ประนอม เดชชัย. **แนวทางการเรียนการสอนและแนวทางปฏิบัติสังคมศึกษา**, เชียงใหม่:คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,2531.
- ประเทิน มหาพันธ์. **สอนเด็กให้มีความรับผิดชอบ**, กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์,2536.
- ปิ่น มุกกันต์. **พ.อ. มงคลชีวิตภาค 2**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ,2535. -----). **“ปฏิบัติตามธรรมะประสบความสำเร็จ”**, มงคลสาร ,2539.
- ปริญญา จงวัฒนา. **พุทธธรรมเพื่อกัลยาณมิตร**, กรุงเทพฯ: บจก ,ศิลป์สยามบรรจุกภัณฑ์และการพิมพ์, 2550.
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. **การปรับพฤติกรรมเบื้องต้น**, กรุงเทพฯ: ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยา การศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ,2536.
- พรรณพิศ วาณิชการ. **การทำงานแบบกลุ่ม**, สารานุกรมศึกษาศาสตร์ฉบับเฉลิมพระเกียรติ , กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร,2535.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, ฉบับปรับปรุงและขยายความ, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,2538.
- . **การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน**, กรุงเทพฯ: ธรรมสภา,2540.
- . **พุทธธรรม**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2542.
- . **พุทธธรรม**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก จำกัด,2546.
- พระธรรมวิสุทธิจารย์. (ม.ป.ป.), **ทางแห่งความสำเร็จ**, กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. **พระมหาชนก**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทอัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,2542.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**,พิมพ์รวมเล่ม 3 ภาค ครั้งที่ 15, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ,2550.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต),**ธรรมนุญชีวิต**, กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,2550.
- พระเทพวิสุทธิญาณ. **อธิบายธรรมวิภาค ปรีเฉทที่1**, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย , 2538.
- พระเมธีธรรมาภรณ์. (ประยูร ธรรมจิตโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**, บริษัทอัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด , 2533.

- . “อิทธิบาทกถา” พุทธจักร โลกธรรมแผ่นดินเขียวได้ด้วยศาสนา , กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539.
- พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเล่มที่ 35. อิทธิบาทวิภังค์ สุตตันตภาษาขณีย์, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539.
- พุทธทาสภิกขุ. สุนทรียตา, กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2518.
- . การเสริมสร้างจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น, กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์,2521.
- . การงานที่เป็นสุข, กรุงเทพฯ: ธรรมสภา,2537.
- . โพรกัปปิยธรรม, กรุงเทพฯ: ธรรมสภา,2542.
- พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ. คุณธรรมของชีวิตที่ดำรง, กรุงเทพฯ : ธรรมสภา,2544.
- พงษ์พันธ์ พงษ์โสภณ. จิตวิทยาการศึกษา, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา,2542.
- . พฤติกรรมกลุ่ม, กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา,2542.
- เพ็ญแข ประจันปัจจนึก.“หน่วยที่ 9 การส่งเสริมความรับผิดชอบของวัยรุ่น” เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการพัฒนาการวัยรุ่นและการสอน,นนทบุรี, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , 2527.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ ,กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญผล,2543.
- ภิญโญ สาธร. การบริหารการศึกษา, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช,2519.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ,กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คพับลิเคชั่นจำกัด , 2542
- ล้วน สายยศ และ อังคนา สายยศ. เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา , กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น,2539.
- วศิน อินทสระ. พุทธปรัชญามหายาน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญกิจ, 2530.
- วัชร ทรัพย์มี. ทฤษฎีและกระบวนการให้คำปรึกษา, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- วัดบวรนิเวศวิหาร. ทศบารมี ทศพิธราชธรรม, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2531.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- . คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา , พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541.
- สุภาพ วาดเขียน. มาตรการและประเมินผลพฤติกรรม , กรุงเทพฯ: ภาควิชาวิจัยการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- สุรางค์ ไคว้ตระกูล. จิตวิทยาการศึกษา , พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- สมชาติ กิตติขรรค์. 108 เกมส์ และกิจกรรมเพื่อ พัฒนาบุคลากร, กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น , 2539.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ . การประเมินมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา , กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2544.

(๒) วิทยานิพนธ์

- ก่องศรี เชิญชม. ผลการใช้โปรแกรมการเตือนตนเองและโปรแกรมการชี้แนะด้วยวาจาที่มีต่อการ ปรับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการเรียนของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษา ปีที่1, ปริญญา

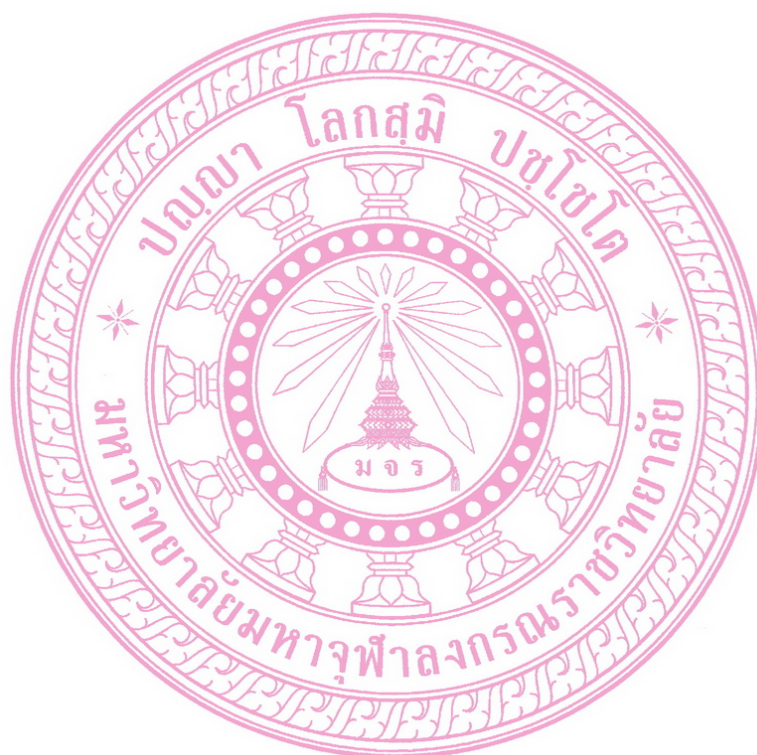
- นิพนธ์** กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา) มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ถ่ายเอกสาร,2547.
- คณิงนิจ พุ่มพวง. การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี , **ปริญญาานิพนธ์** ศศ.ม.(จิตวิทยาชุมชน), กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ถ่ายเอกสาร,2546.
- แคทลียา แสนนางชน. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนาหลวง เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร, **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา), กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ถ่ายเอกสาร, 2549.
- คำนิง อยู่เลิศ. ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่1 โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ, **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม.(จิตวิทยาการแนะแนว), กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร, 2541.
- จารุมาศ เรืองสุวรรณ. พันเอก, การสังเคราะห์แบบจำลองการสอนวิชาชีฟช่างตามหลักอิทธิบาท 4 ของพลทหารในส่วนสนับสนุนกองบัญชาการกองทัพบก , **ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต** ปร.ด. อาชีวศึกษา,บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ถ่ายเอกสาร,2548.
- จิรัฐถ์ ภูเจริญ. ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่ส่งผลต่ออัตมโนทัศน์ของนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในมหาวิทยาลัยราชภัฏ, **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม.(การศึกษาพิเศษ), กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร,2551.
- นรารัตน์ กิจ. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการรับรู้ความสามารถแก้ปัญ ญาการเรียนของนักศึกษาปีที่ 3 วิทยาลัยมิชชั่น วิทยาเขตมวกเหล็ก, **สารนิพนธ์** กศ.ม.(จิตวิทยาการศึกษา),กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,ถ่ายเอกสาร,2547.
- บุญมี บุญเอี่ยม. การศึกษาการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงานของพนักงานการควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด, **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม.(การบริหารการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ถ่ายเอกสาร,2544.
- พระมหาสมคิด โครธา. การใช้อิทธิบาท 4 ในการเรียนของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม. (การอุดมศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, อัดสำเนา, 2547.
- พิมลรัตน์ ธรรมมา. การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาอัตมโนทัศน์ของวัยรุ่นตอนต้น, **ปริญญาานิพนธ์** ศศ.ม.(การแนะแนวและให้คำปรึกษา),ขอนแก่น :บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น , ถ่ายเอกสาร, 2545.
- ภณิตา เจริญสุข. การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเฝ้ามั่ง , **ปริญญาานิพนธ์** ,ศศ.ม.(จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว),เชียงใหม่ :บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ถ่ายเอกสาร, 2549.
- ภารดี ศรีทอง. ผลการใช้โปรแกรมฝึกกิจกรรมเชิงจิตวิทยาเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อ การศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาพลศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม , **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม.

- (จิตวิทยาการศึกษา), มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ถ่ายเอกสาร, 2543.
- ศุภร บุตรสุวรรณ. ผลการใช้โปรแกรมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว), พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, ถ่ายเอกสาร, 2550.
- สถิต รัชปตัย. การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม.(สังคมศึกษา), มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ถ่ายเอกสาร, 2548.
- เสกสันต์ บุญยะ. การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 4, **ปริญญาานิพนธ์** ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ถ่ายเอกสาร, 2549.
- อรัญญา วันกิ่ง. ผลของกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการจัดการอารมณ์ของตนเอง ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์, **ปริญญาานิพนธ์** กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว), กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ถ่ายเอกสาร, 2546.
- ไอริส ทิลโฟลท์. ผลของการใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดทฤษฎีพิจารณาการเผชิญความจริงเพื่อเพิ่มพฤติกรรมความรับผิดชอบทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยรังสิต, **ปริญญาานิพนธ์** ศศ.ม.(จิตวิทยาการศึกษา), กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ถ่ายเอกสาร, 2547.
- สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, ผศ.ดร. “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์” **สารนิพนธ์** พุทธศาสตร์บัณฑิต, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

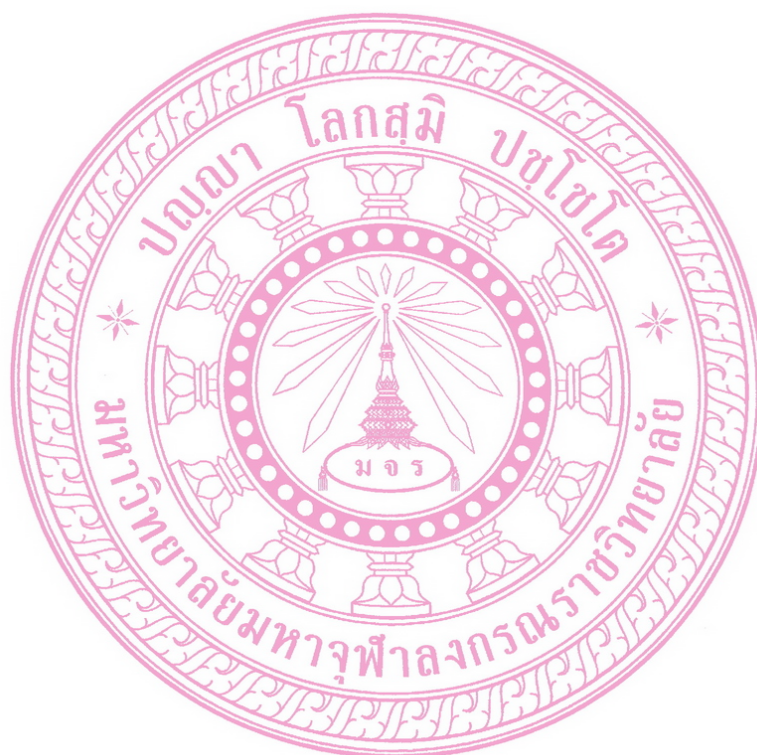
(๓) ภาษาอังกฤษ

- Best Amin. “The effect of the presence of an Adult in the classroom on Teacher/Student Discipline Interaction,” **Dissertation Abstracts International**, 2001: 61(12) :4656 – A.
- Button Leslie. **Discovery and experience** : a new approach to group work, and teaching, London: Oxford University Press, 1971.
- Ennis R.H. “A Logical Basis for Measuring Critical Thinking Skill”, **Educational Leadership**, 1985.
- Glasser W. **Reality Therapy** : A new approach to psychotherapy, New York: Harper and Row, 1965.

- Herrold Kenneth F. “**Evaluation and Research in Group Dynamic**” in Educational and Psychological Measureme, Englewood Cliffs, Jersey Prentice – Hall, 1952.
- Ohlsen Merle M. **Group counseling**, New York: Holt, Rinehart, 1970.
- Opkin Michael. “**Active Parenting**”, San Francisco: Harper and Row, 1987.
- Osterlind Eva. “**Disciplining Via Freedom Independent Work and Student Planning**,” Dissertation Abstracts International, 1998 : 59(04) : 819 – C.
- Ottaway A.K.G. “**Learning Through Group Experiences**”, London Routhledge and Kengan Paul, 1966.
- Patterson C.H. **The Counseling**, CA: Brooks / Cole: Wadworth, 2000.
- Paul R.W. “**Taxonomy and Critical Thinking Instruction**”, Educational eadership, 1992.
- Peck R.F. & R.J. Harighurst. **The Psychology of Character Development**, New York: Wiley, 1960.
- Rogers Carl R. **Encounter Group**, New York: Harper and Row, 1970.
- Shaw Marvin E. “**Group dynamic : The Psychology of Small Group Behavior**”, 3 rd ed New York: McGraw – Hill Book, 1981.
- Sideman Jerome M. **The child : A Book of Reading**, New York: Holt Rinehart and Winston, 1962.
- Skilling R.N. **A Study of Relationship of Family life to the academic success of student from single-parent families Michiganstage University Proquest-** Dissertation Abstracts, 1997 : 58(1) : 53.
- Sterner Karl Andrew. **Family Structure and Discipline Proble at the Middle School Level**”, Dissertation Abstracts International, 2003 : 63(09) : 3382 – A.
- Traxler A.E. & R.D.North. “**Techniques of Guidance**”, New York: Harper and Row, 1966.
- Woods A.E. “**Affective Learning: One to Critical Thinking**”, Holistic Nursing Practice, 1993.



ภาคผนวก



ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย



แบบสอบถามการวิจัย

เรื่อง ศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

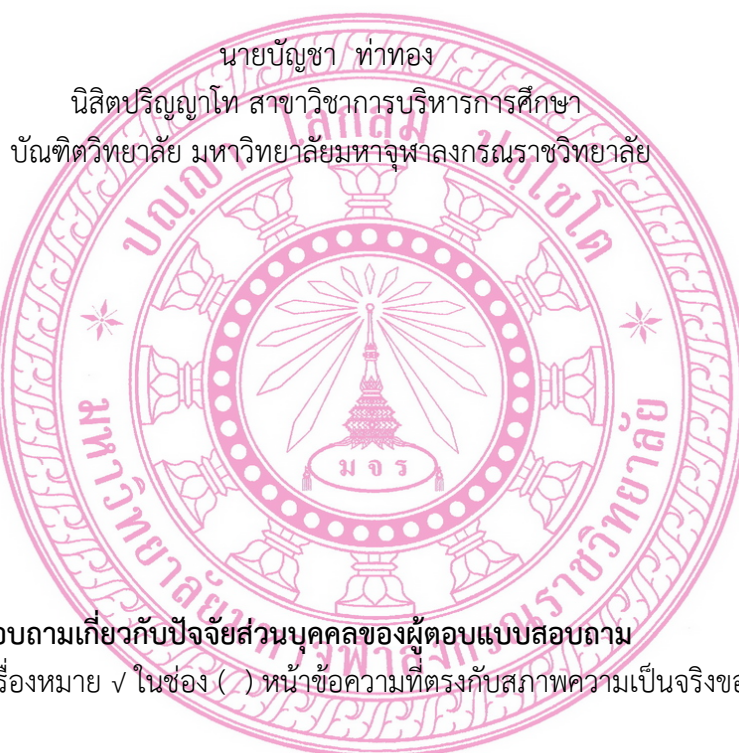
คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามการวิจัยครั้งนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการใช้หลักอิทธิบาท ๔ พัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ต. ประตู่ชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ปีการศึกษา ๒๕๕๖ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเขต ๓ ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน สามารถประยุกต์ใช้กับการเรียน การดำรงชีวิตและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆต่อไป ไม่มีผลกระทบต่อ การเรียนและการปฏิบัติงานของท่านแต่อย่างใด ดังนั้นขอให้ท่านตอบได้อย่างอิสระ ตามความคิดเห็นของท่าน และขอความกรุณาตอบให้ครบทุกข้อ
๒. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้
 - ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ จึงขอขอบคุณแก่ท่านมา ณ โอกาสนี้



นายบัญชา ท่าทอง
นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง () หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน

๑. เพศ

() ชาย () หญิง

๒. ห้องเรียน

() ห้องเรียน ๑ () ห้องเรียน ๒ () ห้องเรียน ๓
() ห้องเรียน ๔ () ห้องเรียน ๕ () ห้องเรียน ๖
() ห้องเรียน ๗ () ห้องเรียน ๘ () ห้องเรียน ๙
() ห้องเรียน ๑๐ () ห้องเรียน ๑๑ () ห้องเรียน ๑๒
() ห้องเรียน ๑๓ () ห้องเรียน ๑๔ () ห้องเรียน ๑๕

๓. แผนการเรียน

() วิทยาศาสตร์ () คณิตฯ -อังกฤษ () อังกฤษ -ญี่ปุ่น
() จีน () ฝรั่งเศส () ไทย -สังคม

๔. เกรดเฉลี่ยสะสม

() 1.๐๐ – 2.00 () 2.01 – 3.00 () 3.01 – 4.00

๕. อาชีพของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง

() รัฐบาล () รัฐวิสาหกิจ () พนักงานบริษัท
() รับจ้าง () เกษตรกรรม () ธุรกิจส่วนตัว

๖. สถานภาพของผู้ปกครอง

() อยู่ด้วยกัน () แยกกันอยู่
() อย่างร้าย () เสียชีวิต



ขั้นตอนที่ ๒ แบบสอบถามพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน
อยุธยาวิทยาลัย

คำชี้แจง ๑. โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง () หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน
๒. ระดับความรับผิดชอบ ๔ ระดับ คือ (๔) มากที่สุด (๓) มาก (๒) น้อย (๑) น้อยที่สุด

พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน อยุธยาวิทยาลัย		ระดับความรับผิดชอบ			
		๔	๓	๒	๑
ความรับผิดชอบต่อตนเองตามหลักอิทธิบาท ๔					
ด้านการศึกษา					
๑	เมื่อนักเรียน เรียนในวิชาใดๆ จะมีความพอใจและชอบใจในสิ่งที่เรียน				
๒	นักเรียนเอาใจใส่ในการเรียนอยู่เสมอ				
๓	นักเรียนสามารถทำงานกลุ่มและพอใจที่จะทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นอย่างดี				
๔	เมื่อนักเรียนรู้สึกท้อในเวลาเรียน หรือเหนื่อยกับการเรียน จะเตือน				

	ตนด้วยการสร้างแรงกระตุ้นให้กับตนเอง				
๕	ขณะที่เรียน นักเรียนไม่พูดคุยเรื่องอื่นใดที่นอกเหนือจากครูสอน				
๖	นักเรียนพยายามตั้งใจเรียนในทุกรายวิชาเสมอ				
๗	นักเรียนมีความเพียรพยายามในการเรียน ถึงแม้วิชาที่เรียนอยู่จะยากเพียงใดก็ตาม				
๘	นักเรียนมีจิตใจตั้งมั่นกับเรื่องที่กำลังเรียนมากกว่าที่จะทำเรื่องอื่นๆ				
๙	นักเรียนตรวจสอบงานที่ทำก่อนส่งและส่งงานสม่ำเสมอ				
๑๐	เมื่อนักเรียนเรียนวิชาใดๆก็ตาม จะคิดพิจารณา ไตร่ตรองหาเหตุผลที่ถูกต้องพร้อมกับการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลที่เหมาะสมเสมอ				
ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี					
๑๑	นักเรียนแต่งกายถูกต้องตามระเบียบที่โรงเรียนกำหนดและมีความพอใจในการที่อยู่ในกฎและระเบียบวินัยของโรงเรียน				
๑๒	นักเรียนเชื่อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของบิดาและ มารดาเสมอพอใจในคำสั่งสอนของบิดามารดา เพียรพยายามทำความดี				
๑๓	นักเรียนเชื่อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของครู อาจารย์เสมอพอใจในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ เพียรพยายามศึกษา คิดและไตร่ตรองตามที่ท่านสั่งสอน				
พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย		ระดับความรับผิดชอบ			
		๔	๓	๒	๑
๑๔	นักเรียนเพียรพยายามประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับสภาพการเป็นนักเรียน ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษ ไม่เล่นการพนัน และไม่มีว่สุมอบายมุขทั้งปวง คิดและตระหนักเสมอว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี				
๑๕	นักเรียนเพียรพยายามประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย ตระหนักในจารีต ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามอยู่เสมอ				
๑๖	นักเรียนมีความ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ และยึดมั่นในหลักคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามอยู่เสมอ				
๑๗	นักเรียนสำนึกและกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาอยู่เสมอ				
๑๘	นักเรียนสำนึกและกตัญญูรู้คุณของครู อาจารย์อยู่เสมอ				

๑๙	นักเรียนมีความสุภาพอ่อนโยน มีสัมมาคาระต่อบุคคลทั่วไปและปฏิบัติตนเหมาะสมตามวัย และสภาพแห่งตน				
๒๐	เมื่อมีผู้กล่าวตักเตือนนักเรียนเรื่องที่ทำไม่ถูกต้อง นักเรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ				
ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวมตามหลักอิทธิบาท ๔					
ความรับผิดชอบต่อครอบครัว					
๒๑	นักเรียนเคารพเชื่อฟังบิดามารดา พอใจในสิ่งที่บิดามารดา อบรมสั่งสอนในทางที่ดีที่ควร				
๒๒	นักเรียนช่วยเหลือบิดามารดาในทุกโอกาสที่ทำได้ด้วยความพอใจที่ได้ทำ				
๒๓	นักเรียนใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย พอใจในสิ่งที่ตนเองมี				
๒๔	นักเรียนเพียรพยายามช่วยเหลือครอบครัวในทุกเรื่อง แบ่งเบาภาระของบิดามารดาอยู่เสมอ				
๒๕	นักเรียนรู้จักกอดอ้อม เก็บหอมรอมริบเพื่ออนาคตของตนเองและครอบครัว				
๒๖	นักเรียนกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาเพียรพยายามตั้งมั่นในความกตัญญู				
พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย		ระดับความรับผิดชอบ			
		๔	๓	๒	๑
๒๗	นักเรียนระลึกถึงบุญคุณของบิดามารดาอยู่เสมอ				
๒๘	นักเรียนรักใคร่ปรองดองในครอบครัวและหมู่พี่น้องเสมอ				
๒๙	นักเรียนประพฤติตนสมกับเป็นผู้ดำรงวงศ์ตระกูลที่ดีเสมอ				
๓๐	เมื่อบิดามารดา ตักเตือนยามที่นักเรียนกระทำไม่ถูกต้องหรือไม่ควร นักเรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขทุกครั้ง				
ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน					
๓๑	นักเรียนแต่งกายและ ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับ ของโรงเรียน พอใจที่จะอยู่ในกฎระเบียบอันถูกต้องและดีงามของโรงเรียน				

๓๒	นักเรียนรักและภาคภูมิใจ ในสถาบันการศึกษาของตน				
๓๓	นักเรียนเต็มใจและยินดีร่วมกันรับผิดชอบ ดูแลรักษาความสะอาด ห้องเรียน อาคารเรียนและรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สวยงาม				
๓๔	นักเรียนมาโรงเรียนให้ทันเวลา และเข้าเรียนให้ตรงเวลา ไม่หนีเรียน				
๓๕	นักเรียนกตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์ เพียรพยายามในการเรียนและ ตอบแทนบุญคุณเสมอ				
๓๖	นักเรียนให้ความร่วมมือ กับครู/อาจารย์ และโรงเรียน ในการจัด กิจกรรมต่าง ๆ ของ โรงเรียนอย่างขยันขันแข็ง				
๓๗	นักเรียนปฏิบัติงานเหมาะสมกับกาลเทศะมีความสุภาพ อ่อนโยนทั้ง กาย วาจา ใจ				
๓๘	นักเรียนรู้จักเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นประโยชน์ส่วนรวม รักษา ทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน				
๓๙	นักเรียนเชื่อฟังคำสั่งสอนอบรมของครูอาจารย์ทุกท่าน คิดและ ไตร่ตรองตามที่ได้รับคำสั่งสอนเสมอ				
๔๐	เมื่อนักเรียนกระทำสิ่งที่ผิดระเบียบวินัยของโรงเรียนและถูกตักเตือน ให้แก้ไข นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับและแก้ไขตัวเองเสมอ				
ความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติตามหลักอิทธิบาท ๔					
๔๑	นักเรียนมีความรัก ภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นของตนเอง				
๔๒	นักเรียนยินดีและเต็มใจสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี และภูมิ ปัญญาท้องถิ่นมิให้สูญหาย				
พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียน อยุธยาวิทยาลัย		ระดับความรับผิดชอบต่อ			
		๔	๓	๒	๑
๔๓	นักเรียนเพียรพยายาม ช่วยเหลือ และพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า				
๔๔	นักเรียนช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ				
๔๕	นักเรียนรักษาความสะอาดแหล่งน้ำ อากาศ สวนสาธารณะ				
๔๖	นักเรียนใช้สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และประหยัด				
๔๗	นักเรียนส่งเสริมสนับสนุนการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งมี พระมหากษัตริย์ เป็นประมุข				
๔๘	นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนา กับชุมชนและท้องถิ่นของนักเรียนเสมอ				
๔๙	นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่ พร้อมนำเอาพระราชดำรัส ของ พระองค์มาปฏิบัติด้วยความรักและตั้งใจปฏิบัติ				

๕๐	เมื่อนักเรียนทำผิดต่อจารีตประเพณีของชุมชนหรือและถูกว่ากล่าวตักเตือน นักเรียนพร้อมที่จะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ				
----	--	--	--	--	--

ขั้นตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ด้านการศึกษา

.....

ด้านการประพฤติตนเป็นคนดี

.....

ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว

.....

ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน

.....

ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ

.....

**แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน
 ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย**

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ต.ประตูชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ปีการศึกษา ๒๕๕๖ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษาเขต ๓ ซึ่งผลการสัมภาษณ์จะเป็นแนวทางในการใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาพัฒนาความรับผิดชอบ จากนั้นผู้วิจัยจะนำไปวิจัยและหาแนวทางพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนต่อไป

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย



แบบสัมภาษณ์ความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์..... ชั้น.....

วันที่สัมภาษณ์.....

ผู้สัมภาษณ์ชื่อ.....

เพศ.....

ครูประจำชั้น.....

สอนรายวิชา.....

ประสบการณ์การสอน.....

พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท ๔

ความรับผิดชอบต่อตนเอง

ความรับผิดชอบในด้านการเรียนของนักเรียน

๑) ฉันทะ (ความเอาใจใส่)

.....

.....

วีริยะ (ความขยัน)

.....

.....

จิตตะ (การรู้จักคิด)

.....

.....

วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข)

.....

.....

๒) ความรับผิดชอบในด้านการประพฤติตนเป็นคนดีของนักเรียน

ฉันทะ (ความเอาใจใส่)

.....

.....

วีริยะ (ความขยัน)

.....

.....

จิตตะ (การรู้จักคิด)

.....

.....

วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข)

.....

.....

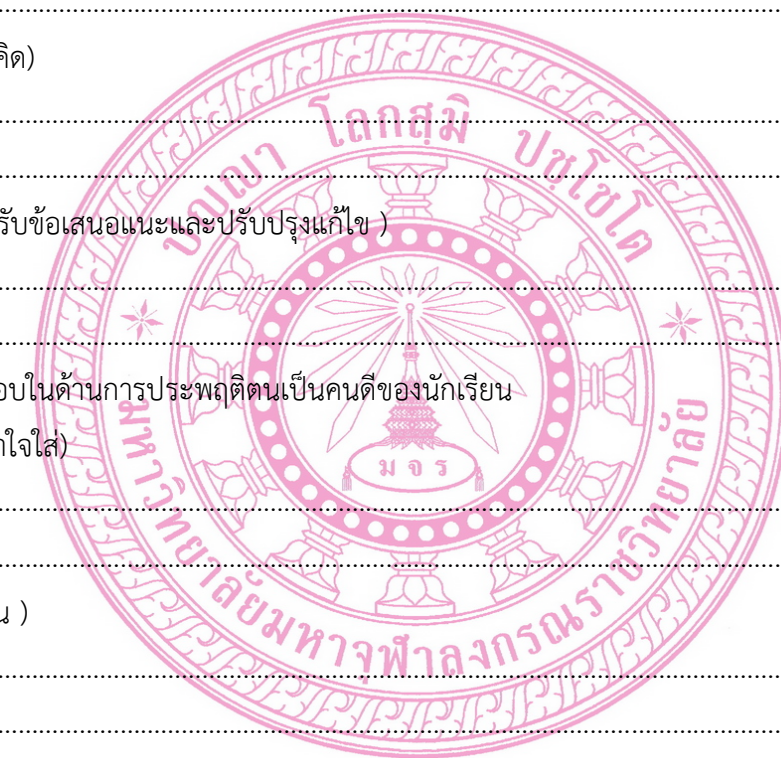
ความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

๑) ความรับผิดชอบต่อครอบครัวของนักเรียน

ฉันทะ (ความเอาใจใส่)

.....

.....



วิริยะ (ความขยัน)

.....
.....

จิตตะ (การรู้จักคิด)

.....
.....

วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข)

.....
.....

๒) ความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของนักเรียน
ฉันทะ (ความเอาใจใส่)

.....
.....

วิริยะ (ความขยัน)

.....
.....

จิตตะ (การรู้จักคิด)

.....
.....

วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข)

.....
.....

๓) ความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติของนักเรียน
ฉันทะ (ความเอาใจใส่)

.....
.....

วิริยะ (ความขยัน)

.....
.....

จิตตะ (การรู้จักคิด)

.....
.....

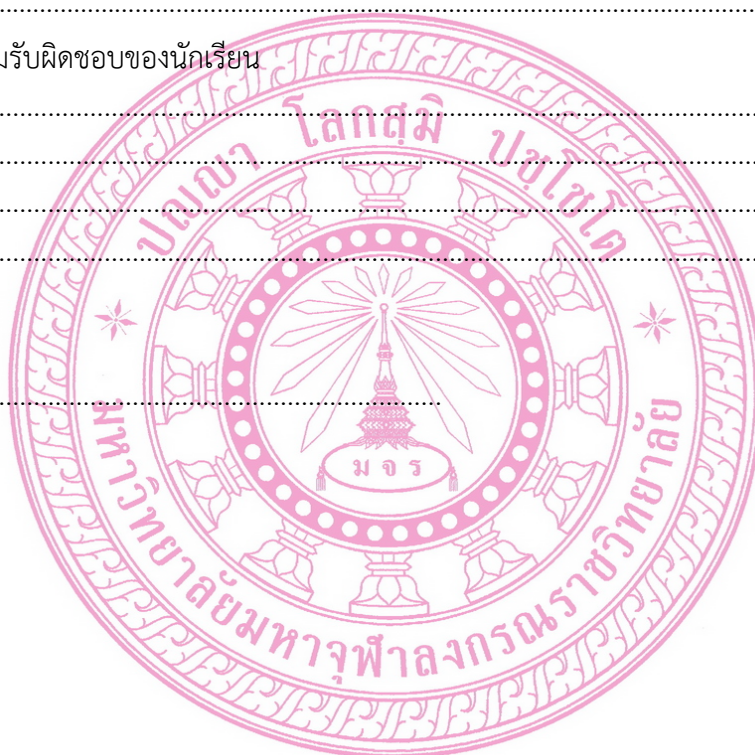
วิมังสา (การยอมรับข้อเสนอแนะและปรับปรุงแก้ไข)

.....
.....

สรุปพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน

.....
.....
.....

ลงชื่อ.....
ผู้สัมภาษณ์



ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

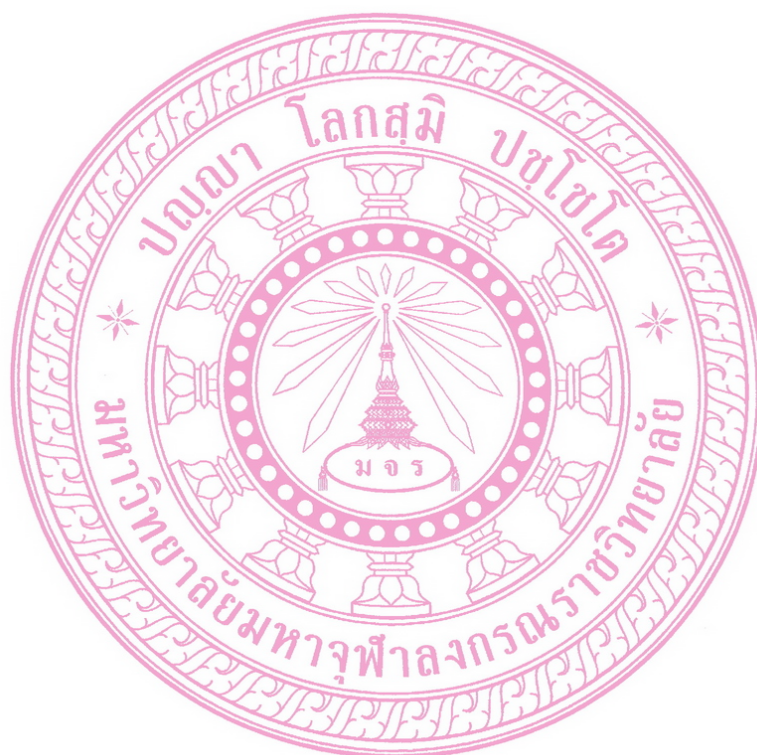


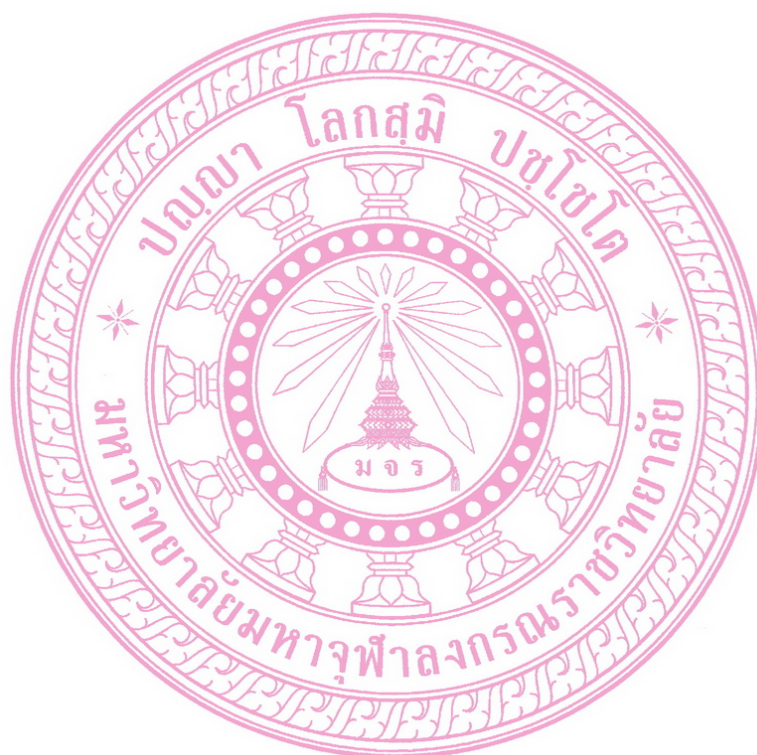
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

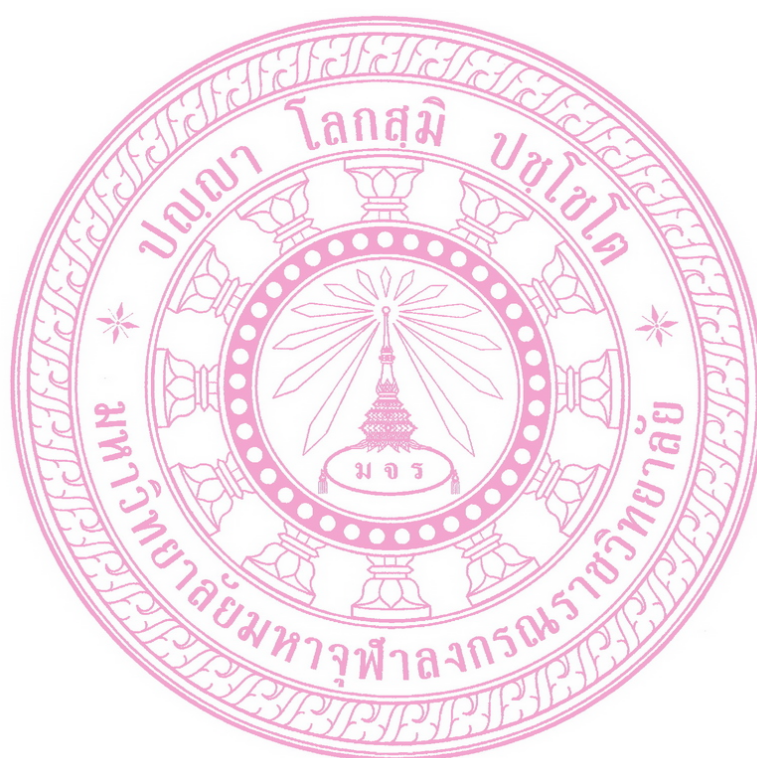
๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร
การศึกษา , อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อินดา ศิริวรรณ
อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. นายสมศักดิ์ งามสมเกล้า รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน
สถานที่ทำงานปัจจุบัน : โรงเรียนนอญวิทยาวิทยาลัย
๔. นายมานิตย์ แถบทอง รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร
สถานที่ทำงานปัจจุบัน: โรงเรียนนอญวิทยาวิทยาลัย
๕. นางสาววัชรี ประสพสุข รองผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ

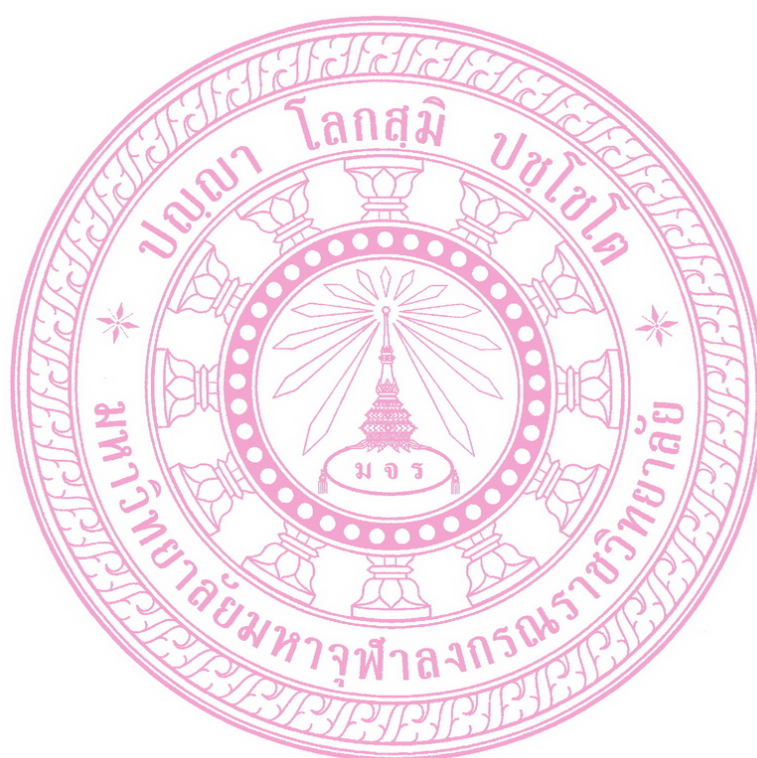
สถานที่ทำงานปัจจุบัน

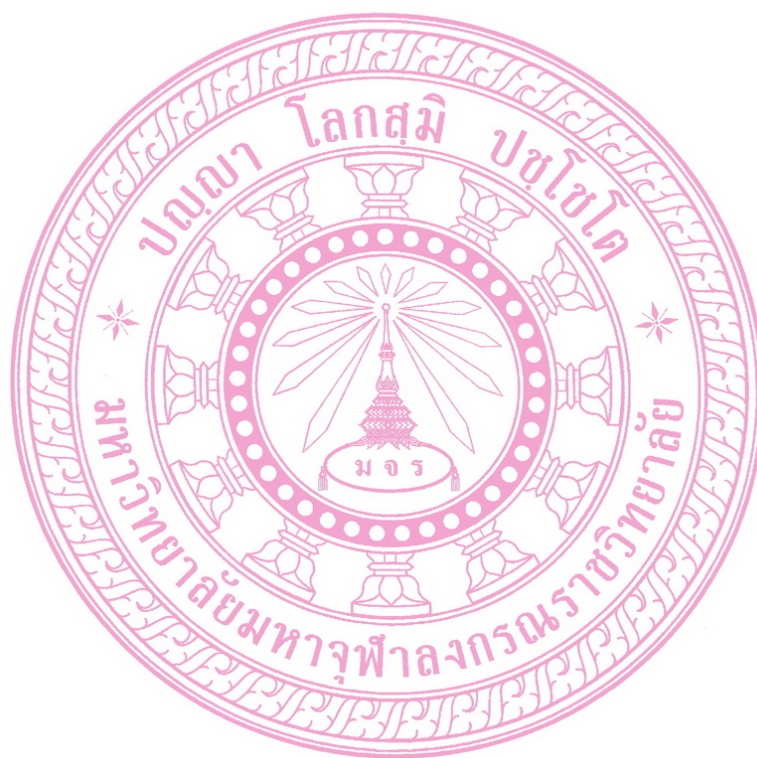
: โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

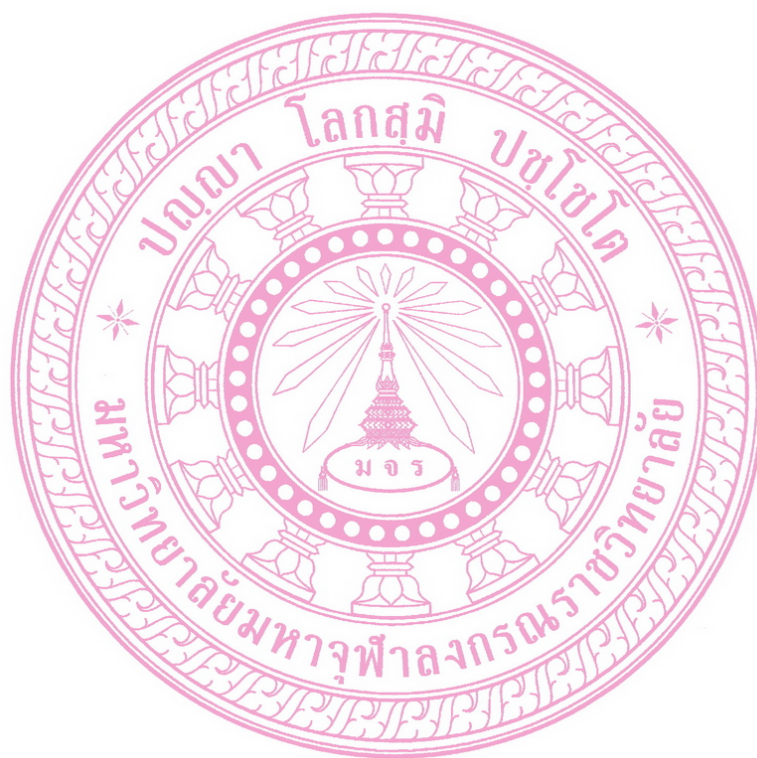




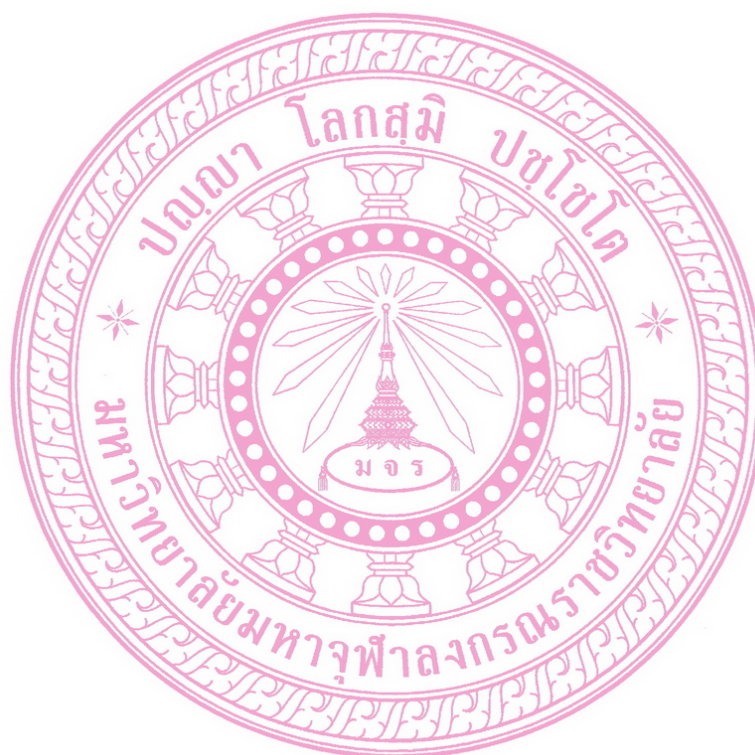


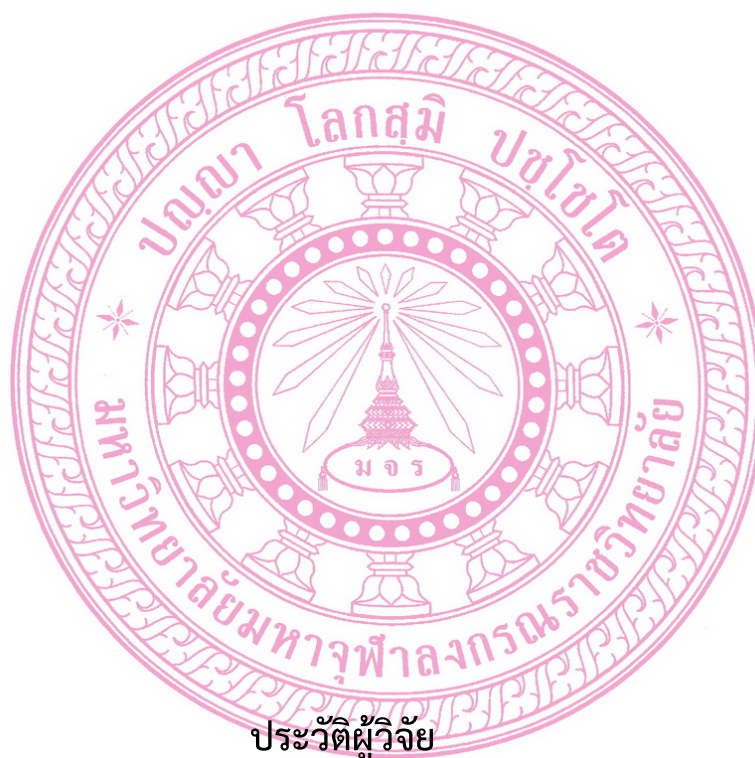






ภาคผนวก ค
หนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย





ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : นายบัญชา ท่าทอง
 เกิด : วันที่ ๑๔ ก.พ. ๒๕๒๑
 ภูมิลำเนา : ๓๑ หมู่ ๖ บ้านกล้วย ต.ศรีสุข อ.สังขะ จ.สุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ ๓๒๑๕๐
 การศึกษา : มัธยมศึกษา โรงเรียนสุรวิทยาคาร อ. เมือง จ.สุรินทร์
 : ปริญญาตรี คบ. ฟิสิกส์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ประวัติการทำงาน

: รับราชการครู ตำแหน่งครู คศ. ๑ โรงเรียนเทศบาล ๑ (เข็มเกษสุวรรณ) สังกัด
 เทศบาลนครสมุทรปราการ จ. สมุทรปราการ
 : รับราชการครู ตำแหน่งครู คศ. ๑ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานเขต
 พื้นที่มัธยมศึกษาเขต ๓ จ.พระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบันรับราชการครู ตำแหน่ง ครู คศ. ๒ วิทยาลัยนาระครูชำนาญการ โรงเรียน
อยุธยาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ มัธยมศึกษาเขต ๓ จ.พระนครศรีอยุธยา

เข้าศึกษา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา รุ่นที่ ๗
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๕

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๕๓ /๑๒ บ้านพักครูโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ต.ป่าโหนด อ.พระนครศรีอยุธยา จ.
พระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๐๐

โทรศัพท์ : ๐๘๕๗๗๕๗๔๒๓

Mail : tichakan_2521@hotmail.com

